62559/B

MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

HAEN, A. de

(Vol. 5)

ANTONII DE HAEN,

QUONDAM

S. C. R. APOSTOL. MAJESTATI A CONSILIIS ET ARCHIATRI, MEDICINÆ IN ALMA ET ANTIQUISSIMA UNIVERSITATE VINDOBONENSI PROFESSORIS PRIMARII &C.

PRAELECTIONES

IN

HERMANNI BOERHAAVE

INSTITUTIONES PATHOLOGICAS.

COLLEGIT, RECENSUIT, ADDITAMENTIS AUXIT, EDIDIT

FR. AUGUST. DE WASSERBERG.

TOMUS V.

LONDON·MEDICAL SOCIETY OF LONDON

VIENNÆ,

APUD RUDOLPHUM GRÆFFER. 1782.

Experientia in rebus medicis debet animari ratiociniis, ſine quibus hæc non eſt, niſi res mortua, ac veluti rudis indigestaque moles: Rationes experientia deſtitutæ nihil juvant, utpote quæ ingeniorum, opera ſua abutentium, mera ſunt ſomnia, mera phantasmata, ac meteora.

LINNÆUS *Orat. de peregrination, intra patriam.*

DIÆTA

AD

LONGÆVITATEM.

§. 1053.

Corpus &c. Egregia ſenilis fati deſcriptio: oculi planiores, quia non poteſt aqueus humor corneam extendere. Omnia ſtricta, breviora; cartilagines fere evanescunt inter vertebras.

§. 1054. *Quæ igitur &c.* merito Sanctorius 1—83. „ Senectus revera eſt ægritudo; ſed diu protrahitur, ſi corpus reddatur perſpirabile. “

§. 1055. Otio obſtructiones generantur; motu & labore calloſa ſolida fiunt; medio tutiſſimus ibis. Videmus idem in equis; ſi juniores nimio labore obprimimus, utique ante tempus ſeneſcunt: ſi nimis otioſe in ſtabulo nutriantur, inepti fiunt ad labores, anhelant, ægrotant.

Unde labor; &c. ſed tunc quieſcendum, ut vires primo parumper refocillentur: jam omne perſpirabile exivit, quando laſſitudo ſentitur; immo tunc perſpiratio major debilitaret: ſed ſtudio opus, nam

In pueritia levior &c; ſi puero vel ſeni pondus 50. librarum inponam, ſubcumbet; ſi adulto robuſto, feret illud, quo jubetur, alacriter. Ita omnes labores ſunt moderandi ad vires hominis. Ruſticorum pueri a tenera ætate laboribus adſueti, ſi placeat ipſis ruſticanus labor, ut cum voluptate illum peragant, ad 40. 50. annum ætatis fere calloſi ſunt. Senes, ſi quid virium habeant, ſi cogantur multum laborare, obcalleſcentiam ſpontaneam nervorum potenter augent, & fatuiu ſenile ſibi accelerant,

Vita interim varia &c.; ut non ſemper eædem partes laborent, ſed per vices: ſic dum aliæ agunt, aliæ vires recuperant.

Præprimis in agricultura; quam in ſacris & profanis colere homines ſolebant, quos inter tot ſenes maxime longævos reperire eſt: occupatio Dictatorum romanorum, quos ab aratro ad ducendos in hoſtem exercitus vocatos apud LIVIUM aliosque legimus. Unde VIRGILIUS *Georg.* 2. *ſub finem*:

„ Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,
Hanc REMUS & frater: ſic fortis Hetruria crevit.
Scilicet & rerum facta eſt pulcerrima Roma....
Aureus hanc vitam in terris SATURNUS agebat.“

AT-

Attilius ex agro cogitur Inperator romani exercitus eſſe; fuſis hoſtibus triumphum agit: peracto triumpho ad agrum revertitur; Attilius Regulus, primi belli punici gloria, ſimiliter. Lucio Quinto Cincinnato, quatuor jugera aranti Dictatura populi romani adlata eſt.

Bacco Verulamius, librorum helluo, ex omnigenis hiſtoriis concludebat, quod „ odor terræ recentis & puræ ſpiritus optime conpeſcat, ſive aratrum ſequendo, ſive fodiendo, ſive herbas inutiles evellendo ..... Quin & novimus virum nobilem, longævum, qui ſtatim a ſomno glebam terræ recentis ſub nares adponi quotidie fecit, ut ejus odorem exciperet. "

Sed agricultura non ita juvat eos, qui ante tempus toti calloſi redduntur, nimiis laboribus, ſed queis id operis licet pro lubitu facere, de quibus Horatius in *Epodon libro, Epode ſecunda :*

„ Beatus ille qui procul negotiis,
Ut priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet ſuis
Solutus omni fœnore. "

§. 1056. *Animæ operationes &c.;* eſt ſæpe adoleſcentum depravatum judicium in eligenda arte, qua victus per omnem vitam quæratur: verum inclinationes eorum non ſunt omnino ſubprimendæ. Sunt homines, qui coacti aliquam artem amplexi vera bruta ſunt, qui inclinationem ſequuti, laude ingenii inclaruiſſent. Habemus multa hanc in rem obſervata. Polydorus de Caravaggio victum quæritare coactus opere cæmentario; in quo opere tantum famulus operariorum &, homo obſcurus fuit. Amor pingendi in eo ſubfocabatur. Tamen data occaſione quum in Vaticano pictu-

ćturæ multæ fierent, ille id inter labores ſuos ſæpe intuens, amore pingendi incendebatur & a paupere operario Pićtoris, per veſpertinas & nocturnas horas artis pingendi regulas addiſcens in celebrem Pićtorem evaſit, & egregiis pićturis Romam, maxime Vaticanum, ornavit; mortuus 1543. — QUINTINUS MESSIS antverpienſis, pauper faber lignarius, amorem diſcendi artem pićtoriam ſubprimere coactus eamdem tamen poſthac, relićta arte lignaria, ita coluit, ut inter Belgii admodum bonos Pićtores adnumeratus fuerit.

Crediderim miro divinæ providentiæ ordine hoc ita diſponi, ut cuique quid præ cæteris placeat: hinc enim fit, ut habeamus ſemper bonos Sutores, Pićtores, Cæmentarios, Architećtos, Juriſconſultos, Medicos, Theologos: Sane turpius & infelicius ſæpe nihil, quam quod quis cogatur eſſe Medicus, Theologus eſſe qui vellet, aut Theologus eſſe cogatur, qui aliam adamaſſet profeſſionem. Hinc tot homines mali & ſubfocato fere ſpiritu, nulliusque uſus in variis vitæ humanæ conditionibus. Moeror, quod exercere id, quo maxime delećtantur, non poſſint, & quod id, quod non amant, ſemper debeant exercere, reddit melancholicos.

In pueritia animi contentio &c.; perdunt infantes, qui nimios ab iisdem petunt labores. Si ingenia bona ſint, ſat cito per ætatem apta fient; ſi ſint inepta, quo plus ab iis petitur, eo minus accipitur. Monſtrum ingenii BLASIUS PASCHALIUS 40. annos nondum compleverat. Anno 16. vitæ admirabilem illum Tractatum edidit *de Sectionibus conicis:* mathematica plurima edidit, & primus detexit, ac demonſtravit, id, quod *horrorem vacui* Antiquitas vocaverat, preſſioni aëris deberi. — JANUS DOUZA, curis eruditiſſimi ſimul ac nobiliſſimi ſui patris JANI DOUZÆ, Toparchæ in Noortwyk in Hollandia, in humanioribus, philoſophicis,

ma-

mathematicis conſummatiſſimus in adoleſcentia, ſexdecim annos natus dedit eruditionis & judicii pleniſſimum *Commentarium in* PLAUTUM: 10. vitæ anno ſcripſit *librum de rebus cœleſtibus & diſſertationem de umbra*, eodemque anno *lucubrationes* ſuas *in* CATULLUM, TIBULLUM, PROPERTIUM. Juvenem litteratiorem ignorare ſe ſcribebat CASAUBONUS: *Joſephus* SCALIGER teſtatur, quod mundi verum ornamentum fuerit, quodque in juventute ad talem ſapientiæ & virtutis gradum conſcendiſſet, ad quem plurimo labore vix ſenes pauci conſcendunt. *Hugo* GROTIUS etiam ipſum magni fecit. Sed hæc ipſa cauſa, cur viginti quinque annos natus, patre adhuc vivo, moreretur.

Narratur exemplum decennis pueri in Italia, qui varias linguas loqueretur, multos Poëtas, VIRGILIUM, HORATIUM, memoriter recitaret: cujus fama permotus Legatus Hiſpaniæ apud Ducem mantuanum, petiit a Duce, ut vellet jubere, coram ſiſti puerum. Dux vocari illum juſſit, ſed ſtupens ad audita Legatus: ſuperant puerile ingenium & vires, inquit; ante tempus ſtupidus & fatuus erit. Vera ajebat Legatus, ſed puer mox ingenioſiſſime ad Legatum: nunquid ergo Tu in Tua juventute multa didiciſti? Notate, quod Legatus ex eruditiſſimis ſaltem non erat, id quod puer mox detegebat.

Occupationes ſæpe variatæ; hæc Vobis omnibus probe inculcanda. Varietas delectat. Si ſerio ſtudio occupati aliquando ingenium nimis vexaretis, ſequamini hoc conſilium. Ad ſecundam quamque horam præter propter ſtudia interpolate leni corporis agitatione; lectione aliquot verſuum ex HOMERO, PLAUTO, TERENTIO, HORATIO aut VIRGILIO, vel alicujus hiſtoriæ ex LIVIO, TACITO, SUETONIO, aut hiſtoria eccleſiaſtica: vel ſumite librum aliquem pium, moralem, inmoramini per ſemiquadrantem horæ huic lecturæ, vel

lectùræ loco ſumite aliquod Muſices inſtrumentum, & recreate animum: eritis ad ſtudia proſequenda aptiores, ſine detrimento ſanitatis, aut ingenii.

§. 1057. *Cibi ſimplices &c.;* capitis facile, diæ tam hic non præſcribi Mathematico, ſolutionem problematis, aut logarithmum quærenti, ſed diætam ad longævitatem. Qui multum ſtudiis debet inpalleſcere, ſumat jura carnium, leves carnes, & olera mollia: eſt diæta ad ejus ſanitatem; ſed non blandiatur ſibi de longævitate. Solo jure carnium ſustinuit ſe & amanuenſes ſuos famoſiſſimus cujusdam Reipublicæ primus Miniſter: his ſani manebant, aliis nutrimentis ægroti futuri; verum diæta ad ſanitatem in peculiari homine, non eſt ſemper diæta ad longævitatem. Plerisque maxime ſenibus examinatis, durioribus delectatos fuiſſe deprehenduntur.

Sed eſt modus in rebus. Infanti AUCTOR NATURÆ lac conceſſit, quia dutiora non fert, & quia lac matris ipſi convenientiſſimum. Postea panis convenit, ubi jam dentes aliquot habet; tarde caro. Sic adſcendendum & in perfecta ætate duriora danda: adpropinquante ſenio ſenſim ad minus dura deſcendendum, quia dentes deficiunt: & ut perſpiratio in pueris optime peragitur, ſi parum, ſed ſæpius, nutriantur, ita ſenes ſenſim minus, ſed crebrius, debent adſumere, ne deſit in illis perſpiratio.

§. 1058. *Potus aquæ bonæ &c.*; de *aqua* & ejus uſu jam antea actum. Tres quartæ orbis terrarum partes ea pro potu utuntur. Si legamus Itineratores, Braſiliani erant olim homines maxime proceri, viventes ad centum, centum & decem annos; victu duro & aqua nutriti: verum, ubi Luſitani,

dein

dein Batavi, poſtea Hiſpani, denique iterum Luſitani vaſtiſſimum hoc regnum occupârunt & ſpiritum ardentium fortiumque vinorum abuſum ibidem introduxere, Braſiliani haud ultra tam provecti ſunt ſenii, quam olim aquâ ſolum utentes.

Cereviſia & vinum - - - moderato uſu; ut enim verum fateamur, poſt NOACHUM, qui vires vini primus expertus eſt inſcius, involuntaria ebrietate, videmus vini uſum apud omnes nationes adhibitum.

Nimia valde nocent; ut dictum ſæpius: certe obrigeſcunt homines ante tempus; ſi non citius ſibi provocent alios morbos.

In pueritia lac; ſapienti CREATORIS inſtituto; deinde aqua in robore ætatis, ut exemplo totius fere orbis patet: ſed ubi infans jam ablactatus, non illico ad aquam puram, ea enim foret nimis magna mutatio, ſed ad aquam cum lacte eſt adducendus, ſicque per ætatem ad aquam: omnis cita conſuetudinis mutatio ſemper nocet, etſi ex prava in optimam fiat.

In ſenectute vinum molle, edentulum; edentulus dicitur, cui excidêre dentes; ſed PLAUTUS in *Poenulo, Act.* 3. *Scen.* 3. dixit: „vinum ætate edentulum:" vinum hoc eſt molliſſimum, ſine acredine. Sic habetur roborans, non exſiccans. Vina harum regionum non ſatis novi, ſed tale edentulum vinum eſt vinum gallicum, vina plura hiſpanica, canarienſia, de Palma, huc referuntur. (*)

(*) Sed tale molle vinum *parcâ copiâ*, ſæpe repetitâ, ingerendum Imbres, ajebat SOCRATES Pincernæ, nimium vini ſibi propinanti, imbres recentem herbam ſubmergunt, reficiunt rores blandi. *de* H.

Ita narravi Vobis olim vixiſſe illum delphenſem virum, centenariô majorem, qui ad BOERHAAVIUM veniebat, non ut peteret conſilium, ſed ut oſtenderet, prout ajebat, quousque quis ſine ullo Medico pervenire poſſet. Potus per totam vitam fuerat eo ordine ab illo adhibitus, ut nunc eſt dictum; niſi quod poſt centeſimum annum ſpiritum vini biberet, qui forte nimis exſiccans.

§. 1059. *Interim abſtinentia ſumma;* ut ſunt longa jejunia, quibus carnem ſuam caſtigabant Eremicolæ: *diætæ adcuratiſſimæ;* quas iidem quoque obſervabant; & cum CORNARO obſervabant omnes, qui in juventute corpora exhauſerant. *Diætæ exſiccantes, emaciantes, rariſſime interpoſitæ, mirifici uſus;* obſervata à 2. 3. retro ſæculis docent, longævos fuiſſe, qui curam ſudatoriam per decocta lignorum, vel quod luoſi eſſent, vel maxime, quod ſuspicarentut, a veteri labe quid ſupereſſe, ſubierint.

§. * 1059. *Increſcente ſenio introductio nutrimenti per adpoſita externa,* 1) *Halitû;* v. HIPPOCRATEM *lib. de alimento ſub finem;* & ARETÆUM CAPPADOCEM, *lib. 2. de curat. acut. c. 3.* — DIOGENES LAERTIUS in vita DEMOCRITI narrat, DEMOCRITUM, animam agentem, rogatum a ſorore, ne morte ſuâ CERERIS ſacra interpellaret, juſſiſſe calentes continuo panes ex furno ſibi adferri, quorum continuo odore & olfactu animam per quatriduum ſuo retinuiſſet domicilio. — ATHENÆUS vero, paullo aliter id tradens, ait, eum id dolore fragrantis mellis effeciſſe.

Hinc ſpiritus, quacunque arte parati, grati, nervos excitantes, perperam adhibentur ab illis, quorum

rum nervi eo incitamento non egeant: efficiunt per omnes ſuos odores, quibus caput, crines, cubiculum, ſtrophia, lectos &c. inbuunt, ut nervi olfactus citius obcallescant, & in provecta ætate ab auxiliis hisce ſenectutis ultra non adficiantur.

2) *Fotu; lib.* 3. *Regum*, c. 1. ſic habetur: „Rex DAVID ſenuerat, habebatque ætatis plurimos dies; quumque operiretur veſtibus, non calefiebat. Dixerunt ergo ei ſervi ſui: quæramus Domino nostro Regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram Rege, & foveat eum, dormiatque in ſinu ſuo, & calefaciat Dominum nostrum Regem. Quæſierunt igitur adolescentulam ſpecioſam, in omnibus finibus Iſraël, & invenerunt ABISAG, ſunamitidem, & adduxerunt eam ad Regem. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum Rege, & miniſtrabat ei; Rex vero non cognovit eam.“

BACO VERULAMIUS *pag.* 554. *No.* 25., „neque negligenda ſunt, inquit, fomenta ex corporibus vivis. FICINUS ait, (neque id per jocum) DAVIDEM contubernio puellæ, alias ſalubriter, ſed nimis ſero, uſum fuiſſe. Debuerat autem addere, quod puellam illam, more virginum Perſiæ oportuiſſet inungi myrrha & ſimilibus; non ad delicias, ſed augendam virtutem fomenti ex corpore vivo. — BARBAROSSA ætate extrema, ex conſilio Medici Judæi, puerulos continuo ſtomacho & ileis adplicabat ad fomenta.„

[Fuit hic BARBAROSSA II. ſuccedens fratri ſuo BARBAROSSÆ I.: ambo chriſtiani græci ex inſula Lesbo, nunc Metilina. Ut ex paupertate emergerent, ſidem chriſtianam ejurantes Mahometani facti ſunt, dein Piratæ: tandem Piratarum regnum algerinum, omnium chriſtianorum horrorem, fundaverunt

verunt. Homo bellicoſus, crudelis, a juventute ſemper terra marique bello occupatus, non videtur ad ætatem extremam perveniſſe, ut innuit VERULAMIUS, & ut PAULUS JOVIUS & THUANUS ſcribunt. Anglus Auctor MORGAN, in *Hiſtoria Barbariæ*, dat ipſi tantum 63. annos. In diarrhæam incidens conſilio Judæi Medici ventri continuo puerulos nudos adplicabat; unde per aliquod tempus vitam prolongavit; ſed febri dein accedente mortuus eſt Conſtantinopoli anno 1548.

3) *Balneo*, 4) *Clysmate*, 5) *Unguento &c.*

(Reliquorum 7 paragraphorum, quum aliunde patere videantur, expoſitionem hic omiſi.)

THERAPEVTIKE.

§. 1067—1068.

Ultima hæc pars &c. Hæc nunc pars totius Medicinæ eſt compendium. Revocat hæc in memoriam omnia huc usque dicta de morbis ejusque ſymptomatibus, & docet adplicationem bonam veramque medicamentorum & auxiliorum artis ad dictos caſus.

Res adtentionem meretur. Hæc enim *quinta pars* INSTITUTIONUM MEDICARUM illa eſt, quam candidati plures, licet aptos in cæteris ſe præbeant, minus apte ſolent intelligere. Hoc ita eſſe, BOERHAAVIUS olim in Lugdunenſi Academia conquerebatur.

Ut

Ut ergo quatuor illa, Medico incumbentia, officia expleantur; nempe, ut vita conſervetur, ut cauſa morbi tollatur, ut morbus auferatur ipſe, ut morbi abigantur effectus, corpus ægri arte mutandum eſt; ſi enim non mutetur, manebit idem: ergo & illa quatuor manebunt adverſa.

Ut autem Medicus præfixum in finem corpus mutet, oportet noſſe, quibus id efficiat, inſtrumenta.

Hæc vocantur *auxilia*, *remedia juvantia*, *medicamenta*.

§. 1069. *Hæc autem &c.* Nam non curamus hominem univerſalem, ſed ſingularem, ab alio homine ægrotante inmenſum differentem. Hinc debeo noſſe 1) quid in illo peculiari homine ægrotante mutare debeam; 2) quibus inſtrumentis id efficiam; 3) quinam ſequantur effectus, ubi talia inſtrumenta ad caſum peculiarem, mihi ut mutem datum, adplicata, ſunt.

Ergo adprime mihi & morbus & homo ægrotus eſt cognoscendus; ut primo cernam bene ea, quæ ſenſus adtenti detegere in illo poſſunt, quæquæ adcurato ratiocinio reſcire circa ejus ſtatum poſſim. Sic video demum, quid in eo, ut convalescat, mutandum ſit, videoque, quænam, id ut obtineam, inſtrumenta adhibenda ſint. Si ignorem hæc, caſu meus æger convalescet, ſi tamen convalescat; & in mortis periculum a me conjicitur. Si enim male adplicata remedia ſemel gulam transiverint, non ſunt ultra in mea poteſtate, ſed agunt, quod a natura ſua juſſa ſunt.

§. 1070. *Ipſum illud quidcunque demum ſit, quod ſic deprehenſum in ægro mentem Medici ita inſtruit* (§. 1069.) *vocatur indicans. &c.* Sumam exemplum, ut intelligatis. Vocor ad pleuriticum hominem. *Indicans*

cans eſt dolor, inſpiratione & tuſſi auctus, intolerabilis, in ſubpurationem, aut gangrænam, abiturus. *Indicatio* eſt ablatio illius doloris, ſi velim hominem ſervare. *Indicatum* eſt v. ſ., emollientia lateri dolenti adplicanda, diluentia, ſolventia, nitroſa, ſaponacea, titulo medicamenti & alimenti ingerenda per os & anum, ut phlogistica diſpoſitio inmutetur.

Quomodo inveniuntur hæc tria in angina? In angina inflammatoria eſt *indicans* dolor & angustatio inflammatarum faucium, aut laryngis, tanta, ut homo vel ægre reſpiret, vel ægre deglutiat, vel utroque ſimul vitio laboret. *Indicatio* eſt periculum maximum vitæ in eo ægro, quum nutriri nequeat, aut laboret nobiliſſima functio reſpirationis, vel adſit utrumque; adeoque ablatio ejus doloris. *Indicatum* eſt v. ſ. in pede, enema, remedium laxans, emolliens, cataplasma gutturi circumdandum, linctus emollientes ſaponacei, ſimilia gargarismata, potus diluens, quatenus poſſibilis eſt deglutitio.

§. 1071. *Indicans proinde poterit eſſe omne id, quod cognoscitur in ægro, vel circa eum. In ægro,* quatenus morbus in eo progreſſus plures, minoresve, fecit: *circa ægrum*, varia ſunt adtendenda. Habet v. c. in morbo ſuo continuo coram ſe difficilia objecta, quibus viſis iraſcatur & ad jurgia incitetur. Indicans hoc eſt, æque ac morbus. *Indicatio* eſt, quod, etſi morbus adhuc per ſe videatur curabilis, prava & difficilis uxor, aut inmorigeræ proles, hominem, in iram facilem, pejorem reddent, quam ipſe morbus; immo effectum turbabunt remediorum. Indicatum hic eſt, actu aut auferre tales homines ex conſpectu ægri, ſi fieri quæat; aut monere, ut velint ſapienter & placide cum ægro agere.

Aliud

Aliud exemplum. Pleuriticus idem ægrotat tempore calidiſſimo, æstuantiſſimo: ille æstus eſt æque, ac ipſa pleuritis, indicans. Indicatio eſt jam periculum morbi majus, quia calor parum differens ab eo, qui eſt hominis, corpus ambit, pulmonem intrat; ita, ut interno externoque calore exuratur: etiam jacet in cubiculo & parvo, & a ſolis radiis fere tota die inradiato. Indicatum eſt, hominem ex illo cubiculo deferre in aliud, tum majus, tum frigidius; quod, ſi factu inpoſſibile, per omnem artem illi cubiculo aër renovatus eſt conciliandus, corpus leviter tegendum, plantæ ſtaticæ in cubiculo ponendæ, ut aër humescat & refrigeretur, maxime ſi aqua, inqua plantæ, ſæpius renovetur. Hæc ſufficiant, ut indicans, indicatio, ipſum indicatum, cognoscantur ex ægro ipſo, & ex iis quæ circa eum ſunt

§. 1072. *Tamen omne id revocari poteſt* 1) *ad vitam in ægro ſuperſtitem; ejus cauſas, naturam, ſequelas, gradus.* *Vita* ſemper in ægro ſuperſtes eſt; ſed ea differre poteſt inmenſum: ut queam de vita illa ſuperſtite judicare, debeo noſſe

a) *vitæ cauſas*; cauſæ vitæ ſunt, cor agens ſanguinem in arterias, arteriæ pellentes eum per venas iterum in cor: cauſæ vitæ ſunt, robur cordis & boni nervi ab eorum origine &c.

b) *naturam*; ut ſe ipſam deſtruat, niſi alatur bono nutrimento; adeoque debent ſupereſſe ſaltem aliquæ functiones naturales, ut alimenta poſſint ita mutari, quo alere corpus queant.

c) *ſequelas*; ſi vita illa ali, ſuſtineri poſſit, morbus forte erit curabilis; ſi vero non poſſit bonis nutrimentis, incaſſum erit, quodcunque ars in morbum agat.

Mor-

Morbus vinci non poteſt, niſi viribus vitæ; his ſubcumbentibus, ars medica inanis & vacua.

d) *gradus*; a vita maxima ad vitam minimam debeo noſſe hanc vitam, ut poſſim judicare, utrum a morte vel prope, vel procul, æger abſit. Hos gradus Pathologia inito docuit.

2) *Ad morbum, in eo præſentem*; duo enim in ægro mihi conſideranda; & *vita* ejus, & *morbus*. Si morbus non eſſet, homo vel foret ſanus vel mortuus. Jam vero, quum vivat, eſt mihi morbus ejus cognoſcendus: ſed, ut in *vita* cognoſcenda varia ſimul erant notanda; ita & in cognoſcendo *morbo*.

1) Ergo ad *cauſas morbi* adtendendum, an ille ortus ſit ex proegumenis cauſis, plethora; an ex idioſyncraſia, cacochymia? An cauſa procatarctica fuerit vel aër, vel cibus potusve, aut medicamen, aut motus quiesve, aut ſomnus vel vigiliæ, an paſſio animi, aut adplicata externa? Ex his enim cauſis indicans petit, ſi fieri queat, ejus ablationem.

2) *Indolem*; a cauſa proëgumena plethoræ cum cauſa procatarctica iræ, poteſt phrenitis oriri, aut apoplexia, aut ardens febris. Homo ex idioſyncraſia ita eſt diſpoſitus, ut ab adplicato emplaſtro tumeat toto corpore eryſipelate. Indoles morbi ex quibusdam cauſis eſt acuta, ex aliis chronica. Eſt in nonnullis cum ſignis vitæ pro tempore auctæ, in aliis cum ſignis vitæ pro tempore inminutæ. Indoles in uno calida, in alio frigida, eſt.

3) *Sequelas*; novi, apoplexiam in plethorico illo fortem ſolutu inpoſſibilem eſſe, debilem non facile, ut in *Aph.* 2—42. monuit HIPPOCRATES; & præterea, ſi inde vitam adhuc ſervet, in paralyſin facile incidere, incurabilem ſæpe per omnem vitam; vel in fatuitatem infantilem. Novi, hominem ex ira phre-

phreniticum ſumme periclitari, ne vel moriatur, vel reddatur maniacus.

4) *Symptomata:* pro indole morbi ſunt ejus ſymptomata. In homine phrenitico ſymptoma eſt furor inmanis in omnes, notos, ignotos: in morbo nato ex nimia humorum mucoſitate, v. g. apoplexia, lethargo, eſt motus animi & corporis ablatus fere. In priori caſu ſymptomata curantur refrænando, mitigando; in ſecundo caſu incitando.

§. 1073. *Etenim ex omnibus his (§. 1072.) diſcit Medicus* 1) *quid ſit agendum, ut ſervetur vita præſens: ſi bona ſit adhuc, ut ſaltem non diminuatur ita, ut cauſa morbi ſit cauſa vitæ valentior.*

Ut reficiatur labefactata; per idonea alimenta; ut, quæ fuerat cauſæ morbi inferior, eidem jam ſuperior reddatur, ſaltem æqualis.

Ut illa tollantur, quæ vitam deſtruere, vel inminere, poſſunt: ut eſt morbus ejusque ſymptomata: quæ, ſi effræno motu pergant agere, vitam 1) minuunt, 2) deſtruunt.

2) *Quænam ſint eligenda huic operi inſtrumenta;* An cardiaca, cujusnamque generis? an ex refrigerantium, aut calefacientium, claſſe? An ex ſtimulantibus, aut demulcentibus?

Quomodo hæc adaptari; an coquendo, an infundendo, an triturando, an liquefaciendo?

Adplicari; intrinſecus, extrinſecus; ad ipſum locum, vel ad locum remotiorem obpoſitumque? *Certo ordine*; ut ſciam, quid primo, quid ſecundo, adhibendum. Ut primo per mitiora incipiam, antequam draſticis utar. Ut, ſi emeticum & v. ſ. ſimul indicentur, præmittam hanc, ne vi emetici caput obruatur.

Et tempore, debeant, ſi ad ægrum accedam tempore cruditatis morbi, ſi circa ſtatum, aut in perturbatione critica, &c. differentiá inſignis eſt in adplicando.

§. 1074. Id ſponte patebit ex ſequentibus. THERAPEVTIKE verſatur circa tria; *indicans*, *indicationem*, *indicatum*, hinc debet habere & tradere regulas, hæc tria formandi. Ars, regulas has formandi, vocatur METHODUS MEDENDI, quæ jam ſequitur.

METHODUS MEDENDI.

§. 1075.

In omni ægro vita ſupereſt; id ſcilicet, quo a cadavere hic homo distinguitur,

Tum cauſæ vitæ: circulus humorum, & facultas nervorum, quædam ſaltem, ut vita, licet minima, adhuc continuetur.

Ejusque effectus; ut ſaltem aliquis motus, calorque ſuperſint.

Vocantur hæ res naturales &c. Quia ſunt ipſa natura. *Res non naturales* conſtituuntur alimentis &c.; quod non juvat, niſi per naturæ vires ita mutetur, ut transeat in naturam humorum. *Res contra naturam* eſt morbus.

§. 1076.

§. 1076. *Quum vero vita ſemper agat, erunt in ægro ſuperſtites aliquæ actiones, quæ & ſanitatem prius concomitabantur.* Non loquimur hic de vita occulta illa, quæ in ſuspenſis laqueo, in ſubmerſis aqua, in ſyncope perfecta, ſupereſt, ſine ullis ſuæ præſentiæ ſignis; ſed loquimur de vita, ut in ægris eſt. In ægro, quamvis vita ſit minima, aliquis ſaltem pulſus, motus, calor, ſupererit, quibus vita adhuc in corpore illo præſens intelligatur. Id ergo proprie eſt, quod *vires* vocamus: reliquiæ prioris ſanitatis.

§. 1077. *Quæ [vires] rite examinatæ ------ per vaſa;* non tantum *in* vaſis, ſed & *per* vaſa. *In vaſis* debet adeſſe motus humorum, arteriarum, & nervorum, ut agere poſſint. *Per vaſa* debet eſſe transfluxus humorum, ut a corde dextro ad ſiniſtrum, ab hoc ad illud vitalis humor ferri queat.

§. 1078. *Ille autem &c.* ut initio PATHOLOGIÆ docui.

§. 1079. *Patet quidem ---- ſui conſervationem;* nam quid alimenta medicamentaque efficient, ſi ſcintillas has vitæ ſinatis exſtingui? *Atque reſtitutionem in integrum;* non tantum adlaborandum, ut parva, quæ adeſt, vita conſervetur; ſed, ut morbus coquatur & maturescat, oportet curare, ut vita minima fiat major: quamdiu enim vis morbi ſuperior eſt vi vitæ, tamdiu mors timenda; ſi vero vitam ita auxeritis, ut ſuperior ſit vi morbi, jam ſpes eſt fore, ut vincat vita morbum, coquat, expellat.

Quæ cognitio etiam adpellatur indicatio vitalis, vel conſervatoria: hinc origo hujus nominis. Hæc de cauſa & vi *vitæ*: ſequitur nunc cauſa & vis *morbi* quo-

que examinanda; ſunt enim perpetua nobis hæc duo in morbis objecta.

§. 1080. *Cauſa cognita morbi indicat curationem, vel ablationem, ſui.* Plethora, idioſyncraſia, cacochymia; cauſæ proëgumenæ, quæ rarius auferuntur, quam corriguntur, alterutrum *Textus* requirit; nam *cenſetur cauſa prior effectu.* Caret effectu plethora, donec vel ita per ſe aucta, ut obprimat & ſuffocet hominem, citra ullam cauſam procatarcticam; vel a cauſa procatarctica, ex claſſe rerum non naturalium petita, in actum ducatur.

Ideoque - - - prævertens &c.; Si enim plethoram ita diminuerim, ut pro tempore ultra vix plethora ſit nominanda & homini talem diætam ac vitæ regimen præſcripſerim, ut plethora non renascatur, non poterit aut per ſe corpus ſuffocare, aut cum cauſa procatarctica conbinata morbum facere.

§. 1081. Alia res eſt, ſi morbus revera jam natus adſit. *Morbus vero ipſe perſpectus indicat ſublationem ſui, quæ indicatio vocatur* curatoria *vel* therapevtica. Nunc paſſim agendum habeo cum re, non futura, ut §pho præced., ſed jam producta, ex cauſa proëgumena & procatarctica.

§. 1082. Symptomata morborum, dolores, anxietates, evacuationes ſymptomaticæ narium, renum, inteſtinorum, cutis, ventriculi, quandoque inſeparabilia a natura morbi, ſibi linquuntur, ſi tolerari poſſint; ſi vero ſint violentiora, quam ut tuto ſibi dimittantur, moderanda mitigandaque erunt. Vidimus v. g. in virgine Lariſſæa, aliisque ægris apud HIPPOCRATEM, alvum a principio morbi copioſam, nec criticam, nec ſymptomaticam. Ferebat illam alvum virgo inpune, reli-

reliquit eam HIPPOCRATES. Quodſi ex obpoſito videamus, alvo nimia perire vires, torminibus inde natis ægrum fruſtra defatigari, debemus hanc alvum moderari. Ergo ſymptoma hoc peculiare, non ipſum morbum, palliamus.

Pleuriticus tam inmaniter tuſſit, ut pectus ſibi findi videatur: curamus per expectorantia & oleoſa miſta ſedare illam; nil juvant: eſt gangræna metuenda. Palliamus tunc tuſſim clam expectorantibus, admiſto pauco ſyrupo diacodii, eſt hoc, curare ſymptoma, non morbum. Vidiſtis in noſocomio ſtimulantibus & paregoricis miſtis, alternatim ſumendis, feliciter tuſſim moderari.

In variolis homo ſpuit ſanguinem debeo omni arte hoc ſymptoma curare, aut in tali inpetuoſo morbo æger animam cum ſanguine fundet.

Dicitur indicatio hæc *urgens*, quia plus urget, quam totus morbus quandoque; *mitigatoria*, aut *palliativa*, quia cauſam morbi, aut ſymptomatis hujus, non aufert.

Hic nunc iterum habetis objectum totius hujus, qui ſupereſt, tractatus:

1) Enim indicationi vitali ſatisfacit cardiacis; hinc caput de diæta & cardiacis.

2) Cauſas morbi tollere conatur, incipiendo a venenis & deinde ab iis omnibus cauſis, qui tum in ſolidis, tum in fluidis, hærent.

3) Morbum auferre conatur præſentem pertractatio indicationis curatoriæ in morbis fluida 1) corrigentis, 2) evacuantis; ubi tum agetur de emeticis, purgantibus, ſudatoriis &c.

4) Opus totum claudet curatio palliativa.

§. 1083. *Unde jam conſtat &c.;* ut dixi ad §. 1072. & 1073.

§. 1084. Utinam hoc bene omnes perpenderent! Audito nomine morbi jam ſeriem medicamentorum animo formant; quia audiverant, legerant alicubi, vel a Medico ſeniori adplicari viderant, talia remedia, in tali morbo.

Si curetis v. c. hominem pleuriticum & adhibeatis omnia ſelectiſſima externa internaque remedia, poteritis eum facile trucidare, ſi ignoretis, an morbus ſit in adſcenſu; an in akme; an in niſu ad reſolutionem, aut ad criticos motus & evacuationes; an ad ſubpurationem; an ad gangrænam. Ergo primo noscenda eſt vita, ejusque gradus; 2) morbus, ejusque gradus omnes.

Si hoc pateat Vobis, noviſtis, quid ſit agendum; an vi res minuendæ, an augendæ; an reſolutioni cooperandum, an evacuationi; an promovenda, quæ jam fit, ſubpuratio. Inſtrumenta omnia varia agendi quum Vobis nota ſint, mox percipitis, an, & quomodo, & quando, & quibus, agatis.

§. 1085. Sæpius Vobis dixi, qui judicio non pollet, non eſt aptus ad Medicinam. Vultisne exemplum ejus, quod *Textus*, dicit? Pleuriticus crudo morbo diarrhæa periturus eſt: ergo eſt illa mihi moderanda. Si adſtringentibus id faciam, nocebo pleuritidi, quæ eget adtenuantibus; nam experientia docet, etiam vim adſtringentium per lactea furtim ſubire in ſanguinem. Si velim adhibere opiata, ſopietur tuſſis, quæ mihi ad expulſionem materiæ erat neceſſaria. Femina angina, aut phrenitide, laborans, eget v. ſ. in pede; ſed ſimul

eſt

eſt gravida: ergo, quæ indicata v. ſ. ex pede fuerat, contraindicatur a graviditate.

Juvenis noſter (qui decumbebat in noſocomio 1758.) doloribus capitis intolerabilibus vexatus, indigebat v. ſ. ex pede: ſed ſimul enormes in abdomine patiebatur cruciatus: indicabant postremi hi dolores v. ſ. ex brachio.

Hinc itaque nata eſt utilis illa & celebris doctrina indicantis, contraindicantis, ut mox expoſui; *repugnantis, permittentis. Repugnans* eſt idem, quod *contraindicans.* Miſſio ſanguinis indicatur; ſed, quacunque arte unquam res tentata fuerit, cadit homo ſemper in animi deliquium enorme. — Rheum indicatur; ſed nunquam homo ille rheum, vel inſcius & deceptus a Medico, ſumſit, quin vomuerit ad animi deliquium. — Emplastrum reſolvens indicatur; ſed homo inde ſemper totus fit eryſipelatoſus. — Indicarentur in hoc vel illo moſchus, ambarum, ſuccinum, ſpiritus ſalis ammoniaci, castoreum &c.; ſed conſtanti lege inde ſpasmi, aut animi deliquia, oriuntur: (quales receſſus in feminis ſæpe adeo obſervantur, methodum medendi, aliunde adeo operoſam ac difficilem, ſane reddentes difficillimam. Prætervifi autem illi receſſus frequentius fuerunt cauſæ, cur morbus, adhibito licet multo molimine Medentis, aut non fuerit curatus vel minimum; aut redditus longe pejor, quam ex indole propria fors unquam evaſiſſet; aut æger, ocyus ſeriusve, ſtygias tranſmiſſus in umbras.)

Permittens, quod contraindicat quidem, ſed tam parum, ut indicans vinceret hoc contraindicans. Homo indiget emetico; ſed ab emeticis genus nervoſum ejus ita agitatur, ut ſit infinitis dein ſpasmis obnoxius: ergo contraindicat quidem hæc ægri diatheſis; ſed mox a peracta emetici actione dabo misturam cum nevroticis

& opiatis; ſic ſedabo, vel averruncabo, qui inde orirentur, ſpasmi. Ergo diatheſis ægri contraindicans ſit *permittens*, hac lege.

Coindicantis; plethora, & inflammatio, & dolor, & febris, ſimul omnes indicant v. ſ.

Correpugnantis; animi deliquium a v. ſ. ſolitum; ſpasmi & debilitates, a v. ſ. ſemper obſervatæ; graviditas: abortus, ſemper a v. ſ. obſervatus; & horror incredibilis, & nullo ratiocinio vincendus, contra v. ſ., contraindicant (correpugnant) adverſus v. ſ.

§. 1086. *Quando itaque --- axiomata.* Iuriſconſulti poſſunt diem petere, quo res differatur, ſi non ſint parati; Medicos oportet ſemper paratos eſſe, aut differendo ſero veniunt. Hinc neceſſe eſt, habere regulas fixas, axiomata menti præſentia ſint, quæ conſulat Medicus in rebus dubiis: ſic firmum ſemper dabit reſponſum in conſultationibus, & quamvis res non bene ceſſerit, viris doctis & honestis ſemper probabitur.

1) *Quidquid indicat in ægro, id petit conſervationem, vel ablationem, ſui.* Res duæ in ægro tantum indicant; vita, & morbus, ut vidimus ad §. 1072. 1073.; cauſæ, ſequelæ, effectus, gradus, utriusque. Vita nunc ſui conſervationem ſi ſatis bona; ſui augmentum, ſi nimis debilis ſit, petit. Sine vita nil fit. Morbus aliena res vitæ inſidians, ejus interitum minitans, neceſſario abigendus.

2) *Quidquid in ægro deprehenditur ſecundum naturam, id conſervationem ſui ſemper requirit.* In homine perfecte ſano quidquid adeſt, ſecundum naturam eſt: ſi vel minimum hinc dematur, ægrotat parumper: ſi multum, ægrotat valide. Æger Tuus jam habet minus de conditionibus hominis ſani, ideoque ægrotat: quo plus illis conditionibus caret, eo major eſt ejus ægritudo.

Pa-

Patet hinc facile, id quod de his conditionibus bonis ſupereſt, ſumme eſſe conſervandum: quo enim plus demitur inde, eo pejus homo ægrotabit.

3) *Quidquid in ægro deprehenditur contra naturam, id ablationem ſui requirit.* Morbus cum omnibus ſuis ſymptomatibus eſt contra naturam, ergo eſt auferendus.

4) *Conſtat iis, quibus nutritur, corpus*: nam omne corpus, quod non nutritur, perit. Aër, cibus, potus inpediunt, ne pereat: ergo alimenta, per vires corporis ex non naturalibus naturalia facta, reparant ea, quæ actione vitæ a fluidis ſolidisque erant deperdita.

5) *Similibus conſervanda ſimilia.* Deficit in homine bilis; languet chylopoëſis; Medici eſt, ut inquirat in cauſam: ſanguinis inertia eſt cauſa: dat igitur homini huic medicamenta ſaponacea, amara; ſaponem venetum, aloën, myrrham, gentianam &c. ut 1) chylus melius ſubigatur, dividatur, præparetur: 2) ut ſanguini adſit materies, quæ vice fungatur bilis, ut debito ſtimulo illo gaudens, minus iners ſit; 3) ut reddito ſanguini vigore, ſecretio bilis denuo fiat. Verum, quum talis ſanguinis inertia ſæpe ſine ſolidorum laxitate non fiat, ſimul frictiones, motum corporis, medicamenta reſtituentia (corrigentia) hanc laxitatem, ut martem, corticem perruvianum, ſimarubæ &c. adhibeat, ut omnia reſtituantur in integrum, renata bile.

Mucus inteſtinorum eſt deperditus in dyſenteria: mucoſa adplicata ore, ano, ipſum locum defendunt. Diæta mollis, ſubpinguis ex rad. ſiſari, ſcorzoneræ, paſtinacæ; ex leguminibus farinoſis, & cerealium farinis; ex gelatinis animalibus, hunc deperditum mucum reſtituunt. &c. &c.

6) *Cauſa curans per remedia morbos eſt vita ſuperſtes*; remedia, nutrimenta, in vita languente non

præparantur, non adplicantur. Solæ actiones vitæ ſuſcipiunt, mutant, præparant, adplicant.

Et propria cuique temperies: remedia enim generalia non ſunt ſemper, ſed ſæpe, propria cuique: inſtantiæ copioſæ apud HIPPOCRATEM, v. c. *Epid.* 4. *p.* 1123., *p.* 1138..; 6. *p.* 1165. *p.* 1193. *&c.* & in praxi quotidiana, occurrunt.

Ergo cauſa curans per remedia morbos, eſt vita ſuperſtes, & propria cuique temperies. Temperies, diatheſis, hominis efficit, ut vita ſuperſtes curans & eliminans morbum, potius illam partem, quam aliam, petat.

7) *Ergo, ubi æque urget indicatio vitalis & ſimul alia quælibet, erit tum ſemper ſatisfaciendum priori.* Cholera, morbus omnia ſurſum deorſumque ejiciens, indiget leni emetico :. SYDENHAMUS provocabat eo in caſu vomitum fatuo jure pulli, tepide adſumto: hæc indicatio eſt veriſſima naturalis. Sed ſimul dejectionibus & vomitu jam ita corpus eſt exhauſtum, ut brevi timenda mors ſit: pulſus eſt parvus omnino, ſudor adeſt frigidus, pallet homo totus: ergo etiam indicatio vitalis indicat ſui & conſervationem & augmentum. Eo in caſu indicatio vitalis, ex binis æque urgentibus petit, ut ſibi fiat ſatis, præ alia. Hoc exemplum indicationis vitalis conparatæ cum naturali: videamus exemplum indicationis vitalis conparatæ cum animalli.

Homo ardente febri decumbens delirat: urget hæc indicatio animalis, ut fiat v. ſ. ex pede, quò alvus fiat laxa, & ſyſtema meſentericum ſimul plus capiat cruoris: at vero febris eadem intra 3. 4. dies hominem ita debilitavit, ut cor totum langueat, & ut pulſus ſit parvus, calor inæqualis. Indicatio vitalis urget magis hic; unde v. ſ. non facienda, ſed vires prius, ſi fieri queat, reparandæ.

8)

8) *Sed, ubi indicatio inpar ſimul urget, tunc ſemper erit ſatisfaciendum maximæ.* Homo eſt phreniticus & furibundus, eſtque, jam per quatuor dies, ut vita opus habeat viribus ad coctionem. Verum phrenitidis vehementia ſpem coctionis mihi nullam facit & vires ægri videntur adhuc v. ſ. fere poſſe: hic poſtponitur indicatio vitalis, ut ſatisfiat animali. Si in cholera vires vitæ non detritæ, poſtponitur vitalis indicatio indicationi naturali.

9) *Juvantia & nocentia præcipue indicant.* Æger febri acuta laborans & ſumme debilitatus, accipit a ſuo Medico jura carnium, emulſiones, ut viribus creſcat, ſed incaſſum: dolet Medicus, quod ad vires conlapſas nulla nutrimenta juvent; unde familiam periculi monet. Sequenti viſitatione videt naturam erectiorem, immo materiæ molientem coctionem. Gaudet ſummopere; ſed interim fatetur æger, ſe, quum vino carens ſemper ſit debilis, parum vini adſumſiſſe, naturamque inde penitus recreatam eſſe. Moroſus Medicus mortem minatur, ſi ita pergat, immo ſe non rediturum, niſi promittat religioſe, ſe fore obedientiorem. Homo territus torvi Medici minis abſtinet a vino, relabitur in antiquam debilitatem & vel perit, vel metaſtaſes malas patitur, alioſve morbos. — Prudens Medicus notat, a vino adſumto naturam coctioni paratiorem: petit modo, velit æger abſtinere a puro vino, ſed cum decocto hordei, vel panis, ſubinde tantillum ſumere. Sic pergit natura roborari & homo recuperat ſanitatem.

Ex obpoſito in caſu SYDENHAMI mutatio conſtitutionis epidemicæ efficiebat, ut qui in priore conſtitutione vomitus juverat, jam mortem inferret: a nocentibus hic indicatio ſumenda.

Re-

Regulam hanc dictator Hippocrates optime ſemper commendavit. Hinc neſcius ſæpe, an ſudores, alvos, vomitus, conpeſceret tempore cruditatis, vidit modo, qua ratione id ferret natura: ſi bene ferebat, ſibi dimittebat; ſin minus, auferebat. In *libro de priſca medicina* docet, ex hac unica regula natam artem medicam totam.

10) *Contraria tolluntur contrariis*; nimiæ vigiliæ ſopientibus, ſopor nimius irritantibus; plenitudo nimia evacuantibus, κενεαγγεια replentibus; acida diluentibus, abſorbentibus, inmutantibus, alkalina, oleoſa empyreumatica acidis ſaponaceis; calida refrigerantibus, frigida calefacientibus.

11) *Natura gaudet conſuetis, ægre fert inſolita quæque;* ita, ut ſtricta diæta ſæpe noceat iis, qui voraces olim fuerunt, ſi in morbis primæ viæ multum adfectæ non ſint. Homines in noſocomiis a vulneribus aliquando non bene curantur, diætâ ſtrictâ; reduces ad familiam curantur cito, diætâ ſolitâ. — Homo ſemper farinoſis delectabatur; ſi in morbis magno feratur in ea deſiderio, concedatur aliquid, inprimis, ubi incipit paullulum convaleſcere.

12) *In maximis malis cito, & ſemel, tentanda ſumma remedia.* Sit ileus, hernia incarcerata, iſchuria &c.; ſunt mala, quæ dilationem non ferant, ita enim mors ſequitur: ergo omnia, quæ ars habet, ſimul & ſemel adhibenda.

13) *In mitiori malo ſenſim, & repetendo, danda remedia leniora.* In colica conſueta flatulenta non illico mercurius potandus datur, nec fumus ta-

ba-

baci inmittitur intestino recto: ſunt mitiora hic propria; enemata, lenia purgantia, epithemata &c. levis nauſea forte ab inhibita perſpiratione, aut crapula, nata, non eſt illico vomitoriis obpugnanda: quiete, abstinentia, diluentibus, reſtituta perſpiratione, ſæpe curatur: ſi malum creſcat, ad fortiora deveniendum.

Juniores Medici ſæpe peccant adverſus hæc ultima duo axiomata: vel enim ſegnius maxima mala, vel nimis ſtrenue mitiora adgrediuntur. Bonorum principiorum uſus hunc errorem corrigit.

Axiomata nunc enumerata 13., quamvis ſimplicia, magnam in ſe doctrinam continent, & ſunt res per ſe veriſſimæ, quas unusquisque, quamvis non ſit Medicus, ita ſe habere, percipit.

INDICATIO VITALIS.

§. 1087.

Quum jam toties dictum fuerit, indicationem hanc prævalere cæteris, ideo totum *caput de* Cardiacis dicatur illi; ſed hac *Inſtitutionum* pagina Auctor pauca præfatur *de viribus vitæ.*

§. 1088. *Vita* noscitur ex ſuis viribus: ſi vires omnino integræ, vita adeſt *maxima*: quot gradibus de-

declinant vires ab illa perfecta integritate, tot gradibus vita a maxima recedit verſus *minimam.*

Vires illæ aliter nobis non innoteſcunt, niſi per effecta ſua: in ſano magna, perfecta; in ægro minora; quo autem minora, eo morbus periculoſior; acutusne morbus fuerit, an chronicus.

§. 1090. Porro *functiones vitales* quid proprie ſunt? ſunt propulſiones humorum per vaſa omnia, tum, qua decurrunt per varia cava & partes corporis; tum, quæ per viſcera; tum, quæ per ipſorum vaſorum feruntur parietes.

§. 1091. Ut fiant hæ nunc dictæ propulſiones, requiruntur humores, & vaſa: in humoribus & vaſis illis requiruntur conditiones aptæ ſingulorum. Humores oportet eſſe non ſpiſſiores, quam ut queant fluere per vaſorum extremitates; nam ibi ſtagnarent; non fluidiores, aut undique transprimerentur: oportet, eosdem non eſſe pauciores, quam ut rite poſſint propelli; non oportet eſſe copiâ plures, quam ut conprehendi a corde & vaſis poſſint.

In ſolidis opus eſt, ut habeant vim talem, qualis requiritur, ut maſſam fluidorum continuata actione propellant; liquida enim ipſa id non faciunt, quietura in æternum, niſi moveantur a ſolidis.

§. 1092. Hæc autem, nunc dicta, ſolidorum actio pendet a contractione fibrarum; (omitto ab HAENIO hic adlatam actionem ſolidorum, fibris conpoſitorum, harumque contractionem, in fluida; ex Phyſiologicis aliunde cognitam.)

CAR-

CARDIACA ET DIÆTA ÆGROTI.

Vita *gradus* habet ſuos; in ſanitate perfecta, maxima eſt; in morbo minori minor; in morbo maximo, ad mortem nunc tendente, parva, dein minima, tandem nulla: a frigore quidem aliquid adhuc poſt mortem fibræ agunt, ſed id ad vitam aliquam conſtituendam non ſufficit. Cor ergo, arteriæ, ac cerebellum hic concurrunt ad hanc vitam conſtituendam. *Indicatio* itaque *vitalis* maxime indicat conſervationem virium cordis, arteriarum, & cerebelli. Quomodo id fiat, præſenti capite nunc examinandum.

§. 1095. *Quum vero cor &c.* ex pulſu enim vires maxime metiuntur Medici; unde de ſtatu cordis primo judicant, eamdemque ob cauſam vocant remedia, vitam languentem reſtaurantia, *cardiaca*, barbare *cordialia;* qua voce nemo bonus Latinus unquam utitur.

Proprie tamen *cardiacum remedium* ſignificat id, quod vires cordis excitat, eoque ſenſu hoc capite ſumitur. Notandum vero, quod uſu ſic receptum ſit, ut vitalia proprie remedia, in reſtrictiori ſenſu, ſint

dicta

dicta *cardiaca*; quia cor præcipuum inſtrumentum, quo vita continuatur.

§. 1096. *Varia quidem &c.*; nam debet ex indicatione patescere, quodnam genus cardiacorum in dato quovis caſu adhibendum.

(Omiſi hic denuo §§. 1097—1116 expoſitionem, nullis difficultatibus ſeptam; ne inmenſum excrescat ſermo.)

PROPHYLAXIS THERAPEVTIKE.

Methodus medendi, diviſione antea facta, primo adnitebatur vitam conſervare, qua ſine reliqua medela nihil; 2) morbos prævertere, eosque veluti in ſemine ſubfocare; 3) morbos jam natos tollere; 4) ſymptomata nimia morborum peculiari cura mitigare, & morbis incurabilibus ſaltem aliquod adferre medicamen; id eſt *palliare.*

Primam partem methodi medendi abſolvi; *alteram* nunc explicandam adgredior.

§. 1116. Morborum cauſas nunc delere, antequam per ætatem in morbos adolescant, jam eſt animus.

mus. Sunt, ut ſcitis, variæ, de quibus in tota Pathologia (Ætiologia Pathologiæ) actum. Sed conſiderantur hic potiſſimum cauſæ morbi, qui ſine cauſa procatarctica accedente morbos faciunt.

Mala conformatio corporis hic primo conſideranda venit: nata hæc vel a gravidæ Matris imaginatione (de qua vero multa ſane dicenda forent; ut in univerſum adſumi plane nequeat —) vel inprudentia obſtetricis, vel neglectu Nutricis, aut Cuſtodis, de quibus omnibus, quomodo emendanda, dictum partim in Ætiologia, partim in *morbis parturientium ac puerperarum.* (*) Sunt & tales a rachitide, a caſu, a prava conſuetudine; quibus fit, ut corpus difforme fiat in ſtructura ſua: unde intus locata viscera, vaſa, nervi, glandulæ, turbantur in ſitu, actione. Si maneant hæc, aſthmata, epilepſias, fatuitates, alios morbos, temporis lapſu producunt.

2) Conſiderantur hic cauſæ cavitatis vitiatæ, & quidem primo cavitatis auctæ; ut eſt anaſtomoſis, diapedeſis, diaireſis, diabroſis: deinde cavitatis inminutæ, per emphraxin, ſtenochoriam, thlipſin, ſymphyſin, ſynizeſin.

Hæc porro claſſis altera cauſarum morborum eſt expoſita *cap. de morbis organicis.* Quoad curam, ſi externe pateant, chirurgicam manum, ſi internæ, medicam opem poſtulant. Porro quomodo interna illa vitia emendanda, tota Symptomatologia, & Semeiotice docuit. Obſtructiones, inflammationes, hæmorrhagias varias, quomodo curemus, ibidem vidimus.

3)

(*) Quos in peculiari Tractatu edam. *De* Wasserberg.

3) Claſſis talium cauſarum per ſe morbum facientium ſunt omnia, quæ premant, diſtrahant, laxent, diſſolvant ligamenta, aut coërcentes membranas: unde luxationes, contorſiones, herniæ, prolapſus: de his quoque actum *cap. de morbis organicis.*

4) Claſſis conprehendit omnia, quæ urant, ſecent, ictum inferant, pungant, rodant, diſtendant, contundant: de his autem longe lateque egi *cap. de vulneribus & contuſionibus.*

§. 1117. Tales igitur cauſæ hærentes in partibus firmis majoribus, ſenſui patentibus, aut ſaltem detegendis, requirunt ſui ablationem per artem chirurgicam: quo & ſcirrhi, cancri mammarum, &c. referendi; ſunt quidem morbi per ſe; ſed hominibus cætera ſanis fiunt tandem cauſæ morbi univerſi corporis, & mortis.

Auctores chirurgici, qui hic nominantur poſt tempora, quo BOERHAAVE hunc librum ſcripſit, habuere egregios diſcipulos, qui tradita a ſuis magiſtris fideliter coluerunt, inventis auxêre novis, apud omnes fere nationes, ac maxime, quod fatendum eſt, Gallos. Collectiones publice editæ hoc teſtatum faciunt. (Facile patet, inpoſſibile plane eſſe, ut hic vel minima pars virorum celeberrimorum, qui circa Chirurgiam, ſenſu latiſſimo conſideratam, artem obſtetriciam, ac doctrinam ophthalmiatricam bene meruerunt, haſque artes ſaluberrimæ partes inventis auxerunt novis, hic nominetenus ſolum adducatur: ſuadeo itaque omnibus, qui horum cognitionem quærunt, ampliorem, plus, quam vulgo creditur, utilem ac neceſſariam, legant relegantque *Bibliothecas chirurgicas*, magno labore congeſtas, *Cel.* HALLERI, & quæ nuper

Vin-

Vindobonæ ex *officina Trattneriana* prodiit, *Cl.* de Vigiliis.)

§. 1118 *Si vero in interioribus hæſerunt eadem, aliis remediis, licet in operatione ultima ſimilibus, ſunt obpugnanda*, in *operatione ultima* omnia ſimilia ſunt, intera, externa; nempe ſive per artem chirurgicam externa, ſive per artem medicam interna, petunt ſui ablationem: ergo remedia interna externaque, auferendo cauſas, ſunt ſimilia.

Hic nunc ſolventia concretum, ſolutum auferentia, remedia, conveniunt, ſi malum ſit curabile. Scirrhos, ſcrophulas, aliosque glandularum tumores, ars per interna remedia aliquando (frequentius) (*) feliciter curat. Anaſtomoſes, rexin, diapedeſin ſanat per lenia adſtringentia, roborantia. Obſtructa vaſa per emphraxin, ſtenochoriam, thlipſin, curat per evacuationem humorum, per remedia deobſtruentia. Humores ſolida lædentes, & ad morbos disponentes, pro vario genere acrimoniæ, ſpiſſitudinis, tenuitatis, ars medica per interna curare novit ſpecificis obpoſitis; ut toties in Ætiologia viſum, & ut mox patebit in *indicatione curatoria corrigente fluida* ad finem hujus Tractatus.

Inter quæ quum venena ſint primaria, primo de his agendum erit. Venenorum hiſtoria, neceſſario in Medicina tradenda, huc refertur. Eſt venenum cauſa infinitorum & lethalium morborum; quæ cauſa

C 2 ſi

(*) Ingratus ſane ac injurius forem erga tanta merita *Inl. L. B. de* Störck, niſi hoc addidiſſem. *De* W.

ſi illico queat auferri, corpus a morbo & morte præſervatur; ſin minus, violenter ægrotat & paſſim moritur: ergo de his agendum.

ANTIDOTA.

§. 1119.

Caput hoc vocatur de *Antidotis*; ſive de *remediis agentibus contra venenum illudque enervantibus.*

Venenum vocatur omne id, quod vel ingeſtum, vel adplicatum corpori, præſertim humano, (rationem non video, cur ad corpus humanum reſtringi deberet;) illud adeo mutat, ut vita eidem ſuperando inpar, morti ſubcumbat, (aut vita maximum incurrat periculum.)

Venena velocia ingeſta vel adplicata: ingeſta, v. g. dum napellus, dum arſenicum &c. ore adſumtum fuit; *adplicata*, dum ſaliva canis rabidi, venenum viperæ, cuti externæ, vulneratæ adplicatum eſt, vel dum halitu tantum inſpirantur, v. g. vapores caustici, ut in grotta del cane Neapoli, ut in vapore, aut fumo ceſpitum (Torff) aut carbonum, incluſus homo ſubfocatur; ut per ſpiraculum dolii odor vini actu fermentantis hominem occidit. (Etſi Haenius hæc

hæc omnia exempla ad unam communem claſſem reduxerit, hodiernæ Chemiæ luce inſtructus ignorare tamen nequit, quantum inter varios vaporum ſpecies intercedat diverſitas: legendus hic inprimis, præter multos alios, qui hac ſuper re bene meruerunt, Viros celeberrimos, *Inl.* MACQUER, *Dictionnaire de Chymie*, *Art.* GAS.)

Venena hæc vel velociter occidunt, vel lente: velociter v. c. arſenicum, Mercurius ſublimatus corroſivus; (doſi ſufficienti data) lente v. c. plumbum, ſtannum &c.

Notus fuit ſæculo præcedenti *pulvis* dictus *ſucceſſionis*, *poudre de ſucceſſion*, qui diabolica arte ideo excogitatus, ut in tempus præfinitum homines interimerent, pro varia ejus præparatione & doſi, quique a femina Principe, quam ob familiæ gloriam nominare non licet, datus eum in finem fuit; ſed, ſevera inquiſitione a LUDOVICO XIV. inſtituta, penitus exſtinctus & oblivioni traditus eſt. Occaſione hujus nefandæ hiſtoriæ inpulſus fuit BOERHAAVE, ut examinaret omnia venena, & conderet hoc caput, quod poſthac his Inſtitutionibus inſeruit.

SYLVIUS in vita HEURNII, primi leydenſis in Medicina Profeſſoris, narrat ſimilia. Nobiliſſimus Dominus de NOORTCARMES, ab Hiſpanis quibusdam veneno potionatus in virulentum tædioſiſſimumque icterum inciderat: ipſe & cauſam morbi ſui noverat, & inmedicabile malum eſſe ſciebat: ut tamen lenimen haberet, convocavit multos Medicos famoſiores; ſed, ne irritus eſſet effectus conſultationis, ſingulos ſeorſim audivit, & conſilium notavit. *Joannes* autem HEURNIUS, ut junior, poſtremus ingreſſus eſt. Symptomatibus ille intellectis, certisque indiciis captis, deprehendit, ictero ipſum laborare, patriæ noſtræ inſo-

lenti, ſed Italiæ frequenti; nam plures ſimiles caſus ibi viderat; nimirum virulento a veneno hauſto; unde gubernator mirabatur, ſolum juniorem omnium veram cauſam divinaſſe. Lenta vi veneni tandem nobilis vir ceſſit fatis.

Sunt vero venena eadem vel velocia, vel tarda, prout dantur. Arſenicum magnâ copiâ occidit brevi: ſed pauca copia non quidem tunc occidit, ſed corpus miſerum reddit, crura aliquando reſoluta &c. FORESTUS *l.* 18. *c.* 28. in *ſcholio* exempla habet hominum, qui per annum, qui per duos, qui per plures ſupervixerunt annos, Habet etiam hiſtoriam familiæ, ubi trium nobilium divitumque fratrum is, qui natu minimus, arſenicum in vini dolium conjecerat; unde, quum longo tempore bibiſſent, demum cœpere doloribus ventriculi & inteſtinorum adfici. Videtur tunc arſenicalis labes plus ſoluta fuiſſe: qui apud ipſos pranſi, cœnative, ſimiliter. Tandem dolorem pungentem ad ventriculum & ſitim inexplebilem experiebantur, demum febres putridas: horum tres mortui ſunt. Inventum arſenicum cruſtas formaſſe ad fundum cadi.

Igitur venena vel velocia ingeſta, adplicata, cauſæ morborum facta vi propria, vel corruptione prius inducta partibus infectis, indicant

1) *Cauſæ venenatæ ablationem*: hæc quinque ſeq. §§. explicabunt.

§. 1120. *Igitur primum horum quinque ſic fit.*

Cauſa venenum ſpargens atque communicans corpori, vel atmoſphæræ inmiſcens miasmata, vel corpori jam adplicata illi miasmata inſpirans, ſi ſenſibilis eſt & cognita, facile aufertur 1.)

α) Tol-

α) *Tollendo rem venenatam & quidem inprimis eam flammis vivis, magnisque conburendo*; eſt ſæpe res inviſibilis, effectu modo cognoſcenda. Erat apud Batavos puteus ingens, latus, profundus, in quem a longa annorum ſerie omnes adjacentis urbis & pagorum omnis generis ſordes injiciebantur. Naſcitur per certos ventos contagioſa febris ardens cum maculis purpureis. Poſt multa in vanum adhibita incipiunt cauſam peſtis detegere, & obplent voraginem: peſtis ſiſtebatur, nec redivit.

VIRGILIUS in peſte animalium *Georg.* 3. narrat, peſtim jam omne genus animalium adficere, ipſasque aves, contra remedia data, morbum fieri ferociorem; MELAMPUM cæterosque Medicos jam ſpem deponere omnem, immo ab animalibus peſtis ſpeciem in homines tranſire.

„ Balatu pecorum & crebris mugitibus, amnes
Arentesque ſonant ripæ, collesque ſupini.
Jamque catervatim dat ſtragem atque adgerit ipſis
In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat carnis uſus, nec viſcera quisquam
Aut undis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo illuvieque pereſa
Vellera; nec telas poſſunt adtingere putres.
Verum etiam inviſas ſi quis tentaret amictus,
Ardentes papulæ atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur: nec longo deinde morante
Tempore contactus artus ſacer ignis edebat."

Ita tempore peſtis conburendæ ſunt veſtes peſte mortuorum; quod tamen avaritia deteſtanda prohibens malum propagat.

Eſt præterea aliud hic notandum; bonus BOERHAAVIUS acriter ſemper invehebatur in morem Batavorum, qui cadaveribus templorum profunda replent, laudabatque V. V. & multarum gentium adhuc vigentem morem, cadavera conburendi. (*) Certe peſtis tempore foret utiliſſimum: jam vero ſpirat per pavimenta templorum cadaveroſus fœtor, vivos inficiens, & tempore peſtis tetro halitu peſtim communicans.

(*) Unde non ſat laudanda mandata Principum, ſepulturam intra ambitum urbium, templorumque prohibentium, Legenda hic inprimis bene elaborata Diatribe *Cl.* HABERMANN, ante paucos annos *Vindobonæ* edita, *de ſalubri ſepultura.*)

β) *Aërem corrigendo, qui miasmata deſert: quod fit optime vaporibus optimis rerum accenſarum, vel calefactarum, quæ obpoſitam habent vim veneno cognito. Ut in peſte, deinde in causticis alkalicis halitibus putridis conducunt fumi aceti.* Ait SORANUS in *vita* HIPPOCRATIS. „Quin etiam quum in Illyrios, Paeonas, & Barbarorum regionem peſtis ingrueret, earum gentium Regibus rogantibus, uti ſeſe ad illos conferret, a Legatis edoctus, quinam illic venti ut plurimum perflarent, illos, re infecta, dimiſit. Quum vero recta conjectura judicaſſet, morbum in Atticam perventurum, id quod futurum erat prævidens, tum urbium, tum diſcipulorum curam ſuſcepit.“ — PLINIUS vero *l.* 7. *c.* 37. deſcribit eamdem

dem hiſtoriam, & ait, ideo Legatos Illyriorum Pæonarumque re infecta dimiſiſſe, quum, qua parte venti illas regiones intrarent, ab illa nulli montes eſſent, quorum inter angiportum ventus ad civitates ferretur. Regionem vero atticam, quum per montium angiportum ventus ab illa parte, peſte adfecta, adflaret, duo erant remedia: cogere 1) ventum, ut non poſſet intrare regionem atticam, niſi ſupra ingentes ignes, diu noctuque accenſos, ad partem illam regionis, quæ erat ante angiportum. Ignis quum infectiones aëris alias luſtrat, ſic etiam poteſt luſtrare aërem peſtiferum. 2) Obplendo illam inter duos montes angustiam, per quam ventus intrat. Quum enim miasmata juga montium non transirent, ſed depreſſius in atmoſphæra hærerent, æquum erat hoc conſilium, peſtem averruncandi, quo aditus aëris peſtiferi per angiportum inter montes penitus obcluderetur: ut aër nullus poſſet ultra adflare, niſi ſupra montium cacumina, ad quæ nunquam adſcendunt miasmata.

Verum, animadvertit SYDENHAMUS, *Sect.* 2. *c.* 2., aëra peſtiferum per ſe non ſolere peſtim generare, niſi 1) aër in ea regione antea existens, aptus ſit ab aëre peſtifero adflante miasmatibus adflatis ſuscipiendis; 2) niſi adſit commercium aliquod aut hominum peſte adfectorum, aut mercium, aliarumve rerum in aliis peſtiferis locis infectarum. Alias enim non adſequor, SYDENHAMUS ait, quî fiat, ut in eodem cœli tractu, dum unum aliquod oppidum peſte graviſſime adfligitur, aliud, non longe diſſitum, omnem commercii neceſſitudinem cum loco contagioſo caute inhibendo, prorſus inmune ſe præſtiterit. Quemadmodum non ante multos annos peſti, per univerſam fere Italiam inmaniter graſſanti, Magni Ducis cura, atque prudentia, aditum in Hetruriæ fines penitus interclusit.

Ergo & aër emendandus, & ipſæ res peſte adfectæ.

Egregius Phyſicus HALES dedit anno præcedente Tractatum de optima methodo luſtrandi res, naves, homines, Smyrna cum peſte in Europam venientes; ubi præcipua intentio eſt, ſulphuris fumo omnia perluſtrare.

Contra HALESIUM ſcripſit *Dale* INGRAM, Chirurgus & Embryulcus, experientia ſe noſſe, mercaturis, navibus, & hominibus, peſtem ex loco in locum non differri, ſed aëre auſtrino, humido; peſtem iterum pelli aëre ſicco, frigido: aërem porro illum humidum auſtralem eo aptiorem eſſe ad peſtem generandam, quo ſordidiores ſint civitates & regiones; eo ineptiorem, quo regio nitidior; hinc, ex quo poſt ultimam peſtem londinenſem urbs multum renovata & copioſiori aqua irrigata fuerit, peſtem, olim tam frequenter reducem, hactenus nondum conparuiſſe.

Tamen contra hanc ſententiam eſt 1) experientia omnium ſæculorum, ubi peſtis viſa eſt tali navium contagio inrepſiſſe, & ubi bonæ cautelæ habitæ, ſeclufam eſſe: 2) aliud argumentum petitur contra hanc ſententiam, quod gens batava, nitidiſſima a ſæculis fuerit, aquis ubique inrigata, & quod tamen medio elapſo ſæculo peſtis diriſſima ibi loci graſſata ſit: 3) ipſa Hetruria, ideo a peſte libera, quod nullum cum Vicinis commercium habuerit, abunde confirmat, minus adhuc ab aëre, quam a commercio hominum & mercium peſtim cum aliis regionibus conmunicari.

Sulphur, Antiquis dictum τὸ Θεῖον, luſtrandis rebus infectis optime conducit. Pulvis pyrius accenſus commendatur maxime, conſtans ſulphure, nitro, carbonibus. DIEMERBROEKIUS laudat etiam fumum tabaci; immo tabaci Mercatores, ob atmoſphæram vapo-

re

re tabaci in ædibus ſemper repletam, peſti minus obnoxios hæſiſſe, addidit ; quæ tamen experientia non omnino probata in Belgio fuit. Peſtis Hippocrati merito τὸ Θεῖον eſt, quaſi aliquid divinum & inconprehenſibile An ideo ſulphur ſic etiam vocatum, quod adeo proficuum in peſte ?

Acetum exſpirans, ubi calefit, acidum ſuum, egregius quoque aëris luſtrator, ubi in aëre aliquid quod in putredinem vergit, unde copioſus ſit ejusdem uſus. Spiritus ſalis quoque. Sal marinum in ſartagine poſitum crepat & ſpiritum ſalis diffundit. (Inconcinna ſatis hæc foret methodus, acidum ſalis a baſi alkalina ſejungendi. —)

Optimum eſt, ut Medici eo tempore induſia vestesque omnes quotidie luſtrent tali vapore ; ſed ille ſulphuris adhuc præſtantior eſt ; ut aceto madefaciant pulſus ægrorum, antequam explorent ; ut muccinia eo tempore aceto madentia ſub naribus ponant ; ut aceto & aqua ſæpe os colluant ; utque adſuescant exſpuere ſalivam, aliter deglutiendam, dum ſunt in ædibus infectis. Sylvius, qui ter peſti interfuerat incolumis, mane ſumebat unciam unam aceti pane intincto : ſic diutius manebat in viis primis. Si mane eſſet oblitus, veſperi capite dolebat. Vide ejus *Tractatum de peſte*, ſub *finem operum.*

Si vero alicubi vapores acidi caustici disperſi per atmoſphæram morbos faciunt, vapor alkalinus eſt conciliandus. Boerhaave ſemel methodo helmontiana ſpiritum ſulphuris parans & utcunque minus ſibi cavens, fuit ejus vapore fere ſubfocatus, contracto pulmone : præſto mox erat ſpiritus ſalis ammoniaci, quem naribus inſpirans brevi a conſtrictione liber fuit.

Diabolico conſilio ars inventa eſt, qua pulvis inpalpabilis & præ paucitate inviſibilis in libro, in epis-

tola

tola ponitur; ut, qui aperiat, mox moriatur: unde publica lege ſemper cautum, ut litteræ omnes primo ſulphureo fumo bene inprægnentur.

γ) *Aërem mutando, diſſipando, renovando, per ventum arte factum, inprimis ſi ſimul per ignes magnos accenſos transmitti queat, arte hippocratica;* ſi cogatur aër, qui per latam aperturam inter montes flabat, nunc parte obpleta per angustiam adflare, & luſtretur magnis ignibus, dum per illam viam celerius ire cogitur; diſſipat priorem, ipſeque purior illi ſubſtituitur. (*)

(*) Aërem peſtiferum producunt multa:

1) Aër incluſus, non renovatus, multorum hominum in noſocomiis, in carceribus &c.; in locis, ubi milites ſunt in *Cantonirungsquatieren* tempore hyemali, ubi aër non poteſt apertis fenestris renovari, & tamen 50—100. in parvo loco ſimul decumbunt.

2) Ubi poſt magnum prælium corpora non ſepulta in campo diu jacent.

3) In Noordhollandia a balæna in littore putrescente: ita Venetiis a pisciculis in littore maris adriatici putrescentibus.

4) In urbibus diu obſeſſis, ad quas ex agro confugêre innumeri homines, & pecora, & in quibus duplo, triplo numeroſiora præſidia, quam alias eſſe ſolent. Locantur ibi multi in parvo ſpatio, & deſunt demum herbæ recentes, immo & omnia neceſſaria, ut noxia quæque adhibeantur ad alimenta: accedit numerus mortuorum, quia jam omnes in urbe ſepeliendi, ubi vix ſpatium bene illos ſub terram defodiendi &c.

5) Ab aquis corruptis, ſtagnantibus.

6)

δ) *Eum fugiendo, vel ad alteram partem montium altorum transeundo*; fugere longe inde conſultum eſt; niſi montes adſint, qui alti ſatis retinent aëra infectum, qui in magna altitudine nunquam infectus eſt; & tunc juvat modo transire poſt illos montes.

2)

---

6) A frumento corrupto.

7) Ab animalibus mortuis, & lanionum ſordibus copioſis in cloaca putrescentibus, & diu retentis.

8) A putrefactione etiam vegetabilium exempla ſunt: pestilentiales febres adſcriptæ putrefactioni braſſicæ copioſiſſimæ.

9) Apud PRINGLE, *de morb. castrens. Part.* 3. *c.* 7., ultra 40. Judicum, Adſeſſorum, & aliorum, qui ad Judices pertinent, moriebantur, dum anno 1750. poſt dictam rebellionem carceres eſſent obpletiſſimi & hi homines miſere detenti tunc coram Judicibus deberent conparere.

BACO VERULAMIUS narrat plurimos mortuos, dum occaſione rebellionis ſub ELISABETHA dies judiciales Oxonii habebantur anno 1577. Incarcerati hi producti aërem ita inquinabant, ut Oxonii ultra 300 morerentur, & ultra 200 ægroti inde deportati extra civitatem moriebantur.

10) Sordities nimia urbium & ædium: unde ajunt, peſtem nunc minus ſævire, quod mundities major. *De H.*

(Latius hæc omnia perſequutus fui in diſſertatione germanica circa varias infectionis aëris ſpe-

2) *Tollendo, vel corrigendo, id materiæ venenatæ, quod corpore jam ingeſtum, vel & adplicatum eſt*; VIRGILIUS *Georg.* 3., ubi enarraſſet remedia, quæ locis contagio adfectis, ovium in peſte, paſtores adplicabant, ait:

„ Non tamen ulla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os: alitur vitium, vivitque tegendo,
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat; & meliora Deos ſedet omnia poscens."

Vel, ſi id non poteſt, curcurbita ſcarificata, & muria ſalis marini, aut ammoniaci, aut aceto; aut cantharidibus adplicatis locum tenere manantem: ſi vero ingestum ſit venenum, agendum, ut poſtea dicetur.

§. 1121. *Venenum ipſum præſens cognitum corrigitur adplicatione talium, quæ valent inertes reddere illas ejus qualitates, quibus nocet corpori;* ſed venenorum hiſtoria inperfectior ignota nobis multa venena reliquit, & mirum non eſt, venenorum inperfectam obſcuramque hiſtoriam eſſe, quum tam miræ naturæ ſint. Venenum peſtis adficit millenos in civitate homines; equi, boves, oves, canes, optime valent. In peſte boum miſerrima homines bene valent cæteraque animalia. In ultima illa diriſſima peste bovilla in Hollandia decies vidi cum 20, 30, adfectis bobus rusticos ponere etiam ſuos equos: vidi porcos comedentes in ſtabu-

---

ſpecies, diario erudito Vindobonenſi Realzeitung ante paucos annos partim inſerta; ſeorſim auctius edenda.)

bulo omnes quiſquilias, vidi oves eodem in ſtabulo cum bobus adfectis & morientibus, & tamen omnia illa animalia ſana manebant. — Sunt venena, quæ ſemper ignota manent; licet inde plurimi pereant: & ut inter bruta, ſic & inter homines ſunt. Immo ſunt venena, quæ nationes quædam norunt, ſed non detegunt. Dixit mihi Gubernator inſulæ ſurinamenſis, quæ, in India occidentali ſita, ad Batavos pertinet, ſe centena exempla vidiſſe talia; Negros dictos, ſeu angolitanos ſervos, quorum millenis indigent, tum ut ipſis Europæis miniſtrent, tum ut ſaccharum & coffeam colant, unde præcipui reditus coloniæ exſurgunt, habere mira venena. Gubernator fuerat cum familia tota in horto. Servi angolitani noverant ipſius filiæ venenum dare, unde domum redux ad limina paternæ arcis efflavit animam. Capti ſervi ſunt, ſed nullis tormentis naturam veneni indicare voluerunt. Habet illa angolitana natio hoc in arcanis, quo ſemper vindicent ſe a Chriſtianis europæis. Id modo ſcitur, quod habeant venena ſubtiliſſima, quæ inter ungues recondunt; adeo parum requiritur ad necem, & interea dum pocula aqua mundant, vitro adfigunt; qui ex illo vitro bibit, certo moritur: hinc ait *Textus*

§. 1122. Quæ 1) in multis venenis hactenus vix noscuntur, niſi deleteria tantum facultate, vix patente, niſi per ſolam mortem *infecti*; ita venenum peſtis eſt; nemo novit, quid ſit, in quo ejus conſtet natura. KIRCHERUS, HARTSOEKERUS, conati ſunt, infectis hoc tribuere, quæ certis temporibus in aëre generata, eſſent hominibus deleteria. Verum, hæc gratis dicuntur, non demonſtrantur. Ex cita putredine hoc deducunt, ex virtute ſulphuris & tabaci in peſte & contra nota quævis infecta; verum, una res

res poteſt eſſe utilis contra plures res alias; quæ res aliæ non ſunt idem, ſed diverſæ.

2) *In aliis deprehenduntur per mirabilia, & vix explicanda, effecta*; ſeps mordens hominem mox in putrilaginem vertit ejus membranam adipoſam totam: dipſas mordet hominem & homo perit ſiti: anguis eſt africanus, dictus hæmorrhous, quo hominem mordente ſanguis per inteſtina, per nares, per ductus ſalivales de corpore effluit. Quis talia explicabit?

3) *In nonnullis per effecta in aliis morbis occurrentia;* ubi nempe venenum facit inflammationes, ſubpurationes, gangrænas, ſphacelos: ita vitrum antimonii, mercurius ſublimatus corroſivus; vel ut ignis omnia criſpando & deſtruendo, vel coagulando humores, ut ſpiritus vini, oleum vitrioli, vaſis infuſa &c.

4) *Denique in quibusdam intelliguntur a priori, quod ajunt, dum, cognita veneni natura, facillime providentur;* ſic noſco, v. g. a priori, quod pulvis adamantinus, non nimis tritus, ſemper ſpicula gerens indomabilia, datus homini, ſeſe ubique infigat, inſinuet, & millena parva vulnuſcula faciat.

Angolitani deprehenſi fuere etiam hoc veneno in ſurinamenſi colonia Batavos interemiſſe: ſumſerant barbam animalis tygridis, eamque in minutal tenuiſſimum verterunt, ut fere inviſibilis eſſet. Hoc experti minus agere, quando ventriculus bene repletus, quam ubi vacuus, dant cum primis cibis. Eſt rigidus ille pilus & quantumvis parvus & minutus, inſinuat ſe in tunica villoſa & magis magisque per motum horum viſcerum infigitur altius, nullis remediis reſolvi poteſt, & multis cum anxietatibus mortem facit. Scelesti hi homines etiam ſumunt pilos humanos, quando in quibusdam, maxime ad barbam, vel aliis locis, ſat rigidi ſunt.

Certe talia novi a priori, quid ſint effectura; ad hæc porro quatuor poſſunt omnia genera venenorum referri.

§. 1123. *Priora* §. 1122. *No.* 1. *dicta nocere toti ſubſtantiæ hactenus indicant adcurate obpoſita remedia, æque parum intellecta, ac illa venena quoad ſcientiam effectus;* terminus ſcholæ galenicæ, *nocens toti ſubſtantiæ,* cujus natura ignoratur: ignoratur ſpecifici antidoti ejus natura quoque paſſim. Narrant, viperæ venenum punctu, vel morſu inflictum curari, inpoſita carne contuſa viperina: venenum ſcorpionis inpoſito oleo ſcorpionum; omne fere genus veneni domari a bufone in paſtillos redacto & amuleti inſtar ad corpus geſto. Si hæc vera eſſent, tunc actionem antidoti æque parum intelligeremus, quam eam veneni.

Quæ, ſola experientia cognita ex hiſtoria venenorum peti debent; ut dixi, nam multa ſunt æque venena, quam priora.

§. 1124. *Secunda* §. 1122. *No.* 2. *dicta obeſſe qualitate occulta, ſimiliter exigunt remedia mira, ſpecifica dicta; vix niſi mero caſu invenienda, in hiſtoriam venenorum referenda, inde petenda;* in priori claſſe v. g. peſtis adfligit; ignoramus & naturam veneni & modum agendi, dum primo inficit & illico occidit. In hac ſecunda claſſe ignoramus quidem veneni naturam, unde V.V. ajebant, *occulta qualitate* agere, verum ſcio, quid primo fiat. Mordet dipſas hominem, perit morſus ſiti; anguis hæmorrhous mordet ac homini ſanguis per omnia loca corporis exſudat: novi ſaltem plus, quam in peſte noveram, nempe venenum hoc morſu inprimi corpori: ſed æque parum, quam

in peſte, novi naturam veneni: antidotus, ſi inveniatur, forte æque ignotæ naturæ nobis erit.

§. 1126. *Tertia* §. 1122. *No.* 3., *antequam interimant, dum effectus prius morboſos producunt, quibus ita corrumpitur ſabrica corporis, ut in certis morbis cognitis, requirunt, ut &c.;* ſi venenum nempe producit primo morbum aliquem notum, & eo morbo tandem perimit, remedia adhibenda ſunt illi morbo propria. Vidimus v. g. in *No.* 2., quomodo dipſas mordens hominem eum ſiti inexplebili perimat: ponam hominem illum in balneum tepidum aquæ & lactis, ut vaſa inbibentia abſorbeant tantum humidi, quantum poſſint: etiam dabo ipſi aquam cum aceto, roob ſambuci, ribeſiorum, oxymelle, ſpiritu ſalis, vitrioli, bibendam omni momento; enemata ſimilia, doſi unciarum octo, omni quadrihorio adplicabo.

Si hæmorrhous hominem vulneret, ut undique ſanguis perpluat, video, dua hic fieri, 1) illico reſolvi ſanguinem a ſpiſſitudine debita in tenuem ichorem; 2) laxari forte, ut circa mortem in aliis morbis, ultimos vaſorum ſphincterulos. Inplebo corpus aqua, in qua tantum ſpiritus vitrioli, quantum ſine læſione ferri poſſit, methodo SYDENHAMI, ut ſanguinem diſſolutum conpingam, ne diffluere undique pergat: immo & conabor, cortice peruviano nimiam humorum tenuitatem emendare.

Si ſeps, hominem mordens, putredinem conciliet panniculo adipoſo, inplebo eum, ut priorem; at vero in balneum ſimile totum inmittam, & extra balneum fomenta ſimilia toti circumdabo corpori; quum pariter cortex peruvianus ad gangrænam adeo bonus, dabo illico.

Dixi,

Dixi, *No.* 2., ignorare nos naturam veneni dipſæ, hæmorrhoi, ſepis, adeoque, ſi inveniretur ſpecificum antidotum, ejus forte naturam nos quoque ignoraturos. Sed hic *No.* 3. oſtendit *Textus*, quando non adſunt antidota nota, artem tamen aliquid valere, ubi venenum, naturâ nobis ignotum, edat morbum aliquem, cujus in ſymptomata agere quidquam poſſumus.

Ignotum venenum agit per dysenteriam: in ſquillis marinis, hac lege multos occidentibus, cura erat felix per ingentem copiam aquæ, lactis, olei, interpolato nonnunquam opio. In veneno mytilorum, ſi quandoque violentum ſit, eadem adhibeatur cura.

Si venenum maculas rubras, aut petechias faciat, dant ſudorifera, ut expellatur foras: ſi videam v. g. in peſte maculari homines hac methodo paſſim perire, imitabor Sydenhamum: extra lectos ducam ægros liberum in aërem, inpleboque aquoſis & ſpiritu vitrioli; vel, quod uſu probatum vidistis in vere malignis morbis, cortice peruviano.

Si venenum faciat carbunculos, anthraces, bubones, agam maturando & materiem foras eliciendo.

§. 1126. *Si cognoscuntur venena adplicata, vel adplicanda &c.*; novi v. g. hominem adſumſiſſe unciam unam olei vitrioli; dabo illico huic uncias duas, tres, olei tartari per deliquium, aqua mistum; naſcetur ſal tertium, neutrum, tartarus vitriolatus; quod mox tunc ingenti aquæ copia diluam, ut continuo aquæ potu tartarus vitriolatus de corpore exeat, & in ſanguinem intrans non noceat.

Sumſit homo drachm. ſem. merc. ſubl. corros., dabo drachm. ſem. aut drachm. un. ſal. pur. tart. cum pauca aqua: acidum ſublimati (muriaticum) jungetur

cum ſale alkalino in tertium ſal (digestivum SYLVII,) & mercurius fiet innocuus.

Verum in his caſibus deberem eſſe certus, quod homo adſumſiſſet tale venenum; ſi enim ſuspicor tantum & non ita eſt, tunc erit meum oleum tartari per deliquium, ſal tartari meum, venenum per ſe ipſum in visceribus ejus.

Talia antidota cito adhibenda ſunt; nam ſi prius venenum jam deſtruxit partes, ſero venimus.

§. 1127. *Unde cernimus &c.*

§. 1128. *Atque ex illa habita indicatione* (1127.) *ſcitur remedii correcturi materies*, an debeat eſſe acida, vel alkalina &c.

Præparatio; ut pauca primum aqua diluatur, non multa; ne antidoti vis debilior ſiat.

Doſis; ſi grana pauca veneni adſumta, etiam antidoti ſit doſis pauca; ſi enim plus dedero antidoti, erit id plus venenum per ſe: ſi minus dedero, mutabitur veneni, prius dati, pars; pars non mutata perget ut venenum agere. (Cur non adduxit hic HAENIUS effectum redundantem ex binorum venenorum conflictu? adtendendum autem, inprimis dum debilia ſunt, aut adfecta viscera, eſſe & ad hunc ſatis patet vel ex ſalutari illa in ſedando vomitu luctantis cum ſale alkalino acidi efficacia.)

Adplicatio; ſi in ventriculo hæreat venenum, ore; ſi in ventriculo & intestinis, ore & ano remedium adplicabo. Contigit in turri londinenſi, ubi captivi politici detinentur, ut captivo nobili enema injiciendum eſſet. Injiciunt ex odio, ut illum perderent, clysma aquæ fortis. Cogitate, quot illico dolores, quot ille expertus ſit ſpasmos. Medicus turrîs accitus & cauſæ igna-

ignarus theriaca & opio conatur mala ſopire; ſed moritur captivus. Si ille ſciviſſet cauſam, adplicatio facienda fuiſſet enemate liquoris alkalini, ut acidum vitrioli & nitri (ergo aqua fortis conponi debet acido *vitrioli* & nitri? —) ex aqua forti in alkali traheretur; ſeu potius enematibus pluribus oleoſis, & potu copioſiſſimo continuo olei.

Moderamen; ſi postea, nimis ſero intelligeremus multo minus veneni eſſe adſumtum, quam in principio dicebatur, & videremus jam nostram nimiam doſin inſtar veneni agere; eſſet prioris veneni addendum aliquid, ut veneni ſecundi, pro medicamento dati, vim enervaremus.

§ 1129. *Primaria autem, & fere communia contra omnia ferme venena, Antidota, quæ ideoque ſummi ſunt uſus, ubi cognoscitur venenum datum, ſed ignoratur ſingularis ejus natura, ſunt hæc præcipue*; dicit AUCTOR *ferme*; nam pili minutim conſciſſi, infixi ſolidis, generalibus diluentibus & involventibus non videntur, vinci poſſe, quum hæc præterlabantur, illi ſolidis infixi hæreant: hinc, quia caſus quidam excipiuntur, dixit *ferme*. Ecquidem lixivium calcis vivæ cum ſale alkalino in liquamen vertit veteres pannos laneos, piloſque, ſed longo tempore indiget hoc lixivium, id ut præſtet; ut forte corpus citius ſit deſtructum, quam illud id perficere poſſet; neque poſſet adeo potens lixivium ferri, neque maneret ſemper adplicatum his pilis, ut panni veteres, & pili, qui liquescunt in eo.

Cæterum cognoscimus venenum, v. g. arſenicum; nec, qua ratione agat in corpore humano, bene novimus, quia non bene veneni hujus cogniti naturam novimus, tunc conveniunt

1) *Aqua ſincera calidior paullulum ſanguine noſtro, adſatim, ſubito, diu ingesta, injecta, adplicata;* aqua omnes inpuritates aufert ſecum, emollit, ſpasmos tollit; ſed oportet eſſe

1) *Sinceram* nam inpuritatibus ſcatens poſſet forte excitare vim veneni: metallicæ particulæ, aut calcareæ, ſi inſint, forte nocerent.

2) *Calidior* ſano nostro ſanguine ſit oportet, calens ad 98 vel 100 gr., ut laxet omnia, & ſolvat ſpasmos veneni: frigida enim humores jam calentes poſſet coagulare, & excitaret ſpasmos.

3) *Affatim;* ut brevi ſpatio libras 20 & ultra adſumat; copia enim ſola hoc facit, ſi quid faciat.

4) *Subito;* ſi enim exſpectaveritis, donec venenum ſolida fluidaque jam corripuerit, ſero venitis.

5) *Diu;* nam licet pars veneni abluitur aqua, pars remanens agere pergit; neque omne tam cito ex omnibus rugis ventriculi & intestinorum aufertur: unde copioſe, ſubito & diu.

Aqua hæc 1) debet eſſe *ingesta* ore, in quantum poſſit.

2) *Injecta;* per anum, in vaginam, in veſicam urinariam, ut corpori undique adplicetur: poſſunt tamen venena eſſe, quæ in veſica urinaria omnia in gangrænam vertant; quare in omnes locos, per quos injectiones fieri queunt, adplicanda.

3) *Adplicata;* hominem ponendo in tali balneo; ut, dum aqua ingeritur ac injicitur, quoque per omnia bibula corporis vaſa inbibatur.

SYDENHAMUS in *epiſtola reſponſoria prima* ad finem narrat hiſtoriam ſervi vicini ſui, qui ex amore melancholicus vitæ finem ſibi quærebat bona doſi mercurii ſublimati corroſivi. Acceſſit SYDENHAM hora fere ab adſumto veneno, dum os & labia illi vehementer

ter jam inde tumerent, dolor adeſſet ventriculi ardens & intolerabilis calor. Dedit celerrime aquæ tepidæ congios tres. [Congius continet libras civiles octo, ergo plusquam $2\frac{1}{2}$ menſuras; diſcamus hic, quid ſit, quod Boerhaave jubeat *adſatim* ingerendam aquam] juſſitque nova talis copia ab integro abliguriretur, quoties ventriculus epotam rejeciſſet; & ubi indicia erant veneni jam inteſtina petentis, juſſit & tepidam copioſam enematibus injici. Narrat Sydenham, quod miſer homo, pœnitens facti, plures aquæ libras exhauſerit, quam juſſus eſſet. Hinc intra paucas horas convaluit & exulcerationes in ore diæta lactea intra quatriduum evanuere.

2) *Tum lixivium leve ex aqua communi & ſapone veneto, ſimili copia, modo, tempore, uſurpata;* nam eſt tunc aqua magis detergens & auferens; tum & ratione olei plus involvens; & ubi de natura acidi eſſet venenum, eſſet ſimul ratione ſaponis àntidotum. Verum, quum ignoremus ſæpe naturam veneni, & ſi illud alkali dives eſſet, ſapone forte veneto augeſceret putredo; hinc

3) *aut aqua ſimplex ſaponacea cum oxymelle, ſimili uſu adhibita;* eſt ſummum abſtergens; ſed iterum ea lege, ut quantitas parvi dolii per corpus transfluat & imbibatur; eo prorſum modo, quo de aqua dictum. (*)

(*) Sæpenumero ratio, vel unica, vel plurima, cur remedium quoddam, contra omnem exſpectationem, contra omnia a plurimis fide dignis Viris adlata illius encomia non producat effectum, inde deduci debet, quod vel non ſufficienti copia fuerit adhibitum, vel in uſum vocata ſubſtantia alia, eo-

4) *Olea blanda, recentia, preſſa ex lenibus, pinguibus & farinaceis ſeminibus*; olivarum, raparum, lini, amygdalarum; ſed blanda & recentia eſſe oportet. Vidi hominem fere enectum diriſſima colica, a rancidi olei amygdalini haustu. Ex *lenibus*, id eſt, ut oleum modo lene ſit; nam oleum raparum ex acri ſemine ſal volatile habente, eſt tamen blandiſſimum. — Amygda-

---

eodem quidem nomine paſſim donata, re tamen, ſeu natura interna, diverſa. Liceat hac occaſione inſerere locum ſequentem ex opere meo: Medizinisch-physiſche Sammlungen, alio ſors etiam ſub reſpectu notatu non prorſum indignum: in latinum verſum. — Subjunxit *Cl. Ladislaus* BRUZ, quem cum voluptate inter amicos nomino, Diſſertationi bene elaboratæ inaugurali *de gramine mannæ, ſive feſtuca fluitante*, caſus practicos circa remedium antepilepticum, quod malo hoc adfectis egregiam tuliſſe opem adſeverare ipſe queo. Quum libellus, apud Exteros ſaltem, non ſat cognitus ſit, nec experimenta cum remedio illo capta hactenus reſciam; inſerendum hic ratus fui hiſtoriam, qualem *Cl.* AUCTOR propoſuit.

„ Varia, ait, in morbo ſacro celebres in arte „ medica Viri laudant remedia. Quædam horum, ablata cauſa, malum integre curant: alia „ inſultus epilepticos ita conpeſcunt, ut cauſa „ procatarctica ablata, proëgumenam ſopitam quaſi „ teneant. Sæpiſſime morbus pertinaciſſimus omnem artis eludit operam. Pulverem *foliorum* „ *aurantiorum* in morbis convulſivis adeo extollit Vir tot nominibus Medicinæ carus *Magnif.* de

dalarum oleum quoque bonum eſt, ſed quum tam ingenti copia indigeamus olei, facilius ex oleo olivarum, raparum, lini, medelam parabimus.

D 5 Sta-

„ *de* Haen, ut, ſi quos non juvet, cauſam in
„ ægro, non in remedio, quærendam judicet (*) —
„ *Radicem Valerianæ*, majori tamen doſi, ad ʒ.
„ ij. iij. iv., ut efficaciſſimum in hoc malo reme-
„ dium celebrat felici medendi methodo celeber-
„ rimus *D. Joſ.* Quarin. (**)

Flo-

(*) Nimium nonnihil Haenium remedio huic tribuiſſe, adſerere poſſum, edoctus experimentis, cura, quæ poſſibilis ulla ratione fuerat, omni inſtitutis; nec ægro ſucceſſum remedii fruſtrante. A pulvere foliorum aurantiorum nullum plane experti levamen ægri, medicamento alio exhibito morbi vim fractam demum ſenſerunt; longo ſatis poſt pulverem illum in uſum vocatum elapſo temporis intervallo; ut eventus huic adtribui non omnino poſſet: quemadmodum aliis in morbis, aliis cum remediis, idem obtinet. Verumtamen, ſi, quod res eſt, fateri velimus candide, nullum in omni ſupellectile Materiæ medicæ ſubpetit medicamentum antepilepticum panchreſtum, catholicum, in omni prorſum caſu ſatisfaciens exſpectationi; etſi quidem multi Auctores talia, ſæpe abſurda ſane, ac ridicula, (ſi v. c. vel ad ſolam ungulam al-

Statim, *multum*, *diu*, *hauſta injecta*, *adplicata*; ut de aqua dictum.

5) *Vel ſimilia ex oleo animalium recentium cum multa aqua ſubito decocta*; ovis, vituli, caponum, carnes

„ *Florum Bugloſſi* vires antepilepticas adno-
„ taſſe reperio neminem, laudatos tamen a doc-
„ tiſſimo V. D. M. fideliſſimo pulcre adhucdum
„ memini, & iisdem quosdam curatos, docebunt
„ caſus adpoſiti. ---- Flores exhiberi poſſunt in
„ infuſo aquoſo, vinoſo, ſpirituoſo. Uſi ſunt in
„ utroque caſu infuſo ſpirituoſo, ſequenti forma
„ præparato:

„ ℞. Flor. bugloſſ. recenter collect. M. iij.
„ infunde ſpirit. de fæce vini parat. lib. j.
„ Vi-

alcis, aut cranium humanum, ſed, quod bene notandum dixerant, hominis violentâ morte peremti, reſpicias) propoſuerint; uti nullum univerſale datur anthelminticum, antipyreticum e. ſ. p. Nec, quod remedium hoc illudve, morbum quemdam fugans in ægro A. aliisque decem, eumdem non fuget in ægro B. & decem denuo aliis, tutiſſime, omni ſub reſpectu, concluditur, in prioribus omnibus morbum deberi cauſæ, aut diſpoſitioni, in poſterioribus corpori non inhærenti, ſed plane diverſæ; uti quidem adtendenti patere autumo; etſi præcipiti nimium ſententia circa hæc pronuntiaſſe videam alios. — *de* W.

nes pingues ſubito poſſunt coqui, verum interea transit inreparabile tempus: unde, ſi ex hac claſſe velimus, miſceamus cum illa aqua multum butyri inſulſi.

6)

„Vitro probe clauſo macerentur per triduum, „ ſ. ſumat, vaſe inclinato, omni mane cochl. j.

„ *Caſus I.* Vir humanioribus litteris exco-„ lendis deditus, ſtatura inter longam & depreſ-„ ſam media, temperamenti ſanguineo-cholerici, „ natus annos 35., nullis unquam obnoxius mor-„ bis, præter epilepſiam, cujus paroxysmos, ab

in-

(**) *Valeriana*, Fabii Columnæ, quem ab epilepſia inmunem reddiderat, nomini famam ſuam multum debens, egregium omnino hoc in morbo eſt remedium; unde pariter pro *infallibili* quibusdam deprædicata, concluſione denuo nimia. — Cur vero Valeriana votis nonnunquam minus reſpondeat in hoc illove ægro, in quo tamen, quatenus exactius ſaltem indicare videtur examen, omnia eadem obtinent, uti in aliis, queis inde nata ſalus; ſæpius ratio eſt, quod vel doſis non ſubficiens fuerit adſumta; vel formà ægro *illi* exhibendum foret medicamentum aliâ, quam exhibitum fuerat eodem malo adfectis, queis profuerat; vel in uſum vocata, ſub nomine *Valerianæ offic. floribús triandrís, foliís omnibús pinnatís*, alia quædam plantæ ſpecies; v. g. *Valeriana dioica, flor. triandrís dioicís, fol. pinnatís in-*

te-

6) *Tum plerumque in multis celeribus acetum;* uti jam patuit ante, ſi diluatur aqua, & ſi ingenti copia detur. Verum prudenter agendum, ſi enim daretur poſt adſumtum ſublimatum corroſivum, malum augeret:

„ ineunte ætate ignota ex cauſa, fere quolibet
„ anno ſemel, bis, expertus eſt; aliquando ta-
„ men toto anno morbo liber fuit. Anno 1760.
„ gravi, mea in vicinia, defunctus paroxyſmo, in-
„ cœpit remedio ſpirituoſo uti; omni mane, per du-
„ os menſes, cochleare unum commune ſumens. Ab
„ illo

---

tegerrimis, vel *Valeriana phu, flor. triandris, fol. caulinis, pinnatis, radicalibus, indiviſis;* quæ denuo virtute inferior *Valerianæ officinali;* vel *Valeriana celtica, flor. triandris, fol. ovato-oblongis, obtuſis, integerrimis*, e. ſ. p.: etſi forſan poſtrema hæc, odore ditiſſima, ſapore penetrans, V. V. inter Antidota multum laudata, minori cum diſcrimine adhiberetur aliîs, odore ſaporeque remiſſiori, ſubin vix non evanido, præditîs.

Haud raro etiam ægri medicamine utuntur, exiguum, aut nullum, inde percipientes levamen; percepturi majus, aut morbi ex integro ablationem, ſi uſi forent illo non ſolum majori doſi, ſed & frequentius.

Prodeſt his remedium formâ pulveris; actuoſius in aliis ſeſe exhibet forma infuſi, aquoſi, vinoſi, ſpirituoſi. — Vidi, ab uſu Va-

ret: ergo in veneno acidum non habente, ſi id antea ſciamus. Cæterum, ſi ſit venenum putredinem generans, eſt acetum certe egregium antiloimicum.

Si

„ illo tempore paroxysmo liber valet (1775.)
„ athletice, quinquagenarius ſeniculus."

„ *Caſus II.* Juvenis 17. annorum, tempe-
„ ramenti ſanguinei, famulus, ex terrore epile-
pti-

Valerianæ, methodo vulgari, forma pulveris ingeſtæ, morbi epileptici vim fractam haudquaquam fuiſſe; quum æger vix non omnibus hoc in morbo celebratis remediis uſus jam fuiſſet, ſuaſi, ut pulvere Valerianæ uteretur demum mane ac vesperi eodem modo, uti alias uti ſolemus nicotiana: percepit hinc, etſi doſis eſſet minima, optimos effectus; quum tamen antea plures ſcrupuli edidiſſent nullos. Patet vel ex his, ad quot adtendendum ſit momenta, dum de viribus medicamentorum determinandis, extollendis, aut negandis agitur; ut hic taceam, remedia plura multum deprædicata fuiſſe ab Inventoribus, horumque ſequacibus; etſi viri alii, docti æque ac integerrimi, rem abs omni præconcepto judicio disquirentes, multum ſatis abeſſe didicerint, quin panchreſtæ illæ ac eminentes vires de remediis illis tuto adſumi, ac ad Poſteros encomia illorum prægrandia transmitti poſſent. *De W.*

Si legatis DIOSCORIDEM, convicti eritis de univerſalibus laudibus aceti in peſtilenti morbo & venenis.

Denique & opium; ſiſtens ſpasmos & contractiones nervorum a venenis natos, & demens ſenſilitatem nervorum: unde & hac ratione juvant quandoque

---

„ pticus factus (*) poſteaquam per plures annos „ paroxysmos epilepticos expertus fuiſſet, quum „ duodecimum ætatis annum ageret, 1769. menſe „ Auguſto ſumſit mane infuſi ſpirituoſi cochl. j.; „ paroxysmus ab eo tempore nunquam rediit."

„ De

(*) Quanta terror corpori inferre queat detrimenmenta, nervoſo inprimis adfecto ſyſtemate, vix non innumeris conſtat obſervatis, dum graviſſimas, ac haud raro inmedicabiles omnino epilepſias, convulſiones, aphonias, abortus, menſium arythmias; aut ſtaſes, apoplexias, quin & mortem ſubitaneam, aut celerem, & quod vix non magis mirum eſt, canitiem momentaneam, vel capillorum omnium defluvium, inde producta legimus apud OBSERVATORES, & quædam ſaltem horum phænomenorum ſat frequenter ipſi cernere poſſumus; ut ſuperfluum quidem foret, ſi latius circa hæc excurreret oratio. — Liceat autem hic adnectere caſum rariorem, in opere periodico, *la Nature conſiderée* &c., nuper (1780. *No. V. p.* 193.) relatum, quo demonſtratur, ob ipſam, quam terror in nervis ex-

que *Theriaca* Andromachi, *Mithridatium* Damocratis & ſimilia, ratione opii. In pulvere antilyſſo, ſive ad canis rabidi venenum, tunquinenſi, Angli incredibilem copiam opii auſi ſunt adjungere, in deſperato caſu, ſummis cum effectibus. Opio ſiſtebat Sy-

---

„ De caſu hocce ut eo certior fierem, rogavi „ ab *expertiſſ. Phyſico*, *D. Samuele* Wásarhelyi juvenis noſtri anamneſin. Miſit optimus „ amicus ſequentem: A. S. puer adhuc in patria „ bubalos, quos cuſtodiæ ſuæ conmiſſos habebat, „ in prata inlicita evadere ſinens, a cuſtode hujus „ loci adeo territus eſt, ut brevi, domum ſuam „ repetens, paroxysmo epileptico conriperetur, qui

---

excitat mutationem validam, & vi cujus gravia adeo frequenter producit ſymptomata, corporis malam conditionem in meliorem verti tamen nonnunquam poſſe; etſi quidem facile ſimul admitti queat, id rarâ ſane contingere fortunâ. — *Henricus* Axford, a juventute tenera convulſionibus adfectus, octavo ætatis anno loquelæ uſum deperdidit. Annô duodecimô, itinere equeſtri peractô, primâ in vita vice inebriatus fuit; ſomno tum obpreſſus rebatur, ſeſe incidiſſe in cadum cereviſiâ fermentante repletum: vî ſummâ, enormitate mali perculſus, exclamavit, atque ab eo temporis puncto vocem recuperavit. *De W.*

Sydenhamus malignitatem variolarum, dando quavis octavâ horâ ſyrupi diacodii unciam.

Generale autem antitoxicon, prophylacticum, nullum omnino cognoſcitur hactenus; quin & repugnat tale eſſe; quum unum venenum ſit acidum, alterum alkalinum, alterum mechanica vi agens, alterum modis diverſis incognitis; hinc non videtur poſſe dari ex æquo omnibus adverſum antitoxicum. Ut deſperamus v. g. invenire remedium ſpecificum, quod dolores ventriculi ex acido, ex bile corrupta, ex ſalſo glutine, ex ſpasmis, pari ratione curet; ita & de veneni cujusque uno univerſali antidoto. Si dicas, opium dolores cujuscunque naturæ curat; dico, ſopit, non curat; evanida vi opii recrudescunt dolores.

§. 1130. *Hoc antea explicui.*

§. 1131. *Antidota autem* &c. Explicui ad §. 1128.

Vapor - - -, ad pulmones; ſi enim inſpiratu venenum ad pulmonem venerit, etiam antidotum eſt pulmone hauriendum, ut exemplo Boerhaavii ipſius antea patuit.

Fauces; ſi quandoque homo ultra deglutire non poſſit, & vellemus ipſi exhibere vomitorium, tubus ex corio per fauces eſſet intrudendus prudenter, & altera ejus parte, in infundibulum formata, tunc injiciendum remedium.

§. 1132.

„ qui ſubinde dein etiam rediit: ſed tuo re-
„ medio ita ex morbo curatus eſt, ut paroxys-
„ mos per integrum quinquennium expertus non
„ ſit. Nunc etiam vivit ſaniſſimus." Hactenus
Cl. Bruz.

§. 1132. *Venenum ſuſceptum expellitur ex corpore 1) minuendo reſiſtentiam eo loco, per quem tutiſſime expediri queat, ubi minus nocet, ubi exitui proximum habetur, ubi viſcera vitalia minus lædit. Id fiebat olim mirabili tum habito, jam induſtriâ REDI facile intellecto, ſuctu Marſorum & Pſyllorum.*

Pſylli, ignotæ originis gens famoſa in antiquitate. Ex multis inter ſe diſcrepantibus Auctoribus forte non procul a locis cyrenaicis & lybicis ſedem habuit. Hi dicebantur id habere a natura privilegium, ut a nullis ſerpentibus lædi poſſent, utque venenum ex aliis poſſent pellere.

PLINIUS Hiſtoricus, qui multa narrat fide Veterum, *l.* 28. *c.* 3. refert: „A Conſulibus Romæ in dolium ſerpentum conjectus [EVAGON, *Pſyllorum* legatus ad Senatum romanum] experimenti cauſâ, circumlambentibus linguis miraculum præbuit."

Pſylli ipſi hoc divulgarunt, quod ſolâ ſua ſalivâ morſos a ſerpentibus curarent. Famoſi ſane hanc ob rem fuerunt. CATO, narrante PLUTARCHO in *vita* CATONIS, victum POMPEJI exercitum reducturus in Mauritaniam ad SCIPIONEM, *Pſyllos* ſecum duxit, quod oporteret tranſire regiones ſerpentum numero infames.

SUETONIUS in *vita* AUGUSTI, §. 17. ait: „Obſeſſaque Alexandria, quo ANTONIUS cum CLEOPATRA confugerat, brevi potitus eſt, & ANTONIUM quidem, feras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum. CLEOPATRÆ, quam ſervatam Triumpho magnopere cupiebat, etiam *Pſyllos* admovit, qui venenum ac virus exſugerent; quod periiſſe morſu aſpidis putabatur: ſed ſero venerunt, CLEOPATRA jam enecta veneno."

LUCANUS *l.* 9. miras eorum contra ſerpentes vires cecinit, quod veneno intacti ſint a natura, quodque illud in aliis ſalivâ ſanent. PLUTARCHUS etiam dixerat in *vita* CATONIS, eos noſſe carminibus ſerpentes incantare, ne nocerent.

Revera talem artem exſtitiſſe notum eſt, etiam ex *ſacra Scriptura*: dicit DAVID *Pſalm.* 57. „Alienati ſunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti ſunt falſa. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas, quæ non exaudit vocem incantantium & venefici, incantantis ſapienter." Unde & DEUS per Prophetam JEREMIAM ſic conminatur, JEREM. 8. 17. „Quia ecce ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio, & mordebunt vos, ait Dominus." — Omnes Itineratores viderunt, poſſe ſerpentes mitigari & edoceri: NIEUWHOF, *Itin. Orient. p.* 159., deſcribit ſaltum ſerpentum ad incantamenta Malabarenſium, & KÆMPFERUS in *Amœnitatibus exoticis.* (Sub incantamentis hiſce Malabarenſium minime intelligendæ conjurationes ſic dictæ magicæ, (Beſchwörungen); ſed edocti ſerpentes, referentibus Autoptis, ut ad concentum muſicum, rythmosque decantatos ab Agyrtis in caudam ſeſe adtollant rigente corpore, variisque tum capitis, tum trunci corporis inflexionibus ſaltare videantur; quod quidem abs inſigni adeo miraculo fieri poſſe, non nimis credulis facile patet.)

Fuêre antiquitus in Italiæ ea parte, quæ vocatur *Ducato di Marſi*, homines *Marſi*, a loco natali dicti, qui virtute *Pſyllorum* pollere ſe dicerent, & quoque incantationes ſerpentum callerent; quos tamen GALENUS negat ullam vim veneni curandi poſ-

poſſidere. Serpentes quidem innocue tractabant, ſed callide primo venenum ex gingivis anterioribus exemerant, ut fieri poſſe, *rediana* experimenta docent. (*)

(*) Quæ hic ſequuntur omnia HAENIUS poſterioribus curis in *margine codicis* adnotavit.

Franciſcus REDI, nobilis Aretinus, in Tractatu, cui nomen *obſervationes de Viperis*, obſervaverat, pullos gallinaceos, & columbinos, a vipera morſos, ab hominibus coctos fuiſſe & inculpate comestos.

Obſervaverat, canem, & civettam, quibus viperinas carnes comedendas dederat, innocuos (inlæſos) manſiſſe.

Certo quodam die Eruditorum congregatio habebatur, in qua de venenis, & maxime viperarum, agebant, & argumenta multa incerta proferebant. Interea, inquit REDI, auscultandi gratia ſtabat in angulo quodam *Jacobus* SOZZI, viperarum captor, homo conparandus antiquis *Marſis* & *Pſyllis*, qui riſum vix tenens ſubridendo prehendit fel viperæ (in quo venenum ſitum ſuſpicabantur) mistumque dimidio cyatho frigidæ, illud gulæ infudit, vultu intrepido.

REDI dein, ſuſpicatus, hominem illum Antidoton præſumſiſſe, dedit fel iſtud pullis canibusque, nulla inſequente noxa: fel iſtud crudo animalium vulneri inſtillarunt; nil inde mali. Sed, quum BALDUS ANGELUS ABBATIUS, & SCHRÖDERUS in ſua *Pharmacopoea* ſtatuiſſent, morſos a viperis ſanari, bile viperæ vulneribus in-

Apud STRABONEM tales homines & inter Indos deſcribuntur: immo KÆMPFERUS, *faſcic.* 3. *Obſ.* 9. *amœnitat. exoticar.*, tales adhuc in India orientali reperire eſſe, ait. Viperam maxime noxiam circumducunt,

---

inſtillata, & hoc experimentum ceperunt videruntque, nullius uſus eſſe.

Tunc *Jacobus* ille SOZZI rem totam detexit. In fundo duarum illarum vaginarum, ſeu cavitatum, intra quas repoſitos dentes ſuos viperæ habent, humor quidam ſtagnat, colore & ſapore ſimillimus oleo amygdalarum dulcium. Viperæ morſuræ evaginant dentes & exprimunt hunc liquorem. Hoc liquore venenum lethale continetur; ſed eſt venenum non omni modo. Id ut demonſtraret, bibit hunc humorem totum, una cum ſpuma, quam animal virgulis irritatum circum rictum fundebat, (*) miſtum cum aqua. Dederunt aliam ejus portionem hœdo, aliam anati; ſed neque *Jacobo*, neque animalibus illis quid mali contigit.

Sed

(*) BOSMANN in *Deſcript. Guineæ Epiſt.* 17., narrat, unum ex cæmentariis a ſerpente, lapidibus obruto, adeoque dentibus illum lædere non valente, tamen ejus ſpuma & veneno inmiſſo in faciem & oculos, per 3, 4. dies cœcum fuiſſe, ſed deinceps iterum egregie vidiſſe.

cunt, quæ ſaltat ad inſtrumenta & voces illorum exactâ menſurâ: vidit Kæmpferus coram, quod docerent viperam, & quod morſi a vipera nil mali haberent, quum venenum ex gingivis expreſſerint, antequam

Sed vulnerarunt gallos, gallinas & plusquam centum animalia parva, vaſta, & indiderunt vel milleſimam partem guttæ, ſaltem paucum; intra 4 horas pleraque moriebantur, ipſeque taurus: unde credidit, Dionem (Cassium) Hiſtoricum cæteris melius deſcripſiſſe mortem Cleopatræ; ut ſe Victori Augusto eriperet, nempe illam ſe vulneraſſe, & venenum vulneri inſtillaſſe: unde putat Redi, *Jacobi* arcanum olim aliquos V. V. non latuiſſe.

Eodem modo ſe habent ſerpentes in Indiis: in *Tom. IV. Itinerarii* P. Labat videmus ſerpentem, cujus morſus lethales, novem pedes longum, captum, occiſum, & carnes ejus magno gaudio ab Americanis fuiſſe coctas, aſſas, elixas, comestas.

Dampier, *Itinerar. P. 2. c. 2.*, idem narrat; guſtavit inde, ſed non inveniebat adeo delicioſas, ut Americani illi ajebant.

Videmus ergo, tota illa animalia non eſſe venenata, ſed tantum liquorem illum circum dentes, quem inter mordendum exprimunt.

Ut autem fel vulneri inpoſitum non curabat demorſos; ita experimenta *rediana* evincunt de carne inpoſita. Videmus hinc inanitatem *theriacæ*, in qua Andromachus carnes viperarum, veluti ſummum antidoton, vanâ pom-

pâ

illam publice proferrent — Fuerunt, teſte ANDREA LAURENTIO, & tales ſuo tempore in Italia, ante 200 annos.

CEL-

---

pà admiscuit: ſi ergo quid valeat theriaca, id eſt ratione opii ad vires domandas veneni; vel, ſi ſudandum poſt venenum; quod rarius neceſſe eſt.

Et cur hoc miraremur magis in his, quam in vegetabilibus? Tabacum in infuſo ſanat, & aliquando nimis cito, ſcabiem hominum, animalium, pruritum cutis. Folia cocta dant decoctum pro enemate in morbis ſoporoſis, & melius in anum injectus fumus. In hominibus, qui ejus uſui adſuescunt, fumus tabaci eſt inter præcipua vitæ delectamenta: pulvis ejus ita nares recreat, ut nollemus quovis pretio eodem vel per diem carere (quanta copia nicotianæ, tum pulveris tum fumi forma abliguriatur, vel ex hoc conjici valet, quod anno 1780. ex Hungaria per Tergeſtum eductæ fuerint in extraneas terras libræ 100795 pulveris & libræ 3278137 foliorum.) Scirrhoſis tumoribus folia inponunt: attamen experimentis *redianis* conſtitit, quod tantilla particula hujus tabaci olei, deſtillando parati, vulnerato animali cuicunque in vulnere àdplicata mortem præſentaneam excitet. Immo REDI viperam vulneravit, eique hoc oleum in vulnus leviſſime inſtillabat. Vipera æque, atque alia animalia, cito interibat. Ante 60 annos

Celsus autem dixit, *l.* 5. *c.* 27. §. 3. „Neque, Hercule, ſcientiam præcipuam habent hi, qui *Pſylli* nominantur; ſed audaciam uſu ipſo confirmatam. Nam venenum ſerpentis, ut quædam etiam ve-

---

nos *Theod.* Schoon, Medicus Belga, idem demonſtravit in ſua *Tabacologia*, *p.* 400.

Simile venenum habent tela Bantamenſium, populi aſiatici, quibus Europæos, hoſtes ſuos, certiſſime occidunt veneno celerrimo. Redi per Magnum Hetruriæ Ducem a Batavis, qui ex his mortuis illa tela extraxerant, ea ſibi conparavit: vulnerata animalia omnia per illa certo citoque moriebantur. Sed tela hæc per multum tempus vino infudit, dedit infuſum animalibus, quæ nil inde mali paſſi. (Legenda hic inprimis egregia diſſertatio circa uſum telorum venenatorum in *Cel.* Paaw *Recherches philoſophiques ſur les Americains*, *l.* 5. *ſ.* 3.)

Verum advertit Redi, non mori nonnulla animalia, quibus eſſet in vulnus venenum inſtillatum, quando vulnus ingentem profundebat ſanguinis copiam; unde ſuadet, ſemper per cucurbitas, per hirudines, per ſuctionem multum ſanguinis educere.

Ait Freind, *Hiſt. med. p.* 285. agens de libro dicto *ſchola ſalernitana*, circa annum 1100. conpoſito, ac a tota ſocietate ſalernitanorum Medicorum inſcripto nomini Roberti Normanniæ Ducis, a ſacro contra Saracenos bello reducis, qui idem ab illa ſchola conſilium petebat in vulnere brachii venenatâ ſagittâ inflicto,

natoria venena, quibûs Galli præcipue utuntur, non guſtu, ſed in vulnere, nocent. Ideoque colubra ipſa tuto eſtur, ictus ejus occidit, & ſi ſtupente ea, (quod per quædam medicamenta circulatores faciunt) in os digitum quis indidit, neque percuſſus eſt, nulla in ejus ſaliva noxa eſt. Ergo quisquis exemplum *Pſylli* ſequutus, id vulnus exſuxerit, & ipſe tutus erit, & tutum hominem præſtabit. Illud interea ante debebit adtendere, ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris, ulcus habeat."

GALENUS in eadem ſententia eſt, eratque CATONI jam notum, ſerpentes non coinquinare aquas, ſed nocere tantum morſu: unde ipſe bibendo primus exemplo ſuo animavit milites ſuos, ut biberent eodem ex fonte, in quo ſerpentes copioſi.

(Morſu virus habent & fatum dente minantur;
Pocula morte carent. — LUCAN.)

Pſyl-

& jam in ulcus converſo; „ex hiſtoria pariter discimus, Medicos in ea fuiſſe opinione, ut vulnus eo modo factum, haud aliter quam ſuctione curari poſſe cenſerent: quod in ſe tentari Dux ipſe recuſavit, ne is, qui id faceret, veneno periret. Uxor autem ejus occaſione noctu adrepta dormientis vulnus ſuxit, quoad illud ad ſanitatem pervenerit. Femina hæc SYBILLA nomine erat, filia GALFRIDI, comitis Converſanæ, eo tempore forma ac virtute perinluſtris; digna certe feliciori fato, quam ut veneno haud ita multo poſt interiret ipſa, quæ maritum, eo infectum, tam memorabilî exemplô eripuerat." *De H.*

Pſylli igitur, ex vulnere morſu inflicto exſugebant venenum, nec lædebantur; quum virus hoc, præſente REDI, ab homine innocue eſſet adſumtum, quumque nocere deprehendatur tantum, ubi, vulneratis vaſis, cum ſanguine communicatur.

2) *Hodie per cucurbitas magnas, validas, cum multa flamma adplicatas, ſæpe renovatas;* antiqua iterum methodus: CELSUS denuo, *l.* 5. *c.* 27. §. 3. ait: „ Igitur inprimis ſupra vulnus id membrum deligandum eſt, non tamen nimium vehementer; ne torpeat. Dein venenum extrahendum eſt: id cucurbitula optime facit. Neque alienum eſt, ante ſcalpello circa vulnus incidere, quo plus vitiati jam ſanguinis extrahatur. Si cucurbita non eſt, (quod tamen vix incidere poteſt) tum quodlibet ſimile vas, quod idem poſſit. Si ne id quidem eſt, homo adhibendus eſt, qui vulnus exſugat. "

3) *Per fomenta tepida & valde emollientia;* ut laxentur omnia, quæ aliter vi veneni crispantur.

4) *Per hirudines, ſcarificationes;* ut ſanguis omnis, quantum poſſibile, exſtillet, qui infectus eſt: VIRGILIUS, *Georg.* 3.

„ Non tamen ulla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Ulceris os: alitur vitium, vivitque tegendo. "

Frictiones; ut venenum ducatur cum ſanguine verſus aperturam vulneris: ut venæ evacuentur, ne ducant in ſanguinem.

Calores; ut eo magis omnia tumeant fota calore, & ut hominis pulſus augeatur, quo transſpiret, & ſi quid forte jam intra ſanguinem duci cœpit, id poſſit transſpiratione eliminari.

Emplaſtra ; ſatis acria, immo cum cantharidibus ; ut vidistis me egiſſe cum homine venatore, a cane demorſo.

2) *Adtractione magnetica, qua corpus vi ſingulari trahens venenum ægrum liberat ;* de hac re plus forte ſcribitur, quam verum eſt : immo ipſe BOERHAAVIUS fidem multam hisce adhibere non videtur, nam ait : *ut de carne venenatæ beſtiæ* [rediana experimenta hoc irritum fecere] *de lapide cerastis, calculo ſerpentum, & ſimilibus narratur* ; talia ab *Athanaſio* KIRCHERO, (Credulorum omnium anteſignano) & multis aliis Miſſionariis (in Hiſtoria naturali, re medica, ſaniorique Phyſica parum expertis) ſcribuntur, adfirmantur. Magnus autem Hetruriæ Dux, precibûs REDII, ab iisdem Miſſionariis tales lapides pretio ſibi conparavit, & REDI experimenta fecit ; ſed nihil minus, quam vera ſunt, quæ deprædicârant Miſſionarii : videte REDI, *librum experimentorum circa res naturales, maxime indicas*, ubi omnia illa experimenta decantata exploſit.

3) *Omni medicamento validiſſime diluente & movente ; qualia ſunt, vomitoria cita ;* ſi opium, ſi napellus, ſi oenanthe, ſi mercurius ſublimatus &c. in ventriculo ſint ; ut in caſu antea ex SYDENHAMO relato. Talia ſunt, aqua copioſiſſima, calida, vel tepida ; poſterior potius, ſi velimus mox vomitum ciere : ſi opus ſit illico vomitorio, damus gyllam THEOPHRASTI, vel grana 25 — 30. vitrioli albi, gr. v. vj. tartari emetici & ingenti copia tepidæ aquæ hunc vomitum promovemus.

Purgantia celeria ; rad. reſin. jalapæ, ſcammon., colocynthis ; maxime ſi eorum actio mox juvetur enematibus acrioribus.

Fortiſſima ſudorifera ; quorum omnium eſt optimum acetum dilutum, calide epotum ; & promte agit

&

& fortiſſime. Hic nunc diaſcordium, Mithridatium, Theriaca, Phylonium, Orvietanum bona eſſe poſſunt, ſi indicatio ſudores poscat; quia 1) opio conpescunt nervos, & 2) ſudores eliciunt calidis adjunctis; ſed quo calida aqua cum oxymelle copioſiori ſociatur, eo certius tutiusque ſudores promovet.

Et fortiſſima diuretica; ut ſunt inſecta plura, millepedes, formicæ, cochinellæ; omnia parata ex junipero, additis ſale volatili oleoſo, tinctura cochinellæ, ſalibus neutris; acetum, vina rhenana, moſellana, non vetusta; ea lege, ut corpus ſtragulis non ſit tectum, ſed ita dirigatur, ut ſudor multus, aut magna perſpiratio, non poſſit accedere; renibus interim intrinſecus & extrinſecus calide fotis.

Unde diaſcordia &c.; proſunt, ut mox dixi.

Quibus tamen minus tuto fides adhibetur ut univerſalibus, vel therapeuticis, vel prophylacticis, antidotis &c.; duas ob cauſas, 1) quia calidis ſuis ingredientibus ſæpe plus nocent, quam proſunt, maxime ubi corpus veneno ſæpe jam exuritur; 2) quia omnis medica ſcientia hic ſubſiſtit; ita fidunt his confectionibus, ut deſpiciant omnia alia, quæ tutius & fortius & citius venenum domaſſent: per generalia illa ad §. 1129. dicta paſſim plus proficitur.

4) *Partem toxico adfectam quam ocyſſime auferendo &c.*; ſi nempe ſit in loco non nimis tendinoſo nervoſoque; ſed in molli, carnoſo: ut conſilium eſt Virgilii 3. *Georgicor.* antea jam adductum.

§. 1133. *Symptomata ſæva &c.;* ſi ſymptoma ſit vomitus, regula data in Pathologia, repetenda in fine Methodi medendi, jubet examinare, utrum ſit vomitus vomitu curandus, an ſopiendus: ita al-

alvus, diureſis, ſudor, hæmorrhagia quæcunque, ſtupor, dolor, horror &c.

§. 1134. Si quis eſſet in metu, ne ſibi venenum daretur, iter v. g. faciens per Americam, aut ſi homo ſit in loco peſtilentia adfecto, vel ſi foſſores debent laborare in fodinis, unde vis venenata nota eſt, *corpus munitur contra venena adplicanda, inprimis*

1) *uſurpando largiter generalia;* ſi natura veneni incognità; aquam, aquam ſaponaceam, oleum;

& ſingularia; quæ modo tuta ſunt &c.; ut prius patuit: ſi enim acidum eſſet venenum, acetum noceret; tunc antidotum debet eſſe ex alkalicis &c.; talia in occaſionem omnem debent tunc eſſe parata. Sed tutiora ſemper ſunt generalia; nam illa ſingularia ſæpe per ſe ſunt venena: hinc, ſi quis vellet ſe munire talibus, & non acciperet tale venenum, quale cogitâſſet, necaret ſe ſuo prævio antidoto. Nota hiſtoria Circulatoris, probaturi bonitatem ſui orvietani. Arſenicum ſumturus corpus prius oleo probe repleverat, ut venenum in oleum cadens vix noceret; tum ſumſit ſuum orvietanum inlæſus. Alter, qui id viderat, volebatque imitari, ſumſit venenum idem, eamdemque doſin orvietani, & moritur miſerrime, ignarus ſecreti alterius, copioſum oleum primo bibentis.

2) *Partem corporis &c.;* ut àgyrta oleo ſuum ventriculum & inteſtinà muniebat.

3) *Omnes partes corporis &c.;* potu theæ, coffeæ, calida aquà, calidò ſero lactis; ut in æquabili perſpiratione magna, vel levi ſudore partes ſint.

Novem claſſes jam ſequuntur venenorum, quorum explicatio in MATERIA MEDICA traditur. Opus modo eſt, ut quæratis in his novem capitulis boerhaavianis ſingularem veneni dati claſſem; videbitis ex ſympto-

ptomatibus enarratis, an revera ad illam claſſem pertineat, ſimulque ad quamvis claſſem remedia, tum generalia, tum ſingularia, ſi dentur, invenietis adſcripta; ut falli Vos in hisce ſit impoſſibile.

§. 1146. *Cauſæ autem remotiores morborum*, ut v. g. aër peſtiferus, uſus carbonum &c., ars vaſa argentea mercurii (& auri) amalgamate in igne deaurandi, & ſimilia, ſunt vitanda, ſi quis velit omnes cauſas remotiores abſcindere.

§. 1147. *Si autem &c.*, ſi v. g. quis habeat omnia ſigna adſumti veneni, & tamen ignorem unde; tunc obſervo, quæ urgent eum, ſymptomata; ago ſecundum ea, quæ dicta ſunt, in illa: tollo ſic ignotæ mihi cauſæ effectus.

§. 1148. Nam ſymptomata bene conſiderata docent, an in ventriculo hæreat, an in inteſtinis, an jam per ſanguinem diſperſa vis veneni ſit. Unde patet, qua ratione agam in cauſam illam, in ventriculo, vel alibi hærentem: v. g. cauſa proxima eſt in ventriculo, ergo vomitorium ſubitum requiritur ut expellatur; eſt in inteſtinis, validum purgans & enemata fortia; in veſica, injectio olei in illam. Sed venio, quando homo jam eſt penitus viribus dejectus, & fere moriturus: conabor intus extus omnia aquâ, oleô &c. emollire & dolores datô opiô prudentiſſime ſopire.

A cholera vidi homines tam ſubito dejectos viribus omnibus, ut intra diem morerentur; tunc eſt acutiſſimus morbus: intra paucas horas violentia morbi tanta eſt, totque eduxit humores, tot in convulſiones rapuit nervos, tot diſſipavit ſpiritus, ita corrupit ſanguinem, ut Medicus accedens videat emeticô certo moriturum ho-

hominem, roborantibus & ſopientibus vix ultra eſſe reparandum: tamen viam tutiſſimam iniens experitur, an ſopiens & reficiens methodus aliquid valeat. Si homo moriatur, Medicus quidem tutam conſcientiam habet, quod mortem incertam certæ prætulerit; verum certamina multa tunc ipſi ſuſtinenda ſunt ab illis Medicis, qui nunquam choleras ſine emetico prævio adgrediuntur.

Hanc doctrinam adplicemus venenis datis, & intelligemus, quomodo vel expellere illico, vel diluere venenum, ſymptomata mitigare viresque reparare debeamus; ſimulque intelligimus, quod quacunque prudentia egerimus, eos tamen, quos venenum jam nimis deſtruxerit, ſervare nos non poſſimus.

§. 1149. 50. 51. Eſt venenum, quod hominem in ſummum torporem ac frigus conjicit; eſt mihi hic torpor & frigus calefacientibus ac ſtimulantibus excitandus, & vice verſa. Homo alius in ardentiſſimam febrim, delirium, furores, actus eſt; vita hæc mihi moderanda eſt, ut in omni motu nimio: optime hoc faciunt generalia antidota, quum cauſam ipſam enervent.

Verum præterea a venenis homo jacet ut mortuus, dum mox ante noſtrum adventum ſigna vitæ adfuiſſent. Forte manebit mortuus, ſi nil fiat; forte incitamentis poſſet reſuſcitari. Laudandi ſemper Medici ſunt, qui eô modô, ut alia occaſione in *morbis infantum* (ſeorſim pariter edendis) dicetur, agunt; mira fiunt, quæ non exſpectaveramus. Claſſiarius batavus miles de navi cadens mergitur aquis: ſcapham ſumens alius claſſiarius cum ſociis hominem mortuum trahit in ſcapham: vident omnes, eſſe mortuum. Ille vero, meliora edoctus, ſumit magnum ſuum cultrum, & apicem vaginæ abſcindit, intrudit in demerſi anum, & ab altera parte inflat

tan-

tantum aëris, quantum poſſet, eoque facto mortuum illum Capitaneo vivum reſtituit. — Vita poteſt adparere deleta tota, & tamen ita manere, ut reſuscitari queat: maxime id ſuspicari quandoque poſſumus, dum ab ignota cauſa, a veneno, cito viſus ſit mortuus homo.

§. §. 1152. 1153. 1154. Methodica curatio, & ea prorſum, quam ex HIPPOCRATE, SYDENHAMO, BOERHAAVIO didiciſtis; ea explet quatuor hæc capita. Nihil aliud agimus, ſi bene agimus: ſpecifica plane empirica eſt; audito nomine morbi, novimus medelam: ita cortex peruvianus in febri, ita opium in doloribus. Optandum foret, pluribus ſpecificis ditesceremus; ſed interea dum paucis his gaudemus, methodicam curam eo acrius, eo adtentius colamus.

INDICATIO CURATORIA IN MORBIS SOLIDI.

§. §. 1155. 1156.

Habetis hic divisionem totius *artis chirurgicæ*. Ut in morbis internis ſola natura facit, quod fieri oportet, arte medica tantum inpedimenta auferen-

rente, & juvantia adplicante; ita in morbis externis Chirurgus aufert inpedimenta, adplicat bona medicamenta huic ſcopo apta; ſed natura, ablatis inpedimentîs, & adpoſitîs rebus aptîs, intrinſecus, extrinſecus omnia perficit. Omnia illa balſama arcent aëra, molles ſervant partes, putredinem inpediunt: ſed, ſi non cooperetur natura, ut in ulceribus cacoëticis, nil juvant adplicata.

§. 1157. Dictum.

§. 1158. Morbi *ſolidi*, ſeorſim ſpectati, conſiſtunt aut in ſolutione continui, quæ mox dicta, aut in mala cohæſione.

Mala cohæſio eſt aut nimia, aut nimis parva. Cohæſio nimia eſt *rigiditas*, quæ tum eſt laxanda; hinc 1) *aquæ fotu*, *balneo*; 2) *emollientibus decoctis*; 3) *oleo*; 4) *moderato & ſæpe renovato motu*; aliter videretur quies commendanda, quum obſervemus homines in quiete molleſcere & laxos fieri. Verum & flexiliſſimus fit arcus, ſi modo tendatur, modo laxetur, iterum tendatur & laxetur &c. (*) Eſt tamen hoc in genere verum, quod molle otium reddat fibras flexiles, laxas, *Inl.* PRÆSES in *comment. ad Aph.* 35. *n.* 4. bene advertit hoc: „motus, inquit, muscularis præcipuum remedium habetur ad curandam fibram nimis debilem; non mirum ergo, ſi quies contrarium faciat. Qui citiſſime volunt ſaginare

(*) V. g. in incipiente anchyloſi motu tali redit flacciditas, & fit diſſipatio ejus, quod morboſe hic collectum. *De* H.

re animalia, illa ſemper ab omni motu prohibent, largo dato ſimul pabulo. Hinc in morbis acutis, ubi omnia adeo exſiccantur, quietem ſummam, inprimis in aëre frigidiuſculo & humido, inperaverunt veteres Medici: frigidus enim & ſiccus aër roborat fibras. Nihil autem magis laxat corpora, quam tepor lecti, dum ſomno largiori indulgent ægri; hærent enim ſic in proprio vaporum, de corpore exhalantium, balneo. Hinc omnia animalia a ſomno tument. Dixit ideo HIPPOCRATES: „ Longiores vero ſomni calefacientes conliquant carnem & corpus diffundendo reſolvunt, & inbecille reddunt: *de victûs ratione ſanorum l. 2. c. 10.*, & *lib. de adfectionibus, c.* 12. In quibuscunque morbis ſiccitas confert, conducit quam minimum dormire. Quibus vero humiditas confert, non debent inediam pati, nec cibo, aut potu indigere, neque laborare, & dormire quantum volunt."

Frictiones explicabuntur ad §. 1166.

§. 1159. *Flacciditas nimia partium ſolidarum cognita indicat roborationem earumdem, quæ obtinetur; cardiacis &c.;* reliqua hujus capitis ſponte patent. Ultra de his non ago; nam ſcitis hæc ex *cap. de fibra laxa & rigida* ex *principio Aphorismorum* BOERHAAVII, & *Comment. Inl. Lib. Baronis* VAN SWIETEN.

INDICATIO IN MORBIS CORRIGENS FLUIDA.

§. 1163.

Supereſt nobis una tantum indicatio explicanda, quæ ad *fluida* mutanda ſpectat: mutantur fluida morboſa 1) emendando eadem; ita, ut in corpore maneant fiantque emendatione tali iterum ſana: vel 2) mutantur humores morboſi, demendo ex iis morboſas partes, ut ſani humores dein, ex bonis alimentis & bonis naturæ viribus conparati, expulſorum repleant vacuitatem.

Hæc duo nunc explicanda reſtant, ac primo quidem *indicatio corrigens fluida.*

§. 1164. Nam oportet tunc adeſſe in illa parte ſingulari vitium in liquido, quod ibi nimis craſſum, aut tenax ſit; vel quod vas quocunque modo ſit anguſtatum, licet liquidum bonum ſit; vel quod & ſpiſſus humor, & vas ipſum inpeditum ſit: adeoque indicat mutationem in meabilitatem tam viæ quam materiæ.

§. 1165. *Materies &c.;* hic habetis ex MATERIE MEDICA infinitam copiam reſolventium, deobſtruentium, tam in diatheſi phlogiſtica, quam in pituitoſa. — Huc adhuc refertur *embroche*, aquæ

vel

vel frigidæ, vel calidæ, puræ, vel medicatæ. Sæpe proſunt hæc inpluvia in anchyloſibus & tumoribus albis genuum, aliorumque articulorum. — Addi hic etiam *gramen* poſſet: ſi recentis graminis ſuccus paretur & detur magnâ copiâ quotidie, liquefacit totum hominem, ſolvitque calculoſas in officina bilis concretiones. Apud Magnates hæc cælanda, quum iraſcerentur, ſe ut armenta in pratis tractari, nec ſumere talia remedia vellent. Immo in genere puto, homines oportere ignorare, quæ medicamenta ſumant: ignota melius, quam nota ſumunt. Medici ſunt paſſim liberaliores in hac re: cognita vileſcunt.

Per illa, quæ cauſæ ſingulari, coagulum facienti, contraria ſunt, ut in coagulo per acida facto, uſu alkalium leniorum; ſapo venetus lacti incoctus & pannis laneîs, vel ſpongiâ latâ calide ſemper adplicatus, huic ſcopo aptiſſimus. Si ſapo venetus admiſceatur lacti recens mulcto, nunquam coagulabitur.

2) *In coagulo glutinoſo & pingui &c.* id eſt, quando glutinoſum in vaſis hærens facit tumorem pulpoſum, tenacem, phlegmaticum, vel quando pinguis materies facit atheroma, tunc certe ſaponacea conveniunt ex eodem ſapone veneto; nam calida ſtimulantia hic proſunt, ut tumorem dividant craſſum, ſtimulentque ſolida, quo diviſum illud propellant. Emplaſtra hic proſunt talia, diabotanon, RUSTINGII, de labdano, diachylon cum gummi, de cumino, oxycroceum &c.

3) *In coagulo a quiete uſu ſalium & ſaponaceorum;* humores boni torpore ſtagnant: effectus enim nimiæ quietis, uti jam dictum ad §. 769. Ætiologiæ. In tali caſu fomenta ex ſale ammoniaco, diluto aquâ, immo aliquando cum aqua calcis (oriente

inde decompoſitione) ut mox in albo tumore genû vidimus, potenter juvant. Sapo quidam paratur, ſi ſpiritùs ſalis ammoniaci uncia una cum unciis ſex oxymellis, & pinta vini miſceatur, ſæpe potenter reſolvens talia concreta.

4) *In coagulo phlogiſtico, nitroſis & ſaponaceis herbis*; hic jam omnia priora nocerent; excepto ſapone veneto, qui lacti incoctus alkalino ſale vix nocere poſſe videtur. Decocta malvæ, parietariæ, endiviæ, lactucæ, portulacæ, miſta melli & nitro, aut oxymelli, epota hic proſunt: cataplaſmata parata ex ſimilibus herbis, addito melle & nitro; decocta avenæ decorticatæ cum floribus chamomillæ, meliloti, ſambuci, hederæ terreſtris &c.

In his tamen omnibus judicio opus: hæc mutanda ſunt pro natura tumoris & coaguli, & copia ſtimulantis augenda minuendave, prout plus minusve juvant. Etiam oportet Medicum eſſe divitem in hac Materia medica, quia plura ſæpe adhibentur, quæ omnes homines ferre non poſſunt Multi ab emplaſtris habent eryſipelas; multi, maxime feminæ, abjiciunt mox multa, quod certos odores ferre non poſſint: tum & hyeme præſtat fotu minus uti, quam cataplaſmate, aut emplaſtro, quod hyeme tam cito frigeſcant.

5) *Per cardiaca &c.*; ſi quies ſit in humoribus a debilitate cordis & vaſorum, ſtimulantia nutrimenta, ut §. 1112. deſcripta, proſunt, vires vitæ & augendo & incitando. Etenim humores velocius a corde projiciuntur in arterias, & arteriæ ſtimulantur 1) a velociori fortiorique adpulſu ſanguinis; 2) a ſtimulo cardiacorum: quum nunc per talia cardiaca vires omnium ſolidorum augeantur, cor & arteriæ ab hac etiam cauſa in fortiorem atque frequentiorem contractionem prorumpunt.

Hae

Hac igitur ratione præcipue quidem humorum nimiam tenacitatem a quibuscunque cauſis natam emendare ſtuduimus: ſed ſimul egimus, hoc faciendo, in ipſa ſolida; omnia enim illa interna externaque agere æque in ſolida debuerunt, quam in fluida. Quia tamen vaſa ſola eſſe in cauſa poſſunt, bonis humoribûs, ideo AUCTOR nunc ad *ſolida* unice ſe convertit.

§. 1166. *Via inpedita redditur meabilis* 1) *aperiendo meatus, potu aquæ calidæ, emollientibus & ſalinis temperatis medicatæ;* exemplo ſint potatores nimiorum potuum aſiaticorum: fluida quidem ipſis tandem aquoſa fiunt, ſed & ſolida quævis laxa flaccescunt. Hæc iterum agendi methodus, in ſola ſolida deſtinata, agit ſimul in fluida, æque ac in ſolida; ut *priori ſpho* contenta, in ſola fluida deſtinata, non in fluida modo, ſed & in ſolida agebant. Ita, ut quamvis indicationes alterutrius tantum ſequamur, ſemper tamen in utrumque agamus.

Si *aqua calida* ſui potatores penitus in ſolidis laxet, aqua *medicata emollientibus* eo magis hoc faciet: nam particulæ hæ emollientes, interponentes ſeſe inter laterales fibrarum cohæſiones, diapedeſin quaſi faciunt, & in illa ſeſe interponunt, ut membrana ſic fiat multo latior, adeoque vas totum fiat amplius. (*)

 Si

(*) Lac quamvis ſuis nutrientiſſimis particulis ſit cardiacum, bonos faciens humores, tamen ratione ſuæ aquæ (& particularum oleoſarum ac ſubſaponacearum) emollit quoque. Hinc in ulcere pulmonali cum rigiditate vaſorum lac alimentum

Si vero aqua illa *medicata* ſit *ſalinis temperatis*, oportet ſalinum iſtud dividere maſſam humoris, loco obſtructo hærentis, & ſimul ſtimulare ſolida, ut agant in contentum fluidum: ergo iterum hac ratione aquæ medicatæ ſalinæ æque humores mutant, quam vaſa.

Patet hoc in *aquis mineralibus* potandis. Si homini ſint vaſa laxa, & humores mucoſi, aquæ ſelteranæ, vel illis ſimiles, incidunt ſuo ſubtili ſale, in alkalinam naturam vergente, hos humores, & etiam ſtimulo ſuo tunc agitant inertia vaſa. Rarius tamen in ſimilibus totum ſcopum obtinemus; ſed ſi ſanguine adtenuato facto tunc ſpadanæ potantur, robur majus conciliatur vaſis, ut brevi tunc æquilibrium bonum vaſa inter humoresque reſtituatur.

Ænigmatis inſtar varia actio aquæ ſpadanæ videbatur BAGLIVIO eſſe, quod aqua illa videatur tam obpoſite agere. *Henricus ab* HEERS in ſua *Spadacrene* obſervandum dederat, feminas, menſibus carentes, harum aquarum potu menſes recuperare amiſſos, & pro pallido flavoque colore jam reddi iterum facie colore amœno pulcras; feminas autem alias, ſanguine exhauſtas, nimiîs uteri hæmorrhagiîs, perpetuo adhuc fluentibûs, ideoque pallidam mortem vultu referentes, potu

---

tum, lac medicamentum eſt Curat quosdam integre, tota die cum melle potatum; reliquis incurabilibus curam facit palliativam. (Eſt tamen, ubi lac ipſum integrum minus conveniat, quam ſerum inde paratum; ſale, ſeu ſaccharo ſic dicto lactis, quod ſolutum gerit, magis medicamentoſum, ſolvens; dum parte caſeoſa, viscida, privatum, viribus digeſtivis, ſæpenumero ſat debilibus minus inpedimento eſt.)

potu ſpadanarum liberari a fluore uterino, & retinere deinceps ſanguinem intra vaſa reſtituique ſanitati.

Effectus adeo contrarii ab eodem remedio habere quid paradoxi Eruditis videbantur. Verum eſt eorum ſimplex admodum intellectus, ſi conſideremus, in prioribus, menſes nullos habentibus, cauſam fuiſſe vel inopiam boni ſanguinis, vel vaſa obſtructa: vaſa autem obſtructa vel humoribus glutinoſis craſſis, vel nimia vaſorum obſtructione per ſtenochoriam, aut thlipſin. In aliis, quibus fluor uterinus nimius, vel vaſa laxiora ſunt; vel humores nimis tenues; vel etiam cum bonis vaſis uterinis, bonoque ſanguine, fluor uterinus naſcitur, ſi per aliorum viſcerum obſtructiones ſanguis inpediatur per eadem fluere: unde ſanguini hinc nata reſiſtentia cogit illum per uterum, ut viam naturaliter apertam, nunc copioſius tranſire.

Quæcunque nunc harum diverſarum cauſarum obtineat, aquæ ſpadanæ videntur in diverſas illas vim ſuam exſerere poſſe. In aquis his eſt mirum illud reſtaurans martiale, verum cardiacum debilium a cauſa non plethorica: eſt in aquis his inconprehenſibili modo ſolutum alkali, ſolutum & acidum: utrumque enim principium tale ars inde deduxit. Diluere ergo ratione aquæ poteſt, adtenuare ratione ſalium, conpingere adtenuatos humores in debitam craſſitiem ratione Martis, ſed & eamdem ob cauſam, quia adtenuat craſſa, obſtructa reſolvit: quia vero reſtaurans illud martiale ſe interponit inter laxas elementorum cohæſiones, reddit laxas fibras robuſtiores, agitat easdem ſuo ſtimulo ſalino, ut in contenta liquida vim ſuam exſerant eademque propellant. Unde tam varia obpoſitaque eadem illa aqua producere apta nata eſt. Obeſt quandoque vel penuria boni humoris, vel vaſorum debita rigiditas, quæ ſi augeatur,

morbos faciet: lac cum ſpadanis junctum utrique huic indicationi ſatisfacit.

Quum vero & aquæ pyrmontanæ, & alii multi fontes medicati, in plurimis cum ſpadanis conveniant, poterit Medicus ea, quæ de his dicta ſunt, illis adplicare.

Imitari naturam ſæpe conati ſunt Medici pulcrô ſucceſſu, quando fontes medicatos adire ægri non poſſunt; vel aquas illas ex fonte in omnem terrarum plagam adlátas bibere recuſant. Ferri crudi, minime mutati, limaturam dant, ſolam, vel cortici peruviano junctam, cum copioſo lactis potu: unde tunc ſæpe deſperati fere morbi curantur.

Prodiit Pariſiis anno 1738. Tractatus de podagra aliisque chronicis morbis radicitus curandis, Auctore *Petro* DESSAULT, burdigalenſi Profeſſore; in quo multa nimis univerſaliter deprædicata; ſed tamen exempla curarum mirificarum, quæ Marte, cortice peruviano & lacte factæ ſunt, & quarum plures in mea praxi imitatus obſtupui, in eodem opere continentur. Qui hunc librum legit, licet, ut dixi, multa nimis univerſaliter adſerta, multaque, bene geſta, male explicata ſint; tamen, qui legit illum cum prudentia, ſui eum temporis lectioni inpenſi haud pœnitebit.

Qui ultra de variis aquis medicatis, tam martialibus, quam ſalinis, legere amat, adeat HOFFMANNI in hanc materiem lucubrationes; (uti &, præter plures alios *Cl.* ZÜCKERT hiſtoriam aquarum mineralium.)

Hucusque de *potu* aquarum illarum; ſed *Textus* dicit & *fotu*. Si aquæ calidæ inponantur vaſa rigidiora, certe emollescunt. Crura noſtra, in aqua calida aliquantisper poſita, turgent interpoſitu aquæ; turgent etiam, quia laxatîs vasîs major in illis retinetur copia cruoris. Hinc ad vaſa rigida balnea àquæ calidæ, toti

ti corpori adhibita, infiniti uſûs. Sed bono liquido debent inpleta corpora eſſe, vel ſaltem inpleri debent, quia alioqui oriuntur debilitates, immo, quod ſæpe contingit, animi deliquia.

Ratio eſt, quod in toto corpore in tali balneo venæ maxime dilatantur & ſic retinetur copia ingens ſanguinis venoſi, quo tardius ad cor redeat; unde tandem defectus ſanguinis venoſi ad cor, ad cerebrum & cerebellum.

Remedium primum eſt, ut dixi, corpora replere eodem tempore bono & cito parabili nutrimento; tum ſecundò frictiones lenes ſubinde in balneo facere, ut ſtagnatio ſanguinis parumper promoveatur.

Si pars corporis una tantum ſit, v. g. pes, manus, brachium, quæ nimia rigiditate fibrarum aresceret, poteſt pars illa in calida aqua tantum poni; vel aqua calida, laborioſa renovatione, poteſt mappîs laneîs parti adſiduo circumponi; & hoc proprie eſt, quod Auctor de *fotu* velit; quia tamen mox & de *balneo* agit, conjunxi ſimul & fotum & balneum.

Laudat & Auctor *vaporem* calidæ aquæ, ſive ſimplicis, ſive medicatæ. Vapor certe aquæ calidæ eſt emollientiſſimus, videmusque vel duriſſima coria, dum tali vapori exponuntur, inſtar muci contabescere. Hinc balnea crurum proſunt mirifice in utero ſtrictiori, quia vapores aquæ ex ſemicupio ſub vestimentis ad uterum adſcendunt. Habentur apud Aquisgranenſes vaporum balnea. Iterum huc refero *Embrochas*, de quibus actum ad §. 1164.

Calore moderato, id eſt, calore naturali, vel artificiali, aëris. In Aetiologia, de vario aëris calore agentes, vidimus, aëre calido moderato hoc fieri, & demonſtrari per æstatem. Si æstas ſit bona, non nimis durans, vestes in hyeme & vere ad corpus aptæ, jam

nimis nobis arctæ fiunt, corpore a calore in omni dimenſione laxato. Coria hyeme dura jam fiunt paullo molliora, ac reperimus nosmet ipſos minus agiles, minus fortes, magis laxos. Si idem aër fiat humidus, laxamur adhuc magis & perſpiratio inpeditur, ut fibræ corporis ad peripheriam retineantur, & eo magis fibræ ea humidi copia laxa fiant. Hinc oriuntur denique ſtagnationes, putredines a ſtagnatione, febresque maxime putridæ.

Moderatus igitur calor laxat rigida vaſa, & hinc prodeſt pro aliquo tempore in rigiditate nimia.

Frictione ſicca, vel humida, calida; hic nunc de *frictione* differendi aptus locus. Dignus eſt Textus quidam HIPPOCRATIS, qui huc referatur, ex *libro de officina Medici, Tom. I.* apud FOES. *p.* 746.: „Frictio vim habet ſolvendi, adſtringendi, carnem augendi, minuendi,“ & quid ſibi HIPPOCRATES velit, mox explicat: „dura frictio vim habet adſtringendi; mollis frictio vim habet ſolvendi: multa frictio vim habet minuendi; mediocris frictio vim habet inplendi.“

Videbitis ad calcem hujus Textûs notam FOESII, qui hic laudat & GALENI *text. l.* 2. *de ſanitate tuenda:* verum, potius eſſet legendus totus hic liber GALENI, a *cap.* 1—8.; ubi multa bona de frictione GALENUS habet, maxime dum invehitur in THEONEM *alexandrinum*, Gymnaſtam, qui, ut & ASCLEPIADES, honorem hujus doctrinæ ſibi adſcribebat, quum conſtaret, HIPPOCRATEM, loco citato, totum frictionis myſterium patefeciſſe.

Videamus vim Textûs hippocratici: δέω, ηςω, paſſim ſignificat *ligo, vincio, vinculis conſtringo;* ſed CHARTERIUS reddit: *adſtringo*, & ſic videtur verus ſenſus eſſe HIPPOCRATIS, ita quoque a GALENO *l. c.* intellectus. Gradus in ea varios agnovit & dis-

distinxit Hippocrates & dedit his paucis verbis omnes omnino regulas fricandi, quibus VV. celebres fuere: prout enim indicatio erat, frictiones aut ſiccas, aut humidas, aut cum aqua frigida calidave, aut cum oleoſis faciebant: aut brevem, aut continuam; aut mollem, aut fortem; aut manu molli, aut calloſa; aut linteis laneisve mappis. Inter liquores erant: aqua, oleum, vinum, ſpiritus, balſama penetrantia &c.; prout ferebat indicatio.

Sic videmur intelligere, quomodo una frictio varia, eaque obpoſita, efficere videatur.

1) „Frictio vim habet ſolvendi obſtructum, ſi mollis eſt:" — hic præciſe caſus noster. Mollis frictio movendo molliter hinc inde obſtructum locum, conprimit vas in materiem, hanc dividit, uno in loco manere non ſinit, propellit ex uno loco in alium & leni hac agitatione excitat vim ſolidi in liquidum.

2) „Frictio habet vim adſtringendi, roborandi" — & laxa pendula quaſi vinculo ligandi, ſi ita fiat, ut omne humidum glutinoſum inter fibras earumque elementa nimis interpoſitum, prorſum inde expellatur, extrudatur; ut, expulsis iis, tum omnia elementa fibræ, tum omnes fibræ, olim ſeparatæ, arcte ad ſe invicem accedant, ſi elaterem nondum amiſerunt. Habeo tunc ex laxitate rigiditatem.

3) „Multa frictio habet vim minuendi;" — certe vaſa minuuntur inſigniter: exemplum ſumimus ex homine toto; vix niſi vaſa & humores eſt in prima infantia, ſed ita, ut humores vaſa extendant in omnem dimenſionem, usque ad perfectam ætatis ἀκμὴν: tunc eſt perfectum æquilibrium ſolida inter fluidaque. Dum nunc actiones vitæ continuant ſemper, adtritûsque actio ac reactio partium perennis fit, eſt frictio perpetua humida inter ſolidaque. Effectus hujus frictionis na-

turalis eſt, ut multa vaſa pereant, ut majora vaſa ex pereuntibus minoribus obrigescant. Hinc multa frictio, inquit HIPPOCRATES, imminuit vaſa; immo inminuit corpus totum, quum corpus ſenile jam ſit omni dimenſione minus; brevius enim & anguſtius fit.

Immo frictio multa in corpore ſano reddit partes rigidas & calloſas, ut patet in opificum pedibus & in plantis pedum (voliſque manuum) multorum hominum. Ergo frictio multa minuit ibi vaſa; minuit totam partem, præ duritie ſe contrahentem, niſi poſthac callus vehementer excrescat.

4) „Mediocris frictio vim habet inplendi" — hoc patet in macie non deſperanda; panniculus adipoſus conpreſſus, contractus in iis jacet hominibus, ut oleum ſanguinis nequeat in illis ſecerni, ſi cæterum adeſſet. Frictio mutat hanc conpreſſionem, varieque omnes has conplanatas cellulas movet, oscula vaſorum in has cellulas patentia & conpreſſa mutantur, aperiuntur, & ſenſim oleum ſanguinis in illas cellulas denuo ſecernitur, maxime ſi bona nutrimenta interea corpus repleant. — Hæc moderata frictio facit.

Frictiones in genere quoque id habent, ut promoveant liquidorum motus per vaſa, & augeant circulationem. Hinc nunquam faciendæ fortes, ubi vis humorum auctior nocere poſſet: unde in acutis morbis minus inſtituendæ.

Differunt ratione materiæ. Vidimus jam antea, quod, quum aqua calida primo laxaverit omnia ſolida, ita, ut venæ jam ſanguine turgeant; frictio facta in aqua illum ſanguinem promoveat & augeat circulationem per expedita vaſa.

Frictiones cum aqua frigida, quæ jam frequens eſt Anglorum methodus, promovet humores per vaſa, interea dum aquæ frigus vaſa laxa conſtringit, & humores con-

condenſat. (*) Damnoſa ergo, ubi vaſa nimis jam ſtricta ſunt, & ſpiſſi humores.

(*) (Legendus hic Tractatus, anno elapſo hìc editus, *Cl.* FERRO; balneorum frigidorum pulcras vires & uberrime, & convincenti inprimis ratione demonſtrans.)

Frictiones cum rebus aromaticis ſiccis, ut maſtyche, olibano, ſarcocolla, baccis juniperi, myrrha, ſtyrace, labdano, benzoë, rad. iridis florentinæ &c. faciunt 1) omne id, quod faciunt frictiones ſiccæ; 2) vi frictionis tenuiſſimæ particulæ adplicantur & promoventur per vaſa bibula, ut ſtimulo ſuo poſſint concreta movere, & fibras incitare ad motum. Hæ conveniunt, ubi laxa & inertia ſolida, tardique ac lenti humores.

Frictiones humidæ oleoſæ conveniunt, ſi rigiditas vaſorum retineat humores, ne ſatis circulare poſſint. Oleoſa, aromatibus miſta, poſſunt laxare frictione ſolida, & concreta fluida illo ſtimulo dividere.

Quæ HIPPOCRATES tam clare enuntiaverat, quæ GALENUS, VV. plurimi, tantô ſtudiô docuerant, laudaverant, ea galenica Schola demum oblivioni fere tradidit, ita, ut altum de his obtineret ſilentium, totaque cura internis potius remediis, aut externis balneis, at minime frictionibus (*) peragеretur. Poſterioribus temporibus hippocraticum ſtudium denuo frictiones, ut præcipuam curandi medelam, conſiderare juſſit.

Sed

(*) Hinc ea ſola fuit equis reſervata felicitas, ut frictio eos ſanos conſervaverit; in Seipſis Galenici, deindeque novi chemicorum ſyſtematum Conditores, neglexerunt: facientes hoc modo idem, quod Athenienſibus exprobrabat SOCRATES, quod ma-

Sed, ut vidiſtis, omnia optima poſſunt noxia reddi, modo indicatio non bene capta ſit. Regulæ antea datæ ad quamcunque indicationem adplicatæ, demum frictionis uſum & juſtum reddent, & maxime utilem.

2) *Idem fit materiem inpactam una cum vaſis obpletis ſovendo, molliendo, agitando, coercendo, ut emollitio, putrefactio, ſubpuratio totius loci adfecti reſolutio, in pus fluidum contingat.* Eſt quidem ſolutionis genus, quo topicum illud malum aufertur, verum non tentandum, quamdiu aliæ viæ ſuperſunt: præſtat enim ſemper, vaſa ſervare integra integramque partem. Verum, ſi id nulla queat ratione fieri, præſtat deſtructione vaſorum malum vincere, quam ſcirrhoſas concretiones demum habere Id maxime adparet futurum, ſi remedia conpactum ſolventia non juvent, & tamen omni modo Artifex ſolvere tentet. Si obſtructio ſit nimis inpacta, quam ut reſolventibus & frictione reſolvi queat, Medicus pergendo in his tenuiſſima inde removet, adcumulat craſſiora; unde ſcirrhus.

Videmus hoc toties in incipiente induratione glandularum, mammæ, inguinis, parotidis. Dum de morbis Puerperarum (ſeorſim edendis) egi, demonſtravi toties, ex nimio reſolutionis ſtudio ſcirrhos nasci.

Unde, ſi remedia ſolventia non ſatis valida in glandularum morbis, mox de ſubpuratione cogitandum.

Sunt loca minus obnoxia ſcirrhis & ſitu ſuo maxime adſpectabilia, in quibus vitanda ſubpuratio, in quantum fieri poteſt, propter cicatricem. Hinc, ſi in gena inflammatio, vel obſtructio magna, cavendum omni ope, ne ſubpuratione facta fœda cicatrix per omnem

---

majorem curam gererent equorum, quam ſui ſuorumque liberorum. *De H.*

nem vitam hominem deturpet. Si vero inpoſſibile ſit, præcavere, omnis cura adhibeatur, ut adliciatur ad genæ partem internam materies, ut ibi exiens nullam faciei turpitudinem conciliet.

Si igitur ſubpuratio promovenda ſit, àd hunc ſcopum hic ex MATERIA MEDICA habetis catalogum magnum.

1) Adſunt, quæ obſtipant poros omnes, ut tota vis vitæ in obſtructam partem determinata eamdem ſolvat, deſtruat: ita ſunt omnes farinoſæ oleoſæque partes, dum inmotæ perpetuoque parti adplicatæ manent.

2) Adſunt ſtimulantia, quia ſæpe vis naturæ in eam debilior agit, quam ut deſtruat illam: ſtimulantia igitur ſuperaddita, & vaſa bibula ſubeuntia, irritant vitales actiones in obſtructam partem, ut cito deſtruatur, & cum liquido ſuo in pultem vertatur.

Evenit aliquando, ut, quod ſic ſubpurandum exſpectaveramus, ejusmodi remediis reſolvatur; uti vidimus in mamma mulieris, in collegio matutino caſuali.

Mulier hæc circa 22. Martii menſis peperit. Infans quarta die convulſus mortuus fuit; lochiis per quatuor ſeptimanas modice fluentibus. Pro more feminarum adplicata ſunt utrique mammæ emplaſtra mox a morte infantis, ut retropelleretur lac. Siniſtræ mammæ inde contigit, quod optabatur, dextræ vero pars inferior vehementer doluit. Adplicato emplastro alio, mammæ diſcus totus induruit, rubuit, & dolores excitavit. Hinc, ne ſcirrhus inde nasceretur, ſed potius ſubpuratio, poſtquam malum fere per menſem duraverat, nulla illi reſolventia præſcripſi, ſed decoctum ex herbis emollientibus, & cataplasma ex aven. decort. lib. iv., fol. malv. parietar. ana. M. ij. farinæ lini ℥j.

Me-

Medio Majo, quum ſubpuratio non promoveretur, & durities tamen augesceret, ℥ß. gum. ammon. cataplasmati fuit addita, ut vim vitæ in obſtructionem excitaremus: quod, quum minus ferre videbatur, inpoſitum eſt iterum cataplasma emolliens, obſtipans, additis adhuc olei lini ℥iv. Attamen, dum hoc cataplasma per aliquot dies adplicabat, tumor viſus eſt emollescere, inminui, ac demum poſt uſum ejusdem cataplasmatis per 7—8 ſeptimanas productum, plane evanescere.

Animadvertendum eſt, quod ſemper huc usque aliquid ſeroſi ex papilla exſtillaverit; quod cæterum inter bona ſigna ſcirrhi non habetur.

Videmus hoc exemplo, ſub remediorum ſubpurantium uſu, ingentem atque ultra menſem durantem, ſpatio aliorum binorum menſium plane reſolutum tumorem eſſe. Quæ ratio hujus? Obſtructio hæc magis nata fuit ex ſtrictura vaſorum, quam ex denſitate liquidi. Hinc malactica, emollientia inpoſita ſolverunt conſtrictionem vaſorum: humores tranſierunt per vaſa, olim ſtricta, jam laxata, ſicque omnis disparuit tumor: & ſi ſubponamus, humores in ſtrictis vaſis etiam quiete inſpiſſari, ſal polychreſtum cum melle decoctis emollientibus junctum, potuit hanc inſpiſſationem ſolvere; cataplasmatum aqueæ partes potuere vasîs bibulîs abſorberi, & diluere concretiones humorum.

Hinc convincimur; quod ſi talis diſpoſitio ad ſolutionem concreti adſit, methodus ſubpurationem promovens non inpediat hanc resolutionem, quodque propterea in glandulosarum partium, ſolventibus non obaudientium, concretionibus, cito ad maturata & ſubpurata transiviſſe, noceat nunquam.

3) *Ma-*

3) *Materiæ ſic præparatæ viam aperiendo per ſectionem, ſcalpello factam, vel per cauſtica adplicata;* idque iterum cum magna circumſpectione: ſi alicubi in panniculo carnoſo ſubpuratio nascatur, ea citius aperiunda, quum alioqui perambulet materies ad alia loca, communicatione membrana adipoſæ per totum corpus. Si ſit materies critice depoſita, maturius fiat apertura abſceſſùs, quia non ibi loci ſit partis lenta ſolutio, ſed materies tota, cocta aliunde eo defertur. At vero in glandularum ſubdurationibus maturior apertio ad minimam fluctuationem efficit, ut pars non matura ſcirrhescat. Exempla quotidiana id docent; unde in mammarum, inguinum, ſubpurationibus exſpectandum, donec tota pars penitus in pus verſa reperiatur.

Quod autem *Textus* dicat, vel *ſcalpello*, vel *cauſticis* faciendam aperturam, id ideo dicit, quia multi ſcalpellum recuſant: unde cauſticis illi torquentur per 1., 2., 3. dies, antequam craſſa cutis pereſa ſit. Hinc 1) plus dolent & febricitant; 2) in periculo ſunt per illam moram, ne materies purulenta, illinc abiens, ad loca forte nobiliora transeat. Hinc ſemper præferenda methodus inciſionis, laudandaque methodus eorum, qui, quaſi aliud acturi, abſconditâ lanceolâ abſceſſus aperiunt.

§. §. 1167. 1168. *Nempe fluiditas nimia requirit inſpiſſationem, quæ adquiritur* 1) *victu gelatinoſo ex animalibus & vegetantibus;* capita pedesque vituli, vel agni, eo inſerviunt, ſi in gelatinam coquantur. Emulſa ex ſem. pſyll., lin., decocta ſpiſſa althææ, malvæ, ſymphyti majoris: ſperma ceti, pulvis diatragac. &c. Verum, ſi cum fluiditate adſit debilitas, ea aliunde reſarcienda: ipſæ enim gelatinæ ani-

malium ex partibus præparata amiſere nutritiam virtutem longa coctione. Sic fluidus ſanguis quidem inſpiſſaretur; verum eſſet mucoſus, debilis, morboſus. Hinc jura bene parata, lac recentiſſimum, ſimul eſſent porrigenda.

2) *Potu aquoſo, farinoſo, non fermentato;* nam fermentatus potus adtenuat, moderate ſumtus. Avena decorticata cocta cum aqua, & in ſpiſſius decoctum parata: decocta, ſive cremor, hordei, oryzæ, fagopyri. Pultes, ad prandium & cœnam, ex hordeo, avena, fagopyro, milio; potus chocoladæ.

Verum, circa chocoladam animadvertimus, quod male quandoque illam concedamus. Rogant nos homines, an liceat, illam ſumere. In caſu dato, ubi nimia fluiditas adeſt, poteſt prodeſſe, ſi ſit chocolada ex ſolis nucleis cacao mucilaginoſis, oleoſis, (recentibus, non rancidis) parata. Commendatur ſic in nimia humorum fluiditate: commendamus hunc potum phthiſicis, qui ſudoribus nocturnis diffluunt, hominibus aliis debilibus, ſudantibus ad minimos motus, iisque, qui poſt magnos morbos habent adtenuatos humores; hyſtericis, & hypochondriacis cum materie, quorum humores inſpiſſati ſunt, quique proinde indigent blandis ſaponaceis.

Verum raro, ut dixi, ita adhibetur chocolada. Siliquarum Vanillæ, aut Banillæ, unam, aut duas, cinnamomi unciam unam, & drachmam piperis addere ſolent libræ chocoladæ ex meris nucleis cacao paratæ: alii alia ratione parant, addendo oleum cinnamomi, balſamum peruvianum, tolutanum, meccanum, ambram griſeam, moſchum &c. &c.

Hinc

Hinc videtis, potum hunc tota natura ſua mutari & poſſe fieri adeo adtenuantem, ſudoresque promoventem, quam inſpiſſantem.

Rogati itaque reſpondemus, in caſu dato nimiæ tenuitatis humorum, ſimpliciſſimam chocoladam adhibendam eſſe, calidiores illas ſpecies vitandas.

Cæterum in caſu debilitatis a ſpiſſis frigidis humoribus, in caſu, ubi quarta ſpecies debilitatis ſubponit humores inertes, vaſa flaccida, ſtimuloque proin indigentia, chocolada cum omnibus illis rebus incitantibus & adtenuantibus parata poteſt prodeſſe.

3) *Aucta actione viscerum per ea, quæ præmemorata* (1159.); hæc erant: 1) cardiaca, quæ mox *No.* 4. commendabuntur. 2) majori motu corpori adplicato per *frictiones*; has jam explicui; *Vectiones*; de his paucis agendum.

Conſulendus hic nobis præ omnibus SYDENHAMUS, *ſect.* 3. *c.* 7., de colica bilioſa, quam evacuantibus & venæſectione quamvis ſæpe curabat, tamen, ſi vires debiliores & vomitus adeſſent, gutt. xvj. laudani liquidi ſui mane ac vesperi exhibitis feliciter brevique curabat. Sed, ſive ab hac methodo, ſive ab alia, recidivas ſæpe patiebantur: ad has præcavendas ſequens conſilium dabat: „ nihil hactenus a me excogitari potuit, quod ad perſanandum ægrum ita certo faceret, atque *equitatio*, vel in curru *vectio*, qua longioaa itinera confici debuêre, anodyno interim mane & ſero indeſinenter propinato - - "

„ Pauper quidam mihi vicinus, qui & adhuc eſt ſuperſtes, colica bilioſa vehementiſſima per hos annos laboravit, quam catharcticis, clyſteribus, globulisque plumbeis devoratis, expugnare diu, ſed fruſtra erat conatus. Hic ego ad frequentem narcoticorum uſum confugi, neque pœnitenda opera: quamdiu enim

certa repeterentur, ſatis recte habuit; ſed quum his palliaretur tantum malum, non exſtirparetur, (revertebatur enim, ut primum erat exhausta norcoticorum vis) ego hominis miſertus, & gravi morbo & re anguſta adflictiſſimi, equum ex meis commodabam, quo iter, dicto jam modo, peragendum adgrederetur: eoque ad dies pauculos continuato, viscera eas vires recepere, ut morbi reliquiis excutiendis paria jam eſſent, & ſine anodynorum præſidio ómnino convalesceret."

Tandem adſeverat, inproba continuatione equitationis & vectionis ſe plurimos chronicos ſervâſſe, curâſſe; quum enim venter ſic continuo vibretur, & exagitetur, ſucci recrementitii ex toto corpore poſſunt excuti & viscera roborari.

In *Diſſert. epiſtol. ad Guil.* COLE, in *Edit. leydenſi p.* 414 *& ſeq.*, SYDENHAMUS ait: „At vero nihil ex omnibus, quæ mihi hactenus innotuere, adeo inpenſe ſanguinem ſpiritusque fovet firmatque, ac diu multumque ſingulis fere diebus equo vehi." Pergit dein exemplis demonſtrando, quod debiliſſimis hominibus, ſive jam diarrhæam conliquantem patientibus, ex hypochondrio, ſive tabidis, phthiſicisque, quos nulla artis molimina ab interitu vindicare potuiſſent, ſic ſanitatem reſtituerit. Fidem ſane ſuperant, quæ dicit, ſed vir candidus tamen omnem fidem meretur. Curas novi inimitabiles factas hoc conſilio per BOERHAAVIUM. Utique vidi naſutulos homines inridentes BOERHAAVIUM, quod ex eorum numero plures interirent: verum, neque BOERHAAVIUS, neque SYDENHAMUS jactitant, ſe curâſſe omnes, ſed plures, qui artis ope incurabiles videbantur. Immo ex felicioribus exemplis multi chronicis morbis adfecti, peſſime concludentes & imitari volentes,

equi-

equitare cœperunt, magno ſuo cum malo, quod quiete, ſaltem moderato exercitio, indiguiſſent. Aderant, qui phthiſici facti vellent ſe equitando curare, & in vehementem hæmoptoën inciderent: omnia illa infortunia in conſilium SYDENHAMI & BOERHAAVII conjiciebantur; ubi magni viri a tali conſilio dando abhorruiſſent. Hæmoptoicis ſane id disſuadere oportet, vaſa enim eorum id non ferunt.

Veteres primo ægros ſuos lectica vehebant, dein curru lento, ſenſim velociori. Oſcillationes in fune penſili quoque proſunt; exercitia in ſphæriſterio &c. juvant.

Sed ſæpe hæc ſurdis canimus. Magnates utriusque ſexûs vellent libenter verbis Medici curari; adeo inlecti & incantati comœdia, luſu chartarum, & muſica ſunt, ut quotidiano exercitio ſalutem redimere nollent. Matutinis quidem horis equitare aut curru per 2. 3. 4. horas vehi poſſent, verum tunc eſt dormiendum, quum chartarum luſus vesperi inchoatus in ſeram usque noctem protrahatur: hinc nunquam reſtituendæ ſanitati tempus habent. (*) Sed Medicorum tamen eſt, ipſos ad tam ſalutaria conſilia ſenſim adducere: ſi fabulam ſurdo narraverint, conſcientiam honeſtique viri partes expleverunt.

4) *Uſu cardiacorum &c.* adſtringentium, roborantium, ad §. 1107. *No.* 2. explicatorum.

G 3 §. 1169.

(*) Choreæ conducerent, ſed moderatas ignorant; ſi eſt occaſio, in illis quæ *Ball* vocant, ſaltant, ut inde ægrotent; ſi eſſet modus in rebus, ſalubris foret iis exercitatio. *De H.*

§. 1169. *Spiſſitudo autem ſi peccat, exigit adtenuationem: hæc procuratur* 1) *&c.*; hæc blanda ſunt & ab omnibus ferri queunt.

2) Hæc optima incidentia, ſed 1) cavendum in omni ſpiſſitudine inflammatoria, nam oleum ignibus adderetur: 2) etiam in pituita frigida ſpiſſa prudenter invigilando, ne motus ſpiſſus humor adigatur in vaſa minima, eaque lethaliter infarciat: ea enim in glutinoſis morbis ſæpe viſa; unde a pauca copia incipiamus, motumque lenem adjungamus.

3) *Potu acriori &c.* Omnia talia in genere indicantur, nam ſunt præſtantiſſima remedia; verum oportet, Medicos quoque noſſe, quodſi homines ſemel guſtaverint, quam reficiantur hinc, doſin omni ratione velint augere in ſuam perniciem. Centies vidi hos homines acri & forti antiquarum & vetustarum cereviſiarum, vinorum ſpirituumque denſos humores ſuos ita per alkohol horum potuum inſpiſſaviſſe, ut potus aquoſi ultra cum illis misceri non poſſent, ſed per varia corporis loca rimas agerent, depluerent, teterrimosque facerent hydropes.

Unde ſapienter moneat Medicus homines, ne tam ſalutaris remedii amœno ſapore & recreatione læti, iisdem rebus abutantur.

4) *Diluendo, potu, fotu, balneo, injectu, aquoſorum*; infiniti homines ſunt perditi, qui partem primam lujus conſilii expleverunt, & partem alteram, mox explicandam, neglexerunt.

Poſtquam jugum ariſtotelicum medio proxime elapſo ſæculo Philoſophi excuſſiſſent, Medici plurimi omni omnino jugo ſe ſubduxere, in fingendis ſyſtematibus divites, in probandis iisdem pauperes, in curandis ægris miſerrimi. BONTEKOE, SYLVIUS, CRAANEN, univerſaliter ſtatuebant, non poſſe nostros hu-

humores eſſe nimium tenues: unde duo maxime noxia conſulebant: 1) potu Thée & Coffée per totam diem homines uterentur, & 2) ſale volatili oleoſo aromatico, ſpiritibusque aliis ac ſalibus chemicis continuo ſtimularent aquoſos hos humores. Sane aquâ calidâ toti flaccidi homines indigebant iis ſtimulantibus; verum, quid erat opus, eos in neceſſitatem hujus ſpiritus & horum ſtimulantium conjicere? Invaluit tamen hæc opinio, & magno præmio donabatur Bontekoe propter librum belgice editum in laudes potuum aſiaticorum, a Moderatoribus ſocietatis Indiæ orientalis.

Legati batavi ad Inperatorem Sinæ & Japoniæ audivére ibidem laudes Theæ, tanquam panaceæ, ab omnibus illis populis, maximeque ab eorum Medicis: unde Sylvius & Bontekoe eorumque adſeclæ hanc herbam ſummis laudárunt encomiis; quo factum, ut tota Europa hæc folia quæſiverit.

Ipſe Nieuwhoff, qui illa inperia pluries peragravit, didicerat, hos populos nullo arthritico morbo adfligi, propter copioſum theæ uſum, uti ipſi dixerant. Ettmüllerus quoque hoc pro veritate obtrudit. Egregius tamen Kæmpferus, Auctor *Amœnitatum exoticarum, cap. de Moxa* deſcribit nobis, quomodo Japonenſes loca arthritica & podagrica inurant moxâ ſuâ.

Potus Coffée quoque diluens eſt, non ingratus, & leviter nutriens, ut infuſum hordei toſti Hippocratis; copioſe adſumtus fluida adtenuans, ſolida laxans, ut Thée: at, quo eum modo Thraces parant, & Magnates Divitesque per Europam parant, ut fere ſit nigerrimum & ſaturatiſſimum infuſum (eſt verum *decoctum*, uti vix non ubique paratur), aut potius puls coffeana; non diluit, & pro eo, quod aliter ſitum reſtinguit, nunc ſitim facit, exſiccat omnia: quare multi paullo poſt chocoladam petunt, ut ſiccitatem tollant.

Eſt quoque advertendum, quod inter uſtulandum, [non tam in hac urbe, quam multis aliis locis) butyrum addatur, quo nigredo ſplendens ipſis baccis conciliatur. Spiſſus igitur potus coffeanus rancidum quid per illud pingue aduſtum poteſt conciliare.

Hæc de prima parte hujus conſilii; nunc ſecunda ejus pars videnda.

Diluendo potu, ſotu, balneo, injectu, aquoſorum, adjutorum per calorem, vel & motum curſûs, exercitii, frictionis, equitationis, vectionis; ſi ſpiſſitudo ſanguinis non inflammatoria adeſt in hominibus phlegmaticis mucoſisque, iique multum potûs Thée bibunt, oportet, ut motus corporis jam adſit, quo dilutus nunc per Theam humor moveatur, ne hydrops fiat, aut anaſarca, ſeceſſu facili aquoſi a mucoſo per vaſa lateralia: motu nempe tali ſolida magis agunt in liquida, liquida velocius circumducuntur, oritur major adtritus, calor, mucoſi ſubactio.

At vero iterum cum prudenti cautela: motus nimius mucoſos homines reddidit apoplecticos, muco inpacto in minima vaſa. Hinc lente incipiendo hæc corpora ſunt in motum ducenda: unde fateamur cum *Inl.* VAN SWIETEN, *cap. de glutinoſo ſpontaneo* §. 75., infidum ſæpe auxilium eſſe, & plus ſæpe debilitari ſolida, quam mucoſa dilui; ſaltem eſſe ſolamen breve.

5) *Per valida ſtimulantia, ſudorifera, diuretica, purgantia, vomitoria, epiſpastica, mercurialia, aromatica, de quibus poſtea (ad* §. 1189. 5.)*;* in morbis kephalicis frigidis, in paralyſi, epilepſia, quorum cauſa hærebat in ſanguine inerti, mucoſo, vidimus ſtupendas dari curationes his remediis, dummodo a ſapienti Artifice dirigantur. His enim inertia ſolida concutiuntur, in motum cientur, liquida mucoſa moventur, expelluntur. Sed cautela prudens adhibeatur, ne mucus

va-

vaſa minima inpleat, & incipiendum a lenibus eſt, ut videamus, quo usque æger cum euphoria ferat. V. hic totum caput *de glutinoſo ſpontaneo*, *c. Comment. Inl.* Præsidis. (*)

6) *Per valida reſolventia &c.* v. iterum *caput de glutinoſo ſpontaneo*, cum *Comment.* & formulas multas egregiasque in Boerhaavii *Materia medica.*

§. 1170. *Motus vero nimius* --- 1) *ablato ſingulari ſtimulo;* ſtimulus acidus in ægrotante infante; ſtimulus alkalescens in putredine primarum viarum: aufertur vomitorio, vel purgante.

Aut correctione ejus per ſua contraria; in acido dando abſorbentia, ut acidum abſorbeatur, aut alkalia, ut cum iis vertatur in ſal neutrum: corruptum bilioſum corrigendo per oxymel, ſapas acidas, ſpiritus acidos, ipſumque dilutium acetum, ſuccum citri &c.

2) *Imminutione totius maſſæ fluidorum;* non dico, quod ſemper venæſectio debeat fieri in motu nimio; nam in prophylaxi vidimus, tutius aliquando motum minui; ſed quando indicatio fert, tunc eſt egregium remedium. Exhausto enim corpore ceſſat motus humorum. Igitur humoribus minutis prudenter jam via ſter-

 ni-

(*) Eſt diabolica ars in Italia, ut hominem de medio tollant, ſine multis ambagibus; pauxillum ſcammonei primis cibis prudenter conmiscent, & continuant hoc quotidie. Homo ille in dysenteriam lentam mucoſam totus reſolvitur. Colocynthis, elaterium &c. ſunt res, quæ ſanguinem ita adtenuant, ut per omnia vaſa perfluat, non coërcendus. *De H.*

nitur, qua motus maximus in minimum vertitnr. Sed, ſi vires bonæ, maximus motus cum plenitudine humouum ſit: tunc v. ſ. &c. opus eſt.

3) *Quiete inducta per opiata & anodyna; aliquando* opium auget motum, ut melancholicus delirans inde furat; dum alius ſimilis æger inde ad quietem ducatur. Cæterum ab omni ævo id in nimio motu ars excogitavit, ut per anodyna ſopiret illos. Hæc ſunt lente tractanda & per epicraſin. Si indicatio ita ſit, dando per epicraſin tuto finem obtinemus: cæterum difficile eſt, unica vice doſin veram noſſe; quæ ſi non operetur, plus movet.

§. 1171. *Idem ille motus nimium inminutus* 1) *ablato inpedimento*; motus inminutus eſt in hoc plethoricotato, ab enormi copia ſanguinis: venæ ſectio fiat; motus augebitur ablato nimio ſanguine. Mulier cadit in animi deliquium, quia aſa fœtida, vel ambarum, eſt in cubiculo; auferatur.

2) *Ope adtenuantium & cardiacorum;* adtenuantia, ſi motus langueat per viſcoſitatem humorum: frigida adtenuantia, ſi viſcoſitas phlogiſtica; adtenuantia calidiora, ſi phlegma frigidum.

Cardiaca; adtenuantia pro genere ſpiſſitudinis; cardiaca replentia, ſi ab evacuatione nimia motus ſubſiſtat; cardiaca ſtimulantia, ſi iners humor, & ſolidum flaccidum. Omnia dentur ex veris artis regulis.

§. 1172. Toties de acrimonia actum in decurſu hujus pathologici tractatus, ut explicatione multa opus non habeatis. Sed quoad varium earum curam nonnulla nunc dicenda.

Vidimus olim, dari acrimoniam, cujus certæ ſpecies quandoque non poſſint determinari. Acrimoniam ad-

adeſſe noscebamus; nam dolor erat non ab inflammatione, non a motu auɛto humorum, ſed ſine eo; erat dolor ſine tumore ab obſtructione nato ipſæque partes minime tumidæ erodebantur.

Unde dolor hic ſine febri, ſine tumore, cum eroſione ſæpe, neceſſario acrimoniam denotabat; ubi vero ad examen pergebamus ſignorum variæ acrimoniæ, non poteramus ea ſigna detegere, quæ ſpeciem determinarent.

Hinc manebat tantum acrimonia in genere, erantque in medendo excogitanda talia, quæ cuivis acrimoniæ ſpeciei ex æquo proſint.

Hæc narrantur in *Textu*: ſunt eorum quædam facile putrescentia, quædam acescentia. Dicetis, ſi acrimonia oculta illa in acidum incipiat vergere, magis ab acescentibus irritabitur. Bene, tunc ſignum manifestius aderit, ſpeciem determinans, adeoque tunc potero dare antacida.

1) *Jure carnis recentis &c.* Noverat BOERHAAVE Medicum aliquem GUILLIELMI III. Angliæ Regis & Gubernatoris Hollandiæ, qui podagrâ adſiciebatur, dum Regem in itinere ad venatum deſtinato ſequeretur. Tamen, ut oſtenderet, quam lubenter Regem vellet ſequi, conſilium inivit cum quinque Medicis, ut conſtaret inter omnes de morbo: omnes adnuunt, veram eſſe podagram. Ergo, inquit, melius non novi, quam ſolo jure vitulino uti: etiam adnuunt omnes. Intra paucos dies hoc ſolo remedio iterum pedibûs uſus Regemque ſequutus eſt.

2) *Potu aquæ &c.*; aqua pura neutra eſt, nec alkalina, nec acescens; hinc prodeſt omnibus: huc etiam refer ſerum lactis cum ſapone veneto.

3) *Quiete animi & corporis*; ne acre motum inprudenter tenerrima vascula disſcindat: ſæpius enim jam

pa-

patuit, venena copioſa in mortuo non agere: veſicantia in cadavere viſa ſunt agere, ut olim ex *Actis Pariſinis* communicavi Vobiscum: ſed oportebat ſupra canthari-des cataplasma ponere, & tunc adparebat quaſi quid agerent. Forte in corpore mortuo, i. e. ſphacelato, cataplasma calidum diu inpoſitum quoque ſphacelatas bullas excitaret: id eſt data occaſione explorandum. Cæterum, quò vis vitæ major, eò plus agit; quò minor, eò debilius furit. Igitur motus animi & corporis iis non inperandus, qui acrimonia obſidentur, ne acre motum nimis nervos irritet: quò maxime etiam referuntur *No.* 5. opiata.

§. 1173. 3) Sæpe inprudentes Medici homines acido laborantes, adeoque debiles, ut paſſim in hac ſpecie acrimoniæ fit, cogunt ad debilitatem emendandam, ſe multum movere. Peſſimo ſane conſilio! acre enim motu agitatum vehementer nocere poteſt: ſed acrimonia magnam partem devicta, a lento gradu in majorem fiat motus. (*)

β) *Acidum convertentia &c.*; ſic fit tertium ſal blandum, non nocens, per urinám maxime expellendum.

§. 1174.

(*) Etiam ipſum acidum eſt primo leniendum, antequam moveatur. Infans ægrotat ab acido in ventriculo: ſi indicatio non nimis urgeat, & ſi non admodum pauca copia ſit, ſæpe Medicus hoc acre acidum trudit in inteſtina, ubi lata ſuperficie adplicatum facit convulſiones & mortem. Ergo acidum primo mitigetur, abſorbeatur, inmutetur pro parte, per lapides cancrorum, per ſaponem venetum, per oleum lini & dein purget. *De H.*

§. 1174. *Quæ illud obtundunt inſorbendo &c.* trochisci de viperis, qui hic adducuntur, parantur ex pulvere viperarum carnis ſiccatæ; pulvis miscetur cum pauxillo vini canarini, in quo vino gummi arabicum ſolutum eſt: omnia mista ſimul rediguntur in paſtam, e qua formantur trochisci. Hinc acre alkali involvendo prodeſſe quandoque poſſunt. BOERHAAVE videtur potius hæc ſcripſiſſe connivendo ad aliqua officinarum præparata, quam ut commendaret, tanquam aliquid egregium. Eſt eadem ratio, cur antitoxicæ vocatæ ſint terræ pleræque pingues, ideoque omnes conpoſitiones contra venena intrent. Parum certe erit, quod hinc lucremur in copioſo alkali.

§. 1175. *Lixivioſa ex calce viva*; dudum eſt, quod in navibus carnes nimio ſale contra putredinem adſervatas & inde duriſſimas, didicerint tali lixivio inmittere, ut inde ſal marinum extraheretur. Hinc in muriatica acrimonia extricando ſalia juvat. Confert quoque, ut probata exempla demonſtrant, ad calculum urinarum ſolvendum, doloresque a calculo mitigandos. Vidimus in noſocomio magnam partem calculi ſolvi in aqua calcis, omni biduo, vel triduo renovata.

§. 1178. 79. Ponamus febrim continuam, putridam, acutam: ibi ſanguis inflammatorie ſpiſſus eſt plerumque. Quid hic Medicus? Mittit ſanguinem, ut copia minuatur ac adtritus, ſicque ſanguis, minus preſſus, minus conpingatur: hoc ut ſecurius obtineat, replet hoc corpus diluentibus, adtenuantibus: ergo occupatus hucusque eſt in adtenuatione ſpiſſi: &, ubi adtenuata ſunt inſpiſſanda, occupatur in inſpiſſatione adtenuati.

Verum præterea alkalina putrida humorum hic metuenda diatheſis. Dat acida, quæ putridum præſens in-

mutent, ac humores contra futuram putredinem muniant: dat decocta farinoſa, quæ omne acre in genere involvant; dat aquoſa multa, catholica remedia contra omnia acria: ergo occupatur in *lenimine acris*.

3) Adſunt hac in febri multæ obſtructiones, ita ut corpus non perſpiret; ut excrementa alvi non ſtimulentur ad exitum, & forte obſtructa ſunt exhalantia & ſmegma producentia oscula in intestinis: urina ſæpe admodum pauca redditur. Os ſiccum, lingua eſt arida, quia a materie morboſa oscula omnia, in ore obpleta, non exhalant ſalivam, mucum. Oculi ſunt pulverulenti, ſicci, quod humoris lacrymalis & ſmegmatici viæ obſtructæ ſint. Aures obſurdescunt, quia obſtructa alicubi vaſa in organo auditûs: ergo obſtructiones generales.

Medicus, quid hic? Ponit corpus in balneum, ſaltem inferius corpus, ut, præterquam quod aqua per vaſa bibula absorpta ſanguinem diluat, etiam oscula perſpiratoria obſtructa laxentur, emolliantur, aperiantur. Per enemata laxat alvum primum, dein enemata maxime emollientia adplicat, ut & renes foti plus urinæ excernant, dimittant, & ut aquoſa per lacteas & abſorbentes venas abſorbeantur. Fomenta circumponit ventri lumbisque, eamdem ob cauſam. Tepidis mellitis os pertuo humectat, ut cruſta obſtruens ſolvatur: oculos tepidâ ſaponaceâ fovet, ut lacrymarum fontes deobſtruantur. Aures fovet extrinſecus emollientibus; totumque corpus, quantum poteſt, replet aquoſis, nitroſis, ſolventibus, ſaponaceis, ut, quidquid obſtructum ſit, ſolvi queat. Ergo occupatur Medicus in *apertura viarum obſtructarum*.

4) Sed non ſemper in tali dato morbo acuto febrili, viæ obſtructæ ſunt, ita, ut excretiones ſubſiſtant; verum ſæpe ſymptomatico ſudore, alvo, urina, dif-

diffluit æger; ſi ita pergat, periturus. Hic jam quærit in cauſam: an laxitate vaſorum, præ defectu viarum? quærit in claſſe cardiacorum explicatorum, quibus hanc vaſorum laxitatem emendet, roboret, Si inveniat cauſam in adtenuatione ſumma ſanguinis, per ſpiritum vitrioli, aquæ prudenter mistum, per ſuccum berberis, granatorum, (*) per decocta oryzæ, conatur hanc humorum tenuitatem auferre, ſanguinem conpingere, roborare. Ergo in *roboratione laxi* occupatur.

5) Verum excretiones nullæ fiunt, quia vi caloris diſſipatis liquidis omnia inſtar corii areſcunt & conſtringuntur. Iisdem emollientibus internis externisque, quibus obſtructiones cutis & viscerum emendabat, emendare conatur & hanc rigiditatem: unde aqua ſimplici, aqua cum mucilaginibus, calide fovet totum internum externumque corpus, potu, fotu, balneo, clysmate. Ergo occupatur in *laxatione rigidi.*

6) In multis morbis vel motus nimius adeſt, vel motus debito debilior. In motu humorum nimio per v. ſ., enemata, balnea, potus aquoſos refrigerantes, paregorica, conatur eum ad juſtum moderamen redigere, ut non tantus motus adſit, quo vaſa deſtruantur, & ut ſubficiens maneat ad coquendam, movendam, expellendam materiem morboſam.

Si

(*) ℞. Syrup. de limon ℥iij.
♎ vin. pur. ℥iß.
Vin. rhenan. ℥iv.
▽æ commun. pur. ℥xiv.
M. Pro Potu.
BOERHAAVE *Mat. Med. ad* §. 641.

Si vero motus ſit nimis parvus, quam ut vires vitæ coctionem, motum, expulſionem morboſæ materiæ perficiant, quærit Medicus in claſſe cardiacorum illa, quæ in tali morbo projectas, vel labefactatas vires reſuscitent, ad talem gradum, ac ſubficiat.

An Medicina nunc aliud facit in acutis? Prorſum nihil: immo neque in chronicis omnibus quidquam præterea agit; ſumite, quemcunque vultis, chronicum morbum.

§. 1180. De hac re per omnia ferme ſæcula garrierunt: verum ſuismet redarguntur experimentis. Nunquam enim præſtitêre, quæ dicunt; cur? quia non datur panacæa: quidquid quæſitores lapidis Philoſophorum apud furnos ſuos delirant.

§. 1181. Sic opiô multa tollit, non omnia, vel dabitur, ut tollat omnia per mortem, ſed ultra non eſt panacæa: diverſitas 1) cauſarum, 2) diverſitas morborum ex eadem cauſa, repugnat tale dari.

Dum de epilepſia agebamus, vidimus epilepſiam oriri a cauſis diverſiſſimis: vidimus & ab eadem cauſa illa in cadavere reperta, unde in hoc homine nata epilepſia, in aliis adparuiſſe plures alios morbos natos: ab inundatione ſeroſa cerebri in alio epilepſia, in alio paralyſis, in alio lethargus &c. naſcitur.

§. 1182. *Aqua* in omnibus fere adhibetur, quæ ad ſanitatem conſervandam, aut reparandam requiruntur. Quid ſine aqua fit, & in quo non eſt aqua?

Ignis; videte PROSPERUM ALPINUM *de Medicina Ægyptiorum*, *l.* 3. *c.* 12.; videte præ omnibus KÆMPFERUM in *Hiſtoria Japonicæ*, *c. de Moxa:* vi-

videbitis plurimas nationes eſſe, apud quas univerſaliſſima cura fit inuſtione partium morboſarum. Medici japonenſes habent in effigie corporis humani ſignatos locos omnes, in quibus pro re nata inuſtiones fieri debent. Etiam Chirurgorum famoſiſſimi famæ ſuæ plurimum igni debent. Videte apud Ruyschium cancros linguæ igne ſanatos, in *Adverſar. anatom.* Hæmorrhoides ad pugni magnitudinem ſcirrhoſas igne ſanatas vidi. Hinc Hippocrates ait *Aph.* 8—6. „ Quæ medicamenta non ſanant, ferrum ſanat; quæ ferrum non ſanat, ignis ſanat; quæ ignis non ſanat, ea inſanabilia exiſtimare oportet. "

Argentum vivum; quod, ſi quis bene moderetur, infinitos chronicos curabit: ſed eſt gladius in manibus maniaci. Exempla innumera curarum inimitabilium proſtant quotidie.

Opium; quô univerſalius nihil, tam in chronicis, quam in acutis; tam in morbis cum materie, quam ſine illa; tam in pueris, quam adultis. (*)

§. 1183. Paracelsus tecte mercuriô uſus, qui fuerat omnibus ſuſpectus, ſtupendas fecit curas. Opiô tecte uſus, ſimiliter. Hinc, fatentibus omnibus, præſtabat ſua arte, quæ alius nemo. Vidi Medicos nil

(*) Videtur, *ſal* oportere addi pro quinto: ſal marinum, nitri, ammoniacum, ſalia offic. acida, alkalina, neutra, thermarum, pro uſu in & externo, ſalia eſſentialia, ut ſaccharum &c. magnam Medicinæ partem explent. Videtur ſalis certe uſus, ſi non major, ſaltem non minor eô mercurii eſſe. *De H.*

nil omnino de praxi clinica ſcientes, plusquam Empiricos, qui audaci mercurii uſu quamvis plures interfecerant, tamen haud paucos plane ad ſanitatem reſtituerent, & exinde famâ clarâ veherentur: quum enim ignorarent homines, quid adſumſiſſent, credebant ſimplices, eos panaceâ pollere.

§. 1184. *Correctoria* ſua quoque in claſſe viſa ſunt, adeo diverſæ obpoſitæque naturæ, ut nullum remedium exſtet, quod vires omnium poſſideat, quod ex æquo omnibus proſit. Immo, quod uno in caſu proficuum, altero in caſu oportet eſſe maxime nexium.

---

* *
*

Diſſertationem hanc Cl. Vindobonenſium Practici *D. Georgii* HAFFNER, de *Hydrope articulorum* capiti huic ſubjunxi, quum plures ob rationes locum hunc ſibi vendicare videatur præ aliis; ut adſervetur (difficulter enim jam eam invenire ſeorſim eſt, etſi anno 1762. primum prodierit) digna ſit, contentas inprimis ob ægrorum hi-

hiſtorias, ac animadverſiones; & *hydropem genû*, de quo HAENIUS rarius & paucis nonniſi in Collegiis egit, *§.* 5. *&c.* exactius perſequatur. Obſervationes posteriores, hydropem articulorum non concernentes, omittere tamen nolui, quod vario ſub reſpectu medicam praxin & chirurgicam inlustrare queant.

Quando ſerum aquoſum extra vaſa fuſum & cavitatibus receptum eſt, vel & ſtagnans alicubi vaſa nimium distendit, HYDROPS *vocatur; qui ideo obtinere poteſt, ubicunque hujus ſeri vaſa, id eſt in omni corporis habitu, atque in parte qualibet ſingulari.* (*) Ab hac parte, quam occupat, hydropis ſpecies determinatur, unde *Hydrokephalus*, *Hydrothorax; Pericardii*, *Ovarii*, *Uteri*, *Hydrops* audit. Demonſtratum autem habetur, *triplicem liquorem in articulorum cava concurrere*, *nempe univerſale perſpirans*, *oleum medulloſum*, *& mucilaginem a glandulis hic poſitis ſecretam*, *ex quibus mistis lubricum naſcitur linimentum*: (**) quod linimentum *liquor haverſianus* adpellatur. Hoc igitur liquore naturali a quibuscunque cauſis adcumulato, aliove liquido præternaturali ad cavum articuli delato, ibidemque ſtagnante, morbus oritur, qui non incongrue

 Hy-

(*) BOERHAAVE *Aphor.* 1215—1216.

(**) *Inl.* VAN SWIETEN, *Comment. ad §.* 362.

Hydrarthros, ſive *Articuli Hydrops*, nuncupatur; eſt enim liquidi ſeroſi, aut aquoſi, extra vaſa fuſi, in quodam cavo receptio.

§. 2. Hydrops iſte quoscunque fere articulos occupare poteſt, eorumque in cavis ſuam figere ſedem. Inter luxationis cauſas internas is jam ab ipſo HIPPOCRATE recenſetur *lib. de locis in homine*, hîs verbîs: „ Mucus omnibus naturâ ineſt, &, quum „ purus fuerit, ſani ſunt articuli, ideoque facile mo-„ ventur, utpote lubrici inter ſe. Labor autem & „ dolor oritur, quando a carne laborante fluit humor; „ inprimis quidem rigescit articulus, non enim lubrica „ eſt humiditas ex carne adfluens; deinde, utpote co-„ pioſa & valde disperſa, neque ex carne irrigata, „ ſemper reſiccatur; *quumque illam ob multitudinem* „ *articulus capere non poſſit, effluit, maleque con-* „ *crescens nervos, quibus articulus conligatur, adtol-* „ *lit, relaxat, & diſſolvit: & ob illud claudi fiunt* „ *magis minusve, prout illud magis minusve fit.*" Nec non citra luxationis effectum malum hoc tumore molli ſenſim aucto, articulationis locum occupante, neque ultra hujus limites exporrecto ſe ſæpius exhibet; atque hunc ſolummodo hydropem tumore ejusmodi adparentem mihi deſcribendum propoſui; utpote qui ſuâ in obcurrendo frequentiâ, in cognoscendo fallaciâ, in curando pertinaciâ ſedulitatem Chirurgi multum exercere ſolet. Plures ſunt articulationes, quas tumor hic hydropicus occupare deprehenditur: ad articulum manûs, pedisve eum aliquoties obſervavi: degit adhucdum meo in noſocomio puella, quæ ejusmodi tumorem hydropicum in eo articulo pedis habuit, qui per tibiam, fibulam & talum fit. *Omnium tamen frequentiſſime in articulo genû hic morbus*

bus obſervatur. (*) Rationem, cur ad genu frequentiſſimus ſit, longius indagare nolo. Forte oſſa valde lata, ligamentum capſulare hic maximum, minusque reſiſtens, diſtenſionis ad genu facilioris cauſam præbent? forſitan etiam aliis in articulis ſimile malum ſæpius obcurrit, ſed minus ibidem cognoscitur, aut non niſi ſerius, ubi vitia, quorum origo hydropi minime adſcribitur, jam ſunt producta.

§. 3. Hydropicus ad articulum tumor, ſi lanceola cavum ipſum penetrante pertundatur, ſtillat liquorem, nunc limpidum, nunc flavum, viscidum, leni calore inſpiſſandum; modo ichoroſum, viridescentem &c. Variat ergo materies, uti in aliis hydropis ſpeciebus variare ſolet; immo ſicuti materies in alio hydrope ita degenerare poteſt, ut morbum producat hydropi minime ſimilem, ita quoque cum materie hydropis ad articulos, & forte citius ac alibi, contingere ſolet, hæc inſpiſſata, vel acris reddita, aliena ab hydrope ſymptomata ſæpe producit; quæ ſerius vocatum, aut mali ſigna ignorantem, Chirurgum facile decipere poſſunt.

§. 4. Cognita tumoris ſede ac humoris, eo contenti, indole, in ejus cauſas inquirendum eſt, quæ duas in claſſes dividi poſſunt; quarum prima id omne conprehendit, quod liquorem haverſianum in cavo articuli adcumulare valet. Altera vero claſſis eas continet cauſas, quæ liquorem quemcunque præternaturalem ad cavum articuli deponendo tumorem hydropicum efficiunt.

 Ad-

(*) *Inlust.* Præses *Comment. ad* §. 556.

Adcumulatur liquor haverſianus, ſi is 1) copia majori ſecernatur, quam quæ reſorberi poſſit; vel 2) ſi debitâ ſecretus copiâ minus, vel plane non, reſorbeatur. Augetur ſecretio liquoris, cauſis ſecretionis auctis; ſive hoc ex adfluentium humorum indole, ſive ex viribus eos propellentibus, ſive ex organo ipſo, aliave ex cauſa pendeat. Sicuti enim unâ alterâve adſignatarum cauſarum datâ, ſecretio liquoris gaſtrici, ſalivæ, muci &c. augetur, ita & ſecretio hujus linimenti, ab iisdem generalibus pendens ſecretionis cauſis. In *Act. Edinb. Tom.* 4. *Cel.* SIMSON tumorem ad genu recenſet, qui hydrops videtur fuiſſe; cujus cauſa fuit corpus durum, oſſeum, cartilagine incruſtatum, mobile, cavo incluſum, ſua irritatione perpetua ſecreti liquoris copiam augens. In *Actis. Pariſ. Anno* 1728. *Cel.* MALOET ſimilis hydropis cauſam inmobilitati cruris ex acuta febri natæ adſcribit. A peculiari ſanguinis diſpoſitione augeri ſecretionem liquoris haverſiani poſſe, putat *Cel.* PETIT in *Tract. de morb. Oſſ. Tom. I.* Nihilominus reſorptio ſecreti liquoris minor, aut plane nulla, frequentior hydropis ad articulos cauſa eſt: *ſi enim a quacumque cauſa deficiat, vel minuatur reſorptio liquidi hic effuſi & pergant interim cauſæ ſecernentes illud effudere, adcumulabitur illud, & capſulam distendet, ac debilitabit.* (*) Minuitur vero, aut plane inpeditur, abſorptio, cauſa hærente in vaſis, vel liquore ipſo: in vaſis quidem, ſi nempe ea, quæ inbibere liquorem deberent, nimis laxa ſint, paralytica, calloſa, aut obſtructa: quæ vitia a multis aliis cauſis remotioribus, tum in - tum externis, pendere poſſunt. Humor abſorbendus adcu-

(*) *Inlustr.* PRÆSES *Comment.* §. 362.

cuſari poteſt, ſi is viscidior, ac magis iners ſit, adeoque pro reſorptione ineptior. Redditur autem hic viscidior 1) ex ſecretione ipſa; 2) ex miscella minus proportionata; 3) morâ atque ſtagnatione; 4) & frequenter, a cauſarum eum adtenuantium ac abſorptionem promoventium, languore, vel defectu; quales cauſæ juxta *Inl.* PRÆSID. *l. c.* ſunt calor & adtritus oſſium ad ſe mutuo. Atque hæc probabilius eſt ratio hydropis genû in exemplo *Cl.* MALLOET, niſi inmobilitas cruris (ut jam *Cl.* SIMSON *l. c.* ſuspicatur) effectus potius, quam cauſa hydropis habenda veniat. Altera cauſarum claſſis, quæ quadam metaſtaſi articulorum cava noxio replent humore, vix non priori frequentior obcurrit; quos ſaltem ego hydropes genu pertractandos habui, eorum plurimi ab alio morbo originem duxerunt. Hujusmodi morbi ſunt: variolæ, morbilli, ſcorbutus, lues venerea, rhachitis, rheumatica, vel arthritica diatheſis. In hominibus, ubi præter memoratos morbos nullum in corpore vitium adcuſari poterat, & ubi nulla alia cauſa ex- aut interna innotescebat, morbum hunc frequenter obſervavi. Bubonibus venereis, aut ſponte retrocedentibus, aut retropulſis arte, metaſtaſis ad genu facta, hydropem ibi producens mihi obcurrebat; frequentius adhuc in rheumaticis arthriticisve a mitigata, vel ceſſante prioris doloris ſævitie genu tali hydropico tumore adfligi videre licuit: peſſime nec minus raro rhachiticos ſimili adfectos tumore deprehendi, in quibus horrenda ſymptomata ſemper erant metuenda. *Clariſſ.* SIMSON in *Act. Edinb. l. c.* refert hydropem genu a febri puerperarum relictum fuiſſe. Sunt tempora, quæ in producendo hoc tumore quaſi fœcundiora ſunt: in febri illa rheumatica & arthritica, quam *Magnif. Archiater D.* STÖRCK, *Ann. med. II.* deſcripſit, frequentes erant tumores articulorum, quo-

rum plures erant hydropes. In ultima epidemia, quæ A. 1757. 58 & 59. regnabat, & etiam eâ finitâ, plures obſervabantur hoc hydrope adfecti. Num ne vero id epidemiæ ipſi, num numero ægrorum tunc in noſocomio meo decumbentium, num neglectui morborum a pauperibus extra noſocomia facto, adſcribendum veniat, frequentes adeo tunc fuiſſe hydropes; non decido. Solent aliæ hydropis topici ſpecies quamdam, ut ita dicam, inter ſe alere adfinitatem, qua una migrat in alteram, vel quarum una exiſtente facile quoque producatur altera; uti in hydrope thoracis, abdominis, ſcroti &c. videre eſt: verum miratus ſum ſemper, me id nunquam circa hydropem articulorum obſervâſſe: plures in memorata epidemia dabantur hydropici, v. g. aſcitici, plures etiam ea ceſſante obſervabantur, neque tamen unquam ullum horum vidi genû aliusve articuli hydrope correptum fuiſſe; etſi aliis decumbentes morbis frequenter eo corriperentur.

Pluribus cauſis tum primæ, tum ſecundæ claſſis concurrentibus, aliove vitio topico articulum prius infeſtante, facilius tumorem hydropicum produci poſſe, non eſt ut moneam.

§. 5. Hydrops genû ab initio hîsce ſe prodit ſymptomatibûs:

1) Dolor percipitur ad motum, qui primo levior, ſenſim vero increscit ad magnam ſævitiem.

2) Tumor adparet cuti plerumque concolor, mollis, totum articulum diſtendens, patellam quaſi coronans, eamque parum protrudens, qui tumor preſſioni ita cedit, ut ea continuata femoris condyli tactu percipi poſſint.

3) Interim crescens magnitudine tumor, non amplius adeo æquabiliter patellam ambit, ſed magis inæqua-

qualis redditur, & vel inferiorem patellæ partem, vel, quod frequentius obſervavi, ſuperiorem occupat atque lateralem in-externamve; ita ut in medio, ubi tendo ſitus eſt, fere nullus adpareat tumor, ad latus vero alterutrum, vel utrumque, maximus.

4) Magnitudo tumoris ſæpe incredibilis eſt, ut duos tresve pollices transverſos ſupra patellam adſcendat; adeo relaxari ligamentum capſulare poteſt! Adſcenſus iſte tam altus multos decipit, qui vel ideo hydropem articuli minime ſuspicantur, quoniam tantam relaxationem ac distenſionem ligamenti capſularis inpoſſibilem credunt; verum apertura tumoris eos convincet de veritate adſerti; hac enim facta ipſum articuli cavum patebit.

5) Tumor hic, etiamſi ligamento capſulari coërceatur, plerumque tamen manifestam fluctuationem edit, quæ ſæpe tanta eſt, ut & ſupra & infra patellam communicet. Ad hanc percipiendam digiti aliquot unius manûs tumori inponendi ſunt, ut digitis alterius manûs in obpoſito latere tumor pulſari leviter poſſit. Sic manifesta percipietur fluctuatio; niſi ligamentum, rigidius factum, eam parumper obſcuriorem reddat. Oportet autem adtendere, ne incautus, inperitusve ſolam elevationem majorem ligamentorum a materie obſidente rigescentium, pro vera fluctuatione agnoscat; quales caſus fallaces aliquoties habui: porro adtendendum eſt, ne motum obſcuriorem percipiens fungum credat.

6) Humor apertura facta effluens, eſt is ipſe, quem §. 3. deſcripſi, pro ratione tumoris magis vel minus copioſus.

Studio monui, hæc ſigna recenti hydropi propria ſolummodo eſſe; etenim neglectum ſi fuerit malum, aut ſiniſtre pertractatum, id adeo a vera hydropis natura degenerabit, ut vix ullam cum ea analogiam retineat;

1) enim, malum ſi negligatur, humor ſtagnans copiâ increscens nimiâ, veram luxationem (ſaltem in uno articulo facilius quam in altero) producet, quæ difficillime curanda ab Auctoribus plerumque declaratur.

2) Si ob ſingularem articuli fabricam vicinarumque partium conſtitutionem, aliamve ob cauſam luxatio non eveniat, liquor ſtagnans mora, calore, propriave indole, quamdam acrimoniam contrahere poteſt, quæ eroſiones, inflammationes, ſubpurationes, putredines producet, aut politiſſimas oſſium ſuperficies, cartilagines & ligamenta articulum coërcentia erodet atque corrumpet, aut abſorptione liquidarum partium facta, febres totum depascentes corpus accendet.

3) Tenuiſſima parte ante corruptionem difflata, reſiduum ſpiſſescet, ac anchyloſin, aut alium tumorem, generabit, & hoc eo facilius, quia articuli motus jam inpeditus, vel abolitus, qui alias liquorem adtenuare ſolet, ſpiſſitudinis adjuvat geneſin.

4) Indoles propria adlati humoris noxii corruptionem ac degenerationem eò magis promovebit, quò pronior in eam eſt: ſic in varioloſis, rhachiticis, aut cachecticis peſſima ſat cito mala, nempe febres, putredines, caries, ſpinæ ventoſæ &c. contingere ſolent.

5) Hydrops non cognitus incongruis ſi tractetur remediis, eò citius alienam induet formam, quò hæc ſint potentiora & quò diutius eorum protrahatur uſus. Quid vero operatio ſiniſtre inſtituta circa hosce tumores nocere valeat, hoc inferius, dum de cura agam, recenſebo. Subficiat, unicum adduxiſſe caſum, quô patebit, quæ mala ex habito ad aliquot menſes mali neglectu nasci poſſint. Femina, quam ante quinquennium in fractura circa medietatem femoris facta curavi, ante duos annos conſilii cauſâ ad me venit cum tumo-

more ad genu, quem, ex ſignis ſupra deſcriptis, hydropem articuli judicavi. Malum quia tunc recens erat, motusque articuli, etſi parum difficilior, ſupereſſet, ſuaſi, ut, quia femina egena erat, meum intraret noſocomium meæque curæ ſeſe ſubmitteret. Femina differens conſilium nonniſi ab aliquot menſibus elapſis noſocomium petiit, cum genu valde magno, motuque omni ſublato, atque ſignis hydropis genû abſentibus. Rem ex neglectu perditam videns, nihil tentavi brevique femina moriebatur. Aperto genu inveni ſteatomatoſam, ſpiſſiſſimam materiem, cavitatis locum replentem atque fœtidiſſima carie os femoris ac tibiæ penitus deſtructum; atque ita malum facili ab initio ſanabile opera, ſolo neglectu inmedicabile, immo & lethale, redditur.

§. 6. Deſcripſi quidem *ſ. præced.* ſigna hydropi propria, ut tamen is eo ſecurius ab analogo distinguatur tumore; juvabit, plures tumorum ſpecies, hydropi utcunque adfines, percurrere, earumque discrepantiam adſignare.

I. quidem hydrops genû cum *articulorum fungo*, ad genu pariter valde frequenti, ſæpe confunditur: ipſe *Cel.* Heisterus, tum in ſua *Chirurgia*, tum in *Diſſertatione* de morbis genû, *Collectionis* ab Hallero factæ *Tom. IV.* inſerta, hydropem genû ad fungum referre videtur. *Fungi* denominationem Chirurgi aliquando latius ſumunt, & ſub eo multas tumoris cyſtici ſpecies, nempe *meliceridem*, *atheroma*, *ſteatoma*, ad articulos, maxime genû, ſitos, conprehendunt. Magis proprie *fungus* eſt tumor quiscunque, absque omni ferme calore ac dolore pallens, prementibus digitis mollitiem fungi vegetabilis exhibens, ad membrorum articulos, præcipue genû, ſitus; ortus a contuſis, aut deſtructis, vasculis, vel cum humorum

effu-

effuſione, vel ſine ea; videlicet humoribûs, in vaſculis preſſione, aliave ex cauſa, debilitatis, ſtagnantibûs & excreſcentiam fungoſam efficientibûs. Aliquando oſſicula, lapilli, aliaque heterogenea corpora, in fungis latitare deprehenduntur. Diverſæ igitur dantur fungorum ſpecies, quas non niſi inperitus ſuæ artis, iisdem ubique remediis pertractare præſumet.

Differt autem fungus a genû hydrope 1) *ratione ſedis*; fungus enim communiter extra articulum hæret ac cum cute mobilis eſt; hydrops vero in ipſo cavo articuli ſedem habet. 2) *Ratione cauſæ*; fungorum enim frequentiſſima eſt vis externa a contuſione, adliſione, diuturniori genûflexione, aut aliunde facta; hydrops vero paſſim internam agnoſcit cauſam. 3) *Ratione ſymptomatum*; quia in fungo non eſt tumor adeo manifeſte fluctuans, patellam protrudens, ac coronans, aut inæqualiter tendine diviſus, communicans inter patellæ partem ſuperiorem, ac inferiorem, neque motum articuli adeo lædens. Præterea ad adtactum alia percipitur reſiſtentia in fungo, alia in hydrope; neque oſſa ipſa prementibus digitis in fungo adeo diſtincte percipiuntur. 4) *Ratione diuturnitatis ac periculi*; fungus enim diu absque graviori ſymptomate ſubſequente toleratur; neglectus autem hydrops diriſſima & ſæpe lethalia cauſat ſymptomata. 5) *Ratione curæ*; quia ea, quæ paſſim a pluribus AUCTORIBUS in fungo laudantur, v. g. adſtringentia, cauſtica &c. ſæpiſſime in hydrope nocent. Hisce fungum ab hydrope ſubficienter diſtingui poſſe credo.

II. Solet hydrarthros facile confundi cum *oedemate* ad articulos nato, a quo ut exactius diſtinguatur, ipſe *Cel.* PETIT jam monuit. Differt autem pariter 1) *ratione ſedis*; oedema enim hujusmodi cellulas ac veſiculas pinguedinis occupat, cutemque ad articulum

in-

inflat, non autem cavum articuli obſidet. *Ratione ſymptomatum*; in oedemate nec figura tumoris *priori ſpho* deſcripta adeſt, nec fluctuatio tam manifesta percipitur, nec preſſione continuata articuli oſſa a ſe recedentia tam distincte deteguntur. 3) *Ratione cauſæ*, periculum, cura variant.

III. Analogia non levis eſt inter hydropem articuli, ac *tumorem ſubpuratorium* ad articulos factum, quæ incautum facile decipere poteſt: neque minus infrequens eſt, ex inflammatione ad genu nata fieri ſubpurationem, atque pus in cavum articuli effundi. Porro pus aliunde natum ad genu metaſtatice deponi poteſt. Immo ex degenerante articuli hydrope tumor purulentus nasci poteſt; ſive hoc ſponte fiat, ut tamen rarius contigiſſe memini; ſive, uti frequentius fieri ſolet, ſinistra operatio, aut vulneris facti mala pertractatio, abſceſſum generet. Cauſæ interim & ſigna inflammationis antegreſſæ, ſymptomata ſubpurationem concomitantia, veram abſceſſus diagnoſin dabunt: quæ ſigna & ſymptomata in genuino hydrope ut plurimum abeſſe ſolent.

IV. Unicus adhuc caſus ſupereſt, ubi diagnoſis hydropici tumoris dubia manere poteſt; videlicet, ſi ligamenta ab obſidente materia turgentia & ad pulſationem elevata, contentam materiam præſentem fingerent. Verum & figura tumoris ſuperius deſcripta & fluctuatio in hydrope percipienda, deficient; ut ſic facile de hydropis abſentia concludatur.

§. 7. Hydrops articulorum recens, cognitus, aptisque tractatus remediis, ſæpe non multum habet periculi, facileque curatur; neglectus vero, maleve pertractatus, ſi non lethalis, ſaltem inmedicabilis redditur. Anchyloſis ex inſpiſſato linimento haverſiano nata,

diffi-

difficillimæ eſt curationis; eroſiones, corruptiones ab acri facto liquore cauſatæ citiſſime proſerpunt ac medicamenta quæcunque reſpuunt; inflammationes, ſubpurationes, putredines a ſiniſtra mali cura factæ, horrenda ſæpe producunt ſymptomata, vix ullis ſiſtenda remediis. Præterea cauſæ hydropis prognoſin aliquando pejorem reddunt; quippe, ſi venerea, ſcorbutica, vel varioloſa labes ſeſe ad cavum articuli figit, brevî temporis ſpatiô funestiſſima oriri ſymptomata debent: materiæ enim ad corruptionem pronior indoles in loco delicatîs adeo partibûs conflato non diu hærebit, quin funestam ludat tragœdiam. Rhachitis, ubi mali origo fuit, peſſimam ſemper prognoſin exhibet; caries, ſpina ventoſa, ulcera peſſima, tunc facillime ac citiſſime generantur. E contrario minor degenerationis periculique metus oritur, ubi a leviori ſolummodo errore in ſex rebus non naturalibus conmiſſo hydrops ſuam traxit originem; niſi ſuperveniens cachectica diatheſis bonitatem prognoſeos inminuat.

§. 8. Cura hydropis ad articulos pro diverſitate ſtatûs ac gradûs parumper diverſa eſt. I. Si morbus recens, atque tumor non valde magnus fuerit, reſolutio ac diſcuſſio ſtagnantium aquarum tentanda eſt. Ad quem ſcopum obtinendum ea adprime conveniunt, quæ *Inl.* L. B. VAN SWIETEN in *Comm. ad* §. 566. laudat; nempe in incipiente malo ad mentem HIPPOCRATIS frigidæ aquæ adfuſio, quæ in *Act. Edinb. l. c.* ſimili in caſu bono cum ſucceſſu legitur adhibita; morbo parumper provecto, ad mentem *Inluſt.* frictiones ſæpe repetitæ, motus adfecti articuli, fomenta penetrabiliſſima ex vino, ſale, aceto, urina, additis ſcordio, ruta &c. proderunt; in adhuc difficilioribus embroche ex aquis mineralibus calidis, vel ex fomentis modo laudatis,

vel

vel ex aqua calcis vivæ cum ſalis ammoniaci lixivio adhiberi poſſunt. Similibus remediis diligenter adplicatis bonam ſæpius ſtagnantium diſſipationem factam expertus fui: quamdiu vero cicutæ uſus a *Magnif.* & *Celeber. Archiatro D.* Störck meo inductus fuit noſocomio, ſoleo fomentis herbæ hujus adplicatis diſcuſſionem tentare, & ſæpius optimo cum effectu tumores utcunque magnos diligenti fomenti hujus uſu diſſipavi. Interim quoque internis remediis diſſipationem omni conamine adjuvare conducit; quem in finem purgantia hydragoga, ſudorifera, diuretica, atque ea, quæ pro cauſarum aliorumque circumſtantiarum ratione indicantur, adprime conveniunt. Methodo hac non tantum genû hydropes, ſed etiam aliorum articulorum feliciter diſſipavi. Puellæ, adhuc in noſocomio degentis, tumor hydropicus articulum pedis occupans, etſi cum horrendis doloribus, motûsque inpedimento magnaque fluctuatio ſtipatus fuerit, tamen fomentis & balneis cicutæ tam bono cum ſucceſſu diſſipatus fuit, ut vix ullo amplius dolore præſente nunc deambulare valeat; id ſolum de malo ſupereſt, quod ligamenta ſub motu articuli quemdam ſtrepitum edant, acſi oſſa ſicca ad ſe mutuo adliderent; uti adhuc nuper, dum *Inl.* L. B. van Swieten inter cæteros noſocomii ægros etiam hanc viſitaret puellam, manifeste percipi poterat. Si igitur articulorum hydrops recens, nec adeo magnum referens tumorem, aptîs diſcuti remediîs queat, haud neceſſe erit, curam hocce in ſtadio perſciſſione ligamentaris capſulæ tentare; quæ plus noxæ, ac utilitatis adferre poteſt. Merito enim hic pertuſione ligamentorum non ſatis extenſorum ea metuuntur ſymptomata, quæ *Inl.* Præses in *Comm. ad* §. 165. a punctura tendinoſarum partium ſequi poſſe docet. Læſæ enim partes tendinoſæ, ejusmodi membranæ, inæqualiter diſtrahuntur; unde

fa-

facillime in loco perforato inflammatio oriri poteſt, cito per omnem viciniam proſerpens; quæ diras ſubpurationes, aliasque degenerationes producat.

II. Si autem tumor magnus jam adſit, distenſioque ligamenti magna, discuſſio vix amplius ſperanda eſt. Copia major liquoris contenti, laxitas & atonia vaſorum abſorbentium, eam tunc vix concedunt; neve inani nos ſpe lactantes, procrastinando operationem malum periculoſius, vel penitus inſanabile, reddamus, oportet ad tumoris aperturam tempore congruo devenire, quæ hoc in caſu ſine ullo perficitur periculo; relaxatîs enim tendinosîs partibûs vix ea inæqualis distractio contingere ſolet, quæ iis non ſubficienter distenſis in priori caſu metuebatur; ſicuti in paracenteſi abdominis obtuſo ſatis inſtrumento multæ aponevroticæ partes absque ullo perforantur periculo; quod certe non leve foret, ſi partes perforandæ non eſſent adeo extenſæ. Solebam alias lanceolâ tumorem pertundere, vulnusque linteo carpto apertum ſervare, aptis injectionibus depurare, ac fomentis ſupra memoratis locum fovere: atque methodo hujusmodi aliquoties integram obtinui curam, ſæpius vero infaustum inde eventum experiri debui; ſequebantur enim quandoque febres, inflammationes ſubpurationes, putredines, caries, aliave peſſima ſymptomata, ut ex ſequentibus patebit exemplis. Vocabar quondam ab aliquo civitatis Chirurgo ad ægrum, qui, ex disparente bubone venereo, tumorem ad genu hydropicum ſuscepit: aperuimus tumorem, turundîs apertum ſervavimus, ac quotidie bis injectiones fecimus, ſed infausto cum ſucceſſu; exasperabatur enim quotidie malum, ſupervenit inflammatio. Totum crus ac femur occupans; inde ſubpuratio peſſima &c. caries, demum mors. — Brevi poſt ab eodem Chirurgo ad

alium

alium hominem robuſtum vocabar, qui ex rheumatiſmo hydropem articuli contraxerat utroque in latere ſat alte adſcendentem. Quum prioris ægri infortunata ſymptomata non methodo medendi, ſed cachexiæ corporis ac lui venereæ adſcriberemus, eidem inſiſtebamus medelæ; ſed æque triſti, in homine cæteroquin ſano, eventu: eadem nempe accedebant ſymptomata ac pariter periit. Similes caſus funeſtos & mihi, & aliis, accidiſſe memini. Hinc ſiniſtro aperturæ ſucceſſu territus, de aperturæ hisce in tumoribus facienda dubiam ſemper feci prognoſin; ſed meliora, caſu quodam inexſpectato, edoctus, minus timere cœperam: caſus hic erat. Pertudi, conſueto more, tumorem articuli hydropicum; linteîs carptîs adplicatîs apertum ſervare vulnus intendebam; ſed, præter meam voluntatem, linteum carptum non ipſum capſularis ligamenti vulnus penetrabat: renovans adparatum vulnus capſulæ inflictum, præter exſpectationem meam, clauſum deprehendi; concretas ligamenti partes vi quadam ſeparare timui; hinc reliqui clauſas, ſolumque fomentum de cicuta adplicui: ſed en! pulcerrima, & vix non citior ſanatio ſequebatur, quin ullum ſymptoma malum curam retardaret. Dum proxima vice idem mihi obcurreret tumor, ſtudio vulnus ligamento inflictum ſibi permiſi, nec ullo corpore inmiſſum apertum ſervavi & æque felicem expertus ſum eventum; qui, quotiescunque ſimilî procedebam methodô, idem plerumque correſpondebat; nec unquam amplius illa ſymptomata vidi, quæ, antiqua procedens methodo, toties experiri debui. Didici ergo, turundarum, aliorumve corporum, vulnus apertum ſervantium uſus ac diligentes nimis injectiones ſymptomatum illorum terribilium cauſas fuiſſe.

Igitur nunc, ſi hydropici articulorum tumores mihi aperiendi obcurrant, ita procedo: locum eligo magis

elevatum, quem pertundo, & quum fere ſemper tumor major ſupra patellam utroque, vel alterutro, in latere adpareat, præſtat, ſi poſſibile, in latere externo aperturam facere inter tendinem, qui fit per muſculum rectum femoris anteriorem, vaſtum in- & externum, cruræum, ſeu femoralem, & inter tendinem bicipitis, qui in fibulam inſeritur: fit autem ope lanceolæ apertura parva longitudinalis, qua facta pes ita ponendus, & parumper agitandus, ut omnis humor effluere poſſit; postea vulneris labia digitis parumper uniuntur, emplastrum tenax ſuperinponitur, ac fomentum deſuper ex iis, quæ ſupra laudata fuerunt; demum fasciîs parum adſtrictioribûs locûs firmatur.

Si forte paucus humor, nec ſitu, nec pedis agitatione educendus, fuiſſet relictus, eum facile fomentîs cicutæ diſcuti poſſe probabile eſt; inveni enim levem tumorem ab operatione perſiſtentem fomentis cicutæ penitus disparuiſſe. Interim ſi nova aqua certas ob cauſas plus adcumularetur, quæ fomentis diſcuti minime poſſet, operatio de novo repetenda foret; quæ tamen nunquam mihi neceſſaria fuit.

III. Cura hactenus a me deſcripta de eo tumore intelligenda eſt, cujus contentus liquor nondum magnam paſſus eſt degenerationem, neque notabilem ligamentis coërcentibus, nec oſſibus, aliisque partibus cavo contentis deſtructionem induxit; malo enim jam adeo provecto vix ulla cura ſupereſt; ſi quid tamen adhuc tentandum foret, id ex cognita degeneratæ materiæ indole determinari deberet.

§. 9. Quod tumorum ad articulos hydropicorum pertuſiones tam funestum ſæpe habeant eventum, ſi vulnera facta turundis aliisve corporibus intruſis aperta ſervare conemur, aut injectiones frequentiores faciamus

veri-

veritas hæc ulteriori digna examine eſſe videtur, quæ aliis tumoribus aperiendis forte haud inepte adplicari poterit.

I. quidem poſſet dici, dira hæc ſymptomata, inflammmationes quippe, ſubpurationes &c. dicta ex methodo provenire, quoniam turundîs, ſyringîs &c. ſæpius adplicatîs partium tendinoſarum vellicatio frequentior contingeret, concretio disciſſarum partium inpediretur, quum interim ligamenta educto humore minus extenſa, robur priſtinum reſuſciperent; unde æque in partibus disſciſſis inæqualis fibrarum tenſio ac diffractio contingere poſſet, ac in ligamentis non adeo extenſis, accidere ſolet; inæqualis autem distractio ejusmodi facile febrim, inflammationem excitat, à qua reliqua malorum caterva pendet. Hæc forte una ratio eſt infauſti eventus, methodum dictam ſæpe excipientis. Sed

II. & probabilior, in acceſſu aëris mihi quærenda videtur; priusquam vero noxas aëris ab ea methodo, qua turundæ, crebræque injectiones in curandis articulorum hydropibus adhibentur, timendas recenſeam, licebit pauca in genere circa acceſſum aëris ad vulnera in operationibus chirurgicis facta præmittere.

Aëris ad vulnera acceſſum quidam Chirurgorum ubique timent, peſſimas corruptiones ei ceu cauſæ adſcribentes; quidam vero nullibi timent, exemplis ex animalium vulneribus petitis, quæ omni patent aëri; quid circa hac ex praxi didicerim, enarrabo.

1) Ubi omnis aditus ad vulnera aëri præcluditur, tunc eum nihil omnino nocere poſſe, extra controverſiam eſt. Præcluditur autem acceſſus 1) ſi parva adeo fiat apertura, quam exſtillans liquor ſola contractilitate laterum, vel pondere incumbentium partium, vel ſola gravitate propria ad aperturam tendente, non

adjutus preſſione manibus Chirurgi, aliave vi interna facta perfecte replet. 2) Si labia vulneris ob ſuam elaſticitatem ac denſitatem humore emiſſo, mox viam aëri acceſſuro intercipiunt; quod contingere ſolet màxime tunc, ſi vulnus juxta decurſum rectum fibrarum factum fuerit; ſi inſtrumentô magis acutô, quam triquetrô; ſi cannula nulla adhibita, nec vulneri turundîs intrusîs foramen magis patens, rotundumque conciliatum fuerit.

2) Ubi aëri acceſſus ad vulnera quidem non denegatur, nec tamen is ibidem ſtagnare permittitur, tunc quoque vix nocet, uti quotidiana loquitur experientia; inpeditur vero ſtagnatio *primo*: ſi latera & parietes vulneris liquidô emiſſô ita conprimi, ſibique adplicari poſſunt, ut omne deleatur cavum; attamen hoc in ſaccatis præcipue tumoribus difficulter contingere ſolet; ſæpe enim ſitus non eſt talis, ut conprimi penitus poſſit, aut ſi etiam iſte talis foret, conpreſſio flaccidîs adhuc parietibûs, ut contingat, neceſſe eſt; unde facillime plicæ ac rugæ formantur, inter quas aër relictus calore rarefactus, ſuas inducit noxas.

Secundo, melius itaque in vulnere præprimis ſaccati tumoris ſtagnatio aëris inpeditur, ſi ea fiat apertura, ut omne cavum linteîs carptîs aliove corpore aboleri poſſit. Habui abſceſſus, quos vulnere ſpithamam & ultra longo aperui; ita, ut in deligationibus non poſſibile fuerit, quin aër maximâ adlueret copiâ, & nec minimum putredinis ſignum aliudve ſymptoma malum inde natum obſervavi.

Tertio, ubi aër per aliquod tempus in loco vulneris ſtagnare permittitur, tunc ſolummodo noxius eſſe ſolet, triſtiſſimaque cauſare ſymptomata; hujusmodi aër agere videtur, ut is, quem Pathologi *non renovatum* dicunt, ac tanquam venenatum declarant: hic-

ce

ce aër febres, inflammationes, ſubpurationes, caries, gangrænas, phthiſes, conliquativas evacuationes &c. ac mortem ipſam ſæpe producit. Eſt tamen differentia inter ipſa vulnera, tum ratione loci, tum ſubjecti, tum genii tumoris, tum aliarum circumſtantiarum; ſic dantur tumores, in quorum apertura aëris acceſſus rarius nocet, etſi ſtagnatio inpediri penitus nequeat: alii ſunt, ubi plerumque & fere ſemper nocet, in tumoribus cyſticis apertis, aër ſtagnans, ſi prohiberi nequeat, ut plurimum ſumme noxius deprehenditur.

Hîs rite perpensîs abunde patebit, cur noxius ſæpe in aperiendo articulorum hydrope ſit turundarum ac injectionum frequentiorum uſus: conlapſus labiorum vulneris ſic inpeditur, vulnus magis patens rotundumque efficitur, ut ſub deligationibus ac injectionibus vix aëri aditus denegari poſſit; neque conpreſſione aliave methodo ingreſſus in cavum articuli aër iterum expelli omnis poteſt, quin portio relicta ſtagnando corrumpatur, dictaque efficiat ſymptomata. Idem metuendum foret, ſi latior fieret apertura, quam exſtillans liquor perfecte adinplere, ſicque aërem minus arcere poſſet: interim, ut ſupra monui, non adfirmo, methodum hanc turundîs ac injectionibûs ſemper funesta inducere ſymptomata; ſed ſæpius hæc inde ſequi contendo, alia vero methodo deſcripta ea vix unquam contingere, nam ea omnis aëri aditus ad cavum articuli intercluditur; tempore enim ſtillicidii aquarum aër per parvam aperturam intrare nequit, & quando fluxus jam ad finem vergere videtur, labia conprimuntur, quæ cito concrescentia (uti in paracenteſi abdominis quoque contingere ſolet) aërem excludere pergunt. Præterea pertuſionis modus, membranæ duræ elasticæque indoles ad debitam ſe cito re-

retrahens parvitatem, clauſuram ac adunationem vulneris in ligamento capſulari facti multum adjuvat.

Methodus hæc aperiendi tumores, videlicet parvâ factâ aperturâ lentum liquoris effluxum conciliare, turundîs aliîsve corporibûs inmiſsîs vulnus nec ampliare, nec hians ſervare, a diligentioribus ab initio injectionibus abstinere; hæc, inquam, methodus quantam utilitatem in aliis quoque tumoribus cyſticis habeat, ut oſtendam, quorumdam tumorum cyſticorum exempla, ceu corollaria, adducere mihi liceat.

COROLLARIUM I.

Hydatides ſunt tumores peculiarîs certò genii, ac indolis; earum mira magnitudo & excrescentia; earum, etſi optime curatarum, facilis regeneratio, & plures aliæ proprietates difficilius explicandæ, eas ab omni alio tumorum genere distinguunt. Id tamen præ cæteris in iis admirandum eſt, quod apertura hydatidum adeo dubii ſæpe eventûs eſſe ſoleat, ut ea ex ratione Chirurgorum etiam peritiſſimi quidam nullas amplius aperire audeant: infaustos aperturæ hydatidum eventus aëri ad vulnus hydatidum accedenti ibique ſtagnanti, maxime adſcribendos eſſe credo. Multas aperui hydatides ſiniſtro cum ſucceſſu, ubi ad inpediendum aëris acceſſum ejusque in cavo ſtagnationem, non ſubſicientem intendi operam; plures pertudi hydatides cum bono eventu, ubi ad poſitam prius normam in curando hydrope articulorum præſcriptam operationem inſtitui. Soleo igitur in majoribus hydatidibus aperiendis ita procedere: anguſto foramine ope lanceolæ hydatidicum pertundo tumorem ac liquorem ſenſim ac ſenſim exſtillare permitto, nulla adhibita vi ac preſſione externa, ſed quantum vis parietum contractilis ipſius

ipſius ſacci, vel incumbentium partium pondus exprimere valent: ſtillicidium hoc pro magnitudine tumoris ad aliquot concedo dies, ſpleniis laxis vulneri adpoſitis, locoque molliter tecto, donec videam cavum ad notabilem contractum fuiſſe angustiam; quô factô, ſi locus permittat, latiorem facio aperturam, cavumque, ſi poſſibile eſt, linteîs carptîs, apto madidîs decocto, omne expleo, adque ad deſtructionem duco. Vel, & quidem frequentius, ſoleo parumper tantum plus vulnus dilatare, ut injectiones facere queam, quas aliàs ſemper lenibûs ab initio corroſivîs ac detergentibûs feci, ultimo vero, quem pertractandum habui, caſu injectiones ſolo decocto cicutæ inſtitui, æque felici ubique cum ſucceſſu Methodo hac id habeo utilitatis, ut aëri nullus ad cavum pateat aditus, niſi circa finem, ſaccô ad notabilem anguſtiam redacto, ubi minus ſtagnare, aut nocere poteſt, aut facilius corrigi; deinde methodo hac latera ſacci ſenſim ſe contrahere poſſunt, faciliusque poſtmodum ſine recidiva, aliisque malis ſymptomatibus metuendis, deſtrui. Ubi locus parvitasque tumoris permitteret, ut mox latiori plaga vulnus fiat, non opus eſt parvâ aperturâ; verum plerumque hydatidici tumores aperiendi obcurrunt notabilis jam magnitudinis, quo latior ab initio apertura locum vix habere poteſt. Dices, ſaltem tunc, ubi major hydatis latiori vulnere aperta fuit, corruptiones ab aëre metuendæ aptîs coërceri injectionibûs poterunt! *Reſpondeo*, id quidem aliquando bono cum ſucceſſu tentari; ſed docuit praxis, ſæpiſſime optimas injectiones nullatenus ſubfeciſſe, quin funestiſſima ſequerentur ſymptomata. Methodum vero deſcriptam, parvîs aperturîs tractandi hydatides, tutiorem ubique invenire licuit.

COROLLARIUM II.

Hydrops ſaccatus hujusmodi quoque tumor eſt, in quo aperturæ ob aëris acceſſionem ſtagnationemque vix inpediendam ſæpius nocuiſſe, immo lethales fuiſſe, viſæ ſunt. Licet enim mors ad operationem ſubſequuta non ipſi operationi, ſed alteri aliunde petitæ cauſæ quandoque adſcribatur; operatio tamen paſſim prima mortis cauſa dicenda eſt, ac ſæpe aliæ corruptiones viſcerum pro cauſa mortis adſtructæ potius effectus operationis ſiniſtro cum eventu factæ declarandæ ſunt. Hîs ita ſe habentibùs melius ſæpe foret, tumorem ejusmodi potius relinquere intactum, eò quod obſervationes doceant, homines tumoribus hisce per 10. 20., immo, ut in *Pariſin. Act. Chirurg.* refertur, per 40. annos & ultra vitam protraxiſſe. Si tamen operatio inſtituenda foret, an non hæc tutius quoque eâ, ac modo de hydatidibus dictum fuit, inſtitueretur methodo; tunc ſaltem, quando ſaccatus tumor extra abdominis cavum inter integumenta & peritonæum hæret? parva nempe facienda foret apertura emittendoque liquori lentus conciliandus foret exitus, quin vis externa cavum quaſi emulgens accedat, qua facilis, aëri per cannulam circa finem fluxus ad ſaccum datur aditus; ſaccus interim methodo hac ſenſim ſe contrahere poſſet, ac cavum ſuum inminuere; quo facto per dilatatum parumper vulnus debitæ injectiones fieri poſſent, cavumque ſanari. Obpones! in aſcitidis paracenteſi vix quoque inpediri poſſe, quin aër cannulam intret, ibique ſtagnet: nec tamen ab aſcitidis paracenteſi Chirurgos abhorrere! *Reſpondeo*, verum quidem eſt, attamen jam ſupra monui, acceſſionem ac ſtagnationem aëris plus nocere in tumoribus ſaccatis, ita, ut etiam inter hos ipſos adhuc quædam ſit differentia; ſunt enim ſaccati tumores, qui plus, ſunt qui mi-

minus periculi ab aëre tali contrahunt; in non ſaccatis vero tumoribus aërem minus nocere, experientia docet, etſi ratio danda haud ſubficiat.

COROLLARIUM III.

Empyema ex pleuritide natum huc quoque recenſeri meretur, etiam hoc ſine magna apertura, ſine injectionibus, integre curari poſſe, ſequens docuit caſus. Pictor quidam ante 4½ annos me ad puerum ſuum, 10 tunc annorum, vocavit, ex neglecta pleuritide decumbentem. Vidi mox prima viſitatione empyema hic adeſſe adeo grave, ut puer vix non inde ſubfocaretur; parvam feci aperturam, & pus tanta vi prodibat; ut obpoſitum feriret murum, copiam ſenſim eduxi fere incredibilem: præter enim id puris, quod vaſis excipi non poterat, tres circiter menſuras collegi, & per aliquot adhuc dies linteamina adpoſita & lectus pure madebant: inpeditus negotiis, alium tunc vocavi Chirurgum, qui puerum ſingulis diebus inviſeret deligaretque, ac ei injectiones faceret. Chirurgus hic quidem acceſſit, ſed de ſanatione forte deſperans, nullas fecit injectiones, ſed ſolummodo emplaſtrum novum vulneri adpoſuit, atque præter omnem exſpectationem puer a tam gravi empyemate ſine ullis injectionibus factis convaluit, eumque non ita pridem adhuc ſanum vidi. Sequitur hoc ex caſu, injectiones ad curandum empyema non eſſe abſolute neceſſarias; curantur quidem etiam empyemata injectionibus diligenter adhibitis, & forte certis in caſibus hæ neceſſariæ ſunt: attamen metus eſt, ne hoc modo aër furtim ſe in cavum ducere queat, ibique ſtagnando rarefactus ac corruptus nocere, præcipue ſi parum latior facta

 fue-

fuerit apertura; nam ſic una vice plus effluit puris, ut cavum remaneat a pulmonibus debilibus, diaphragmateque laxato non tam cito delendum; in quo cavo ſtagnare aër poteſt, vel ſi nullus intraverit aër, exhalans liquor a debili vi bibulorum vaſorum quandoque mucoſà membranâ obductorum abſorberi nequit, qui collectus hydropem thoracis, quem etiam in latere ſano ex operatione ſimili natum obſervavi, efficit; aut ſaltem majorî copiâ puris una vice per latius vulnus eductâ, ſanguis in pulmones minus reſiſtentes majorî vî inruens anxietates, tuſſes, obſtructiones, peripneumoniam, phthiſes, rupturas ſubitas vaſorum quaſi labefactatorum mortemque citam cauſare poteſt. Effectus ſimiles ab operatione contingentes, paſſim quidem aliis tribuuntur cauſis, ſed forte ipſa operatio cum latiori vulnere ac injectionibus diligentioribus inſtituta, ſæpe unica effectuum peſſimorum cauſa eſt. Hæc ſi poſſibilia ſunt, ac timeri poſſunt; an non tutior eſſet methodus eadem, quæ in hydatidibus & in hydrope ſaccato laudata fuit? nempe parvâ apertura facta, puri lentiſſimum conciliare effluxum & quum maxima puris copia exſtillâſſe creditur, latiori vulnere tunc primo facto injectionibus depurare locum; lentiſſimo enim hoc puris fluxu pulmo ac diaphragma ſpatium nanciscuntur, ut ſenſim ſe reſtituant, cavumque a pauca puris exſtillantis copia relictum ſemper mox repleant; eſt enim effluentis puris copiæ reſtitutio pulmonis ac diaphragmatis æqualis: præterea methodo ejusmodi omnis omnino acceſſus aëris inpeditur per parvum vulnus ſtillante pure ſemper repletum, ſi demum circa finem fluxûs dilatetur vulnus, ac injectiones fiant, etiamſi tunc aër intraret, minus oberit; quoniam pulmonum ac diaphragmatis vires jam

adeo

adeo auctæ ſunt, ut vel expellatur, vel minus noceat. Inruens in pulmones ſanguis methodo hac quoque minus nocere poteſt, eò quod roboratus pro ratione puris pulmo violentiæ huic ſenſim, ac lentiſſimo auctæ gradu ſubficienter resiſtere valet. Obpones 1): metus eſt, ne parva illa apertura citius, ac deberet fieri, ſe claudat, exemplo ab ipſa operatione hydropis ad articulos deducto. *Reſpondeo*, diaphragma & pulmones ſenſim ſe reſtituentes perennem puri effluxum cauſant, unde vulnus apertum continuo ſervatur; aliud eſt in vulnere ligamenti capſularis, ubi omnis mox effluit humor, nec cauſa adeſt, foraminis clauſuram inpediens. Obpones 2): per parvam hanc aperturam tenuiorem ſolummodo effluere poſſe puris portionem, craſſiori relicto. *Reſpondeo*, ſi hoc etiam contingeret, craſſiori parti circa finem fluxûs per dilatatum magis vulnus dabitur exitus, nec hoc tunc temporis, quo remanet, corrumpi, aut degenerare potuit, quum acceſſus aëris, qui corruptionis præcipua eſt cauſa, fuerit omnino prohibitus.

COROLLARIUM IV.

Simile priori exemplum habetur, quando vomica, ex pleuritide nata, inter pleuram & costas hæret, libero thoracis cavo; hujusmodi obvenire vomicas ipſe *Inl. L. B.* van Swieten ad §. 895. refert. Ego tales in praxi obſervavi, ſemel costîs jam erosîs, alias illîs inlæsîs: ſic etiam recordor, me duos ſecuiſſe ex pleuritide mortuos, ubi pus continebatur ſacco exiſtente inter pleuram craſſiſſimam & costas, membranâ quaſi mucoſâ obductas. Etiam hoc in caſu aper-

aperturæ majores quandoque nocere poſſunt, potiſſimum ob aëris introitum, qui nec conpreſſione, nec cavi inpletione penitus auferri poteſt; unde febris, inflammatio, ſubpuratio citiſſime in putredinem vergens, demum plura alia ſymptomata lethalia ſequuntur.

COROLLARIUM V.

A priorum caſuum curandorum methodo exceptionem patitur cura abſceſſuum majorum ad exteriores corporis partes contingentium, quibuscum jam neglectis materiâque contentâ jam putridâ redditâ, pauperes ad noſocomia deportantur. Abſceſſus hi aperiendi ſunt; nam ſi hoc non fiat, materies contenta, acrior ſemper reddita abſorptaque, febres putridas excitat certamque mortem cauſat. Verum, quomodo aperiendi ſunt? an parva apertura, uti in thorace, vel abdomine, etiam hic locum habet? minime, vel plane nunquam, parva apertura hic proderit; hac enim facta nec viscera, nec aliæ habentur cauſæ, cavum ſucceſſive delentes; deinde per exeſam ac deſtructam celluloſam cava ſinusque jam multiplices ſunt formati, ut unica apertura non ſubſiciat. Ergo hicce caſus eſt, ubi latior apertura neceſſaria videtur; ſed qualis? an longitudinalis, an transverſalis facienda eſt? neque ſola longitudinalis, neque transverſalis ſola, ſi cavum magnum eſt, ſubficiet: nam ſubponitur, celluloſam, ſub cute locatam, exeſam deſtructamque varios formâſſe ſinus & cava magna; ſi igitur ſola v. g. longitudinalis fiat apertura, cutis non ita concidet, ut ſubjacentes partes omnes tegat: remanebunt cava a cute extenſa, non ſubficienter deleta, in quibus cavis aër (qui hic libe-

berum habet aditum) ſtagnabit ac corrumpetur, ſummeque nocebit. Verum quidem eſt, quod decoctîs ex herbis amaris, cortice peruviano &c., paratîs, injectiones optimæ parari poſſint, putredini maxime reſiſtentes; præſertim ſi hiſce decoctis acida mineralia, ut ſpiritus ſalis, admiſceantur: nihilominus tamen optimæ hæ injectiones hoc in caſu non ſubficient; rarò enim injectio ubique & ad quoſcunque fines abſconditiſſimos pervenire valet; potius eo tempore, quo injectiones fiunt, aër ad ea intrat cava, ad quæ forte alias non intrâſſet, ibi ſtagnat, ac putreſcit. Igitur in hujuſmodi abſceſſibus nec parva apertura, nec latior longitudinalis ſola, aut ſola transverſalis proderit, ſed longitudinalis & transverſalis ſimul, ſive cruciata; ita enim cutis concidit, cava delet & ſe ad partes muſculoſas adplicat. Methodo hac plures curavi abſceſſus, quos alii aperire renuerunt. Dices, apertura hac cruciata magnitudini abſceſſûs proportionata ſæpe vulnus in cute debere fieri ampliſſimum, difficulter poſtea conſolidandum. Reſpondeo, ſi natura ad hujus ampli vulneris conſolidationem non ſubficeret, ars habet remedia adeo efficacia, quæ hoc vulnus, utut amplum, cicatrice ſæpe optime claudunt: efficaciſſimum hoc in caſu inveni fungum *agaricum*: in cujus vero adplicatione cautelæ nonnullæ neceſſariæ adnotandæ ſunt. Si fungus hic mox ab initio latæ vulneris plagæ inponatur, locus una vice nimis cito exſiccaretur, materies effluenda retineretur, tumor naſceretur, aliave peſſima ſymptomata evenirent: caute igitur hic procedendum, ac fungus ab initio tantum marginibus vulneris adplicandus eſt & ſenſim centro vulneris adproximandus; quâ cautelâ obſervatâ ampliſſima vulnera cicatrice haud ſperata, & quidem ſat cito, obducuntur.

OB-

OBSERVATIO I.

Hydrops ſcroti, aut pedum, adplicatîs, ob gangrænæ metum, fomentîs, ſæpe curatus fuit; remanente cæteroquin illo hydrope, qui reliquum obſidebat corpus: poteſt igitur ope caloris partibus hydropicis conciliari ſtagnantium aquarum abſorptio, & diſſipatio fieri. An non ſimilis effectus a fomentis aromaticis adplicatis in hydrope pectoris, pericardii, aſcitide, aliisve hydropis ſpeciebus, partem corporis occupantibus, exſpectari poteſt?

OBSERVATIO II.

Femina ob dolorem vehementem ad ſcapulam & humerum dextrum per ſeptimanas aliquot exacerbantem, iterato venæſectionem petiit, quam denegabat Medicus; urgente tamen femina conceſſit. Secabatur vena in brachio lateris ſani; ſed, brevi poſt v. ſ. orta eſt anxietas, reſpiratio difficilis, ardor ad præcordia: hisce ſemper increſcentibus accedebat difficultas deglutiendi, ſenſim ita aucta, ut per quinque dies ante mortem nihil potuerit deglutire. Sectione cadaveris facta pericardium pure ichoroſo adeo inpletum ac distenſum reperiebatur, ut fere totum pectoris cavum occuparet; neque ulla alia cauſa deglutitionis læſa deprehendi poterat. Tam inopinatus eventus ali-

aliquando venæ ſectionem, in rheumaticis inſtitutam, excipere poteſt!

OBSERVATIO III.

Fiſtula ani absque operatione curari poteſt, uti ſequens me docuit caſus. Femina, 60 circiter annorum, ante 8 menſes ad noſocomium delata fuit, diarrhæa laborans, a qua debitis remediis ſanabatur: ſed faſſa eſt, ſe jam à duobus annis habere ad inteſtinum rectum ulcus ab hæmorrhoidibus natum; eam viſitans inveni fiſtulam fere altitudinem ſpithamæ referentem, ad os ſacrum terminatam: quum nimis alta eſſet fiſtula, atque cariem in oſſe ſacro jam natam ſuſpicarer, operationem facere nolui; igitur eam tantum palliative tractare conſtitui: hinc injeci bis de die decoctum cicutæ & præter meam exſpectationem intra 6. ſeptimanas fiſtula videbatur curata. Curæ inexſpectatæ non penitus fidi, quia nullam exfoliationem, quam ob cariem ſuſpicatam exſpectaveram, obſervavi: interim disparuit omne dubium, dum ante duos menſes, eadem femina, aliô levî correpta morbô, iterum ad noſocomium deportaretur: ſtudiô enim examinans fiſtulæ locum, eam integre ac radicitus curatam deprehendi.

OBSERVATIO IV.

Nævi materni aliquando poſſunt exſtirpari absque ullo inde ſequente graviori malo, & quin recreſcant. Plures ipſe exſtirpavi & nunquam mihi recrevêre.

Sic

Sic 1) ante ſex annos puellæ unius anni nævum ad radicem naſi totum inter ſupercilia ſpatium occupantem exſtirpavi, & hodiedum, nævo carens, ſana vivit.

2) Ante tres annos puellæ, pariter unius anni, nævum ſat magnum in fronte ſitum delevi.

3) Sorori prioris, ſex menſes natæ, ante annum delevi nævum, non quidem adeo magnum, ſed notabiliter crescentem, in dextra bucca ſitum.

4) Juvenculæ viginti annorum, ante tres annos meo in noſocomio degenti, nævum valde elevatum, pilîs longîs obſitum, magnitudinis $1\frac{1}{2}$ pollicis transverſi ad maxillæ inferioris angulum ſitum, pro parte excidi, pro parte corroſivis feliciter deſtruxi.

5) Peſſimi moris nævum anno elapſo in puella ſex menſium curavi. Nævus hic palpebram inferiorem totam occupabat, dein per genas ſat profunde deſcendebat, eratque valde elevatus. Vicinia oculi, magnitudo nævi, me ab operatione deterruerunt: ſed parentes quotidie urgentes, omnem infaustam prognoſin factam reſpuentes, me tandem moverunt, ut eum pariter pro parte exſcinderem, pro parte corroſivis expungerem; quod feliciter perfeci, quin hactenus recreverit. (*)

Ex

(*) In frontis medio hominis quadraginta circiter annos nati nævum, medium circiter cruciferum magnitudine æquantem, elevatum, lapide infernali, in acido nitri ſoluto, prudenter adplicatô, curavi, ut ab eo tempore non amplius recreverit. *De* WASSERBERG.

Ex his credo, me poſſe concludere, nævos maternos eſſe curabiles. Interim non nego, peſſima quandoque ſymptomata, immo lethalia, ex ejusmodi cura ſequi poſſe: ſic adhucdum in meo noſocomio degit homo, viginti circiter annorum, cui nævum, magnitudinem piſi referentem, quidam Chirurgus exſtirpare auſus fuit, ſed adeo infausto cum ſucceſſu, ut nunc cancro peſſimo totum dextrum faciei latus ſit defœdatum.

Solent ſæpe triſtia ejusmodi exempla contingere, ubi Chirurgi, Chemiæ inperiti, alkalinis utuntur corroſivis; aut, ſi etiam acida corroſiva adhibeant, ea non debita methodo adplicant. Sive enim profundius, ac licet, urant; ſive nimis timidi ſint, nævum non ſubficienter adtingentes, eumque ſolummodo irritantes, utrobique cancros, aliasve deſtructiones producere poſſunt; præſertim in tenellis corporibus, ubi corroſiva fortius agere ſolent. Melius ergo foret, ab omni exſtirpationis conamine abstinere illum, qui non ſubficientem in adhibendis corroſivis dexteritatem & ſelectum poſſidet.

OBSERVATIO V.

Humeri luxati repoſitio ſæpe difficilis eſt, niſi fiat debita cum encheireſi: nam, vel 1) eſt ejusmodi luxatio, quæ absque machinæ cujusdam uſu perfici poteſt; tunc ii, qui ſequuntur Heisteri methodum, *Chirurg. P. I. L. III. cap.* 7. deſcriptum, & ejus *figuram tertiam*, *Tab. X.*, pro prototypo habent, facile errare

poſſunt. Si enim v. g. luxatus foret humerus deorſum, tunc non firmatâ ſubficienter ſcapulâ facile humeri caput ſurſum & antrorſum movetur, multoque pejor producitur luxatio. Ne igitur hæc fiat, neceſſe eſt, ut inprimis a forti homine a latere ſano ſtante ſcapula decuſſatîs manibûs bene firmetur, & deprimatur, deinde ut is, qui reponit caput, ſemper poſtrorſum moveat. 2) Ubi machinis uti neceſſe eſt, inter tot artificioſe exquiſitas ſelectus quidam faciendus eſt; non enim ideo machina optima, quia artificioſiſſima, vel conpoſitiſſima. *Ambe* Hippocratis antiquiſſima & ſimpliciſſima, ſæpe optima eſt; non tamen in omni luxatione, uti cuilibet patet, adhiberi poteſt. *Machina Cel.* Petit, artificioſiſſima, & a multis laudatiſſima, mihi plus nocere ac prodeſſe videtur: nam per eam ſolam extenſio ac ſimul contraextenſio in duobus oſſibus articulandis fieri intenditur, & tamen, re adcurate perpenſa, extenſio, ac contraextenſio per hanc machinam in eodem contingit oſſe, adeoque una deſtruit alteram, ac inutili labore musculi tenduntur. Retinaculum ad firmandam ſcapulam deſtinatum, adplicatur musculis deltoidi, pectorali majori, ac latiſſimo dorſi, qui tamen musculi in ipſum os humeri, quod extendi debet, inferuntur, adeoque in eodem oſſe humeri fit ex- & contraextenſio per machinam Petiti.

Ego in reponendis humeri luxationibus difficilioribus, vel inveteratis, ſoleo uti polyſpasto ad extenſionem faciendam; quod valde remotum eſſe debet, ut brachium facile hinc inde moveri poſſit. Pro contraextenſione vero facienda adhibeo lorum, quod circa pectus adplicatur, cui adhærent duæ habenæ adſcendentes, & ſupra ſcapulam & claviculam ſe decuſſantes, poſtea deſcendentes primo loro iterum adnectuntur. Per de-

decuſſantes habenas iſtas ſubficienter firmatur ſcapula, & truncus per lorum; nam ipſum lorum vel firmo adligatur corpori inmobili cuicunque, vel manili ſubducto a duobus tribusve hominibus firmatur. Methodo hac luxationes ſat inveteratas in hominibus etiam robuſtiſſimis repoſui.

OBSERVATIO VI.

Eadem ex ratione in pedis, vel manûs, luxationibus inutiles quandoque fiunt extenſiones; ſic, ſi v. g. in pede luxato infra ſuram prehendatur crus, ſurſumque trahatur, dum interea ab altero pes deorſum ducitur, extenſionis & contraextenſionis vis in eosdem terminatur tendines, uti ex anatomicis conſtat. Vtiliores certò erunt hoc in caſu tenſiones, ſi tibia mox infra genu prehendatur. Luxatio memorata nempe pedis, eſt una ex frequentiſſimis, ac ſæpe cum fractura fibulæ fractoque malleolo interno ſtipata; quibus fracturis præſentibus, ſi repoſitio fuerit facta, quum firmior ligatura ob inflammationem metuendam locum habere nequeat, tunc utplurimum planta pedis extrorſum verſus fibulam movetur; quam qui de novo iterum iterumque reponere tentant, peſſimos ſæpe effectus, ſubpurationes, gangrænas, mortemque ipſam producunt. Sic ante ſeptem annos vidi ob iterata illa luxatum reponendi pedem conamina a Chirurgis quibusdam peſſimam ſubpurationem, omnia fere ligamenta, tendines oſſaque deſtruentem, fuiſſe natam, ut amputationem facere debue-

buerim. Nuper, ante 3. circiter menſes, ejusmodi binas pedis luxationes, ubi ſimilis ſiniſtra methodus adhibita funeſtiora ipſâ luxatione ſymptomata produxerat, videre licuit. Una femina poſt 14. dies à luxatione ad noſocomium deferebatur, cum peſſima jam ſubpuratione; a cujus pure abſorpto dysenteria naſcebatur; unde brevi periit. Altera femina nono luxationis factæ die ad noſocomium deferebatur, cum ſumma articuli inflammatione, jamjam in gangrænam vergente puſtulisque maximis totum articulum jam obſidentibus; quam tamen adhuc reſtitui.

Ad evitanda hæc peſſima mala ab initio luxationis cum dicta fractura contingentis vocatus, ſoleo repoſitionem leni quidem modo tentare, ac pedem laxioribus deligationibus in ſitu ſervare: ſi vero is ita ſervari nequeat, non prius ſoleo reiterare repoſitionem, niſi prima inflammatio jam fuerit diſſipata; quo facto repoſiti de novo pedis firmior deligatio, forte ob partes per inflammationem antegreſſam magis laxatas, non nocere ſolet: ſaltem haece methodo procedens nunquam vidi ſubpurationem natam, niſi oſſa fracta integumenta ipſa perforâſſent.

OBSERVATIO VII.

Quæ in *Act. Paris. Chirurg. Tom.* 3. *Cel.* PIBRAC de abuſu ſuturarum refert, mihi admodum placuere; ſuturarum enim neceſſitatem eſſe rariorem, diu perſuaſus fui: plures fieri poſſe coadunationes ſine ſu-

ſuturarum ope, ipſe ſæpe obſervavi, præſertim in tendinibus. Quam ob rem unicum exemplum adducere volui, quod de vulnere tendinis Achillis habui. Juveni 18. annorum tendo Achillis ad quatuor digitos transverſos ſupra inſertionem in calcaneum abſciſſus fuit; vulnere ad latus fibulæ profundiori, ut ipſam læderet fibulam: vulnus ob hæmorrhagiam validam repletum valde erat, tendo ob malum pedis ſitum, a quatuor diebus jam durantem, erat admodum retractus; æger ob magnam hæmorrhagiam debilitatus. Tunc temporis adhuc ſuturam ſimili in caſu neceſſariam putans, volui conſuere tendinem; hinc musculos deorſum truſi, ut prodeuntem caperem tendinem: quum vero omni adhibita vi tendo plane non prodiret, aliam tentare methodum invitus debui. Paravi igitur ferulam longam, eamque ſpleniis ſubpoſitis anteriori pedis parti ita adplicui, ut fere digitos tangeret, & altero fine ad ſpinam tibiæ adſcenderet: ferulam hanc & in parte inferiori & in parte ſuperiori ita firmavi, ut ad vulneris locum notabile remanſerit ſpatium: vulneri, quod ipſo ſitu hoc artificiali facto fere jam unitum erat, adplicui plumaceolum cum balſamo peruviano nigro, dein adpoſui emplaſtrum ac fomentum deſuper; ligatura ferulæ ſuperior talis fuit, ut ea ipſa musculi, quantum poſſibile, detruderentur. Methodo hac intra duos menſes vulnus erat ſanatum & æger utcunque deambulare poterat, nihilque ſupererat, niſi quod partes adhuc rigidiores fuerint, & pes poſt deambulationem parum tumeret, quæ vero intra menſem quoque evanuere, ut ſine incommodo ac moleſtia deambulare potuerit.

Ecquidem ſcio, quosdam eſſe, qui non ubique ſuturas reprehendunt, ſed eas potius certis in caſibus neceſſarias declarant; quod quidem ipſe verum eſſe cenſeo: attamen in muſculis transverſaliter disſciſſis & majori plaga hiantibus, ubi iidem ſuturas magis neceſſarias credunt, etiam adhuc apto ſitu corporis aptisque machinis adhibitis ſine ſuturarum ope adunationem ſæpe fieri poſſe, exiſtimo. Etenim, ſi disſciſſæ partes nec ſitu, nec machinis ſibi adplicari poſſunt, nec ſuturas tunc absque ſymptomatibus graviſſimis metuendis locum habere poſſe, cenſeo.

Ratione rupturæ tendinis Achillis, quam *Cel.* PETITO quidam negare voluerunt, ut ex *Act. Med. Paris.* & *lib. cel.* AUCTORIS patet, adfirmare poſſum, me eam certiſſime obſervaſſe; ſed in curatione rupti tendinis uſum ferulæ modo ſupra præſcripto adhibitæ præferendum eſſe judico deligationibus & fasciis ſolummodo adplicatis, vel ſaltem una cum fasciis ferula adplicanda foret.

OBSERVATIO VIII.

Ultimo circa hernias incarceratas volui tantum obiter notare, quod hic loci mos inter plebem frequentiſſimus ſit, avenam integram, leviter toſtam, ſacculo incluſam, loco hernioſo ipſi adplicare. Ego quidem ſemper hoc medicamentum ſprevi, quum nullam, cur prodeſſet, rationem invenerim; attamen aliquoties contigit, ubi, postquam remedia optima, hocce

ce in caſu laudatiſſima, nihil effecerunt, vetula ſuam adplicuerit avenam, &. malum aliquoties brevi ſanabatur. Non eſt diu, ubi eodem in caſu præter alia remedia fumus nicotianæ, magna licet doſi adhibitus, nihil effecit, ita ut operatio jam concluderetur, quam vero æger renuit, & feminæ, ſuam adplicantes avenam, curârunt herniam incarceratam.

An avena figurâ ſuâ in cute irritationem faciendo, ſpasmum in aponevroſi musculi obliqui externi ſolvit? Si hoc eſſet, conduceret avenam linteo valde ſubtili ac deterſo includere. An alia irritantia ſimili cum effectu tentanda? aquam frigidam in herniis incarceratis profuiſſe, Auctores quidam memorant: eamdem aquam frigidam in deſperatiſſimis doloribus colicis aliisque in ſpasmis laudatiſſimum quandoque feciſſe effectum, citat *Inl.* Præses in *Comment.* ad §. 964. An non in caſibus a me viſis eventus bonus aliis remediis ad incarceratas hernias curandas laudatis, & ante & ſub uſu avenæ adhibitis, potius adſcribendus, quam avenæ? Talia quidem adhibebantur, ſed quacunque doſi ante uſum avenæ nihil profuerunt; avenâ autem adhibitâ bonus mox ſequebatur eventus.

INDICATIO CURATORIA IN FLUIDIS EVACUANS.

§. 1185.

Animadvertit *inmortalis* PRÆCEPTOR, duplicem eſſe materiem, quæ evacuanda ſit: 1) eam, quæ ſive morbum fecit, ſive a morbo producta morbum ſimul auget, atque generali notione *materiæ morbi* inſignitur. V. g. in pleuritide eſt ſanguis craſſus, craſſiorque, quam ut per minimas arteriolas pleuræ transfluat, vera materies morbi: mox vero violenta humorum circumductione ſanguis inflammatorie inſpiſſescit, & album quaſi corium format, quod in v. ſ. tum facta adparet. Vires vitæ jam magis adlaborare debent, ut craſſum hoc phlogisticum coquant expellantque, quam ut primum ſanguinem ſpiſſum inmutent. (Cognitam ſubpono hic aliam crustæ phlogisticæ expoſitionem, recentiſſimam, ab haeniana, & paſſim antea recepta, diverſam.) Uterque hic ſanguis jam eſt materies morbi.

Verum 2) præter materiem morbi dantur alia, quæ ſui evacuationem indicent. Materies putrida dudum in ventriculo hærens ante datum nunc morbum; alvus ab octiduo ante morbum jam ſubpreſſa. Materies

ries in acutis morbis datur tempore cruditatis, adeoque cruda utcunque, quæ evacuatur cum euphoria; ut ſunt ſudores levantes, non critici, de quibus HIPPOCRATES toties agit in *libr. Epidem.* & in *Prognoſticis.* Talis erat in Virgine Lariſſæa alvus a principio morbi. Deinde in Chronicis eſt materies, quæ minus dicitur materies morbi, quam materies, quæ evacuata morbum levat. Hæc fonticulorum, ſetaceorum, ulcerum exſtillans humor eſt. Mirandum omnino, qua ratione ejusmodi juvent: tamen iîs clauſis inmature, morbos mortemque ſequi ſæpe vidimus.

Ut duplex eſt materies, ita duplex via; altera *naturalis*, altera *præternaturalis*, ut in *Textu* recenſetur:

§. §. 1186. 1187. unde duplex habetur diſtinctio viæ, ut duplex erat diſtinctio materiæ.

SUDORIFERA.

§. 1188.

Remedia, quæ dicuntur vel ſubpreſſam perſpirationem, vel ſudorem, ſi indicetur, promovere, ſunt

1) ea, quæ valide moveant humores per totum corpus;

2) illa, quæ reſiſtentiam ad cutim in vaſis minuant.

§. 1189. Hæc ex MATERIA MEDICA nôstis. Bona miscet cum minus bonis, ut catalogo Mat. med. ſatisfaciat; unde & de quibusdam ait, *quæ examinata deprehenduntur vel nihil agere, tumque diaphoretica dici;* ut ſunt Chemicorum plura.

§. 1190. *Quæ feliciſſime inpetratur vapore aquæ calidæ toti cuti, excepta capitis, adplicato;* ſi enim idem capiti fiat, laxantur omnia vaſa, ita, ut malum inde oriri queat.

Si venæ laxentur jugulares in toto capite externo inplentur & turgent, dilatantur, conplananturque ſupra oſſa cranii, nec pellunt ſanguinem: vis quoque ſanguinis arterioſi a tergo venientis infirmatur, & arteria carotis externa repletior redditur. Carotis interna ob hanc cauſam debet copioſiori ſanguine obrui, & onerare cerebrum cerebellumque.

Etiam alia ratione vitiatur circulatio ſanguinis in capite. Demonſtravit WINSLOWUS *Tom.* 3., venam jugularem externam, quæ in anteriorem ac poſteriorem dividitur, & venam jugularem internam, pluribus in locis per anastomoſes cum ſe invicem conmunicare. Hinc, ſi valide laxetur vena jugularis externa anterior poſteriorque, ſanguis venæ jugularis internæ in illas derivatur, & hinc reditus ſanguinis a capite ad cor multum inpeditur. Quum igitur vapore aquæ calidæ totum ſyſtema venarum ſubcutanearum laxatum plus ſanguinis in ſe contineat, jam vena cava ad cor dextrum non habebit ſat copiæ ſanguinis, ut circulatio per cerebrum & cerebellum continuetur; unde tunc animi deliquia. — Ergo ſaltem caput liberum maneat.

Eſt

Eſt quoque advertendum, quod, dum calidæ aquæ vapor undique adplicatur corpori, atmoſphæra vehementer incalescat: nam aqua illa debet ſaltem ad 110. grad. calere, ut det vaporem ſubficientem. Ergo atmoſphæra fit tam calida, ut homo poſſet ſubfocari. Si intremus in locum, ubi hypocauſtorum aër ad 100. gr. calet ad opera aliqua perficienda, v. g. apud ſaccharifices, ubi ſæpe adhuc plus calet, inſuetis nobis reſpiratio deficit, cadimus in animi deliquium, niſi aërem frigidiorem capturi illico properemus foras. — Vocatus fui in caſu, ubi militaris Chirurgus hominem revera ſubfocaverat hoc neglectu. Aërem calidiorem nocte fecerat, ut ſalivatio bene procederet; mane homo erat mortuus. Unde, dum ad luem veneream curandam homines ſudant in ſedili, ope ſpiritûs vini accenſi, faciendam jubet Boerhaave veſtem talarem, ex linteo cerato inpenetrabili, quæ veſtis a collo ad terram pendeat, fibulîs exacte undique clauſa. Sic ille vapor alkoholis in aquam vî ignis verſus, omnia laxans, promovet ſudorem in corpore, decoctis ad id aptis repletiſſimo, & caput manet liberum, quia atmoſphæra ſupra veſtem talarem non multum incalescit. Sudatio *ſub craticula* dicta, oportet quoque ita inſtituatur, ut tegumenta arcte circa collum claudantur, ne atmoſphæra tota nimis incalescat, & inpediat reſpirationem.

3) *Aucto calore externo circa corpus nudum tepore lecti, balnei vaporis, ſpiritûs vini accenſi.*

1) *Tepore lecti;* aër externus ſemper frigidior, quam calor hominis: ergo ambitur corpus calore minori, quam is eſt calor, qui corpori inhæret. Si jam hominem fere nudum ſtragulîs bene tego, atmoſphæra ejus incluſa jam circum corpus a ſtragulis,

lis, incalescit; a perſpiratione, ſiqua adſit, humescit, & tota cutis ſic emollescit, flaccescit a calore magno humidoque: ergo laxantur omnia oscula exhalantium.

Verum, ſæpe talia non juvant ſatis, etſi corpus remediis ad ſudandum aptis repleatur.

Ita SYDENHAM, *ſect.* 2. *c.* 2., ubi de peſte agit, „ post venæ ſectionem, ait, quam in lecto celebrandam curavi, quum jam omnia ad ſudores proliciendos in promptu eſſent, ne vel minima interpoſita mora, ſtragulis ægrum obrui, ac laciniam laeam ſyncipiti adligari juſſi; quæ quidem capitis tectio ad ſudorem plus proficit, quàm quis facile crediderit. Deinde, ſi vomitus non adeſſent, hæc & ſimilia hidrotica exhibui.

℞. Theriac. Andromach. ʒß.
Elect. de ovo ℈j.
🜔 è chelis cancror. conpoſit. (in quo contrajerva) gr. xij.
Cochinell. gr. viij
Croci gr. iv.
Cum ſubſ. quant. ſucci kermes f. bolus, quem ſumat ſexta quaque hora; ſuperbibendo cochl. vj ſequentis julapii:

℞. Aq. card. benedict.
— ſcordii conpoſitæ ana, ℥iij.
aq. theriac. ſtillatit. ℥ij.
ſyrup. caryophyll. ℥j.
M.

„ Quod-

„ Quodſi vomitio interpellaret, ut in peſte, ac febribus peſtilentialibus ſæpiſſime accidit, medicamentum ſudoriferum tantisper propinare diſtuli, donec ſolo tegumentorum pondere, (niſi quod linteaminis pars ſubinde ad colligendos halitus vultui ſuperinduceretur) ſudor promanare inciperet. *Nam, quod quidem obſervatu ſumme dignum eſt, quum materiæ morbificæ radii verſus ambitum corporis ſeſe exporrigant, illico alvi profluvium & vomitiones ab iisdem retrorſum reflexis, ac in ventriculum & intestina decumbentibus, provenientes, ultro ſedantur.* (*) Adeo, ut quantacunque ſtomachi ſubverſio præceſſerit, adſumta deinceps medicamenta probe retineantur, ac ad ſudores ex voto proliciendos conducant. "

Denique ſcribit, ſi in febri peſtilentiali ſudor indicaretur, ſe continuare per 24 horas talem ſudorem crebro potu calido cereviſiæ & lactis, quibus ſalvia infuſa eſſet, vel cereviſiâ, cui pauxillum foliorum macis intabuerat: quo toto tempore ſine absterſione corporis, ſine ulla mutatione induſii, debebant pergere.

Hic videmus ad promovendos ſudores duo feciſſe Sydenhamum, 1) laneum capitellum fronti ſuperiori obduxit; unde ſudorem obſervavit faciliorem produci: 2) linteamina aliquando ſupra vultum extendit. Sic incaleſcebat ſub linteamine atmoſphæra, ergo calidus admodum aër inſpirabatur, unde ſanguis debebat incaleſcere. Sed

---

(*) Discimus ex hoc ratiocinio Sydenhami, cur nostri ægri in noſocomio ſine emetico paſſim ex acutis reconvaleſcant. Inpedita perſpiratio faciens nauſeas, vomitus, diarrhæam, methodo nostra reducitur ad cutim, ſicque ceſſat vomitus ſine emetico. *De H.*

Sed præterea, aër exſpiratus ſemper humidus exit ex materie perſpirante & humido perpetuo calido & exhalante pulmonis. Hinc, ſi linteamen lecti vultui ſupertenſum aliquantisper maneat, incaleſcit atmoſphæra, humeſcit, facitque ſic calidum humidumque balneum faciei, colli, pectoris, totiusque corporis. Sed ob cauſas, antea recenſitas, non debet nimis diu hoc manere; nam læderetur maxime reſpiratio a tam calente atmoſphæra & deficeret tandem.

2) *Balneô vaporis*, & 3) *ſpiritûs vini accenſi*; hæc jam ſub initium expoſita: ſed, cur vapor ſpiritûs vini accenſus ſudores tam enormiter promovet? Si enim videamus naturam ſpiritûs vini, potius conſtringit, quam aperit.

Spiritus vini accenditur elychnio, ſeu bacillo ſulphurato flamma excitatur: quod flammam alit, alkohol eſt. Alkohol inflammatum & agitatum aquam ſpiritûs ducit in vapores elevatque ſuo motu. Calor humidus magnusque conmunicatur cum tota atmoſphæra hominis ſub veſte talari, aut ſub craticula. Hinc hæret homo totus in balneo humido, calido: unde, quum corpus jam diſpoſitum ſit ad ſudandum, ſudores nunc facile prodeunt. (*)

Pro-

(*) Quæritur, an vapor agat ratione aquæ, & alkoholis; an vero tantum ratione aquæ?

Dum alkohol ardet inflammatum, ſola inde aqua avolat: videte *Chemiam* BOERHAAVII, *Theoriæ part. alt.*, ubi de alkohole experimenta habet.

An igitur aquæ puræ vapor idem non faceret?

Si quis vaſi magno aquæ calidæ cruribus alte demerſus per ſemihoram inſideat; cruribus, genubus,

Prolicimus hac methodo tantum ſudorum, quantum velimus, & dum in lue venerea, in ſpina ventoſa, hac arte eliciuntur, cavendum ut homo vires non nimis perdat. Sæpius in hac cura fui præſens: vidi intra horam aquæ tantum ex facie & corpore toto expulſum, ut debuerit abstergi a pavimento ligneo, ne per rimas in cubiculum inferius ſtillaret: pavimenta enim ibi (in Hollandia) non ſunt fornicata, ſed tantum facta ex trabibus longe a ſe diſſitis, & ſuperpoſitis aſſeribus, juncturâ cannulatâ ſibi invicem adpreſſis. Tempus ſudandi ex viribus metimur, & ſudatione peracta mox damus cardiacum vinoſum, & abstergendum curamus totum corpus. Repetitur hoc per 2., 3., 4. ſepti-

---

bus, femoribus probe tectis, ut vapor aquæ exhalare nequeat, poterit ſudoribus diffluere, ut ipſemet quandoque expertus ſum.

Sæpius in noſocomio ad ſudores vapore ſpiritûs vini eliciendos, ſpiritus ebullivit in machina cuprea cum longo collo, quod aperturâ ſuâ incurvatâ vaporem copioſum disperſit ſub ſtragulis & ſudorem promovit adeo uberrimum, ut nunquam plus; corpore interim repletiſſimo decoctis lignorum. Aliquoties volui elychnio accendere vaporem mox ad tubi aperturam, ſed exſtinguebatur; erat enim tantum aqua. Id videntes aquam ebullientem ſolam adplicuimus, & ſemper deinceps habuimus eumdem copioſum vaporem, eosdem profuſos ſudores.

Ergo nil facit vapor ſp. vini ratione ſpiritûs; ſudores tantum movet ratione vaporis aquoſi: ergo eſt ſuperfluus; aqua ſola facit idem. *De H.*

ptimanas & ultra; ſemel, vel bis, de die. Verum, per 1,, 2., ſeptimanas antea oportet corpora replere copioſis decoctis lignorum.

Decocta hæc vario modo parantur. Si homines ipſi parent, vel paranda ſint paucis ſumtibus a Pharmacopœo, jubemus ut fiant ſequenti modo:

℞. Ligni & cort. guajac. ℥vj.
——— ——— ſaſſafras ℥iij, vel iv.
Paſſular. maj. (min.) ℥ij
vel glycyrrhiz. ℥ij.
Coq. cum menſ. vj. aq. ad dimid.

Quodſi autem velitis formulam aliam ſecundum artis regulam, en:

℞. Raſuræ lign. guajac. ℥v.
——— cort. guajac. ℥ij.

Macerentur aq. per horas xij, dein per horas iv vaſe clauſo bulliant; tum adde
Raſuræ ligni ſaſſafras ℥ij.
——— cort. ſaſſafras, ℥ij.
Glycyrrhiz. elect. ℥ij.
Spir. vin. ut reſina melius ſolvatur, ℥ji.

Coque omnia per momentum vaſe clauſo, & maneant in fervida digeſtione per bihorium. Colat. menſ. iij. d. u. ſign. quater de die ſumat ℥iv.

Additîs reſiduo decocti ℥iij. guajaci, & ℥iij. ligni ſaſſafras, poſſunt coqui omnia per quadrihorium; ut ſuperſit colatura menſ. ij., quæ pro potu ordinario ſumatur. Si autem ulcera venerea adſint, ea, tempore ſudoris, foveantur calido hoc decocto ſecundario.

His ipſis lenius agentibus promovetur perſpiratio inſenſilis, diaphoreſis dicta; ut enim ſæpius jam vidi-

dimus, motum corporis localem lenem perſpirationem promovere, motum majorem excitare ſudores, ita iiſdem remediiſ internîs externîſque, quibus ſudor, ſed & copiâ paucioribus, & virtute debilioribus, inſenſilis perſpiratio promovetur.

§. 1191. Hoc dictum eſt, præcedere oportere.

§. 1192. *Sudor & diaphoreſis &c.*; ſudores ait criticos, aut levantes etiam tempore cruditatis, vidimus in SEMEIOTICE. Hos turbare nefas: hos indicatos inceptosque a natura, nec pergentes, Medicum oportet vi leniſſima aperientibus, diluentibus, blandiſſimo ſalino, aut acido ſtimulo, reſuſcitare & promovere. Oxymel cum aqua calida, cum lacte ebutyrato calido, cum ſero lactis calido, cum infuſo florum ſambuci & pauxillo ſalis prunellæ hic ſufficiunt.

Si vero pergat ſatis, Medico nil agendum eſt; ſi nimis ſit, ut homo debilitetur, inminuto leniter ſtragulorum pondere, vel calore potuum, inminuitur; aut decoctis, emulſisve farinoſis. Ergo, ut in omnibus, ita & hic *ἰητρος της φυσιος θεραπευτης*. Si natura debilior, quam ut incœptum opus perficiat, juvabit eam; ſi nimia vi agat, moderabitur; ſi opus ipſa belle peragat, plane feriatur Medicus.

1) A *tenuitate materiæ morboſæ diſperſæ, vel diſpergendæ per omnia vaſa: ut in peſte.*

Nempe in quibusdam, ut animadvertimus hoc ipſo capite de ſudoribus ex SYDENHAMO: ſed ſi ſit peſtis ſpecies, quæ generalibus antidotis queat inpediri, ne noceat ſanguini, tunc ſudores illi in peſte minus indicantur. Tandem, ſi peſtis ſit ejus naturæ, ut, quamvis homines ſudent, tamen moriantur, non indi-

cantur hæc remedia ſudorifera, ſed potius antidota generalia, in CAP. DE VENENIS explicata (*)

In morſu venenato, adplicatis adplicandis ad locum adfectum, ſudorifera ex camphora, moſcho, opio, egregie promovent vim omnem corporis ad locum adfectum, ut vis veneni pellatur foras.

Lue gallica ſubtiliore, nec fixata hactenus; nam quum fixam ſedem nondum habeat, poteſt eo facilius internis externisque antea explicatis auxiliis de corpore ſudante expelli.

2) *A temperie ſingulari ipſius ægri;* qui ſæpius ægrotans ſolebat ſudoribus ſemper curari; vel qui in vita, ut quosdam reperire eſt, contra generales ſanitatis regulas, ſudoribus obnoxii ſunt, & ſani vivunt; ut *Epidem.* 7. *ægrot.* 80. erat TIMOCHARES, qui a febri cum catarrho & kephalalgia tertio die ſudoribus judicabatur; quum in ſanitate jam ſudori adſuetus erat.

3) *A conſtitutione epidemica cognita;* modo prius bene examinaverimus, an, qui alio in loco epidemicus talis morbus graſſatur, non habeat ſudores copioſos a medicamentis & regimine calido: alioqui, prout eſt in multis locis conſuetudo medendi, omnes omnino morbi indicarent ſudatoria.

Sed, ſi ſine ea perverſa methodo morbus revera indicet juvari ſe, aut judicari, ſudoribus, ut SYDENHAM aliquando, ſed rarius, invenit, talia indicantur.

4)

(*) Notandum autem hic, magnam partem, ſi non maximam, peſtem ſummum gradum febris putridæ eſſe; hinc cum ſudoriferis cautius mercandum. *De W.*

4) *Ab obſtructionibus variis & ubique fere in toto corpore hærentibus reſolvendis, maxime in morbis ſubcutaneis, ſcabie, pſora fera, lue gallica ulceroſa;* ultimum ad n. 2. hujus paragraphi expoſitum; de tribus primis agendum.

Habemus hic tres morbos notabiles, & ſub eorum claſſem & alii rediguntur.

1) *Scabies,* quæ *ſicca*, vel *humida.* Adparent in ea puſtulæ parvæ miliares, quæ, ſi humidæ ſint, effundunt liquidum albidum, flavum; ſi ſiccæ, nil ex iis liquidi exprimitur. Materies videtur ſenſim cum puſtula concreta & cruſtacea reddi.

Ait CELSUS, *l.* 5. *c.* 28. §. 16. „Scabies vero eſt durities cutis rubicundior, ex qua puſtulæ oriuntur, quædam humidiores, quædam ſicciores. Exit ex quibusdam ſanies, fitque ex his continuata exulceratio pruriens ſerpitque in quibusdam cito: atque in aliis ex toto deſinit, in aliis vero certo anni tempore revertitur. Quò aſperior eſt, quòque prurit magis, eò difficilius tollitur. Itaque eam, quæ talis eſt, ἀγρίαν Græci adpellant, id eſt, *feram.*"

2) *Inpetigo*, ſive *lichen*, diviſa in quatuor ſpecies, recenſetur a CELSO loco laudato:

„Minime mala eſt, CELSUS inquit, quæ ſimilitudine ſcabiem repræſentat; nam & rubet, & durior eſt, & exulcerata, & rodit. Diſtat autem ab ea, quæ magis exulcerata eſt, & varis ſimiles puſtulas habet, videnturque eſſe in ea quaſi bullulæ quædam, ex quibus interpoſito tempore quaſi ſquammulæ ſolvuntur, certioribusque hæc temporibus revertitur."

„Alterum genus eſt pejus & ſimile papulæ fere, ſed aſperius, rubicundiusque, figuras varias habens. Squammulæ ex ſumma cute decidunt, roſio major eſt, celerius & latius procedit, certioribusque etiam,

 quam

quam prior, temporibus & ſit, & deſinit: *rubra* cognominatur."

„ Tertia etiamnum deterior eſt; nam & craſſior eſt, & durior, & magis tumet; in ſumma cute finditur & vehementius rodit. Ipſa quoque ſquammoſa, ſed nigra eſt, proceditque & latet, nec tardat. Minus vero errat in temporibus, quibus aut oritur, aut deſinit, neque ex toto tollitur: *nigræ* cognomen eſt."

„ Quartum genus eſt, quod curationem omnino non recipit; diſtans colore; nam ſubalbidum eſt, & recenti cicatrici ſimile, ſquammulasque habet pallidas, quasdam ſubalbidas, quasdam lenticulæ ſimiles: quibus demtis profluit ſanguis nonnunquam. Alioqui vero humor ejus albidus eſt; cutis dura atque fiſſa eſt, proceditque latius."

„ Hæc vero omnia genere maxime oriuntur in pedibus & manibus, atque ungues quoque infeſtant.

3) *Papulæ*; Celsus *ibid.* §. 18. „ Papularum vero duo genera ſunt. Alterum eſt, in quo per minimas puſtulas cutis exaſperatur & rubet, leviterque roditur, medium habet pauxillo lævius; tarde ſerpit; idque vitium maxime rotundum incipit, eademque ratione in orbem procedit."

„ Alterum eſt, quam ἄγριαν Græci adpellant: in qua ſimiliter quidem, ſed magis, cutis exaſperatur exulceraturque, ac vehementius & roditur, & interdum etiam pilos remittit."

4) *Vitiligo* Celsus ibid. §. 19., eaque triplex: *alphos*, *melas*, *leuce*.

„ *Vitiligo* quoque, quamvis per ſe nullum periculum adferat, tamen & fœda eſt, & ex malo corporis habitu fit. Ejus tres ſpecies ſunt"

„ Ἄλφος vocatur, ubi color albus eſt, fere ſubasper & non continuus, ut quædam quaſi guttæ diſperſæ

ſæ videantur. Interdum etiam latius, & cum quibusdam intermiſſionibus ſerpit. "

„ Μέλας, colore ab hoc differt, quia nigra eſt, & umbræ ſimilis. Cætera eadem ſunt. "

Λευκὴ habet quiddam ſimile ἄλφῳ, ſed magis albida eſt, & altius deſcendit; in eaque albi pili ſunt, & lanugini ſimiles. Omnia hæc ſerpunt; ſed in aliis celerius, in aliis tardius. Alphos & Melas in quibusdam variis temporibus oriuntur, & deſinunt. Leuce, quem occupavit, non facile dimittit. "

„ Priora curationem, non difficillimam, recipiunt: ultimum vix unquam ſaneſcit; ac ſi quid ei vitio demtum eſt, tantum non ex toto ſanus color redditur. Utrum aliquod horum ſanabile ſit, an non, experimento facile colligitur. Incidi enim cutis debet, aut acu pungi: ſi ſanguis exit, quod fere fit in duobus prioribus, remedio locus eſt; ſi humor albidus, ſanari non poteſt. Itaque ab hac quidem abſtinendum eſt. "

5) *Intertrigo*, quando cuticula diſcedit a cute; unde partes nudæ cutaneæ dolent: a cauſis internis oriuntur, & ab externis. — Ab externis, ſic excoriationes ab equitatione, a decubitu diuturno, ab urina in infantibus, dum illa non ſatis ex mappis aufertur, ſed continuo manet cuti adplicata. — Ab internis cauſis, intertrigo naſcitur utrique ſexui ad genitalia loca, & feminis uſque in vulvam anteriorem (ubi cutis deſinit & tantum epithelium præſens) cum pruritu intolerabili, & ſæpe cum pertinacia ad omnia remedia.

Confunduntur porro nomina hæc ſæpe apud Auctores; nec fere datur in explicandis omnibus his nominibus, eorumque diviſionibus, confuſio major. Id in præcedentibus ubique obtinet inter Scriptores practicos; id etiam patebit in ſequentibus.

 6)

6) *Pſora fera* ex collectionibus Auctorum videtur eſſe ſpecies papulæ, nempe ſecunda, quam *ἄγριαν*, *feram* nominant.

7) *Lepra Græcorum* & *Judæorum* adparet eſſe ſpecies vitiliginis albæ; tertia igitur vitiliginis ſpecies. Si legamus in *ſacra Scriptura c.* 13. *lib. Levit.*, videtur lepra Judæorum hac tertia ſpecie deſignari: unde & Chriſtiani Auctores antiqui lepram in *Evangelio* deſcriptam *vitiliginem* nominant. Arnobius Auctor tertii ſæculi, Præceptor Lactantii, in libris ſuis *pro defenſione religionis chriſtianæ contra Ethnicos*, „unus fuit è nobis, inquit, cujus fœdæ vitiligines juſſioni obtemperabant.... Ille notas albicantium vitiliginum manu admota deterſit."

8) *Elephantiaſis*, ſeu lepra Arabum, horrendiſſimus omnium cutaneorum morborum; in quo tota cutis tumida, aspera, ſicca, contorta, plena pustulis, ulceribus; quem morbum Aretæus Cappadox graphice deſcribit *c.* 13. *l.* 2. *de cogn. morb. diut.*, ut & *c.* 12. *l.* 2. *curationis diuturnorum.*

Præter hos octo cutaneos morbos dantur nonnulli alii, ut *tinea*, *achores*, *favi*, in facie & capillitio: qui ad ſcabiem humidam potiſſimum pertinent; quo & referuntur *therminthi*, *epinyctides*, *phlyctenæ*.

Anakephalæoſis.

1) Scabies { ſicca / humida

1. Tinea.
2. Achores.
3. Favi.
4. Therminthi.
5. Epinyctides.
6. Phlyctenæ.

2)

2) Inpetigo, ſive Lichen.
1. Ut Scabies humida, exulcerata.
2. — — rubra;
3. — — nigra;
4. — — peſſima, in qua albidus humor, cutis dura, fiſſa; proſerpens latius.

3) Papulæ.
1) Minimis pustulis cutis exasperatur, ac rubet, & leviter roditur; medium habet pauxillo levius; tarde ſerpit.
2) Ἄγρια, in qua ſimiliter quidem, ſed magis, cutis exasperatur, exulceraturque; vehementius & roditur & rubet, & interdum etiam pilos remittit.
3) Herpes Græcorum videtur hæc papula eſſe: ſed quando ſunt in ſumma cute pustulæ, milii ſemina referentes,

Herpes miliaris vocatur. (*)

4) Herpes eſthiomenos incipit ut ignis ſacer, ſed ſine notabili inflammatione, aut febri exedit cutim. Vidi olim in pluribus infantibus; unus paucarum ſeptimanarum inde periit, reliqui brevi convaluère.

(*) Eſt differentia a *miliaribus*, nam ardorem & calorem molestiſſimum habet, & bilioſum fundit humorem. Sic aliquando ex eryſipelate genitus hic her-

4) Vitiligo
- 1) Alphos, alba.
- 2) Melas, nigra.
- 3) Leukos, adhuc albidior alpho: in hac tertia altior deſcenſus eſt materiæ, in eaque albi pili ſunt & lanugini ſimiles: eſt pertinaciſſima.

5) Intertrigo; ubi cuticula a cute discedit, ut in excoriationibus &c.

6) Pſora fera; videtur eſſe ſimilis papulæ ſecundæ ſpeciei, quam ἄγριαν, *feram*, nominant.

7) Lepra Græcorum & Judæorum, quæ eſt ſpecies vitiliginis albæ, id eſt, vitiliginis 3 ſpeciei.

8) Elephantiaſis; ſeu lepra Arabum. (*)

Dif-

herpes in febri hemitritæa; & ſic facile distinguendus a noſtris miliaribus. Vidi ſimile quid aliquando in acutis. Proſerpit malum ita, ut papulæ innumeræ junctæ propagentur, & ubicunque ſe propagant, illico ſunt confertiſſimæ: miliaria ſparſim magis naſcuntur. Cæterum talis herpes miliaris terminatur intra paucos dies. V. hic omnino *P.* FORESTUM *l.* 5. *c.* 22. GALENUS *l.* 2. *ad* GLAUCONEM hujus herpetis miliaris meminit; FERNELIUS quoque. In exulcerationes facile abit.

(*) *Tinea*, pustulæ cruſtaceæ, manantes in facie infantum. — *Achores* manantia ulcera cutis capitis, perforantia tenuiſſimis foraminibus cutim, ex quibus

Difficile admodum, deſcribere morbos cutaneos varios, VV. memoratos; quum eodem nomine non omnes eumdem intellexerint.

Cel-

---

bus glutinoſa ſanies effluit — *Favus* priori ſimilis, alio nomine dictus *Kerion*; in quo foramina paullo majora, & humorem quaſi melleum continentia: unde nomen habet a favo mellis. — *Therminthi* ſunt nigræ puſtulæ, in cruribus maxime orientes; figura, colore, magnitudine cicerem, id eſt therminthum, referentes. Hippocrates ſæpe de his loquitur. — *Epinyctides* ſunt efflorescentiæ, ſeu exulcerationes, leves, ſuperficiariæ, ſubrubræ, & asperæ; ad noctem potiſſimum prurientes & molestæ. — *Phlyctenæ* ſunt puſtulæ rubræ prurientes, & ſeroſum quidpiam in ſe gerentes. *Phlyctenas* vocant etiam tineam faciei; vide Forest. *obſ. chirurg. l.* 2. *obſ.* 8., & ait herpeti miliari ſimiles; unde has & illum vulgus *wild vuur*, *ſpringend vuur* adpellitat. — *Studioſus Mac-Jou* habuit inpetiginem in noſocomio: is curatus fere ſucco ſempervivi majoris: perpetuo adplicata balnea prodeſſe vidimus. Curavi etiam annoſam inpetiginem aquâ decoctionis fœniculi, aquâ decoctionis malvæ, perpetuo adplicatâ.

Curantur omnia hæc ſæpe ſatis cito unguent. ubi Mercurius adeſt, aut ſulphur, aut pix. Liquor picis ſubito ſanat. Verum, quod Boerhaavius adſerit, aſthmaticoram plurimam partem ex ſanatis inprudenter tineis, achoribus, favis, infantum nasci, idem videmus quotidiana praxi verum. Hoffmannus plures tales in-

 for-

Celsus fuſus ſatis in iisdem deſcribendis; ſed pulcra ejus in deſcribendo latinitas non eſt ita diſtincta, ut ſigna pathognomica, aut ſatis clara, det ad distinguendum unum ab alio, & ad determinandam ſpeciem ſingulam. Fernelius, Forestus, Platerus, maxime hic conſulendi, ſed manet tamen incertitudo.

Vi-

---

fortunatos caſus habet aſthmatis, cœcitatis, baryekoiæ, convulſionum, epilepſiæ, a ſanata tinea &c. Vidimus & in noſocomio plures caſus. Habuimus puellam paralyticam a curatis achoribus; nec reſtitutam, niſi dum achores rediviſſent.

Optima ratio curandi hos infantes eſt, cereviſiâ butyraceâ faciem & caput bis de die lavare, & quarto quoque die, pro ratione ætatis, lene purgans dare ex rheo, lap. cancr. pauxill. ſcammon. & gr. I. Merc. dulcis. Hac methodo per plures menſes continuata efficitur id, ut crustæ omnes decidant & ut cutis vel naturalis coloris fiat; vel rubra quidem, ſed ſicca maneat; utque nunquam mali quidquam a curatione oriatur.

Ignis ſacer, *ignis S.* Antonii, *ignis S.* Martialis, apud Guidonem *de* Cauliaco, intelligitur herpes eſthiomenos. Amatus, & Alii omnem herpetem miliarem & eſthiomenum ad eryſipelas malignum reduxere. Etiam in herpete miliari habetur tenſio, ardor, dolor cutis, & deinde exulceratio; in eſthiomeno hoc pejus. Eryſipelas exulceratum carnes etiam adficit, herpes tantum exulcerat cutem: ergo eſt ſecundum Forestum differentia. *De H.*

Vitioſa quoque paſſim explicatio eſt: omnia a bile diducunt, eaque magis minusve acri, flava, viridi, nigra; aliquid in levioribus a ſalſedine: tum denique in quibusdam ab acri ſanguine, ad bilem accedente.

Sed 1) videmus, cutis in uno homine longe aliam eſſe naturam, ac epidermidis, quam in alio. Non cutim quaſi, vel epidermidem, habent nonnulli, ut ab oleoſis, emplaſtrisque hi locum illum plenum habeant pustulis maxime prurientibus; illi totum corpus quaſi ſcabie humida perfuſum. Quum interim alii denuo ferant ea omnia ſine incommodo. Tamen in illis æque parum, quam in his, poterat bilis adcuſari.

Deinde habeat unus homo excoriationem v. g. ab ungula felis, ab aqua regia, a cauſa quacunque externa, ab acicula vestibus infixa &c.; intra paucos dies ſponte curatur, dum alius indiget multis ſeptimanis. Organum certe tactûs in uno firmius, qnam in alio videtur. Dicetis, id fieri ratione humorum; reſpondeo, non poſſe tamen adcuſari in his plus quam in illis acre ex omnibus regulis artis adhibitis.

2) Eſt intertrigo certe paſſim a cauſa externa: hanc ſcalptu auctam in pustulas & exulcerationes abire novimus. V. V. tamen, ut PLATERUS, a ſudore bilioſo mordaci explicat intertriginem, quæ ad genitalia oritur, inceſſu frequentiori tempore æſtatis facto. Quid ibi humor? Certe tota cauſa externa eſt.

Certe, ſi videamus robur cutis & epidermidis in uno, teneritudinem in alio, videtur idem humor, qui in uno facit ſcabiem, vel ſudamina, ἵδρωα, facere herpetem, ſcabiem ulceroſam, agriam, herpetem eſthiome-

menon &c. in aliis, pro conditione epidermidis & cutis.

Cæterum omnia poſſunt dividi in ea quæ

1) epidermidem tantum in ſiccas pustulas & ſquammulas mutent;

2) quæ pustulas humidas, albas, flavas, lividas, aquoſas, ſub epidermide producunt;

3) quæ purulentas easdem reddunt;

4) quæ cutim & epidermidem in ſquammas abire faciunt;

5) quæ ulcera in cute producunt;

6) quæ cutim & ſubjectum panniculum adipoſum exulcerant, pilos albos reddunt;

7) quæ ſimul cutim denſam, asperam, ſquammoſam, duram reddunt, dum ſubtus omnia exulcerantur. (*)

Horum omnium cutaneorum morborum (*Cel.* Haenius nunc ait) minus periculi, quam molestiæ ac fœditatis habentium, multi quandoque facile curantur, multi difficulter, nonnulli vix unquam.

Multum intereſt, noſſe, an ſit ſemper vitium ex corpore interno extrorſum repens, & ad cutim ſeſe deponens, an vero cum humoribus bonis ſit vitium pro-

(*) Occaſione inperfectæ hujus morborum cutaneorum enumerationis commendâſſe multum liceat opus egregium *Cel.* Lorry *de morbis cutaneis*; rem hanc omnem exactiſſime disquirentis; tum & *doctrinam de morbis cutaneis Cel. Viri* Plenck; quam ante paucos abhinc annos in germanicum traduxi, additamentisque hinc inde nonnullis auxi. En tabulam ſynopticam diſpoſitionis methodicæ operis *plenkiani*:

MOR-

proprium, aut epidermidis, aut cutis; in quo vitio humores pravi fiunt, non quia ita de corpore interno procedunt, ſed quia a vitioſa cute detinentur, coguntur que ut ſtagnent, adeoque ut corrumpantur.

Si eſſemus certi de hac re, ſaltem poſſemus tuto ſine multa mutatione corporis interni topica optima adplicare.

Un-

MORBI CUTANEI
dividuntur
in
Claſſes quatuordecim.

1) Maculæ.
2) Pustulæ.
3) Veſiculæ.
4) Bullæ.
5) Papulæ.
6) Crustæ.
7) Squammæ.
8) Calloſitates.
9) Excrescentiæ cutaneæ.
10) Ulcera cutanea.
11) Vulnera cutanea.
12) Inſecta cutanea.
13) Morbi unguium.
14) Morbi pilorum.

CLASSIS I.

Maculæ.

Maculæ fuſcæ.

Lentigo.
Ephelis.
Fuscedo cutis.
Flavedo cutis.

Maculæ rubræ.

Gutta roſacea.
Stigma.
Erythema.
Lichen.

Mor-

Unguenta ſulphurata paſſim proſunt in ſpecie leviori; in pertinacioribus unguenta parata ex axungia quapiam, cum Mercurio vivo in aqua forti ſoluto: quibus rebus fere ſemper cedunt plures cutanei morbi per artem ſanabiles.

Verum id incommodi habent hi morbi, quodſi à cauſa interna procedant, ad cutimque curentur, longe tetriora mala naſcantur. Non laudabo hic Au-

---

Morbilli.
Scarlata.
Urticata.
Maculæ venereæ.
Eſſeræ.
Pſydraciæ.
Rubedo cutis.

Maculæ lividæ.

Ecchymoma.
Livor cutis.
Vibex.
Maculæ ſcorbuticæ.
Maculæ gangrænoſæ.
Petechiæ.

Maculæ nigræ.

Melas.
Melasma.
Noma.
Nigredo cutis.

Maculæ albæ.

Alphos.
Albor cutis.
Pallor cutis.

Maculæ incerti coloris.

Maculæ maternæ.
Maculæ artificiales.
Cutis variegata.
Cutis fucata.
Cutis unctuoſa.

CLASSIS II.

Puſtulæ.

Puſtulæ.
Scabies.
Variolæ.
Varicellæ.
Therminthus.

CLAS-

Auctores quosdam; nam fere exſtat Auctorum Practicorum nemo, qui non referat truculenta paſſim exempla. Hinc ardor Medicorum ad adhibenda talia remedia parumper tepescit & retunditur.

Li-

CLASSIS III.

Veſiculæ.

Sudamen.
Miliare.
Hydatis.
Veſiculæ cryſtallinæ genitalium.
Uritis.
Zona ignea.

CLASSIS IV.

Bullæ.

Phyma.
Bullæ.
Pemphygus.

CLASSIS V.

Papulæ.

Vari.
Grutum.
Herpes.
Cutis anſerina.
Tuberculum.
Phygethlon.
Elephantiaſis.

CLASSIS VI.

Cruſtæ.

Cruſta.
Eſchara.
Scabies capitis.
Cruſta capitis neonatorum.
Cruſta lactea.
Tinea.
Lepra.
Mentagra.
Malum mortuum.
Exanthema labiale.
Exanthema ſubaxillare.

CLAS-

Liquor picis, aqua liquoris picis, unguenta cum liquore picis parata, abſolverent paginam omnem in multis cutaneis morbis; niſi agyrtarum audax inperitia triſtiſſima exempla quoque ſubpeditaret.

Hinc *Cl.* noſter AUCTOR potiſſimum laudat ſudorifera, veluti ex ſanguine eliminantia cauſam mali, & per poros cutis, una cum materie jam ad cutim ſtagnante & corrupta expellentia. Verum quia cruſtæ pe-

CLASSIS VII.

Squammæ.

Furfuratio.
Deſquammatio.
Exuvia epidermidis.
Porrigo.
Inpetigo.
Ichthyoſis.
Tyriaſis.
Asperitas cutis.
Rugoſitas cutis.

CLASSIS VIII.

Calloſitates.

Callus.
Cicatrix.
Clavus.

CLASSIS IX.

Excreſcentiæ cutaneæ.

Verruca.
Cornua.
Hyſtricismus.
Condyloma.
Frambæſia.

CLASSIS X.

Ulcera cutanea.

Excoriatio purulenta.
Intertrigo.
Aphthæ.
Fiſſuræ.
Rhagades.

CLAS-

cuti innatæ ſæpe ſudorem inpediunt, oportet pannis fumo ſulphuris inprægnatis hanc crustaceam cutim blande fricare longo antea tempore.

Sæ-

CLASSIS XI.

Vulnera cutanea.

Excoriatio cruenta.
Sciſſura.
Preſſura.
Morſus.
Punctura.
Ictus ab inſecto.

CLASSIS XII.

Inſecta cutanea.

Phthiriaſis.
Helminthiaſis.
Malis.
Crinones.

CLASSIS XIII.

Morbi unguium.

Seline.
Ecchymoma.
Gryphoſis.
Fiſſura unguium.
Tinea unguium.
Mollities unguium.
Scabrities unguium.
Pterygium unguis.
Arctura unguis.
Deformitas unguis.
Lapſus unguis.

CLASSIS XIV.

Morbi pilorum.

Alopecia.
Calvities.
Hirſuties.
Xeraſia.
Trichoma.
Fiſſuræ capillorum.
Canities.

Sæpe purgantia hydragoga, cum unguento ſulphurato, vel cum ſulphureis frictionibus, brevi auferunt malum: ſæpe parum juvant.

Generales curas edidit quandoque Mercurius ad lenem ſalivationem datus.

Aqua picis ad pintam per diem epota.

Aqua marina ad pintam quovis mane epota; in cutaneis, in ſcirrhis colli, & œſophagi.

Decoctum antimonii & Mercurii hoc modo paratur:

℞. Antimon. crudi
Mercur. vivi ana ℔j.
Ligni guajaci ℥iij.
Ebull. aq. pur. per IV. horas, ſub finem adde:
Rad. glycyrrhiz. ℥j.
Ligni Saſſafras ℥j.
Infund. fervide per horam: detur colat. ℔iv.
Idem antimonium & Mercurius alteri decocto ſubficiunt.
Quater de die ſumat æger ℥v.

Vitiliginem albam pertinacem, lepræ ſpeciem, ſemel multa opera curavi in femina 30 annorum, per frictiones ſulphuratas quotidianas, & uſum copioſum internum ſulphuris, tum & varia interna remedia; quorum præcipua, lapides cancrorum ad unc. 1. in pinta vini albi gallici tridui ſpatio adſumta, & interpolatis horum ſub uſu purgantibus hydragogis ac mercurialibus. Verumtamen phthiſi pulmonali brevi poſt curationem, lente, ſine prægreſſa inflammatione occupata, biennio circiter deinde periit. Ecquidem non potui ex artis principiis tutius agere, ſemper inter-

interpolando purgantia; verum animo nonnihil inquietus ſemper fui; quum cutanei morbi quandoque citius a cute recedant, quam ut totum virus ex ſanguine expulſum ſit.

Decocta lignorum cum æthiope minerali novi deſperatum cutaneum morbum curâſſe; ſed, an non potius decoctis, quam æthiopi cura eſſet adſcribenda, vehementer dubito.

Veteres videmus uſos multis tum rodentibus, tum adſtringentibus; ſed neque felicitatem magnam inde in praxi vidi.

Cura ſudandi in pertinaci malo, quam hic *Textus* noster commendat, tutiſſima videtur: ſed præterea decocta antimonii & Mercurii, etiam potatam aquam marinam Vobis peculiariter commendo, quando videtis, rem pro voto non ſuccedere, ſed eſſe pertinacem.

Occaſione hac communicabo Vobiscum hiſtoriam notabilem, uſui quondam futuram Vobis.

Divitis cujusdam Opificis uxor quadragenariâ major, hyſterica, cæterum ſana, menſibus, tum ordine, tum copia laudabilibûs gaudens, medio Decembri 1751. molestum percipere incœpit pruritum ad pudenda. Ineunte anno 1752. me primum vocat; quum intra 2., 3., ſeptimanas ille pruritus horrende creviſſet, doloremque intolerabilem, quia a ſcalpendo minime abstinere poſſet, adjunctum experiretur.

Jam ante me Chirurgus domeſticus plura dederat purgantia, ipſasque partes aquâ roſarum & ſambuci, tum injectione, tum fotu, fruſtra conatus erat lenire.

Quum aliis in caſibus meæ praxeos felix fuiſſem, ſperavi, & hic me futurum eodem modo Methodus hæc erat:

℞. Aq. roſar.
ſambuc. ana. ℥x.
ſacch. Saturn. ℈j.
M. ut partes continuo hinc foveantur.

℞. Rad. lapath. acut. ℥iij.
Ebull. ſ. q. aq. per horam; tum adde
Fol. alexandr. ℥ß.
Mann. ℥iß
⊖ polychreſt. ʒj.
Colat. ℥xx. det. uſ.
ut ſumat omni mane ter ℥ij; quo alvus perpetuo laxaretur; tum ad noctem bis, ter, ſumeret cochl. ſyr. diacod.

Hac methodo quum plures curaveram, putavi, & me hic adlaturum levamen; at fruſtra

Cœpit malum, poſt adhibita remedia per plures horas mitescere, & quotidie periodice ad ſtatam horam tanta cum ferocia redire, ut femina fieret fere furibunda. Dum mala quæcunque, olim perennia & incurabilia, incipiunt remittere & ad certas periodos ſe conponere; ut dolores validi & intolerabiles capitis, aliorumve membrorum, per corticem ſæpe curantur, inſtar febris topicæ; hinc, quum pruritus ferinus periodos adfectaret, & quia hyſtericæ temperies irritata hoc morbo ſolamen requireret, corticem dedi; qui etiam toti diatheſi hyſterica conveniebat. Sane per octiduum magna ſpes inluxit, dein iterum evanida prorſum. (An forte, *Cel.* HAENIUS in margine codicis hic notavit, corticem nimis parce dedi? crediderim.)

Conſulitur tunc veteranus famoſus Medicus, me inſcio. Is reſpondet, quo fundamento, neſcio, uſu

ſe

ſe didiciſſe in prurigine palpebrarum moleſta aquam vitriolicam egregie juvare; eſſe inter ſtructuram pudendorum & palpebrarum convenientiam magnam: unde conſulebat, aquam ophthalmicam vitriolicam adplicare pudendis.

Adplicuere porro eam illico; verum in furias acta femina eſt, debuitque omnino ab illa aqua vitriolica abstinere.

Tamen convenientia illa pudendorum cum oculis, à veterano Medico propoſita, altas animis egerat radices: hinc primo domeſticam aquam ophthalmicam adplicare tentant, infelici cum effectu. Immo vocant Medicum ophthalmicum, ut, qui curandis oculis celebrabatur, etiam morbum hunc pudendorum curaret: nam inter utrumque convenientiam magnam dixerat Veteranus: verum neque ille quid adtulit boni.

Ab aliquo tempore quum non adfuiſſem, iterum adveniam rogant. Quum enormiter doleret a remediis ſtimulantibus, à Medico oculario toti vaginæ adhibitis, ſedavi per aliquot dies malum injectu olei lini tepidi, & haustu opiato. Sedatum malum mox recruduit.

Cl. Gaubius conſulitur: is putat, eſſe parva inviſibilia animalcula, hanc partem obſidentia; inde abigenda unguento neapolitano, aliove mercuriali, & pulveribus ore adſumendis ex ſulphure & æthiope minerali.

His non juvantibus *Cl.* Winterus conſulitur; qui fere eadem, quæ *Cl.* Gaubius.

Interim tubercula labiis vulvæ & vaginæ anteriori parti innascuntur, quæ crescentia pus fudere; numero erant abſceſſuli duodecim. Tamen ne hinc quidem

dolorum levamen; licet femina cæterum ſana ſemper, & debito tempore catamenia haberet.

Tandem adhibitum eſt ſequens remedium:

℞. ☿ crudi ℥j.
aq. fort. ℥ij.
hujus ſolutionis gtt. v. vj. viij. in unam unc. aquæ inſtillabantur & fovebantur inde partes.

Menſe Majo & Junio uſa eſt unguento facto ex

unguent. alb. camph. ℥ij.
—— nutriti ſine corpore ℥j.
☿. crudi ℥ß.
M.

Intereaque temporis mane & vesperi uſa eſt pilulâ cum uno grano Mercurii præcipitati albi.

Julio menſe ſumſit quotidie ℥xij. decocti antimonii crudi.

Malum igitur ab aliquo tempore paullo minus ferox, demum post ſeptem menſes incœpit fieri tolerabile admodum, & uſu continuo unguenti ultimi demum conticescere.

Cuinam remedio potiſſimum auscultaverit, dubium; ſaltem unguentum mercuriale cum decocto antimonii crudi fuere illa, quorum ſub uſu morbus curatus videtur.

Nunquam equidem adeo infelix fueram apud feminas Nobiles, quam apud hanc civem: tamen eſt caſus, qui Vobis in praxi poſſit obcurrere, idque in-

inter Nobiliſſimas; unde volui in illo enarrando paullo fuſior eſſe. (*)

Cæterum ſatis prudentes eritis, ut cum hisce malis non confundatis pruritum illum, quem in locis

M 4 pi-

(*) Apud *P.* Forestum *l.* 29. *obſ.* 27. in *ſcholio* habentur duæ felices brevesque curationes ex Rhaze, hujus mali, per unguentum hoc:

℞. Lithargyrii auri ℥ij.

Conterantur & per diem mittantur in acetum forte; abjiciatur tum acetum & novum addatur, ad ſextam usque vicem. Ponatur per quadraginta dies cum ſale (marino credo, nam nil additur;) postea diſſolvitur in mortario, cum aceti ſ. q.; inſpiſſatur hac opera, & tunc per trihorium conterendo alternatim admiscetur aliquantulum olei violacei & aliquid aceti, in loco calido; tum additur

camphoræ ℈j.

Sed, ſine tam multo labore, quo alii hic utuntur, Forestus *l.* 28. *obſ.* 50. plures, etiam cum ſatyriaſi, curavit:

℞. Litharg. auri, per 24. horas aceto forti inpoſiti, ʒj,
Olei violac. q. ſ.
ut agitando fiat molle linimentum: aitque, id arcanum fuiſſe italici ſui Profeſſoris. *de H.*

piloſis excitant, utroque in ſexu, fœdi illi pediculi dicti inguinales & axillares. Hi abiguntur paſſim unguento neapolitano.

Hucusque de ſudorem indicantibus; ſed quid, ſi ſudor nimius? Non adjecit BOERHAAVIUS, uti in ſequentibus ſemper addit, quid agendum, ſi evacuantia nimis agant: ergo addam.

1) Ablatione ſtragulorum; 2) exitu ex lecto; 3) aëre frigidiusculo, ſicco; 4) potu mucilaginoſo & farinaceo; 5) derivatione aliorſum per alvum, urinas. 6) Dantur caſus, ubi ſudor nimius malus; tamen ſanguis ſpiſſus, inflammatus, dilutione & ſaponaceis indiget, & ſitis ſumma adeſt, & ſimul ſumma debilitas. Reſpondet hic BOERHAAVIUS *Aph.* 641. „Si vero valida ſitis una comitetur ſummam debilitatem, tum vinoſa, immo & ſæpe ſpiritibus ditiora, prioribus miscenda, propinanda, tuto erunt." Dat in *Mat. med.* hanc formulam:

℞. Syrup. limon. ℥iij.
Spirit. vini puri ℥iß.
Vini rhenani ℥iv.
Aq. commun. ℥xiv.
M. D. S. Bibat pro potu.

Inl. COMMENTATOR hoc confirmat, 1) quia debilia vaſa ſic ſtimulantur, ne diffluant tenuiora liquida epota per lateralia vaſa, & anaſarcam, aut hydropem faciant: 2) leniter vaſa adſtringuntur, & roborantur, ne potus aquoſi iterum ſudore abeant. Adfert exemplum operariorum, qui fatigati & ſudantes ♌ vini, aut juniperinum ſumunt, & post aquoſa bibunt; minus tunc a copioſo potu ſudantes. Loco

♌

♎ vini, ♎ citri, aurantiorum, meliſſæ, matricalis, dari poſſunt.

Infuſum ſalviæ cum vino, vel cum aqua, ſeu decoctum, egregie juvat homines cætera ſanos, ſed nimio ſudore diffluentes: tenues humores condenſat, laxa nimis vaſa adſtringit.

APOPHLEGMATIZONTA.

§. 1193.

Hoc explicui, dum *de læſo olfactu* ſermo erat.

§. 1194. 1) *a gravedine &c.* Non in omni gravedine, nam illæ inde irritantur, niſi fiat per primam ſpeciem apophlegmatizontôn, ſcil. per aquam calidam. Cæterum, ne quis erret, fortiora apophlegmatizonta irritantia membranam Schneideri in naribus faucibusque, cum levi inflammatione, ut in pleriſque gravedinibus fit, inflammationem augent, efficiuntque, ne gravedo coquatur, & ſpecie muci critice ſolvatur.

Verum, dantur tamen ſpecies gravedinum, coryzarum, catarrhorum, ſine inflammatione. Homines mucoſi ſunt, qui ſemel, bis, in anno totum ſyſtema narium fauciumque muco plenum habent, & pituitam

abundantem criſi quadam hinc excernunt; ita ut per annum aut ſemiannum, denuo tolerabiliter gerant. Si vero ſolito anni tempore coryza deficiat, capite laborant & dolore gravante per omnia membra, disponunturque ad apoplexiam mucoſam, aut lethargum.

Hinc capitis, quousque verum ſit, coryzas, catarrhos a magno morbo præſervare, ut in proverbio eſt. In his ultimis verum eſt, non in prioribus, quos inflammatio membranæ SCHNEIDERI ex frigore capto prehendit.

Sternutatorio morbo; quando vel ab acredine ſalſa humorum, vel a pulvere hellebori nigri, aliove acri, aut pulvere, aut vapore, violenta ſternutatio ſequitur.

Pure per nares deſtillante; quod certo quidem modo fit, cocto catarrho; verum maxime in vitiis narium inflammationem ſequentibus, neque adhuc cum corruptione integra membranæ oſſiumve, ſtipatis.

Morbis oculorum lacrymoſis; dum nos gravedo corripuit, tumet ita membrana narium, ut canalis naſalis nequeat ſe intra nares exonerare. Hinc, tumente ſacco lacrymali & ductibus lacrymalibus, usque ad puncta lacrymalia, lacrymæ ultra non poſſunt abſorberi, ideoque & oculos replent, & juxta genas defluunt. Apophlegmatizonta tunc indicantur, ut referatâ hac viâ lacrymæ denuo fluant; quò oculi ab inflammatione præſerventur.

2) *a temperie ægri &c.*; ut mox dixi.

3) *a revulſione facienda a pulmonibus &c.* Membrana narium fauciumque eadem eſt cum illa, quæ, glottidem intrans, per totam ſuperficiem aëream pulmonis continuatur. Hinc, ſi multum muci, aut acris ſeri, per membranam narium evacuetur, forte

hoc

hoc revellitur a membrana laryngis & pulmonis: maxime id juvare poteſt, ſi tota membrana hæc ſit inflammata.

1) In *brancho*, ſive coryza cum raucedine; a qua neglecta facile peripneumonia fit.

2) In *peripneumonia*; maxime ſi nares ac fauces ſiccæ ſint. Ars hippocratica jubet, hanc ſiccam narium & faucium membranam humectare, ut eo verſus duci pars quædam materiæ poſſit.

3) In *phthiſi*; eamdem ob cauſam: juſſa ſunt Hippocratis, a Modernis fere neglecta.

4) *Gravedine pulmonali*; quando catarrhus mucoſus eſt, ſine raucedine.

§. 1195. *Excitatur fotu, vapore, vel decocto per nares adtracto*; aqua calida, ſpongiâ admota ad nares, ut vapor inde continua inſpiratione introducatur in nares faucesque: eadem aqua calida ſimplex, ſive lacte miſta, ſive cum radice althææ ſimilibusve emollientibus decocta, cava manu excepta, inſpirando in nares adducta, perque fauces iterum exploſa, multum hic juvat: humectatur enim hinc membrana tota, & continua adplicatione inflammatio ejus emendatur, ut coryza citius maturescat. Hinc talis fotus convenit in gravedine, coryza, brancho, peripneumonia, phthiſi. Convenit etiam in nimia ſternutatione. Caſus viſi ſunt hominum, qui ad mortem ſternutâſſent ab helleboro, niſi tali emolliente & calido fotu, ac adtractione pulvis hellebori ſublatus fuiſſet, & membrana contra ejus acrimoniam defenſa: humectatione tali etiam plus muci prodit ad involvendum.

2) *Ejusdem melle, aut ſaccharo paullo acrioris redditæ*: mel ſemper habet quid ſtimulans: ipſum ſaccharum, ſal eſſentiale, facit ſtimulum. Unde, ſi tenax

nax nimium ſit mucus, ſtimulo tali aquæ addito ſit quaſi ſapo abſtergens. In nimio tenaci aut muco, aut pure; in tenacitate materiæ in ozœna narium, prodeſſe hæc poſſunt.

3) *Ipſis his herbis viridibus contortis, ſicque in nares inditis:* betonica ſic contorta & indita, irritando prolicit copiam magnam ſeri & muci, in mucoſis corporibus. Betonicæ foliis convolutis & in nares inditis, utuntur illi, qui volentes tabaci uſum relinquere, ſic bis, vel ter in ſeptimana muci & lymphæ copiam magnam proliciunt. Conſueverant enim ope tabaci mucum multum & nimium ſæpe per nares excernere; relinquentes tabacum excretio conſueta facit caput hebes, dolens, aliaque mala. Betonica reſtituit hæc, primo bis ter in ſeptimana, dein ſemel, uſurpata.

4) *Omni ſtimulo acriori, ut ſaccharo cando,* quo ſolo, inpulverem redacto, multum muci excernitur; ſtimulo enim leviter excretionem promovet.

5) *Sale marino, ammoniaco, pulvere antimonii, aut ſemicauſtico ex tabaco acerrimo;* ut omnes experimur a pulvere tabaci, quo ſolemus copiam notabilem muci quotidie per nares derivare; quæ derivatio demum ita in alteram naturam vertitur, ut tabaco carentes languescamus, & ſpiritum vix ducere per nares poſſimus. Si vero quis conſuetudinis pertæſus illico eam mutet, poteſt inde in magnos morbos incidere. Novi virum litteratum, qui hac de cauſa in incipientem apoplexiam cadens, fere mortuus fuiſſet, niſi noti ejus Medicum monuiſſent abrupti cito tabaci uſûs: unde Medicus inter alia remedia quoque apophlegmatizonta naribus continuo injecit, pulveresque inſufflavit; hinc factum id, ut, prodeunte plurimo muco, mox levaretur.

§. 1196. *Siſtitur*, ſi nimia ſit, maxime ſi fortis ſternutatio comitetur, & deſtillatio acris

1) *lacte*, involvitur enim inde omne acre, irritans membranam ad excretionem & ſternutationem;

2) *Suffumigiis blandis*, quibus nimis flaccida & mucoſa membrana aperiatur, detergeatur, roboretur. Cæterum, uti dictum eſt, abuſus nocent: unde, ubi nimis, ſenſim paullo minus tabaci ſumendum.

§. 1197. Viro bis in anno lethali fere angina laboranti Boerhaavius ſuaſit, ut ad mali præludia olibani vaporem naribus inhalaret, ac omni vespera dormiturus parum nitri linguæ inponeret. Nunquam poſtea malo hoc laboravit.

SIALOGOGA.

§. 1198.

Evacuatio ſalivæ magna & artificialis indicatur
1) *a criſi tali;* ut in confluentibus variolis, quando, ut ſæpius jam vidimus, natura cum eruptione variolarum, aut brevî post, fortem & continuam ſalivationem movet, usque ad exſiccationis inchoamenta. In tali caſu per collutiones emollientes oris, cum continuo potu emol-

emolliente naturam juvamus. Verum, talis criſis non in omni epidemicorum ſpecie: erat in ſpeciebus variis tempore SYDENHAMI. Ter autem Ipſe epidemicotatis variolis interfui, in quibus paſſim omnes a confluentibus curabantur, ſine criſi per ſalivationem percepta.

2) *A ſingulari natura morbi, hærente inprimis ad glandulas;* ſtrumas, induratas parotides, bubonesque, ſcirrhos quoque mammarum voluere ſalivatione mercuriali curare; ſed in obfirmatis ſcirrhis res tentata non ſucceſſit; hæret ibi materies jam extra circulationis territorium. Idem tentavêre, ſi materies morbi hæreret ad *membranas adipoſas*, in vitiligine illa, quæ dicitur lepra Græcorum, ſed ſine effectu. Commendant & in elephantiaſi; tamen hæc habetur paſſim incurabilis. Indicatur cum effectu in lue venerea, qua ſalivatione tunc quinque, ſex libræ putridi liquoris de die exeunt ex corpore, per quatuor, ſex, octo ſeptimanas, & veteribus expulſis humoribus, oleoque corporis omni, jam homo & macilentiſſimus fit, & novis omnino repletur humoribus.

3) *A natura morbi epidemici;* ut nonnunquam viſum. Amſtelædami talis quondam epidemicus morbus fuit, in quo ſervabantur nulli fere, niſi qui ſalivarent.

Veteres plura de his ſcripſere; videte SENNERTUM *Tom.* 3. *l.* 2. *c.* 9.; P. FORESTUS. *l.* 14. *obſ.* 23. temporum epidemicorum meminit, v. g. anni 1565. quando per tres menſes frequentiſſimæ ſalivationes erant, malæ, quas auferri oportebat: verum & ſocrûs ſuæ & alius feminæ meminit, quibus vera criſis ptyaliſmo ingenti contingeret.

§. 1199. *Corpus eo præparatur &c.*; ut adſit liquidi copia multa, & quæ hic ſimplicia laudantur, ea

vim

vim habent ſanguinem adtenuandi, ut ſit ad ſalivationem aptior. Hinc, ſi criſis per talem evacuationem fieri debeat, decocta bardanæ, ſcabioſæ, parietariæ, chinæ proſunt. Si intentio ſit, per Mercurium ptyalysmum tentare, præſtat, per 1. 2. ſeptimanas corpus inplere decoctis talibus, additis ſarzaparilla, ſaſſafras, ſantalis; ſunt adtenuantiſſima.

§. 1200. *Excitatur* 1) *collutionibus oris*; nam ſic omnia oſcula laxantur. Si quis ſanus aqua tepida ſæpe os colluat, invenit, ſalivam copia ſibi maxima proritari; donec nimis diu faciendo vaſa omnia exhauriat, & exſiccet.

2) *Manducatione lenta &c.*; hinc ſaliva multa prolicitur, ſi indicetur. Si quis vero ad gratum oris halitum perpetuo his ſimplicibus, vel factis ex iisdem, qui proſtant, paſtillis, utatur, ille penitus exſiccatur. In aula gallica quondam mos invaluit inter Aulicos, ut maſtichinos paſtillos ore continuo volverent, ut gratum halitum haberent; verum ſputatio ſalivæ frequens exſiccavit omnes, reddiditque melancholicos: unde merito Melancholicos Hippocrates vocavit σιαλογες *Epid.* 2.

3) *Hauriendo vapores acres &c.* ut ſtimulo excitato in ore undique adfluant humores, more conſueto ad omnem ſtimulum adplicatum.

4) Optimum eſt, ſi vini emetici unc. 1. aquæ pinta 1. miſceantur; ſumatur cochleare omni bihorio vel trihorio. Hinc vomitus non excitatur, ſed levem permanentem nauſeam producit, unde ſalivatio perpetua. Scitis enim, ante vomitum criticum nos obſervâſſe in Semeioticis ſalivationem præcedentem; ita & a vomitorio mox acturo percipiunt homines prægreſſam ſalivationem. Si quis purgans cum horrore ceperit,

&

& quaſi evomiturus eſt, os ipſi aquâ repletur, etſi etiam vomitus non ſequatur. Vinum igitur emeticum, ita aqua mistum, eſt quandoque egregium deobſtruens, modo leves nauſeas, nullos vomitus, ciens: diuturno tempore continuetur: habet aliquid ſimile actioni kermetis mineralis, a quo etiam multi habent nauſeas.

5) *Iis, quæ &c.* Hæc nunc ratio ſalivationis mercurialis, variis intentatæ præparatis. Hæc vel ore adſumuntur, vel ſpecie unguenti corporis partibus musculoſis adfricantur, vel formâ vaporum excipiuntur; in calida atmoſphæra, in corpore bene repleto humoribus, tunc tantum ſalivæ, quantum volumus, educimus. Varia hæc præparata ex *Materia medica* noſtis.

§. 1201. *Nimia ſalivatio minuitur &c.*: in principio videtur fere augere ptyalysmum, ſed ſedando ſenſim inpetum, minuit illum.

2) *Sedando inpetum &c.*; hinc enim adtenuati humores ſpiſſeſcunt & acrimonia metalli involvitur.

Addito prudenter diacodio, vel opio; ut omnis vis humorum minuatur. Verum contigit mihi, ut, dum opio voluiſſem ſiſtere ptyalysmum mercurialem nimium, ex obpoſito augerem. Reſeratis viis aliis per opium, natura ad viam maxime patulam in ore ſuum inpetum convertebat. Hinc cura illa per opium anceps eſt: ſiſtit quandoque ſalivationem; promovet aliquando.

3) *Revellendo ----- ubi tamen ſumma prudentia opus:* vidi Mercurio ad alvum determinato libras ſanguinis exiviſſe; plures novi inde mortuos. Unde durante ſalivatione ſemper gaudemus, alvum rariſſimam eſſe. Nobilis Britannus ſe Chirurgi leydenſis, natione Galli, curæ ad ptyalysmum ſubmiſerat: ſalivatio erat violentior quadam die; dabat Chirurgus purgans mane;

pur

purgatur violente inde: vocatus ad veſperam BOERHAAVE vidit nobilem juvenem mori. Ergo, ſi tempus ſit, ut homo a ſalivando ceſſet, oportet alvum enematibus, aut tantum pauca manna atque caſſia, laxam ſervare, ut poſſit leni vi eo duci materies: cavendum autem, ne tota vis Mercurii eò ruat: ſi eò ruerit, opiatis largis opus eſt.

Verum in praxi videmus ſæpe, fieri ſalivationes nonnunquam horrendas a diſſolutione humorum. Vidi hoc in vidua ſeptuagenaria, quæ, ac ſi Mercurio uteretur, ſalivabat: incraſſantibus & obtundentibus, interpolando purgantia, vincebam quidem ptyalysmum, & conabar emendare tenuitatem humorum, ſed incaſſum omnia; nam hydropica facta eſt ex eadem cauſa, & putredine aquarum periit.

Eſt & ſalivatio ſæpe in dentitione infantum. Oritur ab inflammatione gingivarum; unde tunc undique humores ad diluendum adpellunt: diarrhæa oritur a continua deglutitione hujus abundantiſſimæ ſalivæ: hæc non eſt purgantibus curanda, ſed tantum remediis gingivas demulcentibus, & leniſſimis paregoricis.

HOLLERIUS *in Aphor.* 3—24. „Noſtris pueris raro accidunt aphthæ, quia gallicanarum matrum & nutricum frigidius eſt lac & humidius. Sed aphtharum loco puſtulas habent & ulcera ſerpentia per totam faciem, per caput, poſt aures, & multam præterea ſalivationem.“ Curabat mellis roſac. ſyrup. violar, ana ℥j. ſpir. ſal. dulc. ʒij., continuo ori adplicando. Scorbutica ulcera oris idem faciunt; ſimiliter curantur, vel aliquando illitu unguenti ægyptiaci, & adplicatione adſtringentium.

* *
*

Capiti DE URINA UT SIGNO *adpendicis* loco ſubjunxi tentamina recentiſſima cum lotio humano capta ex Tractatu: Phyſikaliſch-chemiſche Unterſuchung der thieriſchen Feuchtigkeiten von J. A. Weber, ꝛc. Tübingen, 1780. Conſultum omnino videtur, ut huic ſectioni nectantur, eodem ex fonte petita, verſa & prioribus non minus notatu digna, experimenta, ac animadverſiones circa SALIVAM.

Fontes liquidi hujus, analyſi chemicæ jam ſubjiciendi, *Cl.* AUCTOR primùm ait, Anatomico cuivis noti ſunt. Conſtat, ſalivam ſecerni 1) per *glandulas maxillares* ex ſanguine, per *ductus warthonianos* in os effundi; ſecerni 2) per *glandulas parotides*, atque ope *ductuum ſtenonianorum* ſcaturire in oris cavum; 3) demum ex *glandulis* prodire *ſublingualibu* .

Præter ſalivam, ex hiſce fontibus principibus provenientem, alia adhucdum obcurrit ſalivæ ſpecies, viſcidior quidem priorî, ac mucoſa magis, orta ex innumeris glandulis labialibus, palatinis, lingualibus, e. ſ. p.

Dum homo in ſtatu verſatur naturali, ſano, ſaliva nunquam non in os ſecernitur. Adfluxus hicce, dum loquimur, augetur, magis adhuc dum manducamus; quum glandulæ ſalivales musculis interjectæ ſint. Situs hic

hic ſalivalium glandularum ſatis demonſtrat, liquidum hoc deſtinatum eſſe, ut, ceu neceſſarium quid, admisceatur cibis, minime vero humoribus excrementiis fore inferendum.

Ex chemico & phyſico ſalivæ examine patebit, eam vi craſeos principiorum ſuorum pro ſumme eſſentiali ac neceſſario in œconomia animali liquore habendam eſſe.

Tentamen I. Inmiſit *Cl.* Weber retortæ vitreæ, duarum menſurarum capaci, uncias decem ſalivæ, matutino tempore, jejuno prorſum ab omni cibo, aut potu, corpore collectæ. Ne forſan ſaliva hæc putredinis quemdam ſubiret gradum, in loco frigido tamdiu fuit adſervata, donec decem unciæ forent obtentæ.

Retorta balneo arenæ inpoſita, nexum firmiter excipulum; operatio calore leniſſimo inſtituta, quum alias plurimum intumescere ſolet calore majori torta ſaliva, adeo, ut, lotii humani adinſtar, collum ampliſſimæ retortæ transſcendat, & irritum reddat experimentum.

Lentiſſime ſucceſſit operatio; tum, quod calor requiſitus ad deſtillationem, foret lenis; tum, quod aquoſum principium in ſaliva cum pinguibus ejusdem partibus ſat arcte nexum ſit.

Quæ primum in excipulum transgreſſa fuerunt fluida, odore carebant omni, ac ſapore: omnia, queis ſubjiciebantur, pericula chemica non niſi aquam demonſtrarunt puram.

Quantum poſſibile erat, laticis hujus aquoſi, calore nunquam non leniſſimo, fuit evocatum, donec reſiduum ad ſiccitatem videretur deductum. Latex omnis obtentus æquabat uncias octo cum ſex drachmis. Adplicatum jam retortæ aliud excipulum.

Auctus calor balnei: natæ in collo retortæ guttæ ſubflavæ, collectæ in excipulo, ſex drachmarum doſin exhibuerunt.

N 2 Spi-

Spiritum volatilem alkalinum fluidum nunc deſcriptum odore retulit; ſyrupum violarum colore tinxit viridi; efferbuit cum acidis; cum acido muriatico concre in ſal vit ammoniacum.

Diſtingui poterat liquido eidem innatans tantillum olei, nonnihil flavicans, odore empyreumatico infectum.

Maſſa in retorta reſidua, texturæ rarioris, levis, friabilis, ſubgriſea, unciam fere dimidiam æquabat. Soluta in aqua pura; ſeparatum, ope chartæ emporeticæ, liquidum limpidum ab admista terra, in acido nitroſo vix non ex integro ſolvenda.

Qui chartam transierat liquor ſalſum in lingua excitavit ſaporem; ſolutam in acidis Lunam, ſolutam ceruſſam, inde dejecit; in Lunam illam corneam, hanc in Saturnum corneum

Admistus ſolutioni Mercurii ſublimati corroſivi, ſubflavescentem produxit colorem.

Solutioni vitrioli Martis, ſolutioni vitrioli Veneris inſtillatus, præcipitatum dedit, colore albo donatum.

Tent. 2. Miſſæ per chartam bibulam unciæ decem ſalivæ; expoſitæ tum calori leni in vitreo puro vaſe, cujus orificium epiſtomio chartaceo obſeratum.

Elapſis ſex octove diebus, liquor turbidus, antea, aquæ inſtar, diaphanus: odor maxime nauſeoſus, volatilis, in fundo vaſis nonnihil ſedimenti.

Saliva hæc putrescens ſubmiſſa deſtillationi, uti in *Tent.* 1) ex retorta vitrea, eadem encheireſi, ope ignis plurimum remiſſi.

Expulſâ ſolum unciâ unâ liquidi, ſejunctum excipulum; nexum aliud.

Liquor evocatus ſpiritum debiliorem alkalinum retulit; omnibus etiam inſtructus ſpiritûs ſalis alkalini volatilis, ex urina putrida per deſtillationem obtenti dotibus.

La-

Latex inſequens ab aquâ pura vix diverſus. (*)

Maſſa in retorta reſidua, phænomena exhibuit, quæ in *Tent.* 1. fuerunt adnotata.

Tent. 3. Unciæ decem ſalivæ recentis mistæ cum uncia una calcis vivæ; unde illico extricatus odor volatilis, nares fortiter feriens. Facta miscella in retorta vitrea, ut confestim adponi poſſet excipulum.

Ope caloris moderati expulſa uncia una, nonnihilque magis, humidi, cum acidis quidem non luctantis, cætera vero omnibus alkalini ſpiritûs fortioris dotibus præditi.

Reſiduum id peculiaris obtulit, quod, in aqua ſolutô hoc, ſeparatum denuo per filtrum liquidum ad fundum deponat, ſi ſal jungatur alkalinum, terram albam, in acido nitri, non vero in acido vitrioli, referandam.

Tent. 4. Deſtillata ſaliva prorſum putrida ex retorta vitrea, calore leni, donec prodiens liquidum nullum amplius ſpiritûs alkalini præberet indicium.

Sejuncto hoc omni, reſiduo admista uncia una calcis vivæ; conquaſſata miscella denuoque deſtillationi conmiſſa, excipulo alio addito.

Obtenta ſic uncia adhuc ſemis ſpiritûs alkalini ſat fortis; priorî, qui abs addita calce viva expulſus, fortioris; eâ ſolùm intercedente differentiâ, quod hæc efferveſceret cum acidis, tranquillum illâ ineunte connubium.

Tent. 5. Saliva recens mista cum aqua calcis ſaturata, recenti; dejecta inde calx.

N 3 Idem

(*) Verba Auctoris ſunt: der folgende Liquor war nicht viel mehr, oder weniger, als Waſſer.

Idem oritur phænomenon, ſi ſaliva putrida adhibeatur experimento.

Tent. 6. Sacchari Saturni, ſive acetô deſtillatô, ſive acidô nitri parati, ſolutio aquoſa, inſtillatâ ſalivâ, etſi putredinem nondum paſſâ, Saturnum corneum magna copia dimittit.

Tent. 7. Solutio Lunæ, aquâ forti facta, clarificata, cum ſaliva recenti miſta; eâdem, uti plumbum, dejicitur ratione, Lunam corneam dimittens ex amplexibus.

Tent. 8. Mars ex ſolutione aquoſa vitrioli viridis, per additam ſalivam recentem, præcipitatur.

Tent. 9. Solutio etiam aquoſa vitrioli cyprii per ſalivam recentem turbida redditur; elapſo aliquo temporis intervallo ex albo-griſeum præcipitatum ruit ad fundum.

Tent. 10. Solutio aquoſa ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci (Lakmus) per ſalivam recentem non mutatur.

Tent. 11. Miſti cum ſaliva recenti violarum ſyrupi color illico non mutatur; elapſis aliquot diebûs color elegans ſyrupi cæruleus mutatur in novum, inter viridem & cærulum dubium.

Tent. 12. Saponis in aqua ſolutio per ſalivam non mutatur.

Tent. 13. Solutio aquoſa ſcoriarum reguli antimonii, per chartam emporeticam depurata, ab addita ſaliva non adficitur.

Tent. 14. Saliva recens per chartam emporeticam filtrata, miſta cum ſolutione ſalis alkalini fixi, (*) non

(*) AUCTOR ait: mit einem Liquor von fixem Laugenſalze; an ſo-

non efferbuit; ſaliva turbida, nonnihil viſcidior reddita; demum flocculi fundum petierunt vaſis.

Additum miſcellæ acidum nitroſum, expulſis jam flocculis albis; diaphana inde reddita, ſoluti flocci.

Idem acoris vitriolici, cum ſaliva eadem miſta juncti, effectus; ea ſolum diſparitas, quod miſcella poſt aliquod tempus denuo redderetur ſponte ſuâ turbulenta.

Tent. 15. Saliva recens miſſa per chartam bibulam, cum aliquot guttis olei vitrioli miſta, ſedimen album deponit, acido nulli patens.

Tent 16. Saliva recens leni calore ad mellis conſiſtentiam inſpiſſata, cum oleo vitrioli (qua doſi? *de W.*) in retorta vitrea miſta, ſub initium leniori, tum majori æſtu torta, dimittit ſpiritum ſalis muriatici, cum ſale alkalino vegetabili ſal digeſtivum, cum alkali minerali ſal muriaticum, genuinum, cum alkali volatili ſal ammoniacum, largiens. Notandum ſimul, olfactum detegere quoque ſpiritum ſulphuris volatilem.

Tent. 17. Miſta ſaliva pellucidiſſima, recens, cum ſpiritu alkalino, ope cinerum clavellatorum ex ſale ammoniaco expulſo; nata quidem nulla efferveſcentia, aut lucta liquorum, ſenſim tamen turbulentia enata, miſcella opaca reddita; terra alba fundum vaſis petiit.

Terra hæc in acidis ſolvitur; ſolutio tamen per oleum vitrioli facta, diaphana non manet, ſed uti in *Tent.* 14. (per errorem typi *Tent.* 13. hic citatum) dictum fuit, ſeſe gerit.

ſolutionem aquoſam ſalis alkalini fixi *vulgaris*, *magis* aut *minus* ſaturatam, an ſpontaneum illius deliquium, oleumve ſic dictum tartari per deliquium, intellexerit, ex voce hac generali non patet. *De W.*

Tent. 18. Per ſpiritum ſalis ammoniaci volatilem, qui ope calcis vivæ expulſus fuit, hinc ipſe cauſticus eſt, ſalivæ recenti admistum, nulla producitur præcipitatio, nil mutatur.

Tent. 19. Saliva exſiccata, cum anatico pondere cinerum clavellatorum depuratorum mista, tum ad requiſitum gradum calcinata, lixivium præbet phlogiſticatum, Martem in cæruleum berolinenſe dejicientem.

Tent. 20. Adſeruerunt aliqui, quodſi aurum ac Mercurius cum ſaliva terantur, aurum ſolvi, Mercurium figi; utrumque mihi non ſucceſſit.

Tent. 21. Cibi maſticati, aut cum ſaliva remiſti, tumque in vitreo vaſe adſervati, calore leniori citius multo abeunt in fermentationem, aliîs, ſine ſaliva addita fermentationi ſubjectîs.

Tent. 22. VERHEYENII experimentum imitatus miſcui partes duas farinæ triticeæ cum parte una ſalivæ; partes duæ aliæ farinæ hujus cum aqua pura redigebantur in paſtam: utraque miſcela, vaſi vitreo conmiſſa, exponebatur leni calori: miſcela prior citius multo fermentationem ſubiit alterâ.

Tent. 23. Saliva recens cuprum ferrumque ſolvit, ſi metalla hæcce per aliquod temporis ſpatium in illa adſerventur.

Tent. 24. Saliva recens cum oleo in vaſe vitreo probe conquaſſata, liquidum exhibet, lac adſpectu referens.

Idem oritur phænomenon, ſi panis, butyro, aut pinguedine, inunctus, diu maſticetur.

Con-

Conſectaria

ex tentaminibus cum ſaliva inſtitutis.

Auctores multi ſalivam, uti & bilem, pro ſubſtantia habuerunt, ſaponi analogam; pro liquido ſcilicet ſumſerunt, ex ſale alkalino partibusque oleoſis exactiſſima craſi junctis, conpoſito. Adſumſerunt hoc de omnibus illis corporibus, quæ apta nata ſunt, oleoſas partes cum aquoſis uniendi; atque hinc ſenſu proprio liquorem vocant ſaponaceum.

Attamen per omnia mea tentamina nullum in ſaliva deprehendere potui ſal alkalinum fixum, cum partibus pinguibus, oleoſis, nexum, ſeu iisdem ligatum; multo adhuc minus prorſum liberum, ac nullo alio corpore miſtum, ex ſaliva ſejungi valet.

Sed & ſal volatile alkalinum, in ſaliva manifeſte adeo demonſtrandum, partim acido, partim fixo ſale ligatum eſt. Quodſi enim ſaliva ſapo foret; ſeu, ſi ſalia alkalia fixa & volatilia in eadem pinguis aut olei ope mutuo ſoluta eſſent, miſcella hæc, uti in ſapone, ſive volatilî, ſive fixô ſale alkalinô facta ſit, disjungi deberet, quamprimum adderetur corpus, majorem adfinitatem cum ſalibus alkalinis fovens, quam quæ ſalia hæc inter ac pingue, ſeu oleum, intercedit; ſal nempe acidum. Id vero non contingit. Nulla obcurrit experientia, ubi ſejunctum ex ſaliva in conſpectum prodiiſſet pingue quoddam corpus, post miſcellam ſalivæ cum ſale quodam acido.

Ex tentamine primo, quod exhibuit, per reſiduum a deſtillatione ſalivæ, in aqua ſolutum, argentum & plumbum in aqua forti ſoluta dejici, in ſolutione aquoſa Mercurii ſublimati corroſivi colorem ſubflaveſcentem excitari, demumque ex ſolutione etiam vitrio-

li ferri ac cupri præcipitatum album exturbari; certò concludendum videretur, in capite hocce mortuo, hinc & in ipſa ſaliva, ſal contineri alkalinum fixum.

Plane tamen erronea foret hæc ſequella; præcipitatio ſiquidem argenti atque plumbi ex aqua forti debetur ſali muriatico, ſeu acido muriatico, in ſaliva contento; aut ſali ammoniaco, quod ſaliva pariter recludit, uti ex dicendis patebit. Demonſtratur hoc ex eo, quum ambo illa metalla per caput idem mortuum dejiciantur in Lunam corneam ac Saturnum corneum.

Erroneum pariter foret, ſi quis adſumeret, præcipitatum ex vitriolorum ſolutione obtinendum produci a ſale alkalino fixo, in capite mortuo ſalivæ contento.

Præcipitatum hoc debetur alteri cauſæ, prout etiam ex ſubſequentibus elucescet. In ſaliva adeſt terra calcarea, per acidum muriaticum ſoluta: terra hæc calcarea unitur cum acido vitriolico vitrioli in gypſum, quod fundum petit vaſis; quum nil adſit, a quo gypſum hoc ſuſtineretur ſolutum.

Acidum autem muriaticum, partim, vel & ex integro, terrâ calcareâ privatum, ſolvit metallum, quod per terram calcaream ex ſalibus vitriolicis fuerat dejectum.

Unicum phænomenon, quo veſtigium ſalis cujusdam alkalini fixi in ſaliva contenti indicari adhuc poſſet, illud eſt, quod in ſolutione Mercurii ſublimati corroſivi aquoſa color aliquantum flavicans generetur; quod tamen & inde venire poterit, ſi terræ calcareæ quid ab acido ſuo ſecedere queat, à quo antea in ſaliva hærebat ſolutum, ac ſi terra hæc per ignis æſtum in ſtatum cauſticitatis deducatur: quod quidem in deſtillatione ſalivæ, inprimis dum ſub finem ignis vis inten-

tenditur, haud inpoſſibile eſt; quum idem adpareat, ſi ſolutio terræ calcareæ per acidum muriaticum igne violentiori deſtilletur. Secedit tum acidum muriaticum a terra calcarea, atque terra hæc æſtu continuato cauſtica evadit.

Ex reliquis phænomenis deſtillationis hujus patet, 1) partes conſtitutivas ſalivæ arcte ſatis invicem necti, ac ne aquam quidem lubenter inde recedere: 2) aquoſa liquida maximam partem craſeos ſalivalis conſtituere: 3) in ſaliva contineri partes oleoſas, ſalque alkalinum volatile.

Interim tamen evictum nondum eſt, quo corpore ſal volatile alkalinum, ſub finem demum deſtillationis, igne admoto vividiori, craſin ſalivalem relinquens, in ſaliva ligetur? Ligari autem quodam corpore, certum eſt, alias enim ad initium operationis, ante aquoſa adhuc liquida, prodiiſſet extricatum, & ſub primam caloris actionem petiiſſet excipulum: ſal volatile alkalinum in corporibus, unde fugatur, delitescere naturaliter; ignis æſtu, opeque miſcellæ aliorum corporum nullô pactô productum; inter Chemicos hujus ævi eſt evictum.

Sal alkalinum volatile in corporibus ligatur;

1) per acidum vitriolicum,
2) per acidum muriaticum,
3) per acidum vegetabile,
4) per acidum nitroſum.

Ab acido primo ſal alkali illud ſponte, ſola propulſum ignis vi, recedit; aſt nullum in ſaliva demonſtrari valet acidum vitriolicum.

Si cum acido nexum foret muriatico, una cum hocce acido pariter petiiſſet ſumma, ſalque ammoniacum adfixiſſet collo retortæ; quum corpus nullum adſit,

ſit, quos miſcellam hanc ſpiritûs alkalini volatilis cum acido muriatico poſſet disjungere.

Si autem ſal hoc volatile nexum eſſet acido vegetabili, ambo ſimul, unà cum liquidis, deſtillatione forent in excipulum propulſa.

Cum acido demum nitroſo unitum ideo eſſe nequit, quum miscella hæc in retorta detonationem excitâſſet.

Quodſi ſal alkalinum volatile, ceu ſapo ſtarkeyanus, ſeu ligatum partibûs oleoſis, delitesceret in ſaliva, id inde patere deberet, ſi admisceretur ſalivæ acidum; tum enim deconponenda eſſet talis unio, ſal volatile amplecteretur acidum, atque oleum incumberet ſummitati liquidorum ſalivalium.

Vel ex hisce jam elucet, ipſas oleoſas partes ope ſalium alkalium cum aquoſis in unum corpus in ſaliva non jungi; uti quidem credere quis poſſet, & revera creditum antea fuit: ſal enim alkali fixum, ut *fixum*, in ſaliva non deprehenditur, & quodſi etiam adforet, craſis ſalivæ per adjunctum acidum, uti diximus, mox deconponeretur.

In Diſſertatione mea *de fermentatione* quæſtionem propoſui — — quo vinculo in alkohole oleoſæ partes cum aquoſis nectantur? atque demonſtravi tum argumentis vero valde ſimilibus, vinculum hocce nil niſi aërem fixum poſſe conſtituere.

Hoc ipſum ligans & in ſaliva adſumi debet, non quidem ex eo, quod nullum aliud inveniri ibidem queat; ſed quod cernamus, in fermentatione corporis cujusdam ad usque putrefactionem nunquam non ſejungi inde aërem, atque prout hæc recedit, non ſolum liberari ſal alkalinum volatile, ſed & terram partesque oleoſas ex liquido ſenſim extricari.

Aër

Aër hic exacte adeo cum corporibus eſt unitus, ut ope antliæ pneumaticæ extrahi, adinſtar aëris communis atmoſphærici minime inde queat: ſolus calor aptus natus eſt, ut illum ſenſim vinculîs ſuîs exuat, elaſticum reddat, ac expellat. Quod vero aër remiſſus non niſi ſenſim perficit, id ipſum candescentiæ ignis citius præſtat; aërem fixum illico in motum deducit, prorumpit hic ex corporibus, atque ſalia volatilia alkalina, una cum oleoſis partibus, ſimul fugiunt liberata.

Aëri nunc dicto tribuenda pariter eſt maxima dispanſio, quæ ſub deſtillatione cornû, aut ungularum, ut ſal inde obtineatur volatile alkalinum, obſervatur. Rarefactio hæc tanta eſt, ut, maximîs licet excipulîs, vapores, hac ſub operatione prodeuntes, coërceri colligique nequeant. Non tamen adeo violenta amplius eſt, dum alkali volatile, per deſtillationem cornuum jam obtentum, rectificatur.

Aër itaque fixus nulla ratione pro *petitione principii* habendus; corpus conſtituit verum eſſentiale in humoribus humanis aliisque corporibus: ſine aëre fixo corpus non foret id, quod revera eſt, atque deperditione illius corpus, jam tardius, jam velocius, in corruptionem (*) tendit; prout nempe aër hic tardius, aut velocius ex craſi corporum evolvitur.

Secundum experimentum demonſtrat præſentiam ſalis alkali volatilis in ſaliva: ſalia enim alkalia volatilia non per putrefactionem primum produci, ſed vere in corporibus exiſtere, in quibus poſt putrefactionem

nem

(*) Hæc verba in libello Auctoris denuo deſiderantur.

nem, & hac durante, deprehenduntur, evictum nunc jam ſatis habetur.

Tertium experimentum indicat, per calcem vivam ſal alkali forte ex ſaliva recenti liberari; quod tamen ſolutiones nullas terrarum in acidis factas præcipitat.

Concludendum, ſecundum principia vulgaria Chemiæ, hinc foret illico, in ſaliva verum ſal ammoniacum recondi: quum tamen per tentamen primum, mediante igne vivaciori ſal ejusmodi non obtinuerim, quod tamen accidere debuiſſet, ſi ſal alkali volatile acido muriatico junctum in ſaliva contineretur; (*) concluſio illa non valet.

Aliô acidô ſal volatile alkali ſalivæ ligatum pariter eſſe nequit; ſi enim acidum vitrioli vinculi obiret vices, veſtigia hujus acidi deberent detegi, calx in gypſum foret verſa, nec ab acidis amplius deberet ſolvi, prout tamen fit, dum ſalivæ jam fuerat admiſta, atque ſal alkali volatile exin fugaverat.

Si junctum foret acido nitroſo, ſalis ammoniaci hæc ſpecies ſub deſtillatione ſalivæ detonaret, igne validiori ad ſiccitatem usque deducta.

Cum acido demum vegetabili ſi eſſet nexum, una cum acido hoc comitaretur prodeuntia ſub deſtillatione liquida.

Vero itaque ſimillimum, quin & certum plane habetur, acidum non eſſe, quô alkali volatile in ſaliva ligatur; tum, ſine auxilio corporis alterius, aut pu-

---

(*) Tota ſequens, quæ ex præmiſſis utique fluit, in libello denuo obmiſſa concluſio. An vitiô Typothetæ? — *De W.*

putrefactionis, id non extricari, aut ſenſibus percipi poſſe.

Hinc, quod jam ſupra monui, etiam hic patet, ſal hoc volatile alkalinum in ſaliva recenti per aërem fixum adeo ligari, ut per ſenſus illud capi nequeat. Dum vero per calorem lenem in putrefactione aër fixus ſalivæ in motum deducitur, ac elasticus redditur, recedit a ſale volatili alkalino aliisque corporibus, queis hærebat adnexus, tumque mirum plane non eſt, ſi tunc primum alkali volatile in ſaliva percipiatur, quando putrefactionem jam ſubivit.

Quod caput mortuum a deſtillatione ſalivæ reſiduum, per ſal alkali fixum præcipitari queat, demonſtrat, præter ſal muriaticum etiam acidum muriaticum, terræ calcareæ junctum, ſalivæ inhærere. Horum binorum ſalium origo facile perſpici poterit, ſi cogitemus, homines ſingulis diebus non ſolum ſal muriaticum vulgare, ſed & cum hoc aliam ejus ſpeciem corpori ingerere, acore muriatico, terrâque calcareâ conpoſitam, quæ fixo æque ac volatili alkalino ſale dejici valet.

Tentamen quartum indicat, aërem fixum per putrefactionem ſalivæ nondum plane expulſum inde fuiſſe, ſed remanſiſſe adhuc aëris hujusce partem, quæ partem ſalis volatilis hactenus ligans, per calcem autem vivam demum liberetur. (*)

Quod

(*) In libello Auctoris ſequitur hic locus ſequens: daß aber der flüchtige Laugeiſt, der vermittelſt des äzenden Kalkes aus dem Speichel ausgetrieben wird, kann man aus meiner Abhandlung vom Kalk und den äzenden Körpern deutlich lernen. Deeſſe hic denuo videntur quædam, aut erroribus typographi-

Quod ab aqua calcis recente, per experimentum quintum, tum ſaliva recens, tum putrida præcipitetur, aut, ut clarius loquar, calx viva cauſtica in aqua calcis denuo vertatur in crudam, hincque ex aqua recedat; demonſtrat præſentiam oleoſarum pingiumque partium in ſaliva manifeſtiſſime; nam, uti in ante adducta diſſertatione demonſtravi, quod calx viva non per aërem fixum, uti *Cl.* BLACK, aut per acidum cauſticum, uti *Cl.* MEYER adſeruit, ſed ſolum per partes pingues in crudam denuo reduci poſſit, præcipitatio hæc, aut crudescentia calcis vivæ in aqua calcis oleoſis unice partibus ſalivæ adtribuenda eſt, quibuscum calx viva connubium inivit.

Tentamen ſextum, & ſeptimum aperte demonſtrant exiſtentiam ſalis muriatici in ſaliva.

Ad octavum nonunque tentamen, queis expoſitum, vitriolum ferri & cupri per ſalivam recentem nonnihil præcipitari poſſe, quæ antea de hoc præcipitato dicta fuerunt, repetenda ſunt: hac ſcilicet præcipitatione ſal nullum alkalinum liberum in ſaliva demonſtrari; nulli namque alteri cauſæ præcipitatio hæc debetur, quam terræ calcareæ ſalivæ, ab acido muriatico ſolutæ. Cum hacce terra unitur pars acoris vitriolici in gypſum, quod præcipitatum hoc in hac miſcella conſtituit.

Ten-

---

phicis metamorphoſata; nam, ſi ſubponamus ſolum verbum ſextum der eſſe ſuperfluum, totum nondum ideo clarius redditum; quum ſine citatione *Diſſertationis de calce & corporibus cauſticis* noverimus, per calcem vivam ſpiritum alkalinum volatilem ex ſaliva expelli. *De W.*

Tentamen decimum demonſtrat, in ſaliva recenti nullum adeſſe acidum; alias enim ſolutio ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci color cæruleus in rubrum verti debuiſſet.

Color ſyrupi violarum, per tentamen undecimum ideo non mutatur, quod neque liberum acidum, nec liberum alkali in ſaliva deprehendatur; quod autem, elapſo aliquo tempore, in viride tamen nonnihil inclinet, ratio eſt, quod ſaliva initia putrefactionis ſubierit, hinc ſalis alkalini volatilis quid liberatum ſit, a quo color cæruleus ſyrupi parum mutatus.

Experimentô duodecimô, quod ſapo per ſalivam non coagulatus fuerit, ac decimô tertiô, quod Mercurium ſublimatum corroſivum non dejecerit, evincitur, in ſaliva nullum adeſſe acidum liberum.

Ex tentamine decimo quarto manifeſtò cernimus præſentiam terræ calcareæ in ſaliva, eamque eſſe ſolutam ab acido; idem evincitur per tentamen decimum quintum, vî cujus terra hæc cum inſtillato ſalivæ oleo vitrioli gypſum largitur.

Præſentiam acidi muriatici in ſaliva demonſtat tentamen decimum ſextum.

Tentamen decimum ſeptimum decimo quarto plane accedit, terram pariter in ſaliva exhibens calcaream.

Quod per tentamen decimum octavum nulla præcipitatio ex ſaliva oriatur, ſi cum ſpiritu alkalino volatili cauſtico miſceatur, ratio eſt, quod ſalia volatilia cauſtica terram nullam ex acidis dejiciant.

Quod, per tentamen decimum nonum, ſaliva exſiccata, cum cineribus clavellatis, aut ſale tartari, calcinationis ope lixivium præbeat phlogisticatum, a quo ferrum colore cæruleo præcipitatur, exiſtentiam olei animalis in ſaliva evincit.

In tentamine vigeſimo primo, & vigeſimo ſecundo aër fixus primas obtinet. Aër fixus corpus illud eſt, quod in omnibus fermentationibus præcipuum tenet locum: quò major aëris hujus quantitas in corporibus adeſt, eo vividius citiusque fermentatio procedit; dummodo non deficiant circumſtantiæ ſimul agentes. Hæc pariter ratio, cur ſubſtantiæ fermentationi ſubeundæ aptæ natæ, citius multo meliusque fermentent, ſi cum ſaliva misceantur.

Adſerit *Celeb.* BOERHAAVIUS, Indos Americanos potum palato illorum gratiſſimum, inebriantem, methodo huic populo peculiari, conficere. Vetulis nempe incumbit, ut frumentum americanum maſticent, & pultem inde natam, una cum ſaliva copioſe admista in vas exſpuant terreum, huic fini deſtinatum. Liquidum hoc præſtans cum aqua dilutum coquitur, & ad fermentandum reponitur.

Ex tentamine vigeſimo tertio & vigeſimo quarto ſuspicari denuo deberemus ſalis liberi alkalini in ſaliva præſentiam, ceu remedium, quo partes olei ac butyri pingues cum partibus aquoſis ſalivæ exacte uniantur, ac ſuccum ſimul conſtituant lac referentem.

Attamen per omnia tentamina ſal hoc liberum alkalinum in ſaliva recenti detegi non poteſt.

* * *

Ex omnibus, quæ hucusque per experimenta & inde deductas concluſiones circa ſalivam fuerunt adlata, adſeri cum multo fundamento poteſt, liquidum hoc ipſum partibûs conponi ſequentibûs:

1)

1) aquâ purâ;
2) partibùs oleosîs;
3) aëre fixô;
4) ſale volatilî alkalinô;
5) terrâ calcareâ;
6) ſale genuinô muriaticô;
7) ſale, ex acido muriatico, terraque calcarea concretô.

Partium harum, ſeu corporum nunc enumeratorum, quæ craſin liquoris abſolvunt, quem *ſalivam* dicimus, non niſi priora quatuor ceu principia vera conſtitutiva habenda ſunt; reliqua duo ad vires ac dotes liquidi ſalivalis nil plane faciunt; accidentalia ſolummodo ſunt, hinc pro veris elementis corporis hujus, in humana œconomia adeo neceſſarii, minime admittenda.

Salivæ utilitas.

An noſtrî ævi Phyſiologorum ullus ſalivam humoribus excrementitiis adnumeraturus ſit, multum dubito. Liquidi hujus craſis peculiaris ejusque principia, jam in anteceſſum ſatis demonſtrant, eum a Creatore non ſolum in bonum quemdam finem productum, ſed & in eum poſitum fuiſſe locum, ubi ſcopus cui deſtinatus, eum reddidit neceſſarium.

Prima, quam ſaliva homini, æque ac animalibus, præſtat utilitas, dependet ab illius parte aquoſa; per hanc cibos dividit, ac ut in partes minores redigantur, adjuvat: præterea facit, ut cibi, jam maſticati, facilius deglutiantur; ceu liquidum ſalia, illis inhærentia, ſolvit, ciboſque eo gratiores ac ſapidos

res nimis acres mitiores reddit; linguam & palatum contra varia incommoda tuetur.

Quodſi liquidum hoc deſit, loquella ægre ſuccedit, lingua palato adhærescit, cibi inſipidi videntur, ingrati, nec deglutiri commode queunt.

Altera, ac inter cæteras inſignis maxime utilitas ſalivæ debetur peculiari craſi partium oleoſarum, cum aëre ſixo ſaleque volatili alkalino. Per unionem hanc ſaliva redigitur in ſpeciem ſingularem ſaponis, in ſaponem nempe tenuem, ſubtilem, dotibûs, non vero nauſeoſô, ſaponis communis præditum.

Proprietas hæc egregiam exſerit utilitatem, ut ſalivâ mediante non ſolum partes pingues, mucilaginoſæ, dividantur, emolliantur, ſed & pingues oleoſæque ciborum partes cum ſalinis, aquoſis & mucilaginoſis ſuccis intime nectantur; ut juncta ſimul hæc in corpus redigat homogeneum, ac in ore jam ſuccum præparet, lacti æmulum: hinc in ore jam, ſalivâ adjuvante, dimidiam partem liquor conficitur, a quo conſervatio noſtra in integrum dependet.

EME-

EMETICA.

§. 1202.

Vomit ria indicantur 1) *a fœditate &c.;* toties explicavi hoc: ſed prudens Medicus primo examinet, an fœtor ore procedens non ſit ex corruptis dentibus, ac gingivis: hinc primo luſtretur os, antequam emeticum præſcribatur; nam 1) emeticum non juvaret; 2) in provecto ſcorbuto putrido vis emetici agitatione ſua noceret vaſis internis debilibus, acri humore distentis. Ut vaſa facile fluunt ſanguine in gingivis, ita ſæpe in internis visceribus: lethales hinc viſæ hæmorrhagiæ.

2) *Spontaneo vomitu, una cum magna ejus facilitate;* modo cauſa non ſit ventriculi ſcirrhus: ſunt enim homines, qui ſuspicione laborant ſcirrhi ventriculi, & facillime evomunt, quæ ventriculus ingeſſit; quales plures novi; ubi emeticum 1) non auferret cauſam; 2) eamdem irritaret. Videndum præterea, an non forte cauſſa ſit hernia, quam aut ignorat æger, aut tegit Medico. Sed cæteroqui, ſi ex cauſa examinata adpareat homo ille eſſe cætera ſanus, ſed ita quoad ventriculum conparatus, ut ad minimas indigeſtiones facillime vomat, quemadmodum & infantes ſolent & canes, talibus, ſi vomitus ſpontaneus non ſufficiat, vel continuus & nimius ſit, poterit blande vomitus artificialis conciliari.

O 3 Nul-

Nullibi, HAENIUS hic in margine codicis notavit, minus Medici ſunt hippocratici, quam hic.

1) Tota Germania, tota Gallia, tota Anglia, Italorum multi omnem fere acutorum & chronicorum curam ab emetico ordiuntur.

2) HIPPOCRATES contra videndus *Aph.* 1—22. 24., 2—29, & 4—10, & diſerte vetat 4—17. & maxime in *fragmento heurniano* a *No.* 17 ad 27.

3) Ipſa praxis tamen caſibus innumeris oſtendit, generalem illam doctrinam eſſe perniencioſam; ut patet ex HOFFMANNO, DECKERS, TORTI *de febribus.*

4) BOERHAAVE laudandus, qui praxin hippocraticam unice & docuerit, & ſequutus ſit.

5) Qui BOERHAAVIUM & HIPPOCRATEM ſequuti, æque, & forte verius, praxeos felicitatem teſtantur, quam qui non ſequuti.

3) *A natura materiæ cognitæ, ut mobilis, vel inmobilis*; *mobilis* eſt materies vel bilioſa putrida, copioſe ventriculo ejecta; vel acida coloſtrata, copioſe exiens; vel glutinoſa multa copia ſponte ejecta. *Inmobilis* eſt, quando nauſeæ adſunt, vomitusque inanes, educentes vel nihil, vel id, quod vi ex ventriculo exprimitur. *Mobilis*, quando facile & multum ejicit homo, nec inde tamen vomitus ceſſat: *inmobilis* eſt ſymptomatica ſæpe initio acutorum materies. *Mobilis* eſt materies critica, ſi ſigna coctionis prægreſſa ſint, ſi ſtatus morbi jam adfuerit, ſi ſigna perturbationis criticæ vomitum prænuntiaverint, ut ſunt nauſeæ, retractio hypochondriorum, & tandem nunc tremula agitatio labii infe-

ferioris, ac levis ſalivatio. Si hic nunc natura deficeret, eſſet adjuvanda, eo, quo mox dicetur, modo.

4) *A loco adfecto repletione & obſtructione, infra diaphragma; maxime ſi ea adfectio primaria, nec aliud repugnet.*

Ita 1) ventriculô repletô, ut homo fere apoplecticus futurus ſit; ubi ora ventriculi, ſuperius inferiusque, arctiſſime clauſa; ibi vomitus prodeſſet, ſi poſſet fieri. Verum 1) emeticum non intrabit forſitan; 2) ſi intraret, produceret facile, ſub violenta actione vomendi, rupturam vaſorum in cerebro; quum jam copia ſanguinis magna in cerebro contineatur. Tamen anxietates non tolerandæ maximum malum minitantes, indicant vomitorium. Mox dicam, quid ſit faciendum.

2) Hepar, lien, ſyſtema venæ portarum & meſenterium laborant obſtructione, quam tollendi ſpes eſt; quam neque ulla vel ſcirrhi, vel ſubpurationis, vel acrimonia notabilis ſigna comitantur, & in quo toto corpore nil præterea culpandum eſt: ibi indicatur vomitus, haud ideo, quia in ventriculo malum quærimus, ſed ut vomituum ſubcuſſione deopilarentur obſtructa abdominis viscera vaſaque.

Verum, non tantum, quando locus adfectus ſub diaphragmate eſt, ſed & ſupra. In vomica pulmonis clauſa *magnus* Hippocrates, ut vidimus alio loco, emeticum dedit, ut abſceſſus rumperetur ſurſum, pulmone prius bene repleto emollientibus, & ſuperficie aëra pulmonis prius bene humectata vapore aquæ calidæ, ut reſiſtentia ibi minor eſſet.

Attamen caſus dantur, ubi emetica etiam operantur bene in ſubpuratione ventriculi. Signa inflammationis ventriculi in nobiliſſimo viro prægreſſa erant,

ſigna abſceſſûs ſequuta: tres, quatuor ſeptimanæ absque ruptura ejus erant elapſæ. Senior quidam Medicus, HIPPOCRATEM in abſceſſu pulmonis ſequutus, dedit ipecacuanham; unde ruptus abſceſſus, pusque multum vomitu excretum. Verum animadverſum eſt, pus non omnino exiviſſe. Medicus bis ter in hebdomade repetivit emeticum lene, & per ſeptemdecim annos ſanus ac vegetus, vinorumque meracorum ſtrenuus potator vixit.

Anceps hæc cura videri poteſt, eſtque revera aliquo modo talis: poteſt enim abſceſſus rumpi extrorſum, quod minor quandoque ibidem tunicarum reſiſtentia; unde pure elapſo in cavum abdominis ac putrescente, horrenda ibidem mala queunt excitari.

Verum, rogabit quis, an non idem discrimen eſt in HIPPOCRATIS methodo, abſceſſum pulmonis rumpendi per emetica; quippe & ibidem poteſt abſceſſus minus reſiſtentiæ invenire ad membranam externam, quam aëream; tuncque pus in cavum thoracis elapſum empyema facit?

Eſt tamen aliqua differentia: nam 1) in vomica clauſa pulmonis pars adfecta cum pleura ſemper coaluit, ut tunc ſit ille locus firmior ad retinendum pus; nec probabile, illud in cavum thoracis depluere, niſi longiori tempore corruptum fuerit, aut pondere ſuo extenuaverit & humectaverit ita membranam extimam pulmois in loco ab illa concretione remoto; quo fit tunc, ut in cavum thoracis cadat. 2) Si ceciderit violenta actione emetici pus in cavum thoracis, ſupereſt adhuc curatio una per paracenteſin, maximam ſpem faciens, dum pus tempore illo adhuc bonum eſt.

Hæc minus in ventriculi abſceſſu ita ſe habent: etenim pus extrorſum rupto abſceſſu non poteſt ex

ab-

abdominis cavo educi. 2) Ventriculus non ita coaleſcit cum vicinis loco inflammationis, maxime ſi inflammatio ſit in latherali aut poſtica ejus regione.

Hinc anceps cura non inſtituenda, niſi bonorum Medicorum maturo conſilio habito, & monito ægro, ejusve familia, periculi, quod aliquando inde poteſt oriri.

Cæterum & pulmonis abſceſſus clauſus manens, abſceſſusque talis ventriculi, ſunt terribilia mala: in hoc primo chylopoëſis vitiatur, in illo hæmatopoëſis. Pure acri facto vel ejus effuſiones exſpectandæ ſunt in cava corporis, vel ſanguinis cacochymia, corruptio purulenta, febres hecticæ, mors post longas miſerias: quæ res omnes quoque ægro dicendæ, una cum periculo curæ per emetica: electio ejus rem determinabit. (*)

(*) Videndum autem præſcribenti emeticum, an non repugnet alius morbus ſimul præſens, v. g. phthiſis pulmonalis, hernia exſtans umbilici, inguinis, quæ tantum brachierio cavo retinetur, ne totum abdomen in herniam cadat, graviditas &c. — Tamen graviditas non ſemper vetat: cum *Inſ.* Præside ſemel epilepticam gravidam emeticis curavi, ab inſultu omni; conſiderans, quod paroxysmus epilepſiæ plus noceret fœtui & mulieri, quam actio ipecacuanhæ; omnia etiam ſigna docebant, in ventriculo hærere aliquid irritans, unde paroxysmus incitaretur. Iteratis emeticis demum per 12. annos libera fuit: nunc a biennio ob jurgia domeſtica morbus rediit, & necavit eam, ut litteris mecum communicatum eſt. *De H.*

5) *A natura generali, morbi, vel epidemica;* huc referunt morbos omnes, qui cum vomitu juncti ſunt, ut variolas, morboſque mulos acutos. Verum male! nam variolæ a miasmate intra ventriculum ſuscepto oriri videntur; & ſive vomitorium detur, ſive non detur, cum plena eruptione variolarum demum vomitus ac nauſeæ ceſſant. Si dentur caſus, ubi post emeticum vomitus ceſſet ante plenam pustularum eruptionem, utique vidi multos caſus ceſſantis vomitus prima vel ſecunda die, ſine emetico dato.

2) In acutis morbis eſt ſæpe introverſa ſola perſpiratio, quæ vomitum excitet, dilutione multa inde depellenda; ita, ut irritatione emetici plus ibi nocere, quam prodeſſe debeat.

Verum, ſi ſint morbi acuti, qui paſſim ſubſequi ſoleant prægreſſæ ventriculi colluviei, indicatur emeticum, ſi nihil vetet. Sed de his paullo poſt adhuc aliquid.

Epidemici quoque morbi indicare emeticum poſſunt. Per tres annos SYDENHAM curam hinc feliciſſimam habuit, quarto ab eo deſiſtere debuit.

6) *A conſtitutione anni;* ait HIPPOCRATES *Aph.* 4—4 „ Purgandi æſtate quidem magis ſuperiores ventres, hyeme vero inferiores: “ & 4—6. „ Graciles & facile vomentes ſurſum purgandi, vitantes hyemem.“ Vere enim & æſtate bilis ſæpius mobilis invenitur; minus autumno, aut hyeme. Verum epidemia id indicans, mutat hanc regulam; mutantque eamdem omnes morbi aliis anni temporibus emeticum, poſtulante.

§. 1203. *Vetantur a contrariis horum;* convertamus jam datas regulas. Ergo 1) vetantur emetica, quando nauſeæ & vomitus non à materie notabili collecta orti, ſed ab introverſa tantum perſpiratione.

Ve-

Vetantur 2) a febri concomitante, quam citra manifeſtam cauſam maximeque urgentem, vel citra indicationem epidemicæ conſtitutionis, irritare non licet; expreſſe enim dicit Textus poſt HIPPOCRATEM: *ſine febri concomitante.*

Vetantur 3) a difficultate magna vomendi, quam multi homines habent.

Vetantur 4) ab ignorata mobilitate materiæ; nam prius oportet materiem fluxilem eſſe, aut vomitus poteſt nocere.

Vetantur 5) Si obſtructiones viscerum jam metûm ſcirrhi faciant.

Vetantur 6) *Si quid repugnet;* graviditas, herniæ, menſes, calculi renum. (*) Horrenda res illa frequentia vomitionum ſine neceſſitate, ſi cogitemus, forte quartam hominum partem herniis multis regionibus laborare. Maxime repugnat inflammatio aliarum partium.

Vetantur a morbo quocumque emetica non indicante ex natura ſua, vel ex epidemica conſtitutione: ergo perverſiſſima regula, in omnibus acutis ab emetico incipere.

Vetantur a conſtitutione anni; ſi nihil erit, quod in adverſa anni conſtitutione urgeat.

§. 1204. *Præparatur corpus &c.* 1) *reddendo materiem mobilem, diluendo;* ut enim facile procedat, opor-

(*) Ab apoplexia: caput jam nimis obrutum humoribus: opus hic eſſet valido emetico, quia functiones naturales languent. *Si* operetur emeticum valide, metus, ne caput omnino obruatur; id quod experientia ſæpe docuit. *De H.*

oportet reddere materiem mobilem & quaſi fluctuantem; quum alioqui ventriculus nimis irritetur, totumque corpus; immo, ſi materia non ſatis mobilis, anxietates oriuntur intolerabiles, at actione violentiſſima caput ſanguine obruitur, herniæ facile fiunt &c.

Hoc fit *diluendo*, ut & tenuior reddatur, & ex rugis ventriculi facilius ſolvatur.

Adtenuando, ſi nimis tenax ſit, quam ut poſſit ſolvi a tunicæ villoſæ plicis. Mel, nitrum, ſucci ſaponacei acidi, in cauſa putrida hoc faciunt. Si ſpiſſum gluten ſit in mucoſo homine, aqua cum amaris id efficit. Si acida caſeoſa materies, tunc adtenuant illam ſimul abſorbentia & inmutantia.

Reſolvendo, per ſapones & ſtimulantia, ſecundum indicationem directa. Gummiferulacea, myrrha, ſalia neutra, reſolvunt gluten ſpiſſum frigidum: cæterum adtenuantia ſimul ſunt reſolventia. Hæc omnia, ſi tempus ferat.

2) *Vias laxando*, *lubricando*, *per emollientia*, *oleoſa*, *blanda*, ut minori cum vi ſtimulus emetici partes adficiat, utque acris putrida materies vomitu ejicienda minus in tranſitu noceat: maxime, quum talia ſæpe citra emeticum jam excitent vomitum. — Tamen fatendum eſt, aquoſa, mellita, oleoſa, copioſe ſumta, ſæpe inhibere actionem emetici, ut toties jam vidimus; ſed, ſi non inhibeant, efficiunt vomitum faciliorem.

3) *Prius mittendo ſanguinem &c.* uti pariter toties vidimus ex SYDENHAMO. Fit hoc, quò caveamus, ne inpedito tranſitu ſanguinis per aortam deſcendentem, vaſa crepent in cerebro, aut pulmone, aut ventriculo ipſo. Quum post BASILII VALENTINI *currum triumphalem antimonii* editum adeo frequens eſſet, infortunatos caſus videre, juſſu Regis & Senatus (Parlamenti) PAPINUS, aliique Pariſini aperue-

re

re cadavera aliqua eorum, qui post emetica obierant, & invenere ſæpe ipſa vaſa in cranio rupta, cerebrumque ſanguine conpreſſum, inundatum. Hinc illi in antimoniata vehementer invecti ſunt. Bonus noſter Boerhaavius ſæpius dixit, infortunia illa potiſſimum accidiſſe ex neglecta venæſectione ante emeticum.

§. 1205. *Excitatur* 1) *irritando ſpiritus &c.*; ſane adſpectus poculi, ex quo olim emeticum, aut ingratiſſimum medicamen, quis hauſit, quandoque ſubficit, ut vomitus cieatur. Adſpectus alimenti, quo quis olim valde ægrotavit, jubet homines mobiles, maxime feminas, & puellas, de menſa ſurgere, ut vomitum prævertant.

Aut agitatione quadam non conſueta, in mari &c.: Hippocrates ait *Aph.* 4—14. „Ubi quis biberit helleborum, ad motiones quidem corporum magis oportet ducere, ad ſomnos vero & quietem minus.“ Declarat autem navigatio, quod motus turbet corpora. Et 4—15. „Quando vis magis ducere helleborum, moveto corpus: quando vis ceſſare, ſomnum facito, & non moveto.“

Non conſueta; novi, qui nunquam adſuescunt motui in mari, aut in rheda, ſed qui, pueri, adolescentes, ſenes, ſemper inde vomant; plurimi vero adſuescunt.

2) *Irritando fibras faucium & pharyngis pennâ, aut ſimili quadam re*; hæc methodus in ea neceſſitate maxime laudanda, ubi levem ventriculi evacuationem velimus efficere, ſine motu magno, aut corporis perturbatione. Convenit poſt ſummam ventriculi ingurgitationem, ubi ſine vomitorio & cum vomitorio, omnia mala timenda ſunt. Leni tali irritatione extemplo quandoque hos homines periculo exemi.

3)

3) *Copia magna ingeſta aquæ inſulſæ cum oleo, melle, ſaccharo, & ſimilibus, tepidis*; quum enim ventriculus repletus ſit prava materie, aqua, oleum, mel, ſaccharum, materiem pravam diluunt, inciduunt, a concretione cum ventriculo ſolvunt, & quum præcipue tepide ſumantur, nauſea augetur, ut a tepidis fit. Calida valde, ac frigida, nauſeas ſopiunt: ſed homines facile mobiles a tepido alimento, aut potulento facile nauſeant; præcipue, ſi olim tepidis adſumtis vomitum promoverint: ſola recordatio ſufficit, ut vomant. Americanæ fruticis paraguaiæ folia olim ſolebant inſtar theæ infundere & bibere, indeque egregie vomere; eſt inſulſa fatua herba, nauſeas excitans, dum tepide ſic bibitur. Erat præcedenti ſæculo mos apud Batavos, ut ſemel, aut bis in anno, ad prophylaxin, vomitum provocarent, uti multi nunc venæ ſectionem, vel purgantia adhibent (qui mos & apud Romanos multos olim in uſu erat, ſæpius in anno, quin & ſingulis menſibus, ſcopo prophylactico ſumendi emeticum; uti notum de C. JUL. CÆSARE, eum omni menſe peculiarem habuiſſe *diem emetiken*) Boni amici ſe ad præfixum diem invitabant, ut ſociatâ operâ vomerent. Bibebant hujus herbæ infuſum, & in commune vas, in medio poſitum, omnes vomebant; & quia vomitus unius alteri creat nauſeas, hinc adſpectus totius illius vomentis ſocietatis unumquemque eorum ad faciliorem vomitum incitabat. Narrantes audivi ſenes Batavos, quod olim ſólerent Pater- ac Materfamilias cum liberis ſuis ad certum diem anni infuſo hoc adſumto communi ſodalitate egregie vomere.

4) *Omni acri valde & ſimul viscoſo, anethi &c.*; omnes hæ herbæ habent viscoſum, quod nauſeas creat,

&

& acre, quo ex nauſea vomitum cieant: his oportet ipecacuanham addere.

5. & 6.; hæc non explico, quia ex *Materie medica* & ex *Chemia* abunde nôstis. Verum hujus claſſis utriusque doſis ſit admodum limitata, & non detur, niſi indicatio ſit, fortem concuſſum facere. Ecquidem Sydenhamo frequenti in uſu vina emetica erant, ſed magno viro eòusque ignota ipecacuanha; qua, ut mitiori, uſus procul dubio fuiſſet, eam ſi cognoviſſet. Eſt hæc ipecacuanha tam blanda, ut ipſis infantibus nunc queamus emetica dare.

§. 1206. *Horum quidem delectus &c.* v. g. in onusto nimium ventriculo potius levi faucium irritatione provoco vomitum, quia 1) vix intrabit in conſtrictum ventriculum emeticum: 2) ſi intret, poterit in repletiſſimo adeo viscere facere, ut fere crepet — Si in acuto materies turgere videatur, vel pennâ, vel aquâ tepidâ &c. moliri oportet, an vomitus ſuccedat, antequam ad fortiora deveniamus.

2) *Doſis;* eſt *fragmentum genuinum* Hippocratis *de remediis purgantibus*, quod Heurnius ab oblivione & interitu vindicavit, quodque videtur eſſe exordium deperditi operis Hippocratis *de Helleborismo*: in hoc fragmento Hippocrates ait N. 15. 16. 17. 18. „At ſi dicat, ſe nunquam aut emeticum aut purgans adſumſiſſe, petatur ab illo, num, dum ſanus exiſteret, alvus ipſi ad inferiora facile mobilis fuerit, & an facile quandoque vomuerit? & an, poſtquam ſe quandoque nimiâ alimentorum copiâ expleviſſet, in diarrhæam incidere ſoleret?" — „Cuncta hæc examinare oportet, ut poſſis ei recte conſulere. Fœdum enim eſt, occidere eum, cui pharmacon dederis."

En

En in pulcro hoc fragmento compendiô omnia, quæ doſin debeant determinare: addamus modo, quandoque dari occaſiones, quæ jubeant illico dare draſtica, & doſi magna, dum venenum in ventriculo ſusceptum eſt. Nimia vis opii, napellus, œnanthe, cicuta &c. Etiam mutat doſin copioſum gluten v. g., quod expellere animus eſt; in eo enim doſis fortior petitur, quum vis emetici alioqui illi inviscetur.

3) *Formula;* aut pulveris, aut haustûs, aut largioris infuſi, decoctive: haustus præfertur ſæpe, quia tunc brevi ſequitur vomitus: ſed, ſi materia ſit tenax nimium, infuſa ſæpius ſumta quandoque melius promovent. Sed hoc potius ſcitur, quando epidemica mala vomitum poſtulant; tunc ex pluribus exemplis discitur, quæ formula cæteris præſtet. Id interim verum, quod præſtet in genere, unica vice integrum dare, quum rarius obtineamus ab ægris, ut ſæpius adſumant nauſeoſa.

4) *Tempeſtivitas;* æſtas & ver aptiſſima eſſe, ex obſervatione docuerat HIPPOCRATES; niſi aliis temporibus etiam aliquid urgeat.

Verum *tempeſtivitas* conſideranda maxime in acutis, chronicisve morbis. 1) In acutis tempus nunquam eſt, niſi materies turgeat; τὰ δὲ πολλὰ ὀυκ ὀργᾷ. Exceptis his caſibus nunquam. Adeo convictus videtur HIPPOCRATES hujus regulæ, ut, quando in validis acutis indicationem emetici videret, tamen per alia remedia ægro ſubcurreret, donec morbus ad finem decurreret.

§. 1207. *Promovetur potu copioſo, leni, aquoſo, mellito, tepido, post ſingulos &c.* ſumto emetico exſpectet æger per $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{4}$. horæ, num vi ejus vomat. Ubi vomuerit, tunc tepida aqua præſto ſit, ut deglutiat

tiat bonum hauſtum; ſi vomuerit, iterum; idque, quoties vomuerit; donec ultimam aquam tranquille in ventriculo ſervet. Si vero vomitus intra $\frac{1}{4}$. horæ non ſequatur ab emetico, bibat tepidam æger; alioqui, vel nihil operaretur emeticum, vel fieret modo purgans, idque aliquando ſat rude, violentumque. Si butyrum inſulſum, ſi mel, ſi oleum tepidæ aquæ addatur, eo rectius promovebitur vomitus.

Oportet quoque monere, quod præſtet ægrum locare in commodo ſedili, quam in lecto: hoc ſemper adverti in meis ægris, quod longe commodius vomant cruribus pendentibus, remotisque ab abdomine femoribus, quam in lecto, ubi homo ſe ad vomendum inclinans femoribus ventrem premit.

Juvat quoque, interrogare, qui hernioſi ſunt, an bene firmiterque adpoſitum ſit brachierium, ne vi vomendi hernia exprimatur: in lecto vomenti facilius hernia elabetur.

§. 1208. Si vomitus ſit nimius, aut ſi datum ſit emeticum in morbo, aut citra morbum, in corpore, in quo ab actione emetici pravi effectus metuendi eſſent ratione motûs ſanguinis, aut ſpirituum, inpediendus eſt: ut alia occaſione in *Pathologicis* docui. Vini meraci frigidi pauxillum pane exceptum deglutiat homo, vinum aromaticum pane exceptum; calide ventriculi regioni adplicet emplaſtrum de ladano q. ſ. cum ſcrupulo opii ad ventriculum; grana aliquot opii per epicraſin data, demum ſedant vomitum. Sed aliquando non ſiſtitur quacunque arte, vel repullulat: convenit antiemeticum Riverianum. Non ſiſtitur ſubin vomitus, ſi celet homo herniam, vel ſi habeat ſcirrhos in ventriculo, inteſtinis, hepate; anguſtationem, aut obſtructionem, pylori. Vidi omnium horum exempla ipſis oculis in cadaveribus.

* * *

MERERI mihi viſa eſt, ut capiti huic de Emeticis ſubjungatur *Diſſertatio inauguralis medica Cl. Caroli Arnoldi* MEYER, hannoverani, *quem inter amicos numero, de eximio Ipecacuanhæ, nec non aliorum quorumdam emeticorum, refracta doſi exhibitorum, uſu; Gottingæ* 1779. edita. recentiorum inprimis Auctorum cognitione conſcripta.

§. I.

De indicatione ad emetica.

Indicationum juſta formatio quanti apud ægrorum lectos momenti ſit, nemo facile dubitabit. Quum vero ea ipſa non niſi ex perfecta morborum notitia petenda ſit, patet ſimul, ob latentem ſæpius morbi genium & characterem, haud facili negotio indicationem formari. Sunt interim, quibus indicatio ad vomitoria adeo aperta ſæpe eſſe videtur, ut quemcunque forſan tyronem illi ſatisfacere poſſe, credant. Signa enim, quæ neceſſitatem vomitoriorum indicant, quando ſaburra biliosa, vel alius quiscunque fomes in ventriculo & duodeno ſubeſt, tam diſtincte in Medicorum ſcholis narrantur, ut pro pathognomonicis fere habeas. Sympto-

ptomata enim quæ, ut ſigna bilioſæ corruptelæ & conſequenter ut indicationes ad vomitoria, recenſentur, præcipua hæc ſunt: anxietas circa præcordia, dolor in regione ventriculi, ructus fœtidi, nidoroſi, frequentes, amarities oris, nauſea, anorexia, habitus icterodes, lingua ſordida, dolor capitis, vertigo, vomitus ſpontanei. Verumenimvero rariſſime, immo fere nunquam, & in morbis, ubi vomitoria neceſſario requiruntur, omnia hæc ſymptomata ſimul juncta incidunt, ſæpe, præterquam vertigo, dolor capitis, amarities oris, obpreſſionis ſenſus circa præcordia, nulla alia ſigna bilioſæ corruptelæ adſunt.

Ab altera parte plurima horum, ſupra recenſitorum, ſymptomatum adeſſe poſſunt & nullam tamen inde, ad uſum emeticorum, indicationem formare licet. *Inl.* de Haen, qui in uſu emeticorum vituperando multus eſt (R. M. T. III. *p.* 22.), luculenter ſatis, quam incerta hæc ſigna ſint, demonſtrat, atque uberiorem hujus argumenti expoſitionem ſuperfluam reddit, utpote in praxi verſatiſſimus. „ In omnibus, ait, fere morbis (ſermo eſt vero illi de acutis) nauſea, vomituritio, præcordiorum anxietas, os amarum fœdumque plus minusve adeſt, ſi id turgere dicendum, turgebit in omnibus fere morbis materies; enarrata ad præcordia ſymptomata oriri ſolent aliquando a deglútito epidemiarum miasmate. " Paucis tantummodo exemplis dicta corroborare liceat. In morbo nigro & vomitu cruento, antequam morbus declaratus, ſymptomata ex ſupra recenſitis pleraque præcedunt. In volvulo ſæpius vomitus ſpontanei, lingua ſordida, ructus, dolor in regione ventriculi, dolor capitis, amarities oris, &c. initio præſto ſunt, absque dolore locali. Quam facile hæc omnia Medicum non bene exercitatum eò deducere poſſunt, ut emeticum, quod certe

in his morbis incongruum eſt, immo cauſa mortis eſſe poteſt, adminiſtret; præſertim, ſi contraindicantia maxime obſcura obſervatoris oculum ſimul effugiunt? Caſûs memini, non ſolum vomitûs cruenti ob vomitorium perverse datum lethalis, ſed & aliûs, quem huc pertinere credo, & qui memoratu haud indignus videtur.

Aliquot ante menſes obcurrit mihi femina LVIII. annorum (H.), quæ de amaritie oris, ſenſu plenitudinis circa præcordia, nauſea, doloribus capitis, querebatur; vomitu ſimul ejiciens bilioſas ſordes, quæ quidem unà cum lingua ſordida indicationes pro emeticis videbantur, ſiquidem de dolore in abdomine locali, de hernia, vel quacumque alia pathematum cauſa nulla omnino ſuſpicio nascebatur. Eccoproticis incaſſum adhibitis, jam in eo erat, ut vomitorium ægra ſumeret, quum ſua ſponte, die ſeptimo, ſub uſu eccoproticorum continuato, maxima vehementia vomitus vere ſtercoraceos, alvo pertinaciter obſtructa, pateretur, & volvuli tunc demum ſigna manifeſte adparerent. Extrema ſimul gelida erant, ſenſus aboliti, ſumma obpreſſio virium, nec dubia amplius manebant volvuli exquiſitiſſimi phænomena, qui interim heroicis remediis, ut opio, oleo lini, enematibus e fumo tabaci, ſale amplicano, ac ægre quidem, ſanatus eſt.

Expertus etiam Medicus ſæpius in præſcribendo emetico hallucinari poteſt, & dubitanter agat neceſſe eſt, ſi conſtitutionem ægroti, aut morbi genus, &c. nondum ſatis perſpexerit.

§. II.

De doſi dubia emeticorum.

Medici, incommodum toties ex emeſi nascens quum viderint, ſummo ſtudio emeticorum doſin examinârunt.

nårunt. Videtur etiam ea ita jam definita eſſe, ut Medicus experientia doctus in hac re errare facile non poſſit. Accidere tamen poteſt, ut vel exercitatiſſimus hæſitet, ea qua ſolet doſi præſcribere evacuantia. Subeſt forſan idioſyncraſia quædam, corporum tenerior habitus, vel alia quædam cauſa. Damnum præterea, quod ex fortiori doſi emetici provenit, magnum ſæpe eſt, naſcuntur enim nonnunquam inde hæmorrhagiæ, apoplexiæ, abortus, herniæ, prolapſus. (*).

Magnus Boerhaavii Commentator (*Comm. ad* §. 656.) narrat exemplum, in quo mors atrociſſima effectus emeticorum male adſumtorum fuit. Doſis emeticorum tum adeo incerta eſt, ut ex minima ſubinde inreparabiles læſiones oriantur; quum è contrario maximam doſin aliquoties mitis modo effectus excipiat. Mulierem vidi viginti, & quod excurrit, annorum, quæ, adſumtis per errorem drachmis duabus pulveris radicis ipecacuanhæ, vix ſemel vomitum, nec quidem vehementem, experta fuit: ut ſimiles caſus taceam, in quibus plura tartari emetici grana ne ſemel quidem ventriculum ſubverterunt, ut in Maniacis, aliisque (**).

(*) Frequentiâ quoque, non ſolum doſi, adſumtorum emeticorum peccatum fuiſſe, demonſtrat inter alia notum illud exemplum, quod Boerhaavius de nobiliſſimo Barone de Wassenaer in libro ſingulari, cui titulus eſt: *atrocis, nec deſcripti prius morbi hiſtoria, Lugdun. Batavor. MDCCXXIV.* eleganter narrat.

(**) Videantur hic, quæ circa hanc rem adtuli in Tomo IV. *operis hujus, pag.* 438. *de W.*

§. III.

De emeticorum uſu in refracta doſi.

Hæc quum ita ſint, merito Medici aliam quæſiverunt methodum, qua emetica, certe ex numero medicamentorum non rejicienda, tutius adminiſtrari poſſint. Subpetit quoque jam alia methodus exhibendi emetica, nulli incommodo obnoxia tutiorque. Solent nimirum præclari Medici ex non longo inde temporis ſpatio emetica in *refracta doſi* præſcribere; præſertim in vitiis primarum viarum, ubi celerrima evacuatio, aut etiam draſticorum uſus, non indicatur. Sane in ſtatu bilioſo, quando ſordes vel plane nondum mobiles ſunt, vel ex parte crudæ, vomitorium, una doſi vel ſemel datum, raro evacuando omnia ita e ventriculo & vicinia eliminat, quin iſta hinc inde adhuc hæreant.

Præſtat igitur non ſolum, partitis doſibus evacuantia illa exhibere, ſed & certior erit tunc Medicus, hoc modo nunquam nocere ſe poſſe; quod quidem maximi omnino momenti eſt. Accidit forte, quod nec prima, nec ſecunda doſis emetici per epicraſin adminiſtrati, ventriculum ad vomendum irritet, id quod non ſolum non nocet, ſed multo magis è re eſt, ſordes turgescentes, nondum ſatis mobiles, digerendo, &, quamprimum ad evacuationem aptæ ſunt, eliminando, ſicque inſtar digeſtivorum ſine incommodo ægroti tutius & efficacius evacuationem producunt, quam ſi conſueto more, prius digeſtiva & poſtea evacuantia, tum iterum digeſtiva, & ſic porro, adhibentur. Vomitus etiam fiunt faciliores, non ita adficiunt ægrotum, quam ubi emeticum ſemel datum eſſet, quod ſæpius, ſordibus nondum turgescentibus, vomitus inanes facit,

ægro-

ægrotum ſummopere debilitantes. Vis quoque emetici, dum in refracta doſi datum fuerit, in manu Medici eſt; quamprimum videt, ſatis evacuatum eſſe, ſubſiſtere poteſt. Jam igitur in morbis plurimis, in quibus evacuatio per os indicata eſt, melius emetica refracta doſi, quam una majori, adminiſtrantur, nec deſunt ſummi ex arte medica viri, qui hanc methodum commendarunt, Pringle, Pyl, Stoll, &c.

Non eſt, quod addam, dari caſus, quibus hæc methodus minime conveniret, e. g. poſt venenum deglutitum & in paucis aliis morbis, qui celerrimam depletionem exigunt, & facile a gnaro dignoſcentur. Ut vero clarius fiat, quid per methodum, emetica in refracta doſi adminiſtrandi, intelligam, ſubſiciat formulas adferre. Solvuntur e. g. in unciis quatuor aquæ menthæ ſ. vin. grana duo tartarini emetici & de hac miſtura quater per horam, & ſæpius, cochlear ſumitur, donec emeſis valida ſatis fiat & ſordes ſurſum eliminatæ eſſe videantur. In noſocomio viennenſi ſolet ſolutio granorum quatuor tartari emetici in libra una aquæ adhiberi, cujus quartam partem ſingulo horæ quadrante ægri potant (Stoll, *Rat. med. T. I. p.* 58.) Eadem ratione & radix ipecacuanhæ per epicraſin adhiberi poteſt, ſicuti nonnulli in dysenteria ea uſi ſunt; de qua re infra ulterius.

§. IV.

Vis reſolvens emeticorum in genere.

Jam de vi reſolvente, quam poſſident emetica, ſi refracta doſi exhibeantur, diſputandum eſt. Hac virtute omnino emetica vulgatiora, ut tartarus emeticus, ſcilla & radix ipecacuanhæ, ea doſi exhibita, ut

nec vomituritiones, nec vomitus excitent, pollent. Nam tum mox eccoproticorum, mox diureticorum, mox expectorantium & diaphoreticorum virtutem adſciscunt; quæ vires præſertim in radice ipecacuanhæ juxta obſervationes quorumdam Medicorum hujus ævi eminent. Gaudet præterea hæc radix vi etiam antiſpasmodica, immo in quibusdem morbis ut ſpecificum quaſi agit; quod quidem argumentum uberius excutiendi animus eſt.

§. V.

De tartaro emetico.

Tartarus emeticus innotuit jam anno 1662., quo tempore HADRIANUS A MYNSICHT in libro ſuo, *Armamentarium medico-chymicum* inſcripto, primus de illo agit. Hiſtoriam ut & varias methodos illum parandi tradidit, præter infinitos alios, nuperrime *Cl.* OSTERMANN, *Diſſ. de Tartaro emetico*, *Gœtt.* 1776. Partes conſtitutivæ ſunt acidum ſalis tartari & partes ſulphureo-regulinæ antimonii. Multi ſunt Medici, qui ad emeſin ciendam tartari emetici uſum illi radicis ipecacuanhæ præferunt; gustus non adeo nauſeoſus eſt; unde etiam non adeo cito, ſed efficacius, quam hæc radix operatur. SYDENHAMUS antimonialibus ſolum ad emeſin movendam uſus eſt *Cl.* BAKER, qui una cum *Cl.* AKENSIDE dysenteriam 1762. Londini epidemicam in ſingulari libro *de catarrho & dysenteria epidemica* deſcripſit, loco radicis ipecacuanhæ in hoc morbo tartarum emeticum adhibuit. *Cl.* ARMSTRONG (*Eſſay on the diſeaſes moſt fatal to infants*, p. 81. 95.) in tuſſi convulſiva etiam hoc medicamentum radici ipecacuanhæ anteponit. Præter vim emeticam

enim

enim poſſidet purgantem potenter reſolventem, diaphoreticam pituitam incidentem. *Cl.* Brisbane (*Select caſes p.* 51.) „ Several, ait, metallic ſubſtances, and particularly mercury and *antimony* when diſſolved aud united to ſaline ſubſtances — ſems to mix eaſily with the animals fluids acting, as it would appear, not only as evacuant and by irritation, but alſo by reſolving and deobſtruent powers. " In morbis a ſordibus primarum viarum ortis, optimum reſolvens tartarus emeticus in parva doſi præbet; irritatione, qua adficit inteſtina, adhærentes, & tenaces ſordes incidit & eluit. Obcurrunt ſæpius morbi ab obſtructione viscerum abdominalum, chronici ac difficillime ſanabiles, præcipue melancholia, mania, epilepſia, hydrops &c. in hisce tartari emetici protractus uſus, ea doſi, ut vomituritiones, emeſis vero raro, efficiatur (*Eckel-Kur*), validiſſimum eſt remedium. Nota eſt Gallorum uſitatiſſima methodus, grana quatuor tartari emetici in libris quatuor aquæ ſolvendi eamque ſolutionem, ad nauſeam usque, reſolvendi ſcopo, porrigendi: *l'emetiqne en lavage* vocant. Efficacia ejus, quæ in his morbis, ex obſtructione viscerum abdominalium oriundis, magna obſervatur, videtur quoque antiſpasmodica, tollit ſpasmos inteſtinorum & viscerum vicinorum. Doſis ea eſſe poteſt, ut tartari emetici grana quatuor ſolvantur in aquæ cujusdam unciis octo, atque hujus misturæ omni bihoriô, aut trihoriô, cochlear unum, aut duo, porrigantur. Addi poſſunt extracta amara, reſolventia, ſalia media, ſecundum indicationem; cui ſatisfacere e re eſt. In convulſionibus infantum aliisque morbis ſpasmodicis extollit *Cl.* Hirschel (Gedanken die fallende Sucht betreffend, S. 42.) B. Werlhofius (*Opp. T. III. p.* 726.), ejusmodi ſolutionis adhibebat cochlearia duo, iisque inſultum epilepticum, per plures horas continu-

as jam durantem, eodem momento ſubflaminavit; ægrotus per aliquod tempus liber redditus eſt, nullo inde vomendi conatu excitato. Certe in hac parva doſi, in his morbis, ubi emetica & purgantia adeo difficillime operantur, rariſſime, aut nunquam, vomitum faciet. BRISBANE (*l. c.*) bis hydropem, naſcentem ex menſium obſtructione, hoc medicamento ſanavit; quotidie doſin auxit; adeo, ut denique grana decem ſine ulla emeſi dederit. In hoc morbo ſummam efficaciam exigua iſta doſi expertus eſt DONALD MONRO. Similem obſervationem narrat quoque OSTERMANN (*l. c.*) & *Inl.* BALDINGER (*Adnotat: ad Pharmaciam Edinb. p.* 264.) MONRO (*Diſeaſes &c.*) commendat in febribus remittentibus non ſolum ut emeticum, ſed ob vim ſuam diaphoreticam & laxantem. SYDENHAMO & vis ejus in febribus innotuit, ut & *Cl.* BRISBANE, cui in morbis cutaneis etiam ſatisfecit. DUNCAN (*Medical. Eſſays*) ſcillam & tartarum emeticum in parva doſi, in phthiſi pituitoſa, aut catarrho chronico, efficaciſſimum remedium eſſe ait. In paralyſi omnium generum ſæpius illa methodus profuit. In amauroſi, quæ plerumque paralyſis nervi optici & curatu difficillima eſt, *Cel.* SCHMUCKER (Chirurgiſche Wahrnehmungen, I. B. S. 447.), *Cel.* THEDEN, & *Inl.* RICHTER (*Obſ. chirurg. faſc. II. p.* 85.) tartarum emeticum in parva doſi adminiſtratum efficaciſſimum remedium eſſe, obſervationibus ſuis demonſtrârunt. In peripneumoniæ illo ſtadio, quo fracta phlogoſi vires ægrorum languebant, & ſputa ob dejectas vires protrudi non poterant, ſolutio tartari emetici ea doſi exhibita, ut nec vomitum, nec alvum moveret, STOLLIO (*R. M. T. I. p.* 16.) ſatisfecit.

§. VI.

De Scilla.

Proſtat in pharmacopoliis alba & rubra radix, hæc vera uſitatior, efficaciorque eſt. *Scilla* ut medicamentum V. V. jam innotuit Medicis. Aurelianus (*Edit.* Ammiani, p. 355.) in paralyſi commendat: Plinius (XXII. 2.) in ſurditate aurium: in libro de *Euporiſtis* (*lib.* III.) qui plerumque Galeno adſcribitur, de aceto ſcillitico multa prædicantur. Inventor hujus medicinæ Pythagoras eſſe dicitur. Præparatio radicis uſitatiſſima olim hæc erat, quæ etiam in *Pharmaciis* variis, ut *Auguſtana p.* 416., *Argentoratenſi p.* 128., & a Quincy (*l. c. p.* 134.) narratur: radix recens ſcillæ paſtæ panis involvitur, eaque in clibano ad panis conſiſtentiam coquitur; exemta cultro ligneo, aut oſſeo, in laminas diſſecta, quæ filo trajiciuntur, ut una alteram non adtingat, loco ſicco ſiccatur. Methodus illa adhibebatur, ut acrimonia radicis temperetur. Quum vero maxima pars virium ſic pereat, apud Anglos in deſuetudinem abiit, nec in paſta farinacea involvunt, ſed minori æſtu ſiccant (*Conf. Pharmac. Coll. Regal. Londin.* 1763. *p.* 22.) Quincy (*l. c.*). Ludwig. (*Adverſar. medico-pract. T. II. p.* 695.) tunicas radicis in partes discerptas, lente & per aliquot menſes in umbra ſiccatas, adhiberi ſuadet. Van Swieten (*Comm. Tom. IV. p.* 259.) recentem magis commendat.

Poſſidet ſcilla multas partes mucilaginoſas, in quibus vero vires propriæ non ſunt, ut nec in partibus ſpirituoſis & reſinoſis: ſed potius partes gummoſæ abſcondunt principium activum eidemque proprium,

prium, quod nervos adficit eosque ſingulari ſtimulo irritat. In pulvere adhibita ſæpe granum unum vomitus ciet (LUDWIG. *l. c.*;) ſunt vero etiam, qui grana quinque ſine vomitu ferunt. *Cel.* SPIELMANNUS (*Mat. med. P.* 229.) ſcrupulum dimidium pro doſi ſignificat; quæ vero nimis magna erit, niſi de radice toſta ſermo illi ſit. Si in pulvere adhibeatur radix, quod quidem rarius fit, plerumque cum nitro præſcribitur; ſaltem STAHLIO & HOFFMANNO in uſu id erat. Nitrum ſcilicet, ut obſervatum eſt, extollit vires ſcillæ ejusque ſæpius, ubi per ſe non efficax eſt, potentiam auget. Rarius ſcilla ut emeticum, ſæpius autem ut reſolvens, ſtimulans, diureticum adhiberi ſolet, ac magis præparata, quam in ſubſtantia, niſi uſum ejus & præparatorum in adfectibus infantum, ubi emetica indicata ſunt, excipias, ideoque hic potiſſimum uberius examen meretur. Inter præparata *ſyrupus* WÜRTENBERGENSIUM, *pulvis conpoſitus* STAHLII, *trochisci* ANDROMACHI, & multa alia ejusdem indolis, nullam plane merentur adtentionem; alia vero frequentius omnino in uſu ſunt magnique æstimanda, ut *acetum*, *oxymel* & *vinum ſcilliticum*.

Acetum ſcilliticum eſt infuſum radicis cum aceto, quo partes agentes extrahuntur. EDIMBURGENSIUM formula præ aliis nobis adridet: hæc eſt: ℞. radicis ſcillæ ſiccatæ uncias quatuor, aceti deſtillati libras duas, ſpiritus vinoſi tenuioris uncias duas: macera ſcillam cum aceto per dies octo, dein adfunde ſpiritum & quum fæces ſubſederint, defæcatum effunde. Eſt quidem præparatum efficaciſſimum, ſed protracto uſu nimis nauſeoſum. *Oxymel ſcilliticum* laudes illi certe præripit: mel, quod in hoc præparato eſt, vim reſolventem radicis auget; eſt

enim

enim ſine dubio optimum reſolvens vegetabile; reddit etiam præparatum minus nauſeoſum, indeque diutius uſus ejus continuari poteſt; quod quidem requiritur, ſi in morbis chronicis cum fructu adhibere velis. *Vinum ſcilliticum* inprimis van Swieten (*Comm. T. IV. p.* 259.) magnopere extollit. Infundit vero radicis ſcillæ recentis unc. ſem. cum vini libr. duab. Doſis adulto fuit unc. ſem. *Pilulas ſcilliticas* Edimburgensium inſignis, ad plures morbos chronicos, præſertim infarctus viscerum, utilitatis eſſe, neminem latet.

§. VII.

Vſus ſcillæ.

Eſt ſcilla medicamentum, quod, rite adhibitum, heroicas poſſidet virtutes; perverſe vero adhibitum & maxime nocet; vires enim deprimit ventriculi; ſub nervorum nimia ſenſilitate convulſiones ſæpe producit: ubi ſcirrhus cum febricula, aut inflammatio, cancrum inde timent Cranz, (*Mat. med. T. II. p.* 83.), Bergius, (*Mat. med. p.* 266.), Tissot, (*de Hydrope, Edit. Balding. p.* 208.) Nihilominus caute adhibita ſummum remedium in morbis quibusdam chronicis, præſertim in hydrope & aſthmate.

In hydrope commendarunt multi, quos Spielmannus (*Mat. med. p.* 229.) recenſet. Tissotus ea dosî exhibet, qua renes, alvum non purgat. Radix per ſe, quoad vim, certe omnibus præparationibus anteponenda; attamen pluribus intolerabile eſt remedium; præſtat itaque oxymel ſcilliticum. Nonnulli aqua cinnanomi, vel & alio aromate, vim

eme-

emeticam radicis frangere ſolent. Angli ptiſanæ è juniperi baccis ſcillam nuptam largiuntur; quod & TISSOT utile eſſe invenit. Hic alias gr. duo, vel tria, cum ſaccharo trita exhibuit, quæ ſæpe, ut refert, anxietates horrendas in hydrope pectoris tollunt citiſſime. Summum eſt remedium in omnibus ſpeciebus hydropis, in anaſarca, hydrope pectoris, oedemate pedum &c. Taceo innumeras obſervationes, quæ de hac re in litteris Eruditorum obcurrunt.

In aſthmate non minus probata vis radicis eſt: *Frid.* HOFFMANNUS, (*Med. rat. ſyſt. T. IV. p.* 1. *ſect.* 2. *c.* 2. *obſ.* 3.). Mirabilem eſſe vim ſcillæ, in auferendo asthmatis inmanis paroxysmo, contendit etiam WAGNERUS (*obſerv. clin.*) Undecim hic adfert obſervationes, ubi ſcilla in ſubſtantia in aſthmate periculo pleno, hydrope, tumoribus oedematoſis, & cachecticis, nephritide pituitoſa, calculo, urinæ ſubpreſſione, ſatisfecerit. Præſtat etiam in aſthmate convulſivo, materiam enim viscidam, quæ partes irritat, reſolvit, removet: præterea etiam quadam vi anodyna prædita eſt, quæ & hic in cenſum venit.

In laudes ſcillæ ad adfectus calculoſos, quos WAGNERUS, Medicus lubecenſis, & ACTA NATURÆ CURIOSORUM perhibent, longius excurrere, loci anguſtia vetat.

In morbis infantum plurimis, ubi ſumma defectio virium eſt &c. ſæpius enema cum oxymellis ſcillitici uncia una, ob vim ſtimulantem, optimos exſerit effectus.

§. VIII.

§. VIII.

Uſus radicis ipecacuanhæ ſcopo alterandi.

Solemnior adhuc, quam uſus tartari emetici, aut ſcillæ, in parva doſi hodie eſt methodus, qua radix ipecacuanhæ ita adminiſtratur, ut vim reſolventem & antiſpasmodicam exſerat. Inventum, quod in permultis morbis ſummam ſibi adquiſivit laudem, quo cura morborum, alias curatu difficillimorum, facilior reddita eſt, Anglis debemus; poſtea eadem medendi ratio in Suecia invaluit, & jam in Germania vulgaris eſt. Jam ante quidem ſubpellex antiſpasmodicorum & reſolventium in Materie medica abunde inſtructa erat: attamen ſunt caſus, in quibus nullum e claſſe antiſpasmodicorum, huc usque adhibitorum, in uſum vocare licet. Alia non ſubficienter agunt, alia in minutiſſima etiam doſi nimis valide; alia nimis exæſtuant, vel eorum uſum vetat plethora, vel cacochyliæ in primis viis præſentia, alia denique obſtruunt alvum, ut præſidia pro ſalute ægrorum ab illis petita valde dubia maneant, ac periculi plena: ſæpius quoque Medicis tot contraindicationes obſtant, ut nullum antiſpasmodicum, quod tuto ſine ulla noxa adhiberi liceat, illis in promtu ſit. Radix ipecacuanhæ autem, omnium dictorum incommodorum expers, in ſumma plethora, in corporibus delicatulis, in ſordibus primarum viarum &c. tuto adminiſtrari poteſt. Non vero vis radicis, in parva doſi adminiſtratæ, ſolum antiſpasmodica eſt, ſed habet etiam vim reſolventem; quinimmo agit in quibusdam morbis ut ſpecificum, ita ut vis, qua effectus producat, definiri non poſſit. Jam aliqua de uſu hujus radicis in genere & præſertim de uſu in minori doſi adferenda; nec minus morbi, in quibus uſus ejus præclarus eſt, recenſendi ſunt.

§. IX.

§. IX.

Hiſtoria radicis ipecacuanhæ.

Guil. PISO (*Hiſt. nat. & med. Indiæ occidentalis p.* 231,) primus eſt, qui mentionem ipecacuanhæ facit, poſtca LEIBNITZIUS (*Miſcellan. Nat. Curioſ. Dec.* 3. *Ann.* 3.) hiſtoriam ejus tradidit, ut & *Inl.* MURRAY (*Mat. med. T. II. p.* 526.) & *Inl.* SPIELMANN (*Mat. med. p.* 616.)

Anno 1649. Europæis primum innotuit & 1672. a Medico quodam GRAS Lutetias Pariſiorum primum adducta; 1684. paſſim in Europa venalis, 1690., ut QUINCY (*l. c. p.* 143.) contendit, 1686., HELVETIUS, qui ſibi ſoli voluit reſervare hanc mercem, quum mercator gallus GRENIER, qui magnam ejus copiam in Luſitaniam advexerat, ſocium eum ſibi junxiſſet, LUDOVICO XIV. perſuaſit, ut juberet, copioſa cum ea, in noſocomio *Hôtel de Dieu*, fieri experimenta; quod GRENIER ægre ferens, aliis hanc radicem etiam vendidit, unde in tota Europa divulgata eſt. Eo tempore doſis Ludovico aureo vendebatur. Ante annum 1709. in terris hannoveranis jam vulgatior erat; quum enim dyſenteria, epidemica tum temporis, in his regionibus graſſaretur, auſpiciis Electoris ſcriptum divulgatum eſt, cui nomen: *Nothwendiger Unterricht, wie man ſich bey der itzt graſſirenden rothen Ruhr zu verhalten; Hannover* 1709. — *P.* 3. hujus ſcripti dicitur: „ *ſinder einigen Jahren, hat man die weſtindiſche Wurzel* Ipecacuanha, *als ein ſonderlich* ſpecificum *in der rothen Ruhr gut gefunden.* " — „ *Vermögende nehmen davon flugs anfangs* 10-15-20-25-30. *Gran, mit dünner Fleiſchbrühe, oder Haverſuppe.* "

Nomi-

Nomina varia, quæ huic radici dantur, adfert Nicolai (*Syſt. Mat. med. T. II. p.* 269.) De patria ut & de genere plantæ maxima inter Auctores adhuc verſatur discrepantia. Optime litem conpoſuit *Inl.* Murray (*l. c.*), qui & differentiam ſpeciei albæ, fuscæ, Braſilienſium, griſeæ, cinereæ, ſeu peruvianæ, quam Lewis (*Mat. med. p.* 323.) albidam nominat, optime determinavit.

§. X.

Ejusdem analyſis chemica.

Omnes Auctores, qui unquam analyſin chemicam radicis ipecacuanhæ rimati ſunt, in eo conveniunt, ineſſe illi plures partes gummoſas, quæ aqua, quam reſinoſas, quæ ſpiritu vini, extrahi poſſunt; quamquam & ipſi quoad proportionem earundem longe differant. Secundum *Cl.* Lewis & Neumannum duplum extracti gummoſi, quam reſinoſi extrahi patitur, Geoffroy 2½ ſpirituoſi, 3½ vero aquoſi: Cartheuser ex uncia una corticis radicis drachmas tres extracti aquoſi, ſcrupulos quatuor ſpirituoſi, Nicolai ex eâdem quantitate corticis radicis ſcrupulos quatuor ſpirituoſi, drachmas ſex vero aquoſi extracti obtinuerunt. Terreſtris ſubſtantiæ ſemper maxima pars reſidua fuit. Decocto aquoſo partes adſtringentes inſunt, quæ non in infuſo reperiuntur, illud enim cum vitriolo Martis nigreſcit, cum hoc tantum fusceſcit, ſecundum experientiam Bergii. (*Mat. Med. p.* 1036.) Emeſin partes reſinoſæ præcipue cient, gummoſum enim extractum, aut plane non, aut debilius hanc virtutem poſſidet. Patet inde, ad emeſin movendam non infuſo, aut decocto, aquoſo utendum eſſe, quum partes reſinoſas

noſas aut paucas, aut nullas poſſideant, in cortice autem præcipue partes reſinoſæ lateant. *Inl.* MURRAY (*l. c.*) illam unice efficacem eſſe, juxta teſtes hujus rei fide digniſſimos TISSOT, MEDICUM, ROSENSTEIN, refert. Præterea multas partes volatiles radix continet, unde ii, qui in pulverem eam redigunt, os obtegere ſolent, partes enim, quæ nares & fauces adtingunt, ita eas irritant, ut hæmorrhagia & tuſſis vehemens inde obſervatæ ſint; quare ſunt, qui radicem conterentibus & in pulverem redigentibus, aqua eam conſpergere ſuadent (Vid. PARMENTIER in nova editione ſua libri *Chymie hydraulique*, *par Mr. le Comte* DE LA GARAYE, *Paris* 1775.) Pulvis radicis diutius in theca reſervatus, inprimis ſi theca ſæpius aperta fuerit & pulvis aëri expoſitus, multum efficaciæ ſuæ deperdit. Subtiliores partes eas eſſe, quæ operantur, inde præcipue patet, quod minutiſſima doſis eosdem ſæpe effectus ac ſolita major habeat. In *Philoſophical Transactions Vol. LXVI.*, ut & in *Medical and Philoſophical Commentaries by a Society of Edinburgh*, *Vol. IV.* exempla de mulieribus exſtant, quæ aſthmate ex partibus ſubtilioribus ſub contritione radicis nares ferientibus, adfectæ ſunt.

Partes igitur conſtitutivæ radicis ipecacuanhæ ſunt plures partes terreſtres, multæ gummoſæ, quas ſubſtantia medullaris potiſſimum poſſidet, non paucæ reſinoſæ, quæ cortici præſertim inſunt, aliquot denique volatiles.

§. XI.

Vis emetica radicis.

Poſt primùm detectam radicem, ad emeſin irritandum potiſſimum adhibebatur, unde nomine *Brechwurz*

eſt

eſt inſignita. Febres intermittentes, præſertim quæ ex ventriculo oriuntur, ſæpius vomitorio, initio exhibito, plane ejus ope ſubflaminare licet. In tuſſi convulſiva etiam, & in quacunque evacuatione per os indicata, uſus ejusdem valet. (*)

Auctores, qui conſcribendæ Materiæ medicæ operam dederunt, doſin radicis pro uſu emetico ſcrup. unum, drachm. ſemis ad drachm. duas permittunt: hoc vero inconſtantiſſimum eſt, prout ſola pars corticalis, aut & lignoſa, adhibetur, prout groſſiuscule, aut ſubtiliter, prout diu, aut recenter in pulverem redacta; prout aëri expoſita fuerit, aut non; vel & juxta diſpoſitionem corporis, cui dare velis. Exempla in promtu ſunt, gr. duo radicis vomitum excitâſſe; Geoffroy gr. dec. non minus valide, ac ſcrupulos duos operari; a Linne & Rotheram (*Diſſ. de medicamentis purgantibus, Upſal.* 1755.) ad vomitum efficiendum grana quatuor ad ſcrupulum unum ſufficere adfirmant.

Quin ipſe vidi ſartorem, cui præſcripſeram omni trihorio granum unum, cum ſcrupulo uno ſacchari albi, mox ſecundam doſin vomitu rejicere. Ex altera parte ſupra (§. III.) jam exemplum adduxi, ubi drachmæ duæ fere nullius erant efficaciæ. Satius igitur eſſe videtur, refractam doſin & hisce occaſionibus abhibere. *Cel.* Stoll. (*Rat. med. T.* I. *p.* 192.) in morbis, quos malignos denominat, (quos vero fe-

 brim

(*) In *Medical Eſſays and Inquiries T. I. N. XXI.* Pye *on the powers of ipecacuantha in very ſmall doſes.* Dedit hic Auctor hanc radicem ad gr. duo, emeſin excitandi cauſâ, quæ doſis plerumque illi ſatisfecit.

brim putridam ex biliofa dicere mallem) ſingulis horis grana decem radicis porrigit, donec vomitus ſequatur. Huc referenda etiam eſt methodus WAGNERI, Medici lubecenſis, quam narrat STOLL (*l. c.*), qui in febribus exanthematicis, petechiis, purpura, & conſimilibus, quos morbos gaſtricos eſſe dicit, miſturam dedit ex unciis tribus aquæ cardui benedicti & drachma dimidia radicis ipecacuanhæ, cum ſale quodam medio; unde vel dimidiâ, vel integra horâ, cochlearis dimidium ſumebatur, donec ipecacuanha effectus ſortiretur.

Exiguæ hæ doſes continuas vomituritiones, ſubinde & vomitum excitant. Adfert IDEM AUCTOR *pag.* 194., effectus ac uſus radicis ſic propinatæ; nil ait vero de vi diaphoretica radicis, quæ, ut mihi videtur, hic inprimis ob anxietatem, quam perpetui ad vomendum conatus & vomituritiones efficiunt, valida eſſe ſolet, nec inter effectus radicis levioris momenti recenſenda.

Hæc methodus, radicem refractâ doſi propinandi, ut ſemper nauſeam ac vomituritiones, raro vero vomitum, æger experiatur, in morbis ab infarctu viſcerum abdominalium magnæ efficaciæ eſt; irritat enim radix iteratîs ſubcuſſionibus ventriculum & viſcera adjacentia, hepar inprimis ac ductus biliofos deobſtruendo ſtaſes chronicas ſæpe ſenſim tollit; ad quem ſcopum ſupra §. III. tartarum emeticum commendavi.

§. XII.

Uſus radicis in dyſenteria.

Morbi, in quibus ab initio magni æſtimabatur, erant alvi fluxus omnis generis, ut ex Regis LUDOVI-

CI

ei XIV. edicto, quod Leibnizius conſervavit, videre licet. Haud multo post in dysenteria ſpecificum eſſe voluerunt nonnulli Medici, & ad hunc usque diem reperiuntur, eamdem ipſi laudem tribuentes. Habet haud dubie hæc radix vires, quæ eam in dysenteria cæteris vomitoriis utiliorem reddunt. Vis ejus emetica ſordes acriores e ventriculo & duodeno aufert, partes terreſtres tonum intestinorum leniter adſtringendo reſtaurant, ſimulque vi vere ſtyptica carent. Piso (*l. c. lib. II. cap. IX.*) „ quippe præterquam, ait, quod tuto & efficaciter tenaciſſimos humores per *ipſam alvum*, ſæpiſſime autem per vomitum ejiciat & a parte adfecta derivat, vim quoque adſtrictivam post ſe relinquit." (*Cfr. Donald* Monro, *Account of diſeaſes*, *p.* 79.) quamdiu fomes materiæ acrioris in tractu intestinorum hæret, evacuat illum, post eum vero eliminatum ut adſtringens agit. Lambsma (*Ventris fluxus multiplex*, *p.* 251.) post bene purgatum corpus diutius quotidie aliquot grana radicis, ægro porrigere, non aliquid movendi cauſa, ſed ad adſtringendum, mucô quaſi intestinis obductis, apud quosdam in uſu eſſe refert.

Dysenteria plerumque a ſubpreſſa transſpiratione oritur, aut ſaltem hæc morbi violentiam auget; ut ergo Medicos ad reſtituendum transſpirationis negotium adtendere oporteat; ex hac parte radix ipecacuanhæ utilis quoque, & videtur poſſidere vim quamdam diapnoicam. Quincy exinde extractum aquoſum commendat, quod hanc poſſideat virtutem, quamquam debilius ſit ad vomitum irritandum. Nec ſilentio prætereundum ſummum illud diaphoreticum a Practico conſummato Dover primum conpoſitum, cujus partes conſtitutivæ agentes opium & ipecacuanha inprimis ſunt. In noſocomiis Angliæ omnibus ac pharmacopoliis proſtat & frequentiſſime in uſu eſt. Hiſtoriam hujus *pulveris* Do-

veri, ut plerumque dicitur, & modum conponendi varium egregie deſcripſit *Inl.* Murray (*T. I. p.* 298.)

Uti vero omnes fere Auctores, qui unquam post inventam ipecacuanham de dysenteria ſcripſerunt, in uſu ejus radicis (quæ & inde radix *antidysenterica*, *Ruhrwurz* dicitur) commendando conveniunt; ſic quoad doſin & ſcopum quam maxime a ſe invicem discedunt. Degner (*Hiſt. medica de Dysent. bilioſa contagioſa* 1738. *p.* 100.) ſemper in pulvere a drachma dimidia ad ſcrupulos duos dedit: omnibus vomitoriis eam præfert, ſi opus erat, & iterato dedit: etiam in dysenteria, quam ſanguineam dicit. *Inlustris* Zimmermann (von der Ruhr, S. 80.) dedit quadraginta grana, minores doſes Medicum fallere ratus. *Donald* Monro (*l. c. p.* 70.) initio ſe ut plurimum vomitorium ex radice ipecacuanhæ a gr. decem a viginti dediſſe refert, addito vero gr. uno, duobus vel tribus tartari emetici, quod & *Inl.* Pringle aliquoties fecit. Lambsma ſcrupul. dimidium ad drachmam dimidiam ſatis ſibi feciſſe, ex vino, vel jusculo. Bergius (*l. c. p.* 103.) dysenteriam ſe ſæpiſſime in prima quaſi herba præciſam vidiſſe, mature propinata radice ipecacuanhæ ad drachmam dimidiam. Sunt alii, qui refracta doſi radice uſi ſunt. Pringle (*Diſeaſes T. III. cap. IV. Sect. IV.*) grana quinque dedit, donec vomitus aut purgatio peralvum ſequebatur; plerumque gr. quindecim illi ſubficere, & refractas doſes ut plurimum magis ſordes evacuare prædicat, quam gr. triginta ſemel adſumta. Quincy (*l. c.*) refractas doſes nobiliores eſſe una majori contendit. Post morbum jam debellatum, quotidie aliquot grana ad morbum penitus vincendum commendat. Akenside (*Comment. de Dysent.*) unâ alterâve post emetici operationem horâ, ipecacuanhæ gr. unum in aquæ menthæ uncia una & dimidia & ſpirituoſi drach-

mis

mis tribus, vel aquæ alexiteriæ ſimplicis unciis duabus cum confectionis cardiacæ drachma dimidia, ſextâ quâvis horâ datum ſpecificum eſſe contendit, experientiâ fretus. Eadem methodo ſanavit dysenteriam post drachmam unam, horrendam doſin! merc. ſublimati ortam, interpoſitis demulcentibus oleosis. Alii hanc radicem opio & aliis anodynis junxerunt, etiam cum rheo, ut Russel (*vid.* Monro, *l. c.*) quo radicem plus laxantem reddiderunt.

Ex his omnibus conſtat, doſin hujus medicamenti valde incertam eſſe. Certior eſt effectus, ſi cortex radicis ſolus adhibeatur, aut ſi radix recenter in pulverem redacta, aut denique aëri non expoſita ſit, minores doſes tunc tam valide agunt, ac aliæ majores, præcipue ſi reiteratæ doſes ſumantur. Qui vero virtutes involventes ac adſtringentes in uſum vocare velit, ille totam radicem in decocto, aut extractum tum aquoſum adhibeat neceſſe eſt. De indicatione ad hujus radicis uſum in dysenteria agere non eſt hujus loci. Non autem in omnibus dysenteriæ ſpeciebus promiscue adhibendam hanc radicem, Obſervatores monent fide digniſſimi: nec deſunt hiſtoriæ epidemiarum, in quibus parum profuit; ut e. g. Stoll (*R. M. T. I. p.* 126.) in dysenteria, quæ Viennæ Auſtriæ 1776. graſſabatur, ubi ipecacuanham ſibi non ſatisfeciſſe, ſed purgantibus opus fuiſſe adfirmat. In dysenteria bilioſa, ubi fomes in ventriculo & duodeno unice latet, per totum tractum inteſtinorum ſenſim diffuſus, omnia vomitoria indicata ſunt, præcipue autem ipecacuanha, in quo quidem omnes fere Auctores conſentiunt; niſi noſtra ætate unum fortaſſe excipias Baker (*de catarrho & dysenteria epidemica*), qui tartarum emeticum anteponit.

§. XIII.

Uſus antiſpasmodicus radicis.

Poſſidere hanc radicem vires antiſpasmodicas, reſolventes, immo agere in quibusdam morbis ut ſpecificum, jam ſupra dictum eſt. Illam ſimul multis aliis e claſſe antiſpasmodicorum anteponendam eſſe, ex eo evincitur, quod vix genus hujusmodi medicamentorum ſit, quod non caute adhiberi debeat; ſiquidem non ſolum nervorum irritabilitatem & orgasmum ſanguinis plerumque augent, ſed in genere ob multas alias contraindicationes, quæ uſum ſolitorum ſæpius vetant. E contrario nulla unquam contraindicatio, quæ Medicum ab uſu hujus radicis deterrere poſſit, facile aderit; nec plethora, nec ſordes primarum viarum, nec ipſa inflammatoria ſtaſis, nec denique congeſtiones ſanguineæ uſum ejus interdicunt; tuto una cum evacuantibus & antea, ea in uſum vocari poteſt. Unicum forſan quod nocere poſſe videtur, eſt vis emetica radicis, quam & in parva doſi adhibita nonnunquam exſerit: melius ergo, hanc ob cauſam, ubicunque conſtitutionem & idioſyncraſiam ægroti non noverit Medicus, faciet, ſi non ultra quartam partem granuli, omni bihorio & trihorio porrigat, vel & granum integrum cum decocto hordei, aut alia potione mucilaginoſa. Ubi vero vomitus nocere non poſſunt, hæcque parva doſis non ſufficit, validiorem, ut granulum dimidium, aut integrum, omni tri- aut bihorio, immo ſæpius, largiatur; tantum enim abeſt, ut vomitus inde orti ægrotum in vitæ discrimen adducant, ut potius ſæpius conveniant, nunquam adeo validi futuri, ut multum ab iis timeri debeat. Vim antiſpasmodicam melius exercere radix videtur, ſi minutiſſima

ma doſis ſæpius, quam ſi major rarius adminiſtretur, conſentientibus & hic Scriptoribus, ſuo pondere non deſtitutis. *Inl.* Richter (Abhandlung von Brüchen, 1. Th. S. 218.) quartam partem granuli bis in hora dedit; immo in Prælectionibus enarrat caſus, ubi eamdem doſin ter aut quater de hora iterandam ſuaſit. *Cel.* Dalberg (Abhandlung der ſchwediſchen Akadem. der Wiſſenſchaften., Th. 32. S. 314.) quartam, aut tertiam partem granuli omni trihoriò, aut quadrihoriò, præſcribit: Bergius (*eod. loco*) granuli dimidiam partem omni bi- aut trihoriò, Kaempf *Enchiridion medicum*, p. 170.) quartam, aut tertiam partem granuli omni tri-aut quadrihorio. Hæ vero exiguæ doſes ſemperne ſubficient? ſecurius eſt quidem, iſtìs incipere, ſique votis reſpondeant, hìs ſubſiſtere. Aſt, ſicuti doſis omnium antiſpasmodicorum augeri debet, quoniam adſuescit ægrotus iis, eoque inefficaces fiunt; ſic, ubi hæc parva doſis non ſubficit, augere eam, aut potius pluries porrigere mallem.

Quum vero tam parva quantitas intra cavum oris, faucium, vel œſophagi ſine dubio hæreat, in ventriculum ipſum raro deſcenſura, cum ſaccharo albo plerumque præſcribitur.

§. XIV.

Morbi, in quibus adhibenda ipecacuanha.

Morbi, in quibus radix ipecacuanhæ præcipue vim ſuam antiſpasmodicam exſerit, inprimis ſunt: *Hyſteria*, *Hernia incarcerata*, *Ileus*, *Aſthma convulſivum*, *Hæmorrhagia uteri*, *Hæmoptyſis*, *Tuſſis convulſiva*, *Diarrhæa*, *febris intermittens*, *Phthiſis*. Jam de his ſingulatim quædam,

una cum obſervationibus clinicis, ubi radix ipecacuanhæ dicta ratione adminiſtrata efficax fuit, adferam.

§. XV.

Hyſteria.

Ad ſedandum paroxyſmum hyſtericum commendavit *Inl.* RICHTER in Prælectionibus, ſummum eſſe antiſpasmodicum, opio anteponendum; præſertim, ubi canalis inteſtinorum adficitur, opinatus (Abhandl. von Brüchen, Th. I. S. 218.) formula ejus in hoc morbo hæc eſt: ℞. Pulv. radicis ipecacuanhæ gr. ſem., ſacchari albi gr. octo: divid. in doſes duodecim, ſign. omni quarta parte horæ pulveris dimidia pars ſumatur.

Alter hic memorandus Auctor eſt *Cl.* MICHAELIS, qui in libro egregio *de angina polypoſa, ſive membranacea, pag.* 241. obſervationem de femina hyſterica narrat, cui opium, aſſam fœtidam, incaſſum præſcripſerat, & quæ tandem in graviſſimo aliquo cardialgiæ inſultu ipecacuanham ſumſit, post primum jam pulverem, qui ſemigranum radicis continebat, breviſſimo, ſemiquadrantis horæ tempore, omnis dolor evanuit. Idem remedium post, ſæpe cum egregio effectu, nec unquam ſine aliquo levamine in tuſſi titillante hyſterica, anxietate, debilitate ſumma, inſomniis à ſummo nervorum tumultu ortis, nec opio quidem debellandis, in uſum vocavit.

§. XVI.

Hernia incarcerata.

Inl. RICHTER in utiliſſimo libro de herniis, omnes hernias incarceratas in tria genera dividens, in 1) acu-

acutam inflammatoriam, 2) lentam, 3) ſpaſticam; in nulla radicem ratione jam ſignificata propinatam, de qua jam ſermo eſt, nocere, in ſpaſtica vero valde commendandam eſſe, docet. Quum vero diagnoſis, utrum ſpaſtica, an ſola inflammatoria incarceratio ſit, adeo difficulter formetur, neque ex uſu hujus radicis noxa fieri unquam poſſit, è re eſſe videtur, eam ubi & aliquod ſignum ſpasmorum manifeſtum eſt, quod in plurimis certe incarcerationibus contingit, in uſum trahere.

§. XVII.

Ileus.

In hoc morbo, quem plerumque magna inflammatio inteſtinorum comitatur, nocent ob ipſum illum inflammatorium ſtatum pleraque antiſpasmodica, alias etiam heroica; at post venæſectionem, ſemicupia tepida, radicis ipecacuanhæ exiguæ doſes quam maxime indicatæ ſunt. Interim ob vomitus, ad quos in hoc morbo adeo proni ægroti eſſe ſolent, præſtat eam hic in minutiſſima doſi exhibere. Exemplum, ubi morbus vehementiſſimus post ſemicupia, cataplasmata emollientia, linimentum volatile, veſicatoria, enemata, venæ ſectionem, oleum lini, opium, irrito adminiſtrata, & per ſeptem dies alvi obſtructio pertinax fuerat, radicis ipecacuanhæ granulo dimidio, omni dimidia hora exhibito, (nondum deglutitis granis ſex) cum optimo ſucceſſu ſublatus eſt: narrat *Ill.* Richter (Abhandl. von Brüchen Th. 1. S. 219.), etiam antea in ſuo opere (Chirurgiſche Biblioth. Th. 3. S. 641.)

§. XVIII.

Aſthma convulſivum.

Auctor, qui, quantum ego ſcio, primus huic morbo radicem ipecacuanhæ obpoſuit, eſt AKENSIDE (*Medical Transactions Vol. I. n. 8. of the uſe ob ipecacuanha in aſthma.*) Morbus ab ipſo deſcriptus eſt aſthma convulſivum, ſive nervoſum. Dederat antea tincturæ thebaicæ guttulas centum, quæ in alio ægroto delirium, in alio initium hydropis effecerat; quam ob cauſam hanc radicem præfert. In paroxysmo dedit ſcrupulum unum, ut vomitus faceret; poſt, ad debellandam diſpoſitionem, quovis mane gr. tria, vel quinque, aut altero mane à gr. quinque ad decem, per menſem integrum, aut hebdomades ſex continuas. Quinque grana plerumque vomitum excitabant, tria vero nullam ſenſibilem evacuationem; ut virtute antiſpasmodica agere viderentur. Sunt mihi de inſigni utilitate radicis in hoc morbo obſervationes duæ propriæ, quas hic adferre liceat. Anno 1776. menſe Januario mulier ætate jam provecta, Hannoveræ in noſocomium transferebatur, quæ jam per tres menſes continuos recubare ob tuſſis violentiam & dyspnœam non poterat, ſed noctes diesque integros ſedere cogebatur. Initio granum unum pulveris radicis ipecacuanhæ, poſt tres dies vero gr. tria, omni quadrihorio ei porrigebantur; quæ nullam ſenſibilem excretionem faciebant, indeque vi ſua antiſpasmodica agere videbantur. Poſt quindecim dies tuſſis ſedata erat, ac ægrota pro lubitu non ſolum recubare poterat, ſed perfecte poſtea cum ſanitate in gratiam rediit, unice hujus remedii ope.

Eodem tempore typographus ad idem noſocomium delatus eſt, qui, ut ajebant, inflammatione pleuræ

ræ antea adfectus fuerat: morbus vero rite inquiſitus aſthma eſſe inveniebatur; eadem methodo, ac in priori obſervatione, & illi radix ipecacuanhæ propinata eſt: ſanatus ea ſola, noſocomium non longe post reliquit.

§. XIX.

Hæmorrhagia uteri.

Sanguinis fluxus uterinus ſæpius a ſpasmis oritur, & ſymptoma hyſtericum eſt. Multum ibi hæc radix promittit, nec refragatur experientia. In Suecia primum uſus præclarus ipecacuanhæ ad hunc morbum obtinuit; post vero alii etiam Obſervatores ejus efficaciam corroborarunt exemplis; ut non amplius utilitatem radicis in hoc morbo in dubium vocare liceat. Bergius virtutem, quam in hæmorrhagiis uteri ſiſtendis radix ipecacuanhæ exſerit, partibus ejus adſtringentibus tribuit (vid. königl. ſchwed. Abhandl. Th. 32. S. 319.): fateor, radicem vim adſtringentem poſſidere, quod ex ſupra §. X. adlatis, ſat luculenter adparet. (*) An vero tanta ei inſit vis adſtringens, ut in minutiſſima illa doſi, qua ipſe Bergius, & etiam Dalberg, ad conpescendas hæmorrhagias uteri uſi ſunt, ad remotiores a ventriculo partes & uterum eam extendat, valde dubito. (**) Minutiſſima illa doſis videtur

(*) Degnero etiam vis adſtringens radicis jam innotuit (*Hiſt. med. de dysent. contagioſa. p.* 132.)

(**) *Inl.* Murray eamdem mecum jam foviſſe ſententiam (*Mat. med. T. I. p.* 538.) cum voluptate video.

detur potius ſtimulo in ventriculo & vicinia producto, ſpasmis infimi ventris obcurrere. Nec deeſſe exempla, quæ hanc vim antiſpasmodicam confirmant, ex ſupra adductis documentis conſtat.

In obſervatione prima a *Cl.* DALBERG narrata, tertiam partem granuli quater in hora, ſicque ne granulum quidem integrum, ægra ſumſerat; in obſervatione tertia granula duo cum quarta parte, quum hæmorrhagiæ jam ſanatæ eſſent. Obſervationes quinque, in quibus ea methodo radix adminiſtrata, in hoc morbo votis reſpondit, adtulit: *Cl.* BERGIUS autem unam (*p.* 320.) tantum; idem vero & in *Mat. med.* (*p.* 103.) plures eâdem viâ feminas ſeſe ſanaſſe adfirmat. Ex ejus ſententia ipecacuanha ſine relapſu malo medetur; ideoque in hoc morbo ut ſpecificum agere illi videtur, & curatæ ſæpius ſunt, etſi totum pondus ab ipſis conſumtum vix ſcrupulum exceſſerat. *Cel.* DALBERG, cui honor deberi videtur, quod primus in ſanguinis profluviis uterinis ea doſi hanc radicem adhibuerit, anno 1768. primum cum ea experimenta inſtituit. *Cl.* SAXTORPH (*Diſſ. de ſanguinis fluxu uterino*, *Hafniæ*, 1774. *p.* 17.) ſemel cum fructu ſe adhibuiſſe radicem hanc in fluxu uterino obſervat. *Cl.* KAEMPF (*Enchirid. med. p.* 170.) etiam commendat; dubium vero relinquit, utrum ipſe cum illa experimentum inſtituerit, an auctoritate aliorum nitatur. Mirari autem quis poſſit, quod adlegati Auctores teſtimonium BAGLIVII ſilentio præterierint, qui jam pridem in hæmorrhagiis vim ipecacuanhæ probavit (*Opp.* 109.) „ Radix ipecacuanhæ eſt, inquit, ſpecificum, ac ferme infallibile remedium, in fluxibus dysentericis, aliisque *hæmorrhagiis*, ut nuper mihi retulit SHERARD Medicus anglus. " Interim nec methodum nec obſervationem ullam hic Auctor adfert. BARBEYRAC (*Medic. conſt. p.* 95.) com-

commendat pariter hanc radicem in menſtruis nimiis & SIDÔBRE (*de variolis & morbillis p.* 57. miras radici facultates, ad ſanguinis profluvia coërcenda tribuit.

§. XX.

Hæmoptyſis.

Pauciores exſtant Auctores, qui in hoc morbo radicem commendant, ac in antea dictis. Contra *Cl.* BERGIUS nunquam in hoc morbo juvaſſe adfirmat, experientia procul dubio niſus. In hæmoptyſi vero ſpaſtica, quæ haud raro obcurrit, multis aliis antiſpasmodicis anteponerem, quum non exæſtuet, ut ſolita antiſpasmodica & cauſa morbi ſæpius in ventriculo lateat. *Cel.* RICHTER in prælectionibus hanc commendat formulam: ℞. Amygd. dulc. unciam unam, tritis adfunde aquæ fontanæ libras duas, in qua coctione ſolutæ ſunt gummi arabici drachmæ duæ. Adde pulveris radicis ipecacuanhæ gr. quinque. M. S. omni trihorio cochlear unum ſumendum. Conſentit MICHAELIS (*l. c. p.* 141), qui felicem effectum inde in hæmoptyſi obſervavit. Non nocet, ſi etiam vomitus inde fiant, ex obſervationibus *Inl.* DALBERG & *Inl.* MURRAY; ſed è contrario ſæpius effectus ſalutares præſtant. Mihi quoque parva doſis radicis in hæmoptiſi ſubfecit in caſu jamjam enarrando.

Juvenis ſcilicet viginti annorum, cui corpus gracile phthiſicum eſt, autumno an. 1778 de adfectibus variis è ſordibus primarum viarum ortis questus, me conſuluit. Jam antea pluries, nunc vero quotidie mane, ſanguinem tuſſi ejiciebat, quod vero ſemper me celavit, donec tandem tertio mane eum conveniens, ipſe id viderem.

Sor-

Sordes primarum viarum jam evacuatæ erant, venæſectio ex meo conſilio inſtituta, cæteraqûe, quæ conveniebant, irritò in auxilium vocata: die ſexto demum omni horæ quadrante: quartam partem granuli radicis ipecacuanhæ cum ſaccharo albo propinavi. Illico hæmoptyſis ſubſlaminata adſumto vix grano ſeſquialtero radicis, ac nunquam ex eo tempore adfectus hæmoptoici redierunt. Metum phthiſeos postea aquæ minerales ſelteranæ ſimul ſubtulerunt.

§. XXI.

Tuſſis convulſiva.

Morbus hic vere ſpasmodicus, cujus fomes in ventriculo plerumque latere videtur, quum vomitu paroxysmus cedere ſoleat; præ aliis vomitoria & reſolventia exigit, ut quam primum cauſa eliminetur; experientiam conſentientem habeo, juxta quam plerumque etiam cum levamine in uſum vocantur. Utrique indicationi ob vim antiſpasmodicam & reſolventem, poſt ſubficientem evacuationem prægreſſam, minutiſſimæ doſes radicis ipecacuanhæ ſatisfaciunt; tenacem enim pituitam non ſolum efficaciter incidit, obſtructa in pulmonibus reſerat, & ventriculum vomendo liberat, ſed & inſultum convulſivum ſopire conſuevit. Commendarunt eam ad hunc finem *Inl.* RICHTER in prælectionibus ſuis; MEZGER, COLOMBIER (*Code de Medecine militaire T. III. p.* 88). AASKOW (*Acta Societ. hafnienſis Vol. I.*) in epidemia, quæ a. 1767. graſſabatur, radicem hanc à gr. $\frac{1}{4}$—5 dedit. En aliam obſervationem, quæ manifeſte ſupra dicta confirmat.

An.

An. 1776. m. Decemb. quum tuſſis convulſiva Hannoveræ epidemice graſſaretur, *Cel.* Wichmannus ad duos vocatus eſt pueros, eodem morbo adflictos, quorum alter decem, alter duodecim annos natus. Ambobus omni quadrihorio gr. unum radicis ipecacuanhæ cum magneſiæ drachma dimidia dedit; aliquoties inde vomitus orti, nonnunquam bis aut ter in die alvus laxa. Poſt quatuordecim dies ambo convaluerunt, absque ullo alio medicamento adhibito.

§. XXII.

Diarrhæa.

Quæcumque ſupra de utilitate ipecacuanhæ ad dysenteriam memoravi, & huc referenda ſunt. Haud levioris autem efficaciæ hæc radix eſt in omnis generis diarrhæa, ubi materies acris cauſam morbi alit, quæ tractum inteſtinorum irritando ſpasmos producit. Huc pertinet methodus *Cl.* Akenside in dysenteria jam ſupra §. XII. adducta. Michaelis (*l. c.*) ſibi radicem in hoc morbo ſatisfeciſſe adfirmat. Ante aliquot menſes, quum diarrhæa Hannoveræ graſſaretur, in dysenteriam nonnunquam tranſiens, expertiſſimus Wichmannus ſæpius cum fructu granum dimidium ipecacuanhæ cum drachma dimidia magneſiæ albæ adhibuit.

§. XXIII.

Febris intermittens.

Uſus radicis in hoc morbo maximi certe momenti eſt & indubiis experimentis nititur. Nullæ mi-

mihi quidem obſervationes, ſcriptis Eruditorum conſignatæ, occurrêre, quod in hoc morbo adhibita fuerit, itaque eo majorem à Medentibus me conſequuturum eſſe gratiam confido, ſi expertiſſimi WICHMANNI methodum hic adferam, de ejus utilitate partim autopſia convictus. In pauperioribus, quibus cortex peruvianus nimis pretioſus eſt, eadem ratione, qua alias cortice, hac radice utitur. Evacuationibus rite præmiſſis, omni trihorio granum unum cum ſcrupulo, uno ſacchari albi, aut magneſiæ præſcribit; infuſo theæformi florum chamomillæ adjuvantis inſtar adhibito. Scrupuli duo ita adminiſtrati plerumque febrim tollunt, etiamſi nec ſurſum, nec deorſum evacuent; ſcrupulum tertium die octavo poſt ſublatam febrim porrigit. Ubi opus eſt, roborandi cauſa unciam unam corticis peruviani ſubjungit. In epidemia magna annorum 1777. & 1779. numeroſas febres hac methodo ſanavit, nec mihi ipſi deſunt fausti ſucceſſûs exempla.

Juvenis, viginti annos natus, a longo tempore febri intermittente inregulari laborabat. Facies pallida, totum corpus jam leukophlegmaticum, parvam de recuperanda ſanitate ſpem relinquebat. Interim omni trihorio grana duo radicis ipecacuanhæ cum magneſiæ drachma dimidia ſumenda ſuaſi. Nullæ inde excretiones ſenſibiles, nullus vomitus ortus & poſt quatuordecim dies febris debellata erat, per ſequentes octo dies medicamenta nulla plane illi porrigebantur, juxta methodum WERLHOFII, qua ad intermittentes cortice utebatur: illis vero præterlapſis, per octiduum iterum eadem methodo radix adminiſtrata eſt. Ut adjuvans infuſum florum chamomillæ hauſit æger: habent hi flores, in ſubſtantia adhibiti, vim quamdam febrifugam, raro vero ſolum infuſum; ut ita-

itaque medelæ gloria magis ipecacuanhæ, quam chamomillæ debeatur.

Ex numeroſiſſimis, quos *Celeber.* Wichmannus mecum communicavit, memoratu digniſſimis caſibus haud infimum locum obtinet, nec memoriâ indignus videtur ſequens. Per plures menſes vir quinquaginta annorum cum febri tertiana luctatus atque modo ad remedia domeſtica, modo ad magis congrua, immo corticem peruvianum, confugerat; ſubinde recidivam paſſus & macie confectus cum tuſſicula nocturna, molimina phthiſica mentiente; auxilium Obſervatoris denique inploravit, a quo nonniſi ipecacuanhamæ ſupra deſcripta ratione accepit. Atque hæc, elapſis aliquot hebdomadibus, ipſi cortici palmam præripuit, ægrotum ex inminente periculo eripiens. Unice roborandi ſcopo, fugatâ jam febrî, ſumſit postea corticem.

§. XXIV.

Phthiſis.

Obſervatio, qua Medicus quidam flor. ſambuci, oxymelle ſcillitico, post vero parvis doſibus radicis ipecacuanhæ phthiſin ſanavit, exſtat in *Journal de Medecine* 1775. *Août.* Post primas doſes ſputa purulenta diminuta erant. Obſervatio alia indubia mecum communicata eſt, ubi Dominicetti, per balnea vaporis in vicinia londinenſi magno adparatu inſtituta (*) celebris, phthiſicam, præterquam balneis

R 2 il-

(*) Vid. Bemerkungen eines Reiſenden durch Deutſchland, Frankreich, England und Holland, (*Auctore* Grimm) 1775. Th. *III.* Seit. 211.

illis, unice radice ipecacuanhæ, ſanavit. Erat puella octodecim annorum nobilis, cui a refrigerio transſpiratiô ſubpreſſa erat; unde macie confecta pulmones tuſſi quaſi rejiciebat; etiam in eo erat, ut ultra decem, aut quatuordecim dies eam non vivere amplius poſſe Medici opinarentur. Quum igitur omnis ſpes evanuiſſet, Medico illi DOMINICETTI Chelſeam tradita eſt, qui balnea vaporis, & pro uſu interno radicis ipecacuanhæ gr. unum bis in die adhibuit. Intra viginti & unum dies transſpiratio & menſtrua reſtituta erant; vires adeo proſtratas antea, ut ſemper portari deberet, intra illud ipſum tempus recuperavit, ita ut nunc ſola ſcalas adſcendere & deſcendere poſſet. Post hebdomadas quinque, priſtina ſanitate cum vigore virium perfecto reſtituta, cum agilitate ſaltavit. Nec ſequentibus duobus annis postea 1778. valetudo in pejus mutata eſt.

Hisce omnibus non dubito, quin plures adhuc adjici poſſent obſervationes, quæ vel in ſcriptis Auctorum hinc inde ſub farragine aliarum obrutæ ſunt, vel in ſcriniis Medicorum Clinicorum latent. Dignum ſaltem argumentum videtur, in quod Practici inpoſterum penitius & majori adtentione inquirant.

PUR-

PURGANTIA.

§. 1209.

In intestina &c.; omnia explicui in Symptomatologia.

§. 1210. *Indicatur hæc evacuatio* 1) *a fluxu alvi non conliquativo:* materia ſordida, corrupta, glutinoſa, acris, in inteſtinis hærens, indicat certe ſui expulſionem: nam dolores iliaci, colici, corruptio chyli, ac totius ſanguinis, nunc timenda.

Verum notemus, bene hæc ita ſe habere, quando illa materies ibi vel ſenſim creverit, vel ex ſanguine, aut bilis officina, vel ſyſtemate venæ portarum, aut aliunde illuc translata fuerit, cum integris visceribus.

Etenim phthiſis, ſive pulmonis, ſive hepatis, ſive lienis, ſive alius cujuscunque visceris, id habet, ut adtenuata præ corruptione purulenta materies a vaſis abſorbeatur, & per ſyſtema meſentericum intra intestina deponatur. Hæc diarrhæa, ſi multis, vel dysenteria, ſi gravibus comitetur doloribus, ſi notabilis ſit, vitam brevi terminat: & quo plus promoveatur, eo citius: nam homo tunc brevi per purgantia quaſi emulgetur totus. Medici in poteſtate non eſt ultra, hominem hunc ſervare; ſed, ut postea in Cura palliativa patebit, per demulcentia &

opiata moderatur hanc alvum; quo fit, ut tranquillius, & paullo lentius æger exſtinguatur.

2) *A materie peccante ejusque loco &c.;* ſi nondum adſit alvi fluxus, ſed pondus, anxietas, dolor, borborygmi, alvus conſtricta, adſint, doceor, in inteſtinis materiem hærere, quæ expellenda; hinc in colicis clauſis.

3) *Eſt idem.*

4) - - - - - - - - *epidemica*; videte SYDENHAMUM *ſect.* 4. *c.* 3. *de febri epidemica dyſenterica:* indicabantur in illa bis, ter, purgantia.

5) *A revulſione;* centies in anno, qui multa praxi gaudet, capitis dolores purgante tollit. Capitis dolor chronicus ſæpe a nimia extenſione vaſorum enkephali. V. ſ. in pede ſæpe juvat, ſæpe tantum ad tempus, redeunte dolore. Purgantia adſumta ex maſſ. pil. Coch., RUFFI, ſcammon, bis, ter in ſeptimana, per tres, quatuor ſeptimanas exhibita, ſæpe rem totam curant, eſtque ratio in promptu: vaſa ſunt nimiâ copiâ extenſa; hinc dolent, & quia duro oſſi adponuntur, vehementer pulſant. V. ſ. vaſa deplens ſedat malum. Si depletis vaſis vim contractilem penitus recuperent, ut poſſint in æquilibrio manere cum ſanguine, curata eſt kephalæa, modo id æquilibrium perennet. At vero, ſi plethora cito renaſcatur, antequam vaſa robur antiquum recuperaverint, kephalæa renaſcitur. Unde v. ſ. ſæpius repetenda; qua ex re fit, ut corpus debilitetur, & vaſa debilia ad minimum raptum ſanguinis verſus caput iterum dolori cauſam præbeant.

Ex obpoſito purgantia ſæpe repetita minus quidem deplent vaſa, ſed a minima derivatione, quam per ſyſtema menſentericum purgantia a capite faciunt, vaſa paullo minus extenſa parumper poſſunt ſe contrahere; iterato purgante, antequam plenitudo nimia

rena-

renata ſit, iterum parum; & ſic multiplici repetitione demum robur antiquum naneiſcuntur.

An ergo ſemper kephalææ ex hac cauſa natæ alterutro horum reſtituuntur in ſanitatem?

Minime; ſi enim præ diſtenſione nimia & diuturna, vaſa robur penitus amiſere, vel maximam partem, diſtenduntur perpetuo, & dolent; ſive ipſa præ extenſione; ſive pericranium, in quod premunt. Idem verum, ſi in dura matre vitium hæreat.

Unde ſæpe conducit, abradere totum capillitium, & pannis ſiccis, aromatico fumo inbutis, quotidie bis, vel ter, fricare caput, ut, ſi in vaſis externi capitis vitium hæreat, hæ hac lege roborentur; quod ſcitis in noſocomio cum inſigni effectu in inveterata kephalæa cum vertiginibus factitatum eſſe.

In percuſſione, aut vulnere capitis, ubi effuſus cruor apoplexiam aut minatur, aut facit; in effuſione ſanguinis in thoracem, abdomen, purgantia antiphlogiſtica, ſed liberali manu, continuo uſu adhibita, egregii uſus ſunt, & ſummæ ſæpe efficaciæ in his morbis. Hæc illa *cura reſorptionis*, vel *revulſionis*, & v. ſ. & purgantibus iteratis conſtans, quam ex Boerhaavio, & *Inl.* Præsidis *Commentariis*, & propria praxi, toties Vobis laudavi in vulneribus atque contuſionibus capitis, thoracis, abdominis; in artuum fracturis cum contuſione; in contuſione notabili omnium in corpore partium.

In anginis ſeroſis, phlegmaticis, purgantia ſunt infiniti uſus revellendo: in anginis vere inflammatoriis haud adeo, quamquam etiam ibi eccoprotica proſint; non, quod materiem morbi crudam inde revellant, ſed quod derivatione humorum ad inferiora efficiant, ut in loca inflammata minor fiat humorum adpreſſio. Conamur ſaltem tunc, ut et in phrenitide et pleriſque inflammato-

riis morbis partium ſuperiorum, per enemata frequentia ſyſtema meſentericum laxiſſimum ſervare, ut eo turgente minus obruantur ſuperiora.

6) *A ſignis coctionis;* ſi coctio prægreſſa, ſi motus critici, ſi denique ſymptomata critica faciant colicos dolores, ambigui quandoque hæremus, utrum natura criſin ſit molitura per renes, an per intestina, ſi renes ſimul doleant: id enim in renum adfectibus ſolemne, ut dolores colicos adjunctos habeant. Si vero intestina tantum doleant, & non renes, potius exſpectamus criſin per alvum. Si & renes doleant et intestina, criſis forte per utramque viam fiet. Monui alia occaſione ex variis HIPPOCRATIS locis, criſes quandoque contingere & per urinam, & per alias vias; quandoque, idque decretorie, per ſolas urinas.

Igitur in omnibus his caſibus enemata ex æquo proſunt utrique eventui; emolliunt quippe intestina & renes, ita ut per utramque hanc viam fieri poſſet evacuatio; juvante decocto hordei cum melle & nitro. Si non ſat cito votis reſpondeat, decoctum tamarindorum cum ſale polychreſto utramque abſoluit paginam; juvatque ſimul abdomen & lumbos obvolvere cataplasmatibus, fomentis.

7) *A ſtatu ægri;* ſi æger talis ſit idioſyncraſiæ, ut, ſi quid ipſi deſit, natura per alvum ſe expediat malis; ſi homo ille adſuetus ſit, bis, ter, quater in anno diarrhæa corripi, & illa non adparente ægrotare; utique indicatur tunc ante omnia purgans: niſi nova atque inſolita ægritudo ipſum manifeſto aliquo errore invaderet; v. g. pleuritis, aut alius morbus à refrigerio corpore calente ſuſcepto: tunc enim foret ſequenda vera morbi indicatio.

§. 1211.

§. 1211. *Vetatur a contrariis.*

1) Ergo vetatur ab alvi fluxu colliquante, ut ante expoſui.

2) Quando nulla ſunt indicia materiæ latitantis in inteſtinis: quid enim purgare velimus, ubi, quæ purgetur, non adeſt materies?

3. 4) Vetatur, ſi epidemici natura non indicat.

5) Vetatur in morbis, ubi revulſio nulla juvare poteſt, immo noceret; in pleuritide, peripneumonia &c. enemata tamen, ut antea dictum, juvare poſſunt.

6) *Vetatur a cruditate;* contra præceptum Hippocratis in *fragmento heurniano*, N. 19 - 27.

7) Vetatur, ſi natura ægri repugnat; ut in Hyſtericis, Hypochondriacis, multisque aliis, qui à purgantibus male habent.

§. 1212. *Materies movenda &c.;* diluendo, ſolvendo, dividendo materiem, ut in vomitu dictum.

In pertinaci alvo juvant egregie frictiones abdominis; ſed ſæpe dolores ventris illas non ferunt. Cataplasmata toti ventri adpoſita, continuo renovata, epithemata quoque ex emollientibus parata cum leviſſime ſtimulantibus floribus, vidiſtis ſæpe in noſocomio egregii effectus fuiſſe. Balnea, ſemicupia juvant emolliendo totum infernum ſyſtema, maxime ventris.

§. 1213. *Excitatur* 1) *diluentibus;* ſi enim talia hauriantur calido corpore, & atmoſphæra, fiunt diaphoretica ac ſudorifera. Sed adtendite, frigus oportere eſſe modicum, alioqui augere poſſe ventris dolorem.

Etiam potus hos non oportet eſſe fervidos actu, quum ſic diaphoreſin excitarent, ſudoresve; non oportet eſſe frigidos, aut potius diuretica fierent, ut *ca-*

pite de DIURETICIS videbimus, ſed moderate calida. Juvant eò aquæ ſelteranæ, aquisgranienſes, inprimis ſedlicenſes, carolinæ, aquæ vitriolicæ, aquæ ſalinæ; ut multæ per Germaniam celebrantur. Sal ebshamenſe, ſal carolinum, ſal ſedlicenſe, aqua multa dilutum. Serum lactis, lac ebutyratum, roob pomorum acido-dulcium, roob mororum, roob ribeſiorum, roob ſambuci, roob ceraſorum, aquâ calidâ dilutum. Ipſi horræi fructus recentes in aqua, aut ſero lactis cocti; uti ſatis patet ex abuſu horum, quo choleræ, diarrhææ, dysenteriæ oriuntur.

Excitatur plurimis hominibus alvus omni mane hausto per fistulam fumo tabaci. Cum ſaliva aliquid hujus ſtimuli deglutitur, ut hinc intestina in alvum promovendam proritentur.

Excitatur aliis bono vitro gelidæ, omni mane ſumto; vel ſolo, vel post chocoladam; aliis & jejune, & post jentaculum.

2) *Lubricantibus, ſimulque acrimoniá facilí ſtimulantibus utcunque. Olea blanda, recentia, preſſa;* olea recenter preſſa, blandaque vix poſſunt dici ſtimulo agere; ſi enim quid habeant, id plane in oleo obtuſum hæret, quamdiu eſt recens preſſum. Sed acrimonia hærens in intestinis quandoque ita intestina contrahit, ut alvus pertinaciter claudatur. Oleum epotum & involvens hanc acrimoniam contractionem ſolvit, ſoluta contractione alvus ſolvitur.

3) Fæces ſiccæ inplent intestina, ut fere crepent, & quaſi unum corpus efficiant cum intestinis: oleum epotum largiter emollit fæces & interponit ſe inter molem fæcum, intestinaque. Ne miremini hoc: oleum, utut craſſum adpareat, eſt penetrantiſſimum & longe penetrantius aquâ. Si campana in antlia pneumatica corio madido inpoſita aëra externum utcunque admittat,

tat, corium magis humectatur aquâ, ut turgescens ingreſſum aëris inpediat: verum, nonnunquam adfuſa aqua non ſubficit, adfunditur oleum: penetrat illud per minimos poros, per quos aqua adeo ſubtilis non potuerat penetrare, & via obcluditur aëri externo.

4) Oleum largiter epotum, & nunc à nobis conſideratum, ut ſolvens alvum, ipſum illud oleum alvi fluxus, aliis remediis non ſiſtendos, ſedat. Innumeræ dysenteriæ longe mitius ſe haberent, ut dixi & demonſtravi nuperrime in binis dysentericis in noſocomio, ſi Medici hac ratione agerent. Vidiſtis in juvene dysenterico, quum valida febri laborans & intolerabili ventris dolore, post copioſiſſimam alvum, quam, antequam ad nos advenerat, habuit, inmiſſo enemate oleoſo & epoto emulſo, cataplasmate quoque emolliente ventri toti circumdato; vidiſtis, inquam, ſimul & ſemel totam dysenteriam curatam, febrimque continuam mutatam in tertianam, ſine ullis fere remediis ſexto paroxysmo in ſanitatem integram abiviſſe.

Si ibi purgans dediſſem, quia dysenteria aderat, utique alvum enormem, peſſimam, doloresque enormes produxiſſem. Dolor enim inmanis, qui ægro in intestinis aderat, oriebatur ex eo, quod acris dysenterica materies abraſerat mucum naturalem tunicæ villoſæ intestini. Acre purgans ultra datum crudeliter nudos hos villos adficiens, eò undique adlicuiſſet humores, ut ubique ab acribus adplicatis ad nuda ſenſiliaque loca ſit; ipſeque demum ſanguis ex nudis vaſis prolectus his ſe miscuiſſet humoribus. Dum talis alvus prodit, & continuo redditur ſtimulo, ſolent Medici ægro proponere, peſſimam latitare materiem, eamque denuo post paucam ab opiatis quietem, purgante expellendam eſſe: iterum purgant. Enectus fere pauper æger dat materiem fœtidam, putridam a ſanguine, qui tem-

pore

pore quietis effuſus ex vaſis minimis in cavum intestini ibi putruerat. Horrore adfecti Medici iterandum purgans dicunt, ne includatur intestinis peſſimus hospes. Sic ſenſim omnia intestina depauperantur, donec tenesmi molestiſſimi, frequentiſſimi oboriantur, & plures ægri tunc plane emaciati pereant.

Ex obpoſito, eo, quo egimus, modo illico omnes fere conpescuimus dolores; ultra 47. horas oleum in ventre manſit, & posthac iterum materies naturalis ſtercoracea prodiit.

Verum, nolim credatis, ſic Vos omnem curaturos dysenteriam: contrario enim modo agentem me vidiſtis præterito menſe Junio in Cuſtode ægrorum. Pari ratione internis externisque remediis ille tractatus post 24. horas quietis & blandæ tranquillitatis copioſiſſimam & frequentiſſimam dejecit alvum, cum ſopitorum augmento dolorum. Concludebamus, in illo rem aliter ſe habere, ac in priori ægro; in priori materiem pravam alvo penitus exiviſſe, ſuperſtitemque intolerabilem dolorem minus malignitati materiæ, quam nudis deberi papillis: hinc oleoſa, emollientiaque omnia nudas has partes denuo obliniviſſe, ſanâſſe: hinc & dysenteriam penitus curatam eſſe, cum omnibus ſuis ſequelis.

At vero in posteriori hoc ægro concluſimus, oleoſis emollientibusque nimiam ademptam nervis ſenſilitatem; attamen copiam malignæ materiæ in intestinis reſtitiſſe, antiquos quæ renovaret dolores; hinc drachma rhei ipſi data; unde fœda denuo alvus copioſaque. Hac operatione ad finem deducta & enema oleoſum, & emoll. cataplasma, & emulſum paregoricum, involvens denuo adhibuimus. Conticuére dolores; alvus post triduum bona rediit; homo curatus eſt, continuatis per multos a curatione dies iisdem auxiliis.

Oi-

Oleum ergo alvum claudit, alvum reſerat; prout eſt conditio adſumentis.

Inter olea potanda amygdalinum præfertur, quia minus ingratum: verum, ſi mihi detur integrum, quid velim præſcribere, oleum lini præfero; tum propter miram, quam habet penetrabilitatem, tum præpter tardum rancorem. Penetrabilitatem obſervavi ſæpius, modo mihi inexplicabili: ſæpius videram in urina ſequente post enemata ex ſolo oleo lini injecta, guttas oleoſas collectas. Putavi vas fuiſſe inpurum; cura ſollicita vaſorum habita eſt; tamen idem phænomenon. Quibus, quæſo, viis hoc oleum ex intestinis in veſicam penetravit? forte oleum amygdalinum ejusdem penetrabilitatis eſt; ſed, quum non adhibeatur ad 8. 10. unc. in clysmatibus, ideo demonſtrari non poteſt tantarum virium eſſe. Ergo ſaltem præferendum illud, de quo id demonſtratum habetur; eſtque pluries mihi repetita hæc experientia.

2) Præferendum eſt oleum lini, quod longe tardius amygdalinô corrumpatur: hinc, ſi ratione purgantis eo utamur, perinde eſt, qualenam adhibeatur; ſi vero ad ſiſtendam alvum, oleum amygdalinum, per 47. horas in intestinis hæſitans, facile ibidem rancescere & priores potuiſſet renovare dolores: id quod ab oleo lini non ita timendum. Oleum olivarum quoque tardius, quam amygdalinum, rancescit.

Redeamus in viam! Jura pinguia, decocta emollientia, horumve extracta, ſive mucilagines, agunt pari, ſed debiliori modo, quam expoſita olea. Si his jusculis, aut decoctis quid ſalis addatur, emolliunt ſimul, atque ſtimulant, ut Textus vult.

Sequuntur ſex claſſes purgantium, quæ a prima mitiſſima ſenſim viribus agendi crescunt ad quintam claſſem usque: ſexta claſſis ex omnibus variis hisce ſimpli-

plicibus conpoſita dicta reſpicit: quæ porro quum ex *Materie medica*, & *Chemia* nôſtis, properabo ad ſequentia.

§. 1214. *Horum delectus*, ex mitioribus, vel fortioribus:

Doſis, major, minor;

Formula, in pulvere, hauſtu, decocto, pilulis, condito;

Præparatio, infundendo, coquendo, extrahenho, deſtillando;

Oportunitas, in principio morbi, aut fine: ſive ratio dandi prophylactice, aut therapeutice;

Indicantur ut de vomitoriis dictum eſt; quare eadem ad purgantia adplicentur.

Inprimis vero ex indole materiæ educendæ; ea enim ſi alkalina, vel acida, vel empyreumatica, vel glutinoſa ſit, prorſum alia ubique purgantia poſtulat.

Varias adpellationes purgantia nacta ſunt: en maxime obvias:

1) *Eccoprotica;*
2) *Purgantia per epicraſin;*
3) *Minorativa;*
4) *Laxantia;*
5) *Cholagoga;*
6) *Phlegmagoga;*
7) *Hydragoga;*
8) *Melanogogà;*
9) *Panchymagoga.*

1) *Eccoprotica;* ἐκκοπρότικα, κόπρος *ſtercus*: eſt mitiſſimum genus, tantum ſtercora educens; ut multis hominibus eſt hauſtus aquæ frigidæ, jejuno ventricu-

culo ſumtus; pluribus aliis tabaci fumus jejuno ventriculo per fiſtulam hauſtus; vel hauſtus coffeæ, ſeri lactis, potus Thée, Cioccoladæ: ita, ut multis ſit eccoproticon primus hauſtus, qui vel frigidus inteſtina ſtimulat, conſtringitque, ut fæces expellant, vel calidus inteſtina laxat, fæces diluit, ſicque exire conpellit. Fumus tabaci nonnihil inviſcatus & cum ſaliva deglutitus ſtimulo ſuo inteſtina ad deponendum incitat. Aquæ minerales ſalinæ id quoque faciunt. Hac ratione etiam ſal marinum, genimæ, fontium, montium, eſt eccoproticon, quatenus miſtum alimentis inteſtina ſtimulat ad excretionem. Ita vinum poteſt eccoproticum dici, quod epotum blando ſuo ſtimulo inteſtina conpellit ad excretionem. Omnia alimenta acriora hanc ob cauſam ſunt eccoprotica.

Quare alimenta acriora, copioſius adſumta, vel ſtimulo nimio inteſtina conſtringunt, ut ſiſtatur alvus; vel ita irritant, ut fiat diarrhæa materiæ alimentoſæ, non coctæ.

Vere itaque HIPPOCRATES jam adfirmavit, & alimenta poſſe vera pharmaca fieri.

2) *Purgantia per epicraſin;* quaſi per *admiſtionem*, aut *adtemperationem*: GALENUS *l.* 2. *de Alim.* ἐπίκρασιν exponit „ cacochymiæ curationem, per quam paullatim evacuatur, quod vitioſum eſt, inque locum ejus, quod bonum eſt, reponitur. " Hæc conveniunt in multis chronicis; 2) apta quoque ſunt in morbis, ubi abſolute purgandum eſt, v. g. in ileo, in colica clauſa, quando poſſumus ita de hora in horam purgans dare, donec fluat alvus; in quibus morbis quandoque quintuplo, decuplo plus requiritur, quam quidem alias. 3) Conveniunt, ubi vomitus nimius purgans rejicit: repetitis igitur vicibus, dum pars ad inteſtina ſenſim pervenit, purgatio ſequitur. 4) Conve-

veniunt in hominibus vix ullis purgantibus mobilibus: larga nimium doſis audacter tunc data, omnia ſurſum deorſumque quandoque movet, & corpus reddit ægrum. Hinc ſtrenua doſis, ſed per epicraſin data, ſemper ſcopo medico mihi ſatisfecit.

3) *Minorativa;* vix differunt ab eccoproticis.

4) *Laxantia;* quoque ſimiliter agunt.

5) *Cholagoga; χολὴ, bilis; bilem ducentia:* in hac claſſe poſuere rheum, folia alexandrina, caſſiam, tamarindos, ſuccum roſarum pallidarum &c.

6) *Phlegmagoga; pituitam ducentia:* v. gr. aloë, gummi maxime ferulacea, ſapo venetus, pil. RUFFI, cochiæ, agaricus.

7) *Hydragoga;* aquam evacuantia; ſcammonium, gialappa, colocynthis, medianus ſambuci cortex, turbith &c.

8) *Melanogoga;* quæ bilem atram potiſſimum purgant, ut helleborus albus.

9) *Panchymagoga;* conpoſita ex ſingulis quatuor ultimarum claſſium. CROLLIUS propoſuit hac ratione ſuum *panchymagogon*, in *Baſilica* ſua *chymica.* Tale quid etiam proſtabat in *Pharmacia vienneñſi.* Extractum catholicum habet fere ea quæ panchymagogon.

AN diſtinctiones ita ad amuſſim ſe habeant, ut præciſe purgantia cholagoga in nullum alium, quam in bilioſum humorem, agant; hydragoga nil niſi ſeroſa educant &c., meritò dubitabitis, quia hoc inpoſſibile eſt. Tamen id verum fateamur, multum intereſſe, quid dederimus.

HIPPOCRATES; de helleboro agens, hinc inde ſparſim in operibus ſuis, ait, in ventriculo ſi ille maneat, & eò verſus adliciat quaſi humores atrabiliarios; perque vomitum expellat, tunc bene agere, ſed ſæpe & ex ventriculo ad inteſtina tranſire. — Videmus ſpaſmos,

mos, convulſiones, hypercatharſes oriri ab helleboro lethales. Hinc remedium ſuſpectum & fere venenum, niſi ſapienti manu dirigatur: unde Hippocrates, curaturus Democritem, quem inſanire ab atra bile *Abderitani* ad Hippocratem ſcripſerant, miſit epiſtolam ad Cratevam, ſummum Botanicum, & juſſit eum, quo in loco montium helleborum debeat quærere, quomodo colligere, & quibusnam in vaſis exacte clauſum, nequa vis pereat, ad ſe transmittere. Verum perdidimus ea ſcripta, quibus & vera præparatio, & doſis, & dandi methodus Hippocratis contineantur; ut ultra de hisce ſciamus nihil.

Id ſaltem tum ex cognitione Materiæ medicæ, tum ex Antiquorum monumentis patescit, varia ſua actione, varia humorum eductione, inmenſum differre purgantia: neque enim rheum aquas educit, quemadmodum ſcammoneum, aut jalappa; neque manna, aut caſſia, gluten adeo expellunt, quam aloë; neque cæteris paribus caſſia corpus fatigat, uti colocynthis. Ita, ut pro ratione morbi aut calidi, aut frigidi, pro ratione materiæ peccantis, etiam purgans ſit eligendum, præparandum, exhibendum. Si homo purgandus putrida colluvie ſcatens, non dabimus ſcammoneum, colocynthidem, quæ etiam ex corpore non putrido putridos educunt humores: ex manna, tamarindis, rheo, cremore tartari, paratum pharmacum prodeſt, & ſic de reliquis. (*)

§. 1215.

(*) Eſt etiam differentia in agendo: fortiora, ut colocynthis, ſcammoneum, jalappa, ſimul unita, [nam ſeorſim debita doſi ſæpe violenter agunt] agunt ſæpiſſime ratione blandiſſima, ut homines fere

§. 1215. *Promovetur* &c.; incerti paſſim vacillant juniores Medici circa hoc. Rogant ſæpe numero ægri, quid debeant ſumere post purgans, non eſt lex univerſalis: jus ſolitum ſtimulo ſuo juvat actionem purgantis; ſed quatenus pingue inpedit, ne nimios excitet cruciatus. Calida autem hæc, v. g. jus, ſerum lactis, oportet adſumere, quum cæterum colici dolores excitentur, dum purgans in corpore eſt. De hac re generalis regula nunquam ſtatuenda. Vidi, qui vix purgarent, ſi biberent, quia purgantis ſtimulus fere quiescebat; ſi vero nihil ſumerent, bene purgarentur. Hoc uſu discendum, quando homines ita, quod experti ſint, nobis narrant. In genere jus carnium eſt optimum & conſuetum: multi etiam bene habent a potu Theæ, aut Coffeæ.

Verum, ut quæ praxis doceat, huc referamus, dantur caſus, ubi opium purgantis actionem unice promoveat.

SYDENHAMUS in *ſchedula monitoria* ait, in iliaca paſſione, ſi æger purgantia evomeret, ſe dediſſe gutt. XXV. ſui liquidi anodyni, & dein paullo post purgans. „ Hoc enim, inquit, tempore catharcticum ſub laudani tutella adſumtum retinebatur, ac ſuo tandem defungebatur munere. Verum, ſi anodynorum virtute ac vi jam penitus infractis, vomituritio ac dolor demum redierint, catharctico interim in corpore reſiſtante, in hoc caſu ex dejectionibus per inferiora, ſpe omni

---

fere caligas conſpurcent, ſi non ſint expediti: mitiora tamen, ut rheum, folia alexandrina, plura tormina excitant. Ita, ut purgantis vim ex faciliori aut difficiliori actione metiri non debeamus. *De H.*

omni inpræſentiarum abjecta, ad uſum paregorici, ſupra deſcripti, revertendum, idemque eousque repetendum, quartâ, vel ſextâ quâque horâ, donec inteſtinis quies omnimodo inducatur, ac proinde motus eorum naturalis deorſum verſus reſtituatur. Quo quidem tempore catharcticum, quod hactenus, ob contrarium inteſtinorum motum, in corpore ſiſteretur, jam operationem ſuam per ſedes exſeret: quantumlibet ex tam repetito narcoticorum uſu, plane contrarium effectum iri videatur. "

Confirmat ea, quæ hic dicit, exemplo contingente, quo tempore hoc ſcribebat. (*)

HUXHAM, *Diſſert. de morbo colico Damnoniorum*, jubet, purgantia opio jungere, ſic enim facilius, ſoluto ſpasmo, purgans operari: probat ex RIVERIO, *cap. de dolore colico*, qui dedit aloës ʒj, ſcammon. gr. vj, laud. op. gr. ij, & *Centur. II. obſ. I.* gr. v.

Non ſolum opium, hac ratione datum, promovet actionem purgantis, verum etiam ipſa purgantia, una cum opio data, quandoque operantur egregie, quum cæteroqui tantum evomerentur. Vidi tunc operari in incipiente ileo purgans datum per epicraſin ex elect. diaprun. ℥iß; laudan. puri gr. iij, aq. meliſſ. ℥viij, ut omni quadrante horæ ſumeret unciam.

(*) Immo, narravi Vobis alia occaſione caſum deſperatum, ubi pater Medicus, inſtante, ut videbatur, morte, dabat quadruplam aut quintuplam doſin puero ſuo, ut cum minoribus torminibus moreretur, idque omni trihorio repetens cum aqua & ſyrupo menthæ: vomitus ceſſat ſtercoreus & enematicus, mitigantur dolores, & aperta alvo jam pro morte redit ſanitas. *De H.*

Non dico, omnem ileum, vel hac methodo, vel methodo SYDENHAMI, tolli; abſit! ſunt enim morbi hi & hisce ſimiles plane inmorigeri. De ileo agens docui, quî tunc agendum ſit: nempe primum per fumum nicotianæ ano ope apti inſtrumenti injectum, dein per largum mercurii crudi hauſtum. Exempla bonorum effectuum tunc ſimul exhibui, vidimusque unam ex rationibus, cur ileus lethalis, hanc eſſe, quod nimis ſero, vel nimis parce, hæc remedia adhibeantur. (*)

Circa ea, quibus purgantia juventur, aliud quid obſervandum. Dolores ſæpe tanti per abdomen, vel etiam citra dolores contracta & ſicca adeo intestina, ut materies depellenda vix queat loco moveri. Eo in caſu epithemata, cataplasmata, unguenta emollientia, balnea ſimilia calida emollientia, tum ſedando dolores, tum humectando ſicca intestina, egregie promovent actionem purgantis. Promovetur denique enemate ſtimulante craſſa intestina.

§. 1216.

(*) In ileo id ſemper advertendum, quod quo diutius duret, eo fiat pertinacior: unde præſtaret, ea remedia adhibere, quæ per ſe nunquam nocent & interim ſummæ ſunt efficaciæ. Fumum nicotianæ quid nocebit adhibuiſſe, mox ubi ileus formatus videtur? Sane gangrænam natam fumus ille, aut epotus mercurius, ſanabunt nunquam. Habemus (dum hæc ſcribebantur) iterum novum caſum in noſocomio civium, in quo puer a ſtrangulata hernia iliacus, fumo tabaci integre citoque eſt reſtitutus: femina etiam hac methodo hyeme inibi ſervata. *De H.*

§. 1216. *Siſtitur potu olei;* actiones purgantium quandoque funeſtæ ſunt, 1) ex vitio latente in corpore, ex idioſyncraſia, ex vitio Pharmacopœi famuli, juſtum pondus ſupergreſſi, ita, ut vel prudentiſſimus Medicus opus habeat, vim ejus infringere, ſiſtere. 2) Inperiti Medici, aut circumforanei, habent duas, tres formulas purgantium, quibus unice utuntur in quavis ægritudine: immo vix praxin aliam nôrunt, niſi vomendo, purgando, ſudores ciendo; unde in quovis morbi genere, & in quovis morbi ſtadio, utuntur purgante: putant ſe Medicos eſſe, dum remedia valide moventia & expellentia nomine noverint. Sed apte ad rem HEURNIUS in notis ad laudatum jam ſæpe *fragmentum* HIPPOCRATIS *de purgantibus.* „ Nam & vina non data apto tempore nocent. Pharmaca dicebat HEROPHYLUS, nihil ſunt, & pharmaca manus Dei ſunt: ut nimirum in uſum flectuntur dextre, vel ſiniſtre. Plurimi hodie falluntur, exiſtimantes, in remediis ipſis ſanitatem habitare: verum pharmaca ſunt medicæ artis inſtrumenta. At inſtrumenta nullius artificis opus per ſe abſolvunt, niſi docte in uſum flectantur. Nec enim, ſi mihi adfabre facta inſtrumenta Pictorum dentur, Pictor ero. " Videte etiam terribiles hiſtorias hujus inprudentiæ apud PETRUM FORESTUM, *lib.* 22., *obſ.* 16.

Quacunque igitur de cauſa ſive per inprudentiam, ſive per inſcitiam, ſive per idioſyncraſiam, id effectum fuerit, ut corpus nimia catharſi in periculo ſit, oportet, quemque Medicum mox parata habere, quibus motum nimium conſopiat, inſtrumenta. Fit autem hoc

1) *Potu olei, oleoſis blandis*; ut hiſce inviſcatus purgantis ſtimulus ceſſet irritare inteſtina et provocare undique humores.

2) *Acidis;* inepta PARACELSI & HELMONTII præparatio ſcammonei id docet. Voluere vim ſcammonei cicurare: igitur cum pomo cydonii in furno excoxere. Acidum auſterum cydonii, junctum ſcammoneo titulo diagrydii, facit, ut ſi jam eo velimus purgare, dupla doſi indigeamus Si igitur a ſcammoneo, gialappa, elaterio, gutta gamba, (gummi guttæ) nimia hypercatharſis fiat, illico ſpirit. ſulphur. per campan. ad gutt. XXX. XL. L. in larga aquæ copia ſedamen adfert. Acetum ipſum adripimus illico, ne tempus prætereat exſpectando.

3) *Adſtringentibus;* ut biſtorta, ſimaruba, alumen rupeum, tormentilla, agrimonia, cort. granatorum, cort. tamariſci, cort., fol. quercûs, cortex peruvianus &c.; fomenta ex ſimilibus cum vino adſtringente parata, toti ventri circumponenda.

4) *Opiatis;* ſecure vim nimiam ſiſtentibus, & ſenſilitatem pro tempore adimentibus nervis: gr. iij, in larga miſtura aquæ menthæ dentur per epicraſin, donec malum conticeſcat, in uſum etiam vocanda enemata opiata. — Per multos annos viri litteratiſſimi, ſed hypochondriaci, curam habui; cui ira, quæ ipſi frequens, mox alvum aquoſam, limpidiſſimam, copioſam faceret; ut in aliis fit limpida, aquoſa urina. Decies conticuit alvus dato enemate ex ℥vj lactis & gr. iij opii. Si non juvent talia, addimus enemati huic therebinthinæ ʒj, cum vitello unius ovi ſubactam. Hac methodo etiam diarrhæam colliquantem phthiſicorum ſæpe per aliquot dies conpeſcimus.

5) *Spirituoſis;* hypercatharſis non raro à reſinoſis non bene ſolutis, & ad inteſtina fixe inhærentibus. Spiritus corpori ingeſti, ſatis meraci, ut ſpiritus vini, frumenti, juniperi &c. ſolvunt illam reſinam & ſic ſedant hypercatharſin. (Addi tum ſimul poteſt unum alterumve

gra-

granum opii, ut, præter virtutem hanc ſpirituoſorum, reſinas inteſtinorum parietibus adhærescentes ſolventem, ſimul & obtineatur ſcopus alter, illico No. 4. expoſitus.)

6) *Revulſione in alias partes quascunque;* Veterum methodo, cucurbitas adplicando ad loca epigaſtrica; vel excitato vomitu: (*) verum priora dicta videntur tutiora, promptiora.

§. 1217. *Fit & evacuatio &c.;* alius modus aptiſſimus ad exonerandam alvum, quo remedia adplicantur per anum ad locum ipſum adfectum, ſi hoc fieri queat. Incertum tamen, quousque perveniant. Ipſe in me expertus fui in morbo, quo jacenti mihi in dextrum latus enemata ex ſiniſtro latere per regionem mediam epigaſtrii ſupra umbilicum ad latus dextrum transirent; verum ſæpe eousque non perveniunt.

1) ſi colon flatibus nimis distentum;

2) ſi in flexu recti cum colo in ſiniſtro latere ſub liene, ſit nimius conlapſus, vel conpreſſio tenuium inteſtinorum, materie alimentoſa, aut aëre nimis inpletorum:

3) ſi in colo ſtercora multa inſint:

4) ſi inflammatio in colo adſit, illud coarctans:

5) ſi colon in hernia ſit interceptum.

Cæterum enemata, ſive intrent usque ad diverticulum cœci, aut valvulam bauhinianam, ſive non eousque,

S 4 que,

(*) Ait HIPPOCRATES, *Aph.* 6 — 15. „ Diarrhæa detento ſponte ſuperveniens vomitus diarrhæam ſolvit." *Aph.* 4 — 83. „ Mictio noctu multa contingens, parcam dejectionem ſignificat. " Si igitur natura eo vergat, ducenda; poteſt quoque ſine naturæ ductu rentari. *De H.*

que, poſſunt habere egregium uſum, ut ex ſequentibns patebit.

Indicantur ergo

1) *à loco adfecto*; ſi anxietates, dolores ſunt in inteſtinis: ergo in omni morbo inflammatorio inteſtinorum, in colica clauſa, immo etiam in ſcirrhis inteſtinorum, quæ intercipiunt alvum, enemate autem molli inmiſſo tranſitum excrementis concedunt; vel inteſtinum dilatando, ſi ſcirrhus in colo, rectove ſit vel fotu ſuo inteſtina tenuia laxando, ampliando. In hæmorrhoidibus chronicis, nimis tumentibus aditumqne fæcibus præcludentibus, emolliendo, inteſtinum amplificando, viam parant: in conpreſſis inteſtinis à graviditate, à mole aquarum in abdomine effuſarum, viam aperiunt ampliando & leni ſtimulo conpreſſa inteſtina in motum periſtalticum agitando.

2) *A materie educenda;* dura, conpacta, unde vincit illa vim fibrarum inteſtinalium: vel, etſi dura illa non ſit, tamen vis fibrarum debilior ſit ad propellendum: unde indicatur in criſi tali

3) *à viribus adtritis ægri;* ita, ut neceſſario purgante indigeret, verum actionem ferre nequiret. Alvus tamen, quum neceſſario ſit exoneranda, enemate ſollicitetur;

vel *ejus temperie* indicatur, quum nunquam in ſanitate purgans ferre potuit ſine animi deliquio, & tamen nunc in diſcrimen incurreret, ſi alvum non deponeret.

4) *A ſiccitate, calore, motu nimio humorum in acutis;* ſane hic eſt eorum egregius uſus. Enemata adplicata ſine ſtimulo, à vaſis lacteis & venis meſentericis inbibuntur, ut quandoque nil eorum alvo exeat.

Igitur enemata aquoſa dum inbibuntur, ſanguinem diluunt, & ſicca ſolida emolliunt, humectant. Enema

mata aquoſa, mista cum nitro, cum ſapis horræorum, adſumta à lacteis &c. calorem mitigant. Enemata refrigerantia & emollientia adſumta intra ſanguinem mitigant acre, quod in humoribus motum nimium excitat & refrigerium largiuntur à nimio adtritu.

Juvat quod conſilio HIPPOCRATIS agere queamus enemate quantum velimus in acutis.

5) *A concilianda revulſione & lenimine requiſito in fibris & humoribus acribus;* lenimen mox expoſui: ſed revulſio nunc exponenda. Enemate primò acriori expulſa fæce jam ſunt omnia intestinorum vaſa minus preſſa, ſuntque minus preſſa omnia vaſa viscerum abdominalium, hepatis, omenti, diaphragmatis, lienis, pancreatis, peritonæi, renum, veſicæ, uteri: ergo plurima vaſa aortæ deſcendentis, nunc minus preſſa, plus admittunt ſanguinis; ergo revulſio fit a capite. Si jam post fæcum excretionem enemata emollientia injiciantur, hisce vaſa illa libera intestinorum adhuc magis emolliuntur, laxantur; ita, ut ſyſtema meſentericum jam longe plus accipiat, quam antea, fiatque à ſuperioribus eò major revulſio. In phrenitide, angina inflammatoria, inflammatione ſuperiorum thoracis, hæc egregia ſunt.

Addenda hic, quæ in *Textu* non ſunt, nempe

6) *A nutritione;* exempla viſa anginæ inflammatoriæ, ubi intra ſeptem dies vix guttula intra corpus ore intraret; ubi clysmata ex lacte, ex jure carnium cum ſucco citri, injecta paucâ copiâ, quinque ſex unciarum, omni trihorio vel quadrihorio renovata, vitam hominis interea ſustinuerunt. In ſcirrhis faucium, aut œſophagi his fuit vita aliquantisper protracta.

7) *Ab inpoſſibilitate medicamenta per os ingerendi;* moroſis infantibus intermittente in febri cortice indigentibus, nec ſumere volentibus, corticem coctum

triplici doſi ingerimus ope enematum. Tuta ſæpe & celeris curatio eſt. Eluuntur primum inteſtina a fæcibus bene, idque quotidie, aut alterna die: tum enemata parva injiciantur, tam ſæpe, ut triplô doſis major ſit eâ, quâ infans ille per os indigeret.

§. 1218. *Clyſmata itaque varia ſunt;* nempe ut indicatio jubet: ex fumo tabaci certiſſima res. Suadeo, ut ſecundum exemplar, quod vidiſtis in noſocomio, (expreſſa etiam formula in *Adverſariis Cel.* GAUBII) curetis omnes talia inſtrumenta fieri, ut in hernis, ileis, ſemper parati ſitis.

Atque hinc ſubpoſitoria moventia, ſtimulantia, acria, intelliguntur &c.; hæc ano inmiſſa, dum liqueſiunt, excitant ſtimulum ad finem recti, quo ſæpe vis periſtaltica determinatur deorſum, validiſſimo tenesmo ad anum, qua determinatione etiam fæces eo verſus ducantur. Minus juvant, quam enemata; tamen uſui veniunt ſæpe in infantibus moroſis, quibus enemata adplicare, aut purgantia dare inpoſſibile. Juvant etiam in debilibus, quibus purgantia dare & enemata injicere vix auſi ſumus, quia vix moti animo linquuntur; ut in quibusdam fit. Juvant in hominibus, qui his ſolebant olim ſibi ſiccam alvum, aut inertem provocare. Veteribus magis in uſu fuere, quam nobis, quibus enematis adplicatio frequentior.

§. 1219. Si eſt ad magnum ſtimulum excitandum, vel ad fluorem hæmorrhoidum excitandum, aloë cum melle coquatur in ſpiſſam maſſam. Si eſt ad alvi eductionem in infante, ex melle cocto, ex ſacchari fruſtulo, ex ſebo candelæ, ex caule petroſelini, oleo intincto, ex ſemine carvi ſaccharo obducto. Si eſt pro homine adſueto ſubpoſitoriis, rogan-

gandus eſt, quo ſubpoſitoriorum genere conſueverat bene deponere?

In rebus pertinacibus, quando nulla arte alvus poteſt promoveri, etiam hoc auxilium adhibemus, ut omnia auxilia ſimul adplicentur; neſcientes, quâ viâ quandoque natura cooperatura ſit.

DIURETICA.

§. 1220.

Evacuatio per vias urinæ indicatur 1) *a ſignis coctionis.* Licet natura necdum determinet futurum, quò pellat materiem, locum; tamen emollientibus mellitis, nitroſis, acidis ſaponaceis, ut omnia corporis loca, ita & vias urinæ expeditas conamur reddere. In noſtra methodo dandi quotidie 2. 3. menſuras aquæ hordei cum melle, vix indigemus hic aliquo præcepto, quia ea methodo viæ omnes parantur.

2) *A fluxu critico materiæ morboſæ per renes;* quo in caſu mox dicta ſubficiunt, niſi natura langueat; ſi langueat, tunc ſubpetiæ illi ferendæ, ut mox videbimus.

3) *A materie peccante ſalina;* quum per vias urinæ ſoleant abire ſalinæ aquæ, ſi eo determinentur,

tur; quumque per vias urinæ ſoleat ſe natura expedire ab omni acriori ſanguinis; convenit in nimia ſalina muriatica, aut ammoniaca, acrimonia, vias has fluxiles (liberas) reddere; uti poſtea, qua id fiat methodo, dicetur.

Saponacea: ſi ſalia atque olea abundent in ſanguine; aut, ſi quis ſalina atque oleoſa diæta multum abuſus fuerit; maxime, ſi alkalina diatheſis adſit, cum multa pinguedine fuſa, ut in pinguibus hominibus ſæpe fit, dum acuto morbo, aut etiam debilitante multum tertiana, quartana, aliove chronico morbo, laborant.

Terreſtri ſubtili; ut, quibus urina ſæpe ſcatet tenuiſſimâ farinâ, quando per aliquod tempus quieverit. Præſtat his expeditas ſemper tenere urinæ vias, ne quando terreſtris ſubtilis materies illa in ſanguine manens melancholicam temperiem producat, in qua terreſtre abundat; vel, ne ſtagnans ad renes, aut veſicam, in calculos, aut tophos abeat.

Scorbutica, ſive alkalescente putrida per acida ſaponacea; acida per aquas ſelteranas, ſpadanas, &c.; muriatica per aquoſa.

4) *A loco adfecto*: ſi renes obſtruantur ſine inflammatione, indicantur deobſtruentia, diuretica: ſi inflammati ſint, aquoſa, ſaponacea, ſola conveniunt, cum fotu perpetuo per enemata & externa cataplaſmata balneaque; ſed a fortioribus abstinendum. In calculo renum paſſim a diureticis abstinendum; quia ignoramus, magnus, an parvus, ſit calculus; qui, ſi pelleretur in angustias ureteris, poſſet majora mala & mortem, creare. Hinc Medici nunquam in renum calculo audent diuretica præſcribere.

5) *A conſtitutione epidemica*, uti HIPPOCRATES talem obſervavit, in qua multi ſola Urina judicabantur;

tur; urinâ craſſâ, albâ, multâ. Naturæ tunc ſubcurrendum eô, quô mox dicetur, modô.

6) *A temperie ægri, auscultante huic evacuationi, aut adſueta:* libero copioſoque urinæ fluori æger in ſanitate ſemper fuit adſuetus: jam aliquo incommodo laborans, parum urinæ emittit. Diuretica, & cum temperie, & cum natura mali, convenientia tunc indicantur: metu, ne forte hinc præſens malum, aut natum, aut fotum ſit; ea ſpe, fore, ut reſtituta diureſi; aut præſens malum ceſſet, aut mitescat.

§. 1221. *Vetatur a contrariis*; Ergo, ſi neque ſigna adſint coctionis, nec conamen naturæ, ut per renes critice materiem evacuet; nec materies ullo modo in corpore acris ſit; neque ulla adfectio renum adfuerit, neque aut talis conſtitutio epidemica, aut conſuetudo ægri; ſi demum calculus adſit, diuretica non ſunt exhibenda: ſi inprimis corpus ſit bene ſanum, cur velimus augere unam excretionem præ alia? Auctâ illâ forte minuetur, vel ceſſabit, alia; unde incommodum nasci poterit aliquod. Ridiculi ſunt homines, qui vina ideo adprobant, quod multum urinæ inde dimittant, reprobantes illa, quæ non auctiorem ſolitâ efficiunt diureſin: deberent adprobare ea, quibus in uſum vocatis ſana natura manet, uti in ſanitate ſemper ſolet eſſe. — Æque peccant illi, qui, ſani existentes, diureſin ament productam a vinis, quam illi, qui ab alimentis ſemper laxam petunt alvum, vel profuſiores ſudores; dum interim bonâ alvô, & ſine ſudore, rite ſemper valerent.

§. 1222.

§. 1222. *Excitatur uſu aquæ copioſæ, vel aquoſorum.* Aqua ſimplex, infuſa theata, decoctum coffeæ &c. ſi copioſe potentur, nec corpus calore, motuve, ad diaphoreſin, aut ſudorem, disponatur, copioſiſſimam, tenuem, pallidam, urinam fundunt; uti ex *capite de* URINA patuit.

2) *Salibus alkalinis fixis, volatilibus; ſimplicibus vel conpoſitis.* Aqua ſelterana [cujus analyſin genuinam chemicam alio loco dabo] habet ſal alkalinum fixum in ſe: ſal volat. oleoſ. SYLVII cum multa aqua.

3) *Salibus fixis, neutris, conpoſitis:* ſal marinum cum pauco ſucco citri & aqua multa; drachma una ſalis ammoniaci cum unc. duodecim aquæ; tartarus tartariſatus cum multa aqua.

Oſtracodermatis ſolutis cum acido, in corpore noſtro, vel extra illud: ex acido, oſtracodermatis, vel lapidibus cancrorum, miſto, tertium corpus naſcitur, quod poſſidet aliquid proficuum in quibusdam intertriginis ſpeciebus & ſcabiei, tum & vim diureticam. Solvantur, ſive potius ſaturentur, acido extra corpus humanum, ſi in hoc acidum non adſit: dum vero copioſum in corpore hæret acidum, dentur modo illa abſorbentia; quibûs tunc & acidum abundans in corpore aufertur, & diureſis promovetur.

Igitur vetatur tale diureticum in acutis crudis, quia natura iisdem cogitur, crudam materiem movere, & ad vias urinarias deponere. Eſt tamen mos frequentiſſimus, abſorbentia dandi cum admiſtis acidis.

§. 1223. *Diuretica juvantur vacuo ſtomacho:* quia tunc via expeditior ad inteſtina, inde in ſanguinem.

Co-

Coctione prægreſſa, ciborum, ne diu nimis illa detineantur a coquendis, ſed ut cito ex ventriculo ad inteſtina eant, & a lacteis primis ſaltem abſorberi queant; tum, ut cocta moveantur, non cruda. Videatur circa hæc SANCTORIUS.

Motu corporis leni; ut humores & vaſa parumper agitentur.

Aëre frigidiuſculo; ne per motum vis diureticorum determinetur ad cutim & per ſudores, aut diaphoreſin, abeat.

Calidis interim lumbis, hypogaſtrio, pube, perinæo; ut humorum copia major in totum hocce ſyſtema derivetur: frigore enim infimorum materies aliorſum determinaretur, vaſîs a frigore conſtrictîs, reſiſtentibùs. Hinc juvat & lumborum frictio.

§. 1224. *Siſtitur, aut ſedatur, uſu* 1) *emulſionis viſcidioris, gelatinoſæ*, quâ ſanguis inſpiſſetur, minusque aptus fiat, ut per renes tantâ effluat (ſeroſa ejus pars) copiâ.

2) *Adſtringentium & roborantium ſimul;* nempe, ſi ſimus in caſu, ubi laxitas vaſorum ſpeciem pſeudodiabetes facit: quæ petenda ex *capite de* CARDIACIS, in ſpecie ſecundæ debilitatis.

3) *Opiatis*, quibus omnis humorum motus diminuitur, omnisque ſecretio.

4) *Determinatis in alia loca &c.*: rheum v. g. quibusdam emeticum fieret, ſi potu tepido determinaretur, ut per ventriculum ſurſum exiret; cum determinatione ad renes fit diureticum: &c.

Ergo videtis, in diabete prodeſſe poteſt purgans, emeticum, diaphoreticum (pro diverſitate regiminis ſimul adhibiti). *Egregius* HARRIS octuagenarium mer-

ca-

catorem a magna diabete brevì curavit infuſione ex rheo, lignis ſantali, & ſem. cardamomi; hac ratione derivata materies ad inteſtina & cutim.

MENAGOGA ET ARISTOLOCHICA.

Meritiſſimo jure ſub uno capite Auctor hæc conprehendit, quia ſanguinis per uterum evacuationem ambo intendunt. Sed, lochia non admittunt ſæpe ea dicta pellentia: concedo; ſed nec menſes, ut patet ex §. 1226. No. 3.

§. 1125. *Evacuatio ſanguinis menſtrui, vel puerperii, per uterum, indicatur* 1) *ab ætate,* 12. 14. 16. annorum, dum puella jam vel akmen adepta eſt, vel brevi adeptura, vel ſaltem incipit grandescere. Fallit tamen nonnunquam hæc regula: vidi quippe puellas post menſes acceptos adhuc multum grandescere: hinc non tantum ab ætate, ſed &

2) *A Plethora;* virgo quandoque & ſtaturà parva eſſe poteſt, & plethorica; ita, ut copia adſit pro menſibus educendis, & ut tamen pergat crescere præ copia plethoræ. & facili extenſione: ut enim feminæ, quæ & gravidæ & ſimul omni menſe menſtruantur;

tur; ut feminæ dantur, quæ infantes lactant, & tamen habent abundantes menſes; ita & virgines ſunt menſtruantes, & tamen post hunc terminum adhuc creſcentes in magnam proceritatem.

Verum, quemadmodum magis frequens eſt, ut feminæ gravidæ aut lactantes non menſtruentur; ita etiam virgines plethoram maxime colligunt, dum corpus ad augendam proceritatem cruore minus indigere cœpit.

(Quæ hic circa indolem fluxûs menſtrui inſeruit HAENIUS, ceu ex PHYSIOLOGICIS aliunde nota, omiſi.)

Dum hæc catamenia aut parcius fluunt, aut tardius, aut omnino non, paſſim talis femina ægrotat.

In hac ægritudine remedia requiruntur, quæ ſubpreſſa catamenia reſtituant: his reſtitutis paſſim ſanitas redit.

Verum, multa hic advertenda, antequam quis ad hæc remedia confugiat.

Plethora oportet ut adſit, neque morbi ulli, qui a retenta plethora originem non ducant (*): v. g. menſes retardant, ſubſiſtunt, quod mulier pleuritide correpta in phthiſin pulmonalem inciderit. In femina hagana phthiſica eramus occupati, *Inl.* BARO (VAN SWIETEN) tunc adhuc Leidæ agens, & ego, ut phthiſi mederemur. Empiricus Medicus poſthac ſalutem promiſit

(*) Menſes non veniunt mox ubi a morbo acutó reſurgit femina. Peccat Medicus emmenagogis datis; quia forte per 1, 2, 3. menſes natura omnem ſanguinem inpendet renutriendo, quod perditum per morbum fuit. *De H.*

ſit adfore, ſi redirent menſes: dedit emmenagoga multa, ipſumque Martem; hæmoptoica facta inde mulier miſere periit.

Quippe morbus talis non fert ejusmodi remedia; quin potius febris exin accenditur, & humores rareſiunt, & per debilia pulmonis vaſa ruunt foras.

Idem obſervandum, ſi ex quacumque alia inflammatione nata fuerit ſubpuratio.

Quin deeſt præcipua cauſa his feminis, quæ menſtrua producat, plethora: ſi enim quandoque fiat in hisce v. ſ., ea non ad plethoram reſolvendam inſtituitur, verum potius, ut de lardacea materie ſanguinis, febrim hecticam augente, ſenſim quid dematur, utque vita, pro tempore minor reddita, minus promoveat ſubpurationem, facilius medicamenta antipyica admittat.

Itidem, ſi ex ipſis menſtruis directa via morbus oriatur, non ideo jubemur illico, ad revocanda illa medelam convertere; quin potius ſummum quandoque id nefas. Mulier, quo tempore menſes habitura foret, vel frigore ingenti corripitur ad pudenda, vel terrore magno adficitur, menſesque ſubſiſtunt: durat hoc per 2, 3. menſes, ſanguis ſtagnans ſpiſſus fit, extenduntur vaſa, extenta hæc amittunt multum de ſua vi contractili; oritur languor per univerſum corpus: ipſe demum ſanguis a ſtagnatione & laxitate vaſorum fit vappidus, viridis, albus, color chloroticus in facie & cute naſcitur, ſcilicet ex albo & flavo veluti viridescens: etiam undique incipit corpus hoc tumere, pallescere, ex ſtagnatione partis magis mucoſæ & aquoſæ in vaſis lateralibus. Supereſt demum boni ſanguinis fere nihil. Femina hæc torpida, debilis, ad minimos motus anhelat; ita, ut cor palpitet, ipſaque in collo advertatur palpitatio.

Hinc

Hic morbus ex ſolis ſubſiſtentibus menſibus natus eſt; hunc, ſi per emmenagoga reſtituere conetur Medicus, toto cœlo a ſcopo aberrat. Eſt caſus hic, quo multæ mulieres pereunt. Cacochymia primo eſt emendanda; dein corpus disponendum, ut bona regeneretur plethora; tunc menſes vel ſponte venturi ſunt, vel arte provocandi: quomodo cacochymia emendanda, *in capite de* INDICATIONE CORRIGENTE ET EVACUANTE FLUIDA dictum eſt. Cacochymia educta conveniunt cardiaca primæ ſpeciei: nam evacuatis pravis humoribus partim, partim emendatis, deſunt paſſim ſubficientes boni humores.

Ergo 1) per cardiaca primi generis boni humores ſunt ingerendi; tum 2) cardiaca conveniunt ſecundi generis; quia humores boni adſunt, & vaſa laxa. Si hoc rite peragatur, renascitur ſenſim plethora: adhibentur tunc interna externaque auxilia, ut menſes queant revocari.

Etenim, qui ultima hæc auxilia claſſis ſecundæ cardiacorum adhibet, in plena cocochymia, ille profecto adigit lentos crudos depravatos humores in anguſtias pulmonales, ut pereat femina per peripneumoniam; aut in ultima vaſa corticis cerebri, ut nascatur apoplexia mucoſa; aut in ultima vaſa hepatis lienisque, ut nascatur ſive ſcirrhus, ſive teterrimus hydrops.

Igitur ponamus caſum, ubi dare hæc expedit. Si femina menſtruis carens, & jam laſſitudine, torpore, dolore lumborum, crurum, hypogaſtrii torqueatur, nonnihilque anhelet; ita tamen, ut ſanguis adhuc & bonus in illa & copioſus ſit, tunc in eo verſatur, ut à remediis emmenagogis, nunc exponendis, capiat levamen, ſanitatem recuperet.

Sic ſimul explicui hoc 3) *a morbo quocumque, hinc pendente, ejusque ſymptomatibus;* intellexiſtis,

quibusnam in morbis a menſtruo ſubpreſſo liceat directe in menſes provocandos agere, in quibusnam non liceat.

Sed additur in *Textu*, *ut inprimis in puerperio*: de hoc aliquid dicendum eſt.

In puerperio lochia, quæ Vobis in *morbis puerperii* (ſeorſim edendis) expoſita ſunt, poſſunt inminui mox a partu, aut ſubſiſtere penitus,

1) quia ante partum, inque partu, adeo largam hæmorrhagiam femina habuit, ut ſit ſemiexhauſta & debilitata. Medicus, qui velit lochiorum fluxum in hoc caſu reſtituere, poteſt ingentia mala feminæ conciliare, mortemque ipſam.

2) Quia brevi a partu lactat puerpera infantem fortem, robuſtum, qui hac ratione conſumit plethoram, vel ſaltem eam cruoris copiam, quæ alias per uterum effluxiſſet. Si talis mulier nil mali patitur, ineptus eſt Medicus & noxius omnino, qui revocanda lochia in animo habet.

Cæterum, ſi præter hos caſus lochia ceſſent brevi post partum & mulier inde ægrotet, oportet tunc revocare eadem, ut mox dicetur.

Qua tamen in re oportet ſcire, non dari tempora determinata lochiorum in puerperio: una femina habebit eadem per 14. dies, alia per 10., alia per 8., alia per 6, per 3, per 4. Eadem femina uno in partu duplo copioſiora & diuturniora lochia habebit, quam alio in partu. Si cæteroqui omnes illæ feminæ variæ, vel in variis partubus eædem feminæ, adeo differunt copia temporeque lochiorum, & nihilominus bene habent, abſtinendum eſt ab omni medela provocante. Subſicit quod ἔυφορως φέρεσι, adeoque deſignatur, abundantem ſanguinis copiam jam corpore exiviſſe, vaſaque inter & ſanguinem æquilibrium rediiſſe.

§. 1226.

§. 1226. *Exercetur* 1) *determinantibus ad uterum fomentis, balneis pedum crurumque;* quid balnea faciant, jam dictum toties. In *morbis virginum* jam totum hoc longe lateque explicui.

2) *Aperientibus;* circa hæc etiam in Tractatu de *morbis virginum* actum.

3) *Remediis chirurgicis;* quando vel membrana hymen non eſt perforata, vel laterum vaginæ concretio adeſt; vel alia talia reperiuntur. In *morbis virginum* ac *parturientium* dixi, quomodo tunc eſſet agendum.

Boerhaavium dicentem audivi, ut apud Hippocratem in nimiis menſibus, aut lochiis, cucurbitæ juvant ſub mammis, ita in arcanis eſſe provocandorum menſium, aut lochiorum, cucurbitarum adplicationem ad interiora femorum. Sed minus hæc fiunt, quum verecundia ſæpe vel proponere vetet Medentem, vel admittere patientem.

§. 1227. *Siſtitur, ſi nimia fuerit,* 1) *revulſione;* nimia intelligitur eſſe, ſi vires inde minuantur. Revulſio fit 1) venæſectione in brachio; qua in re prudentia opus: ſi enim menſes, aut lochia, ſint admodum copioſi, & cauſa ſit nimia uteri laxitas, apertura vaſorum uterinorum, ita ut, licet plethora omnis dudum ademta ſit, pergat tamen per oscula laxata, nec ſe reſtituentia, effluere ſanguis; v. ſ. in brachio poſſet ultra debilitare, & tamen ſanguis dilabi per laxatum uterum, quamdiu adhuc ullus ſanguinis eſt per vaſa motus. Igitur v. ſ. in brachio rarius hic uſui erit, niſi quando vires nondum multum dilapſæ ſunt, & facile adhuc v. ſ. revellens tentari poteſt, ſine multa jactura virium, & quando mox hypogaſtrio, lumbis, pubi, adſtringentia fomenta adplicantur.

2) Revulſio fit methodo HIPPOCRATIS *v. Aph.* 5—50 explicatum in Tractatu *de morbis mulierum.*

Siſtitur 2) *adſtrictu vaſorum;* per ligaturas ad artus; fomentis ex aceto frigidiusculis, ut horrore incuſſo toti corpori etiam uterina oscula conſtringantur. Remedia adſtringentia ex ſecunda claſſe cardiacorum petenda.

3) *Opiatis*, ut toties dixi: ſed non dando granum unum & dein dicendo, opium non juvat; ſed dando per epicraſin, donec levamen habeatur.

Quum

* * *

Quum VARIOLARUM INSITIO, ſeu INOCULATIO, noſtro ævo in dies magis magisque pro meritis, æſtimetur, excolatur, promoveatur; Ipſis MAGNATIBUS, PRINCIPIBUS ac AUGUSTISSIMIS de præſtantia encheireſeos, (quâ facillimâ, tanta obtinentur commoda, emolumenta) convictîs, eamque in propria familia, in proprio corpore, admittentibûs; operationis hujus, ab *Inl. Archiatrorum Comite, reique omnis medicæ per terras auſtriacas Præſide, Libero Barone* DE STÖRCK, *celeberrimoque praxeos medicæ in Univerſitate Vindobonenſi Profeſſore* STOLL hic loci inprimis excultæ, breviusculam ſaltem deſcriptionem operi huic, antequam ordinem *cel. Auctoris* ad *Phlebotomen* nunc transgredientis proſequerer, omnino inſerendam cenſui.— Huic ſcopo apta mihi viſa eſt *Diſſer-*

tatio inauguralis medico - practica DE INSITIONE VARIOLARUM publicæ disquiſitioni in Univerſitate Vindobonenſi anno 1780. ſubmiſſa à *D. Sigismundo* BARISANI; dictorum magnorum Virorum inprimis *compendium.* En libellum verbîs AUCTORIS relatum.

CAPUT I.

De variolarum naturalium ſtrage, ac fatis inoculationis.

De inoculatione variolarum ſcripturus optimum fore cenſeo, ſi prius quid de ſtrage variolarum naturalium, ejus cauſis, ac fato inoculationis in genere differam, ut utilitas (non dicam neceſſitas) inſitionis magis elucescat.

Etſi mors variolantium naturalibus variolis non ſemper adſcribi poſſit, ſed ſæpe, (ut opinor) malæ medendi methodo, quæ apud vulgus (quod raro utitur in hoc morbo Medicis) plerumque in ſtimulantibus & antiſepticis, ac apud non paucos Medicos in antiphlogiſticis conſiſtit remediis, quin ad genium febris concomitantis, diverſaque adtendant ſymptomata, quæ aliam forte methodum medendi expeterent; etſi calculus, juxta quem ſeptimus quisque variolis naturalibus decumbentium moreretur, exorbitare videatur, aut ſaltem non quælibet regio de tanto hoc morbo mortuorum

rum numero lugeat, ut ex calculo ab *Inl. L. B.* VAN SWIETEN, (*) Viennæ facto patet, quo quinquageſimum quemque ad ſummum mori decernitur; certum tamen eſt, ſat multos hoc malo trucidari, quod nullus, niſi præjudicio captus, in dubium vocabit, qui variolas naturales omnis ætatis & temperamenti homines, ægros æque, ac ſanos, adficere poſſe, & frequenter adficere, conſiderat.

Horum conſideratione ducti, & de bono reipublicæ ſolliciti Medici de remedio, quo major variolantium numerus conſervari poſſet, cogitabant.

Diverſis igitur experimentis cum Mercurio dulci, cinnabari, camphora, moſcho, aqua picis, largiſſimis venæſectionibus, & aliis adhuc remediis feliciter inſtitutis, ſed non penitus ex voto cedentibus, tentârunt tandem inoculationem temerario (ut videretur) auſu, ſi hanc non jam diu à Græcis, Turcis, Europæis, Afris, (Sinis) aliisque barbaris nationibus egregio cum ſucceſſu inſtitui ſciviſſent.

Sed, ut in omnibus quid humani eſt, ſic & in hac re erat. Brevi enim inſitione etiam ab incautioribus Inoculatoribus facta neque hoc remedii genus, quod omnium optimum promiſit eventum, ab omni infamia inmune perſiſtebat.

Hinc inſurrexere quidam Medicorum, neces plurium inoculatorum videntes, qui axioma medicum, quasvis res nonnaturales bono uſu bonas, aſt malo malas fieri, non ſatis perpendentes, utilitatem inſitionis dubiam eſſe credebant, aut omnino atrô depinxêre calamo. Inſurrexêre Theologorum aliqui, Medicorum ratiociniis ſeducti, qui inoculationem legibus naturæ

T 5 divi-

(*) Comment. T. V. pag. 145.

divinisque inlicitam eſſe vulgo, novis inventis aliunde facile inſenſo, perſuadere nitebantur.

Unde bella oriebantur litteraria, ad ſcientiarum incrementum optima; ſi non frequenter pugnaretur armis, quæ viros doctos non decent, nec indocti, ut videantur docti, ſe his litibus inmiscere amarent; quod etiam in hoc bello contigiſſe dolendum eſt. Non enim omnes ad veritatem eruendam pugnabant, ſed ut gloriam, quam propriâ doctrinâ adſequi non audebant, viris de re medica optime meritis acri & mordaci ſtylô eripiant. Ex utraque parte acriter dimicabatur. Aliqui inſitionis defenſores calculis, tunc temporis, quo inoculationis negotium, ut a paucis tantâ prudentiâ, ita nec tanta ac hodie fortuna tractatum fuit, certo non exactîs, ſophismatibûs, fictionibûs, variîsque contra antiinoculatores injuriîs, inſitionis gloriam reparare tentabant: quod, ne factum fuiſſet, quilibet æquus rerum æſtimator, ad ipſam inoculationis famam, exoptabit. Hîs non convicti, ſed jure merito obſenſi antiinoculatores & horum aliqui debitos transgreſſêre limites ac ſophismata ſophismatibus, fictiones fictionibus, injurias injuriis repellebant.

Tandem Principes omnia, quæ ad felicitatem & conſervationem ſubditorum quid conferre videntur, avida adripientes manu, viros & doctrina claros, & veritatis amore notos, ad litem, quæ circa inoculationis ſecuritatem oriebatur, decernendam experimenta inſtituere juſſerant: quo denique factum eſt, ut hodie ferme nullus Medicorum de utilitate inſitionis dubitet. Utinam nec populus, clamoribûs nimis anxiorum in contrariam abreptus ſententiam, de hac veritate dubitaret!

CA-

CAPUT II.

De certis inoculationis commodis.

Ne autem me gratis quidquam adſumſiſſe videar, utque ea, quæ circa inoculationem ipſam inſtituendam dicturus ſum, clariora evadant; non incongruum fore duxi, ſi hoc & ſequentibus duobus capitibus variolarum tam naturalium, quam inſitarum commoda & incommoda a Viris non ſolum expertis, ſed etiam ab omni partium ſtudio alienis obſervata recenſere, ac explanare ſatagam.

Obſervatione Sydenhami (*) & aliorum conſtat, variolas eo tempore, quo epidemia, inprimis febris bilioſa, aut putrida regnat, facile malignas reddi, eò quod ab epidemia fere ſemper quid participent duplicatusque morbus cæteris paribus certo minus periculo careat. Si igitur ad inſitionem tale eligamus tempus, quod nullâ epidemiâ infame eſt, omnium maximum variolarum naturalium incommodum evitabimus. In populoſioribus quidem urbibus raró tempus ab omni epidemia liberum exſtat, ob aëris forte puri defectum: ſed aliunde non ſuaderem, in civitatibus inoculationem inſtituere, quum ob commercium hominum in his vix non inevitabile & aliorum infantes, commodo a me poſtea recenſendo deſtituti adfici poſſent; *Celeberrimus* enim Rosen von Rosenstein (*) ait: „Es iſt genug, wenn nur Einer von einem ſolchen Orte, wo die Pocken eingeriſſen haben, her iſt. Er kann das anſteckende

(*) Oper. omn. Tom. I. ſect. II.

(**) Anweiſung zur Kenntniß und Kur der Kinderkrankheiten. S. 129.

ckende Gift entweder durch ſich ſelbſt, oder ſeine Sachen, mitführen " & pluribus exemplis adſerti hujus veritatem ſatis (ut mihi videtur) demonſtrat. Neque negari poteſt, variolas per inſitionem natas contagium ſpargere poſſe, aut miasmate contagioſo gaudere: *Inl.* enim *L. B.* van Swieten (*) pus variolarum inſititiarum alteri homini adplicatum produxiſſe variolas, & ſic in nonum usque derivatum fuiſſe, eodem cum ſucceſſu, adſerit. Unde contagium per inoculationem non minui, ſed æque actuoſum manere, concludit.

Variolæ naturales ægros, valetudinarios, reconvalescentes, quorum vires, a prægreſſo morbo deperditæ, nondum reparatæ ſunt, gravidas, puerperas, uno verbo, ſubjecta quæcumque ſine discrimine infeſtant. Non autem quasvis ægritudines, variolis conjunctas, periculo carere evictum eſt, ad morbum perferendum vires vitales inlibatas omnium primo requiri; gravidis, puerperis &c. variolas plerumque male cedere. Hinc magni etiam erit momenti, ſi hic morbus homines in tali ſtatu adoriatur, quo ab his, & pluribus aliis adhuc malis nil ipſis timendum eſt; quod emolumentum inoculatio nobis optime præſtabit. Nam hujus ope ab arbitrio noſtro dependet, variolas excitare tali tempore, quo inoculandus ab his incommodis inmunis invenitur.

Aſt non credendum, quosvis morbos, variolis conjunctos, pernicioſos eſſe; immo exſtant exempla morborum inoculatione curatorum. Minime ergo ſuperfluum erit, ſi circa hæc paullo plura dicam.

Variolæ tam naturales, quam inſititiæ ex claſſe morborum febrilium ſunt: omnis igitur morbus, qui inter

(*) Comment. T. V. pag. 149.

inter febriles recenſetur, aut qui a febri accedente exaſperatur, fugiendus erit, ne ignem igni addamus, aut incidamus in ſcyllam, dum volumus evitare charybdin. Hinc hæmoptoë, diarrhæa, dysenteria, vermes & innumeri alii morbi, quos theoriâ medicâ bene inbutus facile determinare poterit, Inoculatoribus erunt evitandi.

Verum, non ſolum morbi, ſed & tales hominum ſtatus, quibus febris ſuperveniens pernicioſa fieri poſſet, ut graviditas, puerperium, pubertas inſtans, inſtantia conamina catameniorum, dentitio nondum abſoluta &c. cum inſitione, ſine ſumma neceſſitate (quam exiſtere poſſe, vix mihi imaginari poſſum) nunquam jungendi erunt.

Morbo autem tali adfectis, qui febri excitata curantur, ut ſunt: glutinoſum ſpontaneum, fibrarum laxitas, rachitis &c. inſitionem facere non ſolum tutum exiſtimo, ſed etiam ſalutare; quum in tali ſubjecto variolæ ſine diſcrimine ſuperentur, alio tempore forte periculoſiores, & morbus præſens ſimul ope febris, per inſitionem excitatæ, auferri poſſet.

An in luoſis æque tutum erit, inſitionem inſtituere, certo adſerere non audeo; etſi certum ſit, luem veneream febri ſanata excitari, & fauſto inſuper eventu inoculationem aliquoties in venereis inſtitutam fuiſſe obſervatum fuerit.

Ego ſaltem hucusque ſanarem prius luem, antequam inoculationem ſuſciperem: tutior enim, (ut opinor) hæc via erit & ideo in noſtris ad minimum regionibus eligenda, ubi, quum inſitio nondum divulgata ſit, facile mors unius, aut aliquorum incolas ita terrere poſſet, ut vix ullus ſe amplius huic operationi inpoſterum ſubducere auderet.

Quare autem quid timerem in lue venerea adfectis ab inſitione eſt id, quod in venereis perſæpe inflam-

flammationes peſſimi moris eſſe ſoleant; ad quarum claſſem variolas (ſi non cum alia febrîs ſpecie conplicatæ ſint) pertinere nullus dubito.

CAPUT III.

Commoda inſitionis incerta, aut minoris momenti.

Hucusque commoda recenſui, quorum adcurata obſervatio maximæ eſt utilitatis. Nunc partim talia recenſebo, quorum utilitas non tanti eſt momenti; quæ tamen obſervare (ſi poſſibile eſt) multum proderit; quum, quò cautiores erimus, eò minus fama inoculationis periclitabitur; partim talia, de quorum utilitate hodie dubitatur.

Omni quidem anni tempore, dummodo non graſſetur morbus epidemicus, variolæ inſititiæ obſervabantur bonæ; ſecuritatis tamen gratiâ melius fore cenſeo, ſi ad inſitionem tale eligatur anni tempus, quod, viciſſitudinibus aëris, frigore aut calore nimio nocere poſſe, ne minimam nobis ſuſpicionem movet. Hinc ultimum veris tempus, quod omnium conſtantiſſimum ut plurimum eſt, nec calore, nec frigore nimio ægris detrimentum adferre ſolet, ad inſitionem commodiſſimum erit. Aeſtas enim ob calorem nimium, à quo ægros defendere vix non inpoſſibile eſt, ad febrem bilioſam, putridamque disponit. Autumnus & primum veris tempus viciſſitudinibus aëris obnoxii ſunt, & ſæpe morbi epidemici, quos tamen vitare quilibet Inoculator cupit, his temporibus exiſtunt. Hyeme optimo variolarum remedio, ſcilicet aëris renovatione, vix non abſtinere coacti ſumus, quum ob frigus, in noſtris regionibus

&

& firma ſanitate gaudentibus vix ferendum, variolantes in cubiculis degere cogantur, quorum aërem luſtrare non ubique facile erit.

Alterum inoculationis commodum eſt, quod inoculatio in tali ætate fieri poſſit, in qua inoculandi variolas facillime ferunt. Etſi experientia nos doceat, inoculationem in hominibus cujuscumque ætatis fauſto cum eventu inſtitutam fuiſſe, & ipſa ratio id nobis promittat; quum, ſi commodo ætatis uti non liceat, ſaltem commoda priori capite recenſita, quæ tanti ſunt momenti, ut ab iis ſalus variolantium ferme ſolum dependeat, obſervari poſſint; data tamen occaſione neque hoc commodum negligi poſſe exiſtimo. Quò plura enim ſtant pro ſalute ſigna, eò ſecuriores erimus de felici morbi exitu. Ideo à quarto ad decimum tertium ætatis annum optimum inſitionis tempus eſſe arbitror. Nam tenera nimis ætas dentitioni, diarrhææ, convulſionibus & aliis adhuc malis ſubjecta eſt, quæ in hujus conditionis ægris magni ſunt momenti & tam difficulter ſanatu, ut inter tres vix duo infantes quartum ætatis annum adtingant. Præterea febrim tempore eruptionis præſentem convulſiones comitantur, quæ, etſi plerumque variolas benignas, teſtante SYDENHAMO (*) & aliis portendant, quandoque tamen lethales fuiſſe, negari nequit. Sed ponamus etiam, eruptionem ſine periculo cedere, hoc tamen ſemper incommodum aderit, quod, ſi forte febris vehementior ſit, aut alius morbus variolarum tempore accedat, ægri nullo modo perſuaderi poſſint ad remedia neceſſaria adſumenda, quod frequens (ut credo) necis in variolis naturalibus cauſa eſt. Interim & tenerrimos feliciſſime inoculatos vidimus.

(*) Op. omn. Tom. I. Sect. II. cap. 2.

mus. Tempore pubertatis variis ægritudinibus pueri, puellæque non raro vexantur. Aetas virilis ob robur vaſorum & ob ſanguinis hac ætatæ abundantis plaſticitatem nimiam inflammatorios morbos cæteris paribus difficulter fert. Senectus denique, aut ob vires vitæ deficientes, ad morbum tamen ſuperandum ſumme neceſſarias, aut ob ſolidorum rigiditatem vix corrigendam, hujus generis morbis haud ſine discrimine adficitur.

Quod tam copia puris varioloſi adplicandi, quam locus, cui hoc venenum adplicari debeat, ab Inoculatoribus determinari poſſit, non dubito; ſed dubito, an inde aliquod emolumentum ſperare liceat. Minime enim hucusque evictum eſt, an à majori copia puris ſuscepti variolæ nascantur copioſiores; an fauces, œſaphagus, ventriculus, aspera arteria, pulmones &c. hîs obſideantur. BOERHAAVE (*) quidem, & *Inl.* VAN SWIETEN (**), qui plures adhuc Auctores recenſet, has partes variolis obſideri adſerunt: ſed non minoris auctoritatis viri, ut HALLERUS (***) & alii id negant, merasque harum partium plagas gangrænoſas à prioris ſententiæ fautoribus pro variolis habitas fuiſſe autumant.

Si inoculatio tali modo fiat, ut plura infligantur vulnuscula, copiam pustularum a partibus nobilioribus ad minus nobiles derivari Inoculatorum aliqui adſerunt. Sed, quum id (ſi tantæ ſit utilitatis) & in variolis naturalibus decumbentibus fieri poſſit, idcirco variolæ inſititiæ nullam præ naturalibus prærogativam habent. Hæc methodus præterea non ſine dolore adhiberi poteſt; perſæpe incommodum, de quo capite ſequenti actu-

(*) Aphorism. 1403.
(**) Comment. Tom. V. pag. 140.
(***) Opusc. patholog. pag. 153.

actururus ſum, inde naſcitur, & revulſio obtineri poteſt methodo tali, quæ & nullum dolorem excitat, & incommodum ne minimum parit. Quapropter hoc inoculationis commodum pro nullo habendum eſſe, immo potius incommodum eſſe, perſuaſus ſum.

Inoculatorum aliqui ſuſpicantur, variolas inſitas benignas reddi poſſe, ſi pus ad operationem eligatur ex ſubjecto, quod variolîs laboravit admodum benignîs. Facile illorum ſententiæ accederem, ſi non experientia, optima in plurimis artis noſtræ magiſtra, nos docere videretur, contagium variolarum ſemper idem eſſe, & tantum ratione ſubjecti, & accidentium, morbum benignum, vel malignum, fieri. Egregius HUXHAM (*) ait: unum idemque contagium in una eademque domu, familia, aut pago, ſæpius valde differentes variolarum producit ſpecies; aliæ erunt valde benignæ, aliæ valde malignæ & periculoſæ &c. — Ita, ut omnis in eo conveniat demonſtratio, conſtitutionem ſingulorum ægrotorum multum mutare ſubſequentem morbum. — Atque hoc in omni fieri ſolet caſu; ſic enim conſueta quædam ſcabies in alio ſubpurat, & pertinax efficit ulcus, in alio ingens dilacerans vulnus vix ulla, vel nulla cum difficultate ſanatur &c. & *Inl. L. B.* VAN SWIETEN (**) pluribus exemplis ac experimentis eamdem ſententiam confirmat.

Si inoculatio ad conſervationem pulchritudinis, quæ formoſo ſexui adeo cordi eſſe ſolet, quid confert, eſt id unicum, quod, ob rationes ſupra adlatas, in inoculatis variolæ raro confluentes, aut malignæ eſſe ſoleant.

Ne-

(*) Loc. cit.
(**) Comment. Tom. V. pag. 30. & 31.

Neque talem nunquam amplius variolas naturales adquiſiturum eſſe, qui ſine effectu inoculabatur (ut Inoculatorum aliqui credunt) extra omnem dubii aleam eſſe opinor. Quum enim obſervationes ab ipſis inſitionis fautoribus editæ ſint, quæ nos docent, aliquos, variolîs inſititiis ſuperatis, iterum naturalibus vexatos fuiſſe, & præterea *celeb. de* HAEN (*) exempla adferat, quibus (inpartiali teſtante *Inl. L. B.* VAN SWIETEN (**) fides denegari non poteſt, quæ veras variolas post inſitionem rediiſse demonſtrant; neque adeo ſecuri erunt ii ab omni contagii periculo, quibus, inſitione facta, nullæ variolæ oriebantur.

Fors aliqui objicient: id ipſum, quod inoculationis finis obtineri nequiverit, nos docere, ſubjecta talia non eſſe ad hunc morbum diſpoſita; hinc cauſam excitantem (ſit dein artificialis, vel naturalis) in talibus nunquam efficacem fore.

Hanc eſſe hujus phænomeni ſequellam, mihi perſuadere non poſſum. Hoc ſolum credo inde ſequi, quod ſimilis homo eo tempore, quo inoculatio tentabatur, non fuerit diſpoſitus; minime autem, quod in tali diſpoſitio alio tempore adeſſe non poſſit. Si liceat a variolis naturalibus ad inſititias concludere (ut nullus dubito) hocce adſertum exemplîs facile confirmari poterit. *Inl. L. B.* VAN SWIETEN teſtatur (***) ſe noviſſe virginem, quæ cum fratribus & ſororibus, dum variolîs laborabant, continuo converſabatur & per totum vitæ decurſum contagio ſe exponebat, ſexageſimoque ætatis annô ſuperatô denique variolis decumbebat:

(*) Rat. med. T. IX. p. 261. ſeq.
(**) Comment. T. V. p. 148.
(***) Ibid. p. 147. & 148.

bat: & plures alios ſe noviſſe dicit, qui tempore variolarum epidemicarum inpune ſe contagio expoſuerunt; ſequente vero aliâ epidemica conſtitutione varioloſa infecti fuerunt. *Cl.* HUXHAM ait (*): „ Quid, quod quidam, ut eorum contagiô adficerentur, ægrotantium hypocauſta, ſedulo, ſed fruſtra, viſitavere; — aſt enimvero quidam iſtorum hominum nonnullis menſibûs, aut annîs post variolis fuerunt adfecti. " (**).

Interim fateor, non in omni ſubjecto, in quo inſitione facta nulla eruptio ſequuta eſt, prognoſin de futuris, aut non futuris, variolis adeo dubiam eſſe. Dummodo febris dicta varioloſa adfuerit, tuto inoculatum a periculo adhuc futurarum variolarum abſolvere poſſumus, quod experimenta ab *Inl. L. B.* DE STÖRCK (***) inſtituta abunde demonſtrant, qui ait, ſe tribûs vicibûs repetiiſſe inoculationem in aliquibus horum, qui copio-

U 2 ſas

(*) Oper. phyſ. med Tom. II. p. 124.

(**) Sæpiſſime ego ipſe ab incunabilis ad decimum quintum circiter ætatis annum expoſitus eram periculo variolarum naturalium; plures per huncce temporis decurſum regnârunt epidemiæ variolarum, plus minusve funeſtæ: nullatenus tamen iîs omnibûs fui adfectus. Dum demum ſtudio Philoſophiæ in publicis collegiis operam dabam, correptus variolîs copioſiſſimîs, ſed bonæ notæ, fui; penes me ſedente juvene, morbo hoc, quod ipſe tum temporis adhuc ignorabat, infecto, Inoculatoris, ut ita dicam, vices atmoſphærâ corporis ſui agente. Peſſimæ æque ac optimæ variolæ, queîs hactenus expoſitus eram, aut quas tractavi, nullam exin vim in me exſeruêre. *De* WASSERB.

(***) Abhandlung von der Einpfropfung, S. 118.

ſas, in aliquibus, qui paucas habuere variolas, & in aliquibus, qui non niſi febri varioloſa laboravêre; ſed has operationes effectu caruiſſe: inſuper hos converſatos fuiſſe cum iis, quibus variolæ naturales copioſiſſimæ erant; immo cum his in eodem lecto decubuiſſe eo tempore, quo exſiccabantur pustulæ, maximeque fœtebant: ſed hæc omnia inutilia fuiſſe; hos enim ſanos & ſine minima adparentia hujus morbi perſtitiſſe.

Experientiæ contradicit id, quod Inoculatorum aliqui adſerunt; febrim nempe ſubpuratoriam in inſitis nunquam adeſſe. Sed lubenter cum *Cl.* GUYOT (*) fateor, hanc rarius adeſſe, & longe mitiorem eſſe, ut *Cl.* TISSOT (**) teſtatur. Nec mirum, quod inoculationem præparatio præceſſerit in plurimis.

Ultimum demum, in quantum ſcio, inoculationis emolumentum eſt evitatio ſequelarum malarum, morbo varioloſo ſuperato non raro adparentium, ut ſunt: ulcera peſſimi moris, inmobilitates articulorum, tabes, phthiſis, maculæ aut cicatrices corneæ transparentis, oculi plenaria deſtructio, fiſtulæ &c. Aſt etiam hæc mala post variolas inſititias obſervata fuere, etſi rarius; & bonâ medellâ adminiſtrata etiam in naturalibus, ut plurimum, evitari poſſunt.

CA-

(*) Mem. de l'Acad. R. de Chir. Edit. en 8. Tom. VI. p. 298.

(**) Anleitung für das Landvolk, S. 621.

CAPUT IV.

Incommoda ab inſitione forte oriunda.

Ne de partium ſtudio ſuſpectum me reddam, incommoda, quæ ex inoculatione forte ſequi poſſunt, recenſere juverit.

Priori jam capite mentionem feci, quod ex tali inoculandi methodo, qua plura infliguntur vulnuscula, ſæpius aliquod incommodum nascatur. Eſt ſcilicet illud, quod hæc vulnera abeant in ulcera difficillimam non raro ſanationem admittentia. Ergo hæc ſaltem inſitionis methodus habet, quô detrimentum adferre poteſt. Verum hæc methodus nunc eviluit.

Quod nocendi ſuſpicionem nobis movet eſt & id, quod forte una cum veneno varioloſo etiam alius morbus, aut contagioſus, aut hæreditarius, inſeri poſſet. Experientia enim, auctoritate maximorum in arte medica virorum fulta, conſtat, præter variolas plures adhuc alios dari morbos contagioſos; & præterea vero ſimillimum eſt, hæreditarios morbos in ſanguine latere, eò, quod omnes humores ſecreti ex éo ſecernantur; hinc & ſemen, per quod morbos hujus generis a patre in filium transplantari, negari haud poſſe exiſtimo. Modum enim alium, quo id fieri poſſet, non perſpicio, ideoque probabilitas ſat magna adeſt, per inſitionem hujusmodi morbos in alios transferri; nam & pus varioloſum quidquam de contagioſa materie, aut de ſeminio morbi hæreditarii continere poterit, quum & hoc ex ſanguine paretur. Immo non ſolum luſus ingenii mihi perſuadent, ut hujus opinionis ſim, ſed etiam experientia *Cl.* Guyot (*) dicentis: „ On nous avait

 „ dit,

(*) Mem. de l'Acad. R. de Chir. Tom. VI. p. 290.

„ dit, que par des expériences faites en Angleterre
„ on avait obſervé, que la matiere de petite vérole
„ priſe d'un ſujet, qui avait quelqu'autre maladie, ne
„ communiquait que la pétite vérole à celui, à qui
„ on l'inſérait; mais j'ai une expérience ſi deciſive du
„ contraire, que je ſuis convaincu, que le choix de
„ la matiere purulente eſt très-important, & que j'ai
„ reſolu d'être fort ſcrupuleux ſur cet article. "

Verum neque hoc incommodum eſt tale, ut evitari nequeat; pus nimirum ex tali ſubjecto deſumendo, quod neque morbo laborat contagioſo, neque ex familia, malô hæreditariô adfecta, originem ducit. Etiamſi illud, quod ex *Cl.* GUYOT adduxi, me non ſatis convincat, an timor, ne una cum variolis etiam alius morbus communicetur, non ſit vanus; quum nullam obſervationem adjungat, quæ adſertum ſuum confirmaret: talis tamen cautella non inepta erit, ut opinor, cujus omiſſio facile famæ noſtræ detrimentum adferre poſſet, ſi caſu talis inſito naſceretur morbus, quo ille laboravit, cujus pus ad inſitionem adhibitum fuit.

Eſt & id incommodum, quod ab inoculatione naſcitur, quod ab inoculatis etiam alii infici poſſent, quorum ſanitas non ita conſtituta eſt, ut ferendis variolis pares ſint, quod *cap. III.* ex analogia, quam variolæ naturales cum artefactis habent, demonſtrare conatus ſum, & *hoc capite* exemplô a *Cl.* GUYOT obſervatô ſatis me confirmare poſſe exiſtimo, qui teſtatur, (*) contagium in infantibus, quorum mater inoculata fuit, & ad quam infantes ſub ſtadio exſiccationis admiſſi fuere, poſt aliquot dies variolas produxiſſe.

(*) Ibid. pag. 301.

ſe. (*) Aſt hæc nos ab inoculatione inſtituenda absterrere non debent: nam huic malo adhuc obviam ire poſſumus, ſi inſitio fiat in loco ſolitario, ipſis variolantibus etiam ſuperatô morbô, iisque, qui hujusmodi ægris adſiſtunt, per aliquod tempus commercium cum reliquis interdicatur; aut ſaltem ultimis cum aliis converſari non liceat, quin prius veſtimenta depoſuerint, quibùs induti erant, dum variolantium curam geſſerunt; ſi linteamina a talibus laventur, qui variolas jam paſſi ſunt; ſi denique veſtimenta aëri libero exponantur, quibùs variolantes tempore morbi uſi ſunt. Hucusque enim ab aëre libero aliquem infectum fuiſſe non legitur.

U 4 Quæ-

(*) Circa contagium varioloſum inſeruiſſe juvat hoc loco obſervationem ſequentem, non adeo adhucdum cognitam. — Femina pictavienſis, variolìs nunquam adfecta, (niſi fors in ipſo adhuc utero materno iîs laboràſſet); tertia demum vice gravida, durante epidemiâ varioloſâ, enixa eſt infantem variolìs obſitum. Ubera illi ipſa præbuit, quin exin fuiſſet infecta, etſi quidem id plurimum metueret. Refertur obſervatio hæc in *Gazette ſalutaire*, 1780. *Nro.* 30. novum denuo ſubpeditans argumentum, fœtum in utero materno variolìs laborare poſſe. Quæ hic contagii ratio? An per corpus matris, recipiendo miasmati prorſum ineptum, hoc inmutatum in ipſum usque puſionis, ad contagium apti, transgreſſum fuit corpus? Quid ad hoc illi, qui variolas non niſi a fomite, nonniſi a viru, externe corpus ingreſsio, (non in eo humorum discraſia quadam enato), undecunque demum petito, produci ſustinent? *De W.*

Quæſtio adhuc moveri poſſet, & a pluribus jam mota eſt: an non ex inſitione fruſtra inſtituta ob pus, quod in humorum circulum duci poſſet, nil mali oriatur. Ut quid hic certi determinari poſſit, ad experientiam provocare non incongruum erit. Hæc autem, quid mali inde natum fuiſſe, hucusque ſaltem nos non docet: exempla enim, quæ id docerent, nulla adſunt; quæ, ſi adeſſent, inoculationis infenſiſſimi hoſtes divulgare non tam diu hæſitaſſent.

CAPUT V.

An, & quando, præparatio neceſſaria ſit?

Methodus illa, qua corpus humanum ita disponitur, ut variolas facile ferat, *Præparatio* nominari ſolet. Hanc ante inſitionem faciendam neceſſariam eſſe, omnium conſenſu quidem confirmatum eſt; an autem in quolibet ſubjecto illa fieri debeat, an non & ſint, quibus præparatio nocere poſſet, diſſentiunt plurimi.

Capite II. dictum fuit, morbos dari, qui variolis accedentibus exasperantur; dari & contra, qui per febrim inde excitatam ſanantur.

Hæc ſi conſiderem, quid ſentiendum mihi ſit, dubitare haud poſſum. Scilicet deduco inde, præparationem in prioris ſpeciei morbis abſolute neceſſariam eſſe; ast in morbis ſecundæ ſpeciei illam abſolute non requiri. Ideo tamen nulli ſuaderem, ut ſine fuco præparationis præmiſſo talem, qui hujusmodi morbo, variolis ſanando, laborat, inſerat. Nam artis inperiti, aut hoſtes inoculationis, omnem culpam Inoculatori inputarent, ſi æger talis inſitione facta ex morbo forte epigenomeno graviter decumberet, aut omnino moreretur.

Ii, qui perfectiſſima fruuntur ſanitate, nunquam præparandi erunt (ut ego cenſeo); non ſolum quia præparatione non indigent, ſed etiam, quia facili negotio inde damni quid inferri inoculandis poſſet. Talem enim valetudinem, ex ſubpoſito, quod ſit perfectiſſima, in melius mutare inpoſſibile eſt, & in pejus mutare non conducit, quum, quò perfectior eſt ſanitas, eò facilius, cæterîs paribûs, vincatur morbus. Hinc anonymus Auctor anglicus (*) monet: „ Es wird viele Vorſicht erfodert, daß die Geſundheit nicht durch eine unerfoderliche Zubereitung in Unordnung gerathe, und durch dieſe gemachte künſtliche Veränderung in der Konſtitution ein Unheil entſtehe. “ Sed addendum mihi adhuc id eſt, quod ſub titulo ſanitatis optimæ neutiquam plethoram intelligam, quam ſi non inter morbos, ſaltem inter cauſas morborum prædisponentes recenſeo.

Forte objicient aliqui, ſi liceat præparare ægros, qui non indigerent præparatione, etiam ſanus præparari poſſet, ne fama noſtra periclitetur; quum id jam in uſu ſit. His reſponderi poteſt, magnam inter priorem & hunc caſum eſſe differentiam. Sanis enim præparatio fit cum periculo, ne variolæ, ob mutata non mutanda, difficulter ſuperentur; ægri autem, in quibus inſitio ſine præparatione fieri poſſet, ob id, quod prius morbus, quo vexabantur, ſanatus fuerit (in quo omnis præparatio conſiſtere debet) non difficilius ex variolis evadent.

 CA-

(*) Medizinisch-chirurgisches Handbuch für angehende Wundärzte und andere Liebhaber ꝛc. S. 125.

CAPUT VI.

De methodis præparandi.

Medici americani (*) inoculandis Mercurium dulcem cum ſtibio diaphoretico, pulverem cornachinum, aut ſulphur auratum antimonii; *cl.* Dimsdale (**) chelarum cancrorum calomelani ana gr. iij, tartari emetici $\frac{1}{10}$ gr.; *cl.* Rosen *von* Rosenstein (***) pilulas ex gr. xij calomelani, gr. viij camphoræ, gr. xij extracti aloës, & gr. xvi gummi guayaci confectas; alii corticem; alii hæc, aut horum ſimilia, per aliquot ante inſitionem ſeptimanas, propinabant.

Quum, quid de his præparandi modis cenſendum ſit, decidere me (utpote Tironem) non deceat, aliorum opiniones adferam. Auctor ſupra citatus (****) dicit: „Man hat ſehr zu zweifeln, ob die merkurialiſchen Pulver eine andere Wirkung haben, als daß ſie die Eingeweide von der Fäulung, oder von Würmern reinigen; denn die, welche nach der alten Methode der Einimpfung in der vorläufigen Zubereitung Merkurius gegeben haben, ſind nicht glücklicher geweſen, als die, ſo keinen geben.“ Idem de aliis remediis in præparatione uſitatis, quæ ex claſſe anthelminticorum ſunt, ſentiri poſſe, non dubito. De iis, quæ ſunt ex claſſe purgantium, idem Auctor (*****) dicit: „Es iſt zu befürchten, daß eine unvollkomne Kriſis der Pocken oft die Folge der allzuſtarken Entkräf-

(*) Kirkpatrik's Analyſis S. 329.

(**) Neue Methode für die Einpropfung. S. 33.

(***) Anweiſung zur Kenntniß rc. S. 214.

(****) Med. chirurg. Handbuch. S. 126.

(*****) Ebendaſ. S. 131.

kräftung iſt, worein der Patient durch das häufige Purgiren, ſowohl bey der Zubereitung, als zur Zeit des Ausbruchfiebers geſeẑt worden. " *Cl. de* MEZA (*) ait: „ Quum omnia præparata mercurialia, ſanguinem diſſolvendo, eumdem magis ad putredinem disponant, non inmerito ſuſpecta habentur. " *Cl.* HUXHAM (**) de mercurialibus adfirmat, quosdam ſane malos effectus in ſubſequentibus variolis ab uſu eorum obveniſſe, ſpeciatim petechias, hæmorrhagias, & profuſas diarhæas.

Idem (***) de cortice dicit: „ Temere ageret, qui corticem, & roborantia cardiaca cuidam fibris fortibus & rigidis ac ſanguine denſiori, viscido prædito, ut *prophylacticum*, aut *præparans* dare velit. "

Qualis ergo præparandi methodus conveniet? præmittamus adhuc aliqua ex *Cl.* HUXHAM, & recordemur prius aliquorum, quæ *cap. II.* diſſertationis meæ præmiſi, & dein proponamus methodum præparandi, qualem cenſemus optimam.

Cl. HUXHAM (****) ait: „ Proculdubio variolarum ſpecies ſæpius a nimia ſanguinis copia, humoribus acribus, aut magno inpuræ materiæ pondere in primis viis hærente oritur, & haud raro ut primum contagium fuit ſusceptum in diæta, corporis motu, cæterisque committuntur errores, qui ſæpius in fine effectum edunt mortiferum. - - - Ab his illi, quibus variolæ ſunt inoculatæ præcaveri debent. " Ego in Diſſert. *cap. II.* adſerui, reconvalescentes ob vires vitæ debiles hunc morbum difficulter ferre; variolas morbo febrili, aut tali,

---

(*) Comp. Med. pract. faſcic. I. p. 83.
(**) Oper. Phyſ. med. T. II. p. 126.
(***) Ibidem.
(****) Oper. Med. phyſ. Tom. II. pag. 127.

li, qui a febri exaſperatur, junctas perſæpe male cedere. His præmiſſis concludo, plethoricis v. ſ. adminiſtrandam eſſe; humores acres juxta variam acrimoniæ ſpeciem variis corrigendos remediis; primas vias a materia inpura liberandas eſſe; vel ſurſum, vel deorſum evacuando, prouti materia vel ſurſum vel deorſum turget; diætam conſtitutioni ægroti adcommodari debere; talem ſcilicet inſtituendam eſſe, quæ non ſit nimis lauta, ne inde ſaburra oriatur, aut, ſi bene digerat, plethora; nec nimis ſtricta, ne æger ante morbum jam debilitetur: uno verbo! dirigat ſe Medicus juxta adſerta HIPPOCRATIS, qui monet: (*) „ Conjectari autem oportet, an æger cum victu ſubficiat perdurare, donec morbus conſiſtat, & numquid ille prius deficiat, nec poſſit cum victu perdurare, vel morbus ante deficiat atque hebescat. " (**) „ Condonandum autem aliquid tempori, & regioni, & ætati, & conſuetudini. "

Vires vitæ debiles cardiacis prius erigendæ ſunt. Morbi febriles, aut qui his exaſperantur, prius ſanandi ſunt, methodô, quæ cuique convenit. Quas ſi, quum ſint tot, quot morbi, (hinc infinitæ ſint) recenſere vellem, diſſertationis limites transgredi deberem.

Si neque tales inoculare nobis animus ſit, quorum morbi febrî ab inoculatione excitata curarentur, quid nobis cum his faciendum ſit, ex dictis aliunde patet.

CA-

(*) Sect. 1. aphoriſm. 9.
(**) Sect. 2. aphoriſm. 17.

Caput VII.

De eligendo pure varioloſo, & ejus adſervatione.

Pus varioloſum, ſit ex variolis benignis, vel malignis, tantum ratione ſubjecti, cui adplicatur, benignas, vel malignas, producere variolas, *cap. III.* abunde, ut opinor, demonſtratum fuit. Hinc nil a pure ex variolante, qui malignîs decubuit, deſumto timendum foret; ſed, ne peregrini in arte nos de negligentia culpare poſſint, ſi hac materia excitatæ variolæ malignæ fierent, (quod, etſi raro' contingat, contingere tamen poſſe, nemo negare audebit) tutius ſemper agemus, ſi ad inſitionem utamur pure, quod ex pustulis benignarum accepimus.

An adhibeatur ad operationem materia varioloſa ex naturalibus, an ex inſititiis, nihil refert: experientia enim docuit, eumdem prorſus effectum exinde obtigiſſe. Sic *Cl.* Dimsdale (*) adſerit, ſe uſum fuiſſe pure utriusque ſpeciei, quin unquam minimum invenerit discrimen; ſit ratione hujus, quod una ſpecies præ alia certius aut citius inficiat; ſit ratione progreſſûs, aut eventûs. *Inl. L. B. de* Störck (**) dicit: „Einmal nahm man ein Eiter von natürlichen Blattern; ein andermal von eingepfropften, und fand gar keinen Unterſchied.“

Unum æque ac idem eſt, an de maturis, vel inmaturis pus deſumatur, quod ſe expertum fuiſſe, *Inl.*

L.

(*) Neue Methode ꝛc. S. 25.
(**) Abhandlung von der Einpfropfung S. 9.

L. B. de STÖRCK (*) adfirmat, qui ait: „ Man wählte bisweilen ein noch unzeitiges, klares und wäſſerigtes Eiter; ein andermal eines, da die Blattern in vollkommener Zeitigung waren, oder da ſelbe ſchon abtrockneten, und ein zähes, bräunlichtes Eiter enthielten, und es wurde allezeit die nämliche Wirkung beobachtet. “

Immo *Cl.* DIMSDALE teſtatur: (**) „ Es iſt ganz gleichgültig, ob man die Materie vor oder zu der Zeit der Kriſis der Krankheit nehme. Wie ich glaube, hält man insgemein dafür, die Pocken ſeyen nicht anſteckend, bis die Materie einen gewiſſen Grad der Zeitigung erreichet habe ꝛc. —— Allein! ſobald man von dem inficirten Theile eines inokulirten Patienten feuchte Materie ſammeln kann, noch ehe ſich einige Blattern zeigen, und ſogar, ehe ſich das Pockenfieber äuſſert, iſt dieſe Feuchtigkeit tüchtig, die Pocken mit der gröſsten Gewiſsheit hervorzubringen. (***)

Aſt, quum, ut ſupra monui, pus ex variolis benignis eligere præſtet, puſtulas maturas eſſe adhibendas cenſeo. Nam a priori determinari nequit, an certiſſime morbus inſtans benignus futurus ſit.

His ſuperſedere me poſſe, meque ſatis de electione puris ad inſtitutionem adhibendi dixiſſe arbitror.

Jam aliquid adhuc de conſervatione materiæ contagioſæ dicamus: magnum enim inde oritur emolumentum; quum, ſi materia varioloſa inlibata per tempus ſervari poſſit, etiam tali anni tempore, quod fa-

(*) Ebendaſ.

(**) Neue Methode ꝛc. S. 26.

(***) Veritatem adſerti confirmare videntur variolæ, productæ per *atmoſphæram* ſolam hominis, nulla febri varioloſa, nulla adhucdum umbra ullius adfectionis præternaturalis, laborantis. *De W.*

ſavet variolis, aſt quo fatalî fatô variolas naturales invenire non eſt, inoculare in talibus morbum queamus, quorum ſanitas ita conſtituta eſt, ut huic morbo ferendo apta ſit; quæ alio tamen tempore, quo variolæ ſunt epidemicæ, læſa eſſe poteſt; & operoſo præterea labori, variolantes ad pus obtinendum quærendi, hoc modo parcere queamus.

Pus ex pustulis bene maturis expreſſum in lagenula vitrea bene clauſa per aliquot dies ad uſum adſervari poteſt.

Ad diuturniorem conſervationem crusta varioloſa, ſicca, conteratur, & in pulverem redigatur ſubtiliſſimum; indatur dein lagenulæ, vel ſcatulæ, quæ bene clauſæ ſerventur. Talis pulvis diu capax perſiſtit, ad excitandum contagium.

CAPUT VIII.

De methodis inoculandi.

De inoculatione ipſa ſermonem facturus, prius varias inoculandi methodos, ſingularumque incommoda enarrabo; ut, quæ ſit exinde optima, majori cum certitudine decernere poſſim.

Inſitio igitur fieri poteſt 1) *imitando naturam*; id eſt, admittendo inoculandos ad variolantes; quo ſit, ut contagium ope reſpirationis in pulmones, ſalivæ prius intricatum, ope deglutitionis in primas vias, & forte ope vaſorum abſorbentium inmediate in circulum humorum deducatur.

Quum nondum certò conſtet, (ut cap. II. adnotatum fuit) an non a majori copia puris varioloſi

ad-

adplicati copioſiores naſcantur variolæ, & an non etiam viſcera, quibus hoc miaſma adplicatur, hîs adficiantur, indeque periculoſior evadat morbus; hæc methodus, utpote de felici inſitionis eventu nos dubios reddens, non erit eligenda.

2) *Abraſa epidermide manui cruſtam varioloſam adfricando.*

3) *Locum ope veſicantis epidermide orbatum inſpergendo pulvere puſtularum exſiccatarum.* Aſt hæ methodi non ſunt in uſum trahendæ; præter id enim, quod dolorem ſatis magnum excitent, ulcera inde oriuntur nimis magna. (*)

4) *Infligendo unum, aut plura vulnera ad adparentiam ſanguinis uſque, quibus intromittitur pulvis mox dictus, aut fila puſtulis intincta.*

Verum, neque hæc methodus mihi adridet ob triplex, quod gignit, incommodum. Scilicet dolor ſat magnus inde fit; vulnera non raro in ulcera mutantur, difficulter conſolidanda; ſanguiſque ex vulnere ſtillans facile eluit pus varioloſum.

5) *Venam tundendo eâdem lanceolâ, quâ variolanti tuſa eſt; aut tali, cujus apex puſtulam varioloſam prius perforavit.*

Sed, quum non omnes venæſectione indigeant; nec, in priori caſu, certi eſſe poſſimus, an lanceolæ quid de contagio adhæreat, raro, aut nunquam, poterit hæc methodus, inſerendi variolas, adhiberi.

6) *Puſtulas exſiccatas ligaturâ alicui parti cuticulæ adplicando.* Hæc methodus, ut mihi videtur, frequenter effectu caret; cruſta enim varioloſa, quum hac

(*) Mem. de l'Acad. R. de Chir. T. VI. pag. 28.

hac methodo humoribus noſtris non adluantur, vix quid de contagio ad abſorbendum præbent. (*)

7) *Naribus varioloſam cruſtam, una cum grano moſchi, intrudendo, more Sinenſium.* Periculoſa vero cenſetur hæc methodus, morbi transferendi, ob cerebri viciniam, quod inde facile lædi poteſt, ut *Cl. de* MEZA (**) ſuſpicatur; & id jure (ut opinor) quum nervi olfactorii, origini ſuæ adeo vicini, inmediatea adficiantur. An ideo moſchum addunt *Sinenſes*?

8) *Methodo hodie maxime uſitata;* quæ ſequenti modo fit: lanceolâ perforatur puſtula recens, varioloſa; quâ, ſi bene pure tincta eſt, incidimus transverſim epidermidem in regione brachii ſuperiore, ubi muſculus deltoides ſitus eſt ad unam, vel unam & dimidiam lineam; hoc facto lanceolæ margine elevamus epidermidem, ut ſic ſpatio hanc inter, & cutim relicto, pus ſe inſinuare queat, parumque irritamus cutim, ut irritationis ope majori facto humorum ad vulnuſculum adfluxu pus ſe cum his magis miſceat, ſicque facilius reſorbeatur. Lanceolam denique laminæ ſuæ inpoſitam digito prius vulneri adplicato retrahimus. Aut, ſi oc-

(*) Etſi facile admiſerim, methodum hanc inoculationis non eſſe optimam, aut exquiſitiſſimam, monendum tamen eſt, experimentis conſtitiſſe, non ſolum cruſtas varioloſas, ſed & linteola, pure variolarum antea inprægnata, tum exſiccata, epidermidi adplicata, produxiſſe variolas; etſi in neutro caſu humores inoculandorum adluerent inpoſita. *De* W.

(**) Compend. Med. pract. faſcic. I. p. 85.

occaſio nobis deſit, pus varioloſum recens adhibendi, epidermide in loco mox determinato ad duas vel tres lineas diſſecta unum vulnuſculi labium ab altero ſeparamus, pulverem ex puſtulis exſiccatis paratum, ubi dehiſcit vulnuſculum, adplicamus, ac parumper hanc plagam hoc pulvere fricamus. Facta hac methodo inſitione, minime deligatione vulneris opus eſt, eſt enim vulnus meræ epidermidis. Methodi vero prius recenſitæ fere omnes vulnera exigunt majora, quæ ob dolorem ab adfrictu emplaſtris defendenda ſunt, ne inflammatio oriunda fiat nimia, aut pus miasmate varioloſo inprægnatum per ſanguinem ex vulnere ſtillantem eluatur.

Ultimo numero recenſita methodus in inoculatione verna hujus anni (1780.), quæ publice in collegio practico vindobonenſi ſub auſpiciis & directione *Celeb.* in æternum mihi venerandi, *Prof.* STOLL ab experto Chirurgo RECHBERGER inſtituta eſt, optimo cum ſucceſſu adplicabatur, (*) & omnium maxime adridet. Vix enim inde dolor ſentitur; quod in infantibus irritabilioribus non eſt tam parvi momenti: nulla inde ulcera oriuntur; ſecuri ſumus, ne irrita fiat operatio, quum ſanguis ex vulnere nullus effluat, qui & pus ad inſitionem adhibitum ſecum abripere poſſet. Nec inpedimur locum, in quo operatio inſtituta fuit, perluſtrare, quum deligatione, hac methodo facta inoculatione, (ut mox diximus) opus non ſit; quod in progreſſu morbi magnam nobis lu-

(*) Hiſtoriam exactam Inoculationis hujus, quam ex *Tomo primo* operis periodici *Cl.* MOHRENHEIM, Wieneriſche Beyträge ꝛc. traduxi, Diſſertationi huic ſubjungam. *De W.*

lucem adferre poterit, teſtante *Cl.* DIMSDALE (*), qui ait: „Es ſcheinet, daß man bisher auf den Fortgang der Anſteckung, in ſo ferne ſich ſolche nach dem Ausſehen desjenigen Ortes, an welchem die Operation iſt vorgenommen worden, beurtheilen läßt, nicht ſonderlich aufmerkſam geweſen ſey. Es wird aber aus dem Verfolge erhellen, daß es ſehr nothwendig ſey, über dieſen Umſtand ſorgfältige Aufſicht zu tragen, da ſolcher nicht ſelten den künftigen Zuſtand der Krankheit vorher kündiget, und von dem unterſchiedlichen Ausſehen des Arms Anzeigen genommen werden können, welche uns in den Stand ſetzen, unbeliebigen Zufällen vorzubeugen.

CAPUT IX.

Variolarum inoculatarum decurſus.

Primâ & *ſecundâ* poſt inſitionem celebratam *die* neque in vulnere, quod vix amplius adparet, neque alibi uſpiam, quidquam obſervatur.

Tertiâ plerumque in peripheria vulneris facti maculam rubro-flavam ope microſcopii videre eſt.

Quartâ vel *quintâ* ab inoculatione *die*, digito vulneri adplicatô parva aliqua durities ſentitur: æger percipit pruritum circa vulnus, quod inflammari incipit.

Sextâ inflammatio augetur, magisque extenditur. Dolor ſub axilla tenſivus (quod ſymptoma quandoque jam quartâ poſt hanc operationem die adparet) & immobilitas brachii ob auctum dolorem per motum ino-

(*) Neue Methode ꝛc. S. 32.

inoculatos cruciant, atque glandulæ ſubaxillares & inguinales intumescunt. His ſæpe accedunt capitis dolores, membrorum dedolatio, pulſus febrilis &c. quandoque *ſeptimâ* demum die hæc ſymptomata cernere poſſumus.

Septimâ & frequentius *octavâ*, modo recenſita & alia adhuc adparent ſymptomata, quæ eruptionem in variolis naturalibus præcedere ſolent; ut ſunt: dolores vagi capitis, dorſi, lumborumque, quos horripilationes, & calor volatilis comitantur. Hoc tempore inſuper plerumque ægri conqueruntur de ſapore oris depravato, adpetitu proſtrato, nauſea; aut omnino vomunt; præcipue ii, quibus inoculatio fiebat, quin prius primæ viæ inpuræ purgatæ fuerint. Halitus odorem ſpirat ſingularem, facilius ex praxi addiscendum, quam deſcribendum. Vertigo, ophthalmia & anxietates accedunt: immo quandoque leve delirium, levioresque motus convulſivi obſervandi ſunt. Febris fit vehementior, cui calor, ſitis, ſomnusque inquietus, junguntur. Inflammatio plagæ vulneratæ validior eſt, & detegi poſſunt circa marginem vulneris quam plurimæ, parvæ, confluentes pustulæ, quæ cum progreſſu morbi increscunt. Si autem peripheria non multum inflammetur, labia vulneris non eleventur, nec pruritus in vulnere, nec tenſivus axillarum dolor ſentiatur, ſignum eſt, aut nullas ſubſequuturas eſſe variolas, aut futuras mali moris eſſe.

Nonâ die ſymptomata perſiſtunt eadem, & plus minusve vehementia ſunt. Si ſextâ die febris primo adparuit, hac die jam erumpere incipiunt variolæ.

Decimâ plerumque eruptio fit, cum remiſſione ſymptomatum, & febris imminutione; quæ quandoque penitus remittit. Pustulæ in parte inciſa maturantur.

Un-

Undecimâ inſiti vix amplius ægrotant; inflammatio vulneris remittit; pulſus ad naturalem accedit, niſi eruptio adhuc continuet.

Duodecimâ & *decimâ tertiâ* pustulæ elevantur, & in ſubpurationem transeunt.

Decimâ quartâ variolæ ad maturationem deductæ ſunt; nec *febris*, in variolis naturalibus *ſubpuratoria* dicta, niſi valde copioſæ adſint variolæ, adparere ſolet. Adpetitus redit, & vires æger ſenſim recuperat. Variolæ, in peripheria vulneris ſitæ, exſiccantur.

Decimâ ſextâ, *decimâ ſeptimâ*, *decimâ octavâ*, & reliquæ variolæ exſiccantur, & decidunt.

Notandum adhuc id, quod *Cl.* Guyot refert, (*) quod nempe poſt eruptionem, & durante morbo quandoque hæmorrhagia narium contingat, quæ ægro non ſolum non funeſta eſt, ſed potius ſalutaris, quum nimiam vaſorum duræ matris & cerebri inpletionem, in variolis adeo timendam, avertat.

En brevem totius morbi hiſtoriam; quam ex Tractatu *Inl. L. B. de* Störck me pro maxima parte excerpſiſſe lubens fateor.

CAPUT X.

De cura variolarum inſititiarum.

Quum nullum primis poſt inſitionem diebus ſymptoma adpareat, quod nos doceret, inoculatum ægrotare, nullam medicinam faciendam eſſe exiſtimo. Bonâ

(*) Mem. de l' Acad. R. de Chir. Tom. VI, pag. 299.

enim per aliquod tempus prius ſubminiſtrata diætâ ſaburra nulla aderit, quæ purgans, vel emeticum, expeteret: nec ex ſubpoſito, quod plethora, aut morbus quiscunque, per præmiſſam præparationem fuerit ſublatus, venæſectione, aut alio remedio, opus erit. His etiam diebus diæta eadem, niſi parum ſtrictior, ac ea, qua ſub præparatione uſi ſunt inoculati, continuari poterit.

Quamprimum autem conſueta variolarum erupturarum ſigna adparent, diæta ſit magnitudini morbi adcommodata: ſed etiam tunc ætati, climati, temperamento, ac conſuetudini quid condonandum erit.

Symptomatibus, ſi non urgeant, nullo proſpiciendum remedio: ſi autem urgeant, eadem medendi methodus ad illa tollenda adhibenda erit, ac in variolis naturalibus. Sic alvus conſtipata enemate, coctis fructibus horræis, vel etiam ſale medio, movenda; vomitus nimius aromaticis, aut leniter opiatis ſedandus; hæmorrhagia narium nimia venæſectione, aut ſtypticis ſedanda erit, & ſic porro.

Vires vitæ, ſi proſternerentur, excitandæ ſunt; hoc autem raro contingit, ſi illa, quæ *Cap. VI.* dicta ſunt, bene obſerventur. Si nimiæ eſſent, pro diverſo exceſſus gradu diverſis remediis, e. g. clysmate, pediluviis, diluentibus, emulſionibus nitroſis, aut venæ ſectione &c. inminuendæ.

Variolas, nimia copia præſentes, lanceola, aut forfice, aperire convenit. Sic enim minor copia puris varioloſi reſorbebitur (quod febrim multum mitigabit) nec pus ſtagnando acre redditum, erodendo fœdas illas cicatrices, puellis adeo abominatas, gignit.

Omnium autem optima, ſub toto morbi decurſu, remedia ſunt aër liber, & motus corporis moderatus; quibus ſi utamur, raro quidquam adparet, quod aliud remedium expeteret, teſtante *Inl. L. B. de* STÖRCK

qui

qui ait (*): „Si æger libero ſe exponat aëri corporisque motum exerceat moderatum, multo melius transſpirabit, quam in lecto. Aër ſecum abripit omnia, quæ natura exhalationibus ejicit. Patiens qualibet reſpiratione inſpirat aërem frigidiusculum, purum, qui ſymptomata morbi mitigat, & numerum variolarum inminuit. Si autem æger in cubiculo bene clauſo degat, & ſtragulis egregie obrutus ſit, ſudando vires ſuas perdit; aër infectus calorem & anxietates creat; acrimonia varioloſa, aërem inficiens, qualibet reſpiratione in pulmones iterum ſuſcepta, & per cutis poros reſorpta in humorum circulum reducitur; natura, tanta copia acrimoniæ obruta, denique ſubcumbit, & mors inde ſequitur; aut, ſi adhuc vires naturæ ſubficiant ad effugiendam mortem, alia ſequuntur mala, per totum vitæ decurſum vix amplius ſananda.“

Notandum adhuc, *Inl. L. B de* STÖRCK ideo non velle, ut omnibus aëris injuriis ſe exponant ægri; ipſemet enim dicit: (**) „Doch iſt es nicht rathſam, die Eingepfropften jeder, auch böſeſter und rauheſter, Witterung auszuſetzen. Wir haben getrachtet, jene Unbilden der Luft zu vermeiden, welche dem geſunden Menſchen ſchaden können; und damit waren wir glücklich.“

Finito morbo purgans antiphlogiſticum, ad eliminandas morbi reliquias, propinandum erit.

Hæc de cura ſubficere arbitror; animus enim mihi ſolum erat, ſcribere de variolis inoculatis; quæ raro periculoſæ ſunt.

(*) L. c. pag. 120. 121.
(**) Ebendaſ. S. 25.

HISTORIA INOCULATIONIS VARIOLARUM,

menſe Majo 1780. *Vindobonæ inſtitutæ.*

Per multos jam annos inoculatio variolarum in arce cæſ. reg. *Hetzendorf*, ſingulis vix non annis inſtituebatur: quo vero & Tirones praxeos medicæ, & Medici extranei methodum medendi practicam hic loci frequentaturi, inoculationem ipſam, ejusque totum decurſum obſervare poſſent, curante *Inl. L. B. de* STÖRCK, hoc primum anno tota inoculationis res translata fuit in domum ſic dictam *Strudelhof*, è regione *noſocomii hispanici*, in quo *collegia* quoque habentur *medico-practica*, ſitam; ubi & inpoſterum quovis anno peragetur.

Recepti ſunt inoculandi infantes tredecim pulcri ſanique, inter quos etiam juvenis erat ſeptemdecim annos natus. Vigeſima tertia Maji in domu inoculationis ſimul omnes convenerunt, atque, ut mutuam interea temporis contraherent familiaritatem, abs omni medicamento præparatorio ad vigeſimam quintam ſibi ſoli relinquebantur; nec in diæta mutatum quid.

Inoculatio ipſa vigeſimâ demum quintâ dicti menſis circa quartam pomeridianam, quin indicatum antea quid foret inoculandis, inſtituta; curam rei totius gerente *Cel.* STOLL, *S. C. R. A. M. Conſiliarii*, *atque Praxeos medicæ in Univerſitate vindobenenſi Profeſſore*, à *Cl.* RECHBERGER, *S. C. R. A. M. Perſonæ Chirurgo*, *ac Inoculatore primario*, ſequenti ratione.

In-

Inmiſit *Cl.* RECHBERGER in brachio ſuperiori cuſpidem lanceolæ, pure recenti varioloſo anteà infectam, oblique inter epidermidem & cutim, ad unam, aut unam cum dimidia, usque lineam; vertit tum lanceolam, ea ratione, ut acies una epidermidem, altera reſpiceret cutim: ſub hac inverſione ſublata epidermis a cuti, atque pus varioloſum intervallum ſic productum illico ſubiit. Vertit jam lanceolam in latus alterum, atque, inpoſito epidermidi digito indice, denuo extraxit, quin vel minimum prodiiſſet ſanguinis.

Peracta operatione illico ducebantur infantes omnes in hortum adſitum ad concentum muſicum: qua mutatione animi eorum adeo exhilarati, ut, quæ cum illis ſuscepta fuerant, mox denuo obliviscerentur.

Primâ post inſitionem die bene valebant inoculati; nox tranquille peracta. Mane exhibitum, ceu remedium eccoproticum, ſic dictum hydromel infantum, pro ratione ætatis diverſæ diverſa doſi.

Hora decima ſingulis diebus locus inoculationis in utroque brachio à *Cel. Prof.* STOLL, & *Cl.* RECHBERGER, adtente examinatus, atque Medicis praxin frequentantibus monſtratus. Prima & ſecunda nil mutatum exhibuit. A prima inoculationis die verſus finem usque hæc inoculatorum diæta.

Mane, horâ ſeptimâ, pro jentaculo quotidiano infuſum theæ lacteum, cum pauco panis albi: ducti tum omnes infantes in hortum, ubi per diverſimodos luſus ac muſicam ut recrearentur, omni opera curatum: manere in hoc loco, inprimis ordiente jam febri varioloſa, debebant usque ad decimam circiter veſpertinam: horâ undecimâ antemeridianâ dati fructus cocti hortæi: ad prandium cibi ex ſubtilioribus carnibus, bubulâ prorſum negatâ, ad quartam usque ab inſitione diem; tum nil amplius carnium, ſed maximam partem cibi la-

ctei, aut e fructibus coctis, ac oleribus. Cœna, usque ad quartam diem, prandio vix non ſimilis: pro potu aqua communis.

28. Maji, (ab inſitione 3.), locum inſitionis in plerisque pustula exigua, magnitudine caput aciculæ parvum æquans, in quibusdam elata, in aliis tactu ſolum detegenda obſidebat; locus ipſe totus ſat inflammatus, ſubdurus.

29. Maji, (ab inſitione 4.), locus inſitionis magis inflammatus ac elatus. Per totam diem morabantur omnes in horto; cætera alacres, bene valentes.

30. Maji, (ab inſitione 5.), fere in omnibus vulnusculum tegebat utrumque variola bonæ indolis, elata, magis denuo inflammata; in medio ſubalbida, excepto *Haſchka*, in quo inflammatio vulnusculi in utroque brachio jamjam evanescere. Bene omnes valentes, præter *Dillingskron*, quæ mane aliquoties mucum virentem, tenacem, bilioſum evomuit, ac kephalalgiam, obpreſſionem circa regionem ventriculi, ac delaſſationem queſta eſt: lingua ſordida; pulſus nonnihil celerior; æſtus aliquantò major.

31. Maji, (ab inſitione 6.), utrumque vulnusculum obſidebat variola ſat tumida, margine pulcro rubro cincta; tenui, ſubaquoſo pure turgens. Vegeti omnes, variîs luſibûs, ac muſicâ tempus in horto ad noctem usque fallentes.

1. Junii, (ab inoculatione 7.), inoculati de proſtratione virium conqueri: pomeridianô tempore in nonnullis jam exordia febris eruptionis: pustula inſitionis in margine magis inflammata, elatior, copioſiori pure diluto repleta. Curatum hinc fuit, ut, quamdiu foret poſſibile, in aëre libero luſibus ac muſica recrearentur; ad decimam usque vespertinam in horto morari debebant.

2. Junii, (ab inſitione 8.), ambæ *Enzenberg*, amboque *Auerhamer* noctem inquiete valde transegerunt; febris valida; reliqui, præter debilitatem corporis maximam, nullum incommodum querebantur. Circa vulnusculum in plerisque variolæ plures exiguæ in utroque brachio pullulantes; variola mater vix non in omnibus probe tumens, pure ſpiſſiori repleta, ambitu latiſſimo inflammato cincta. A meridie circa horam tertiam tragœdiæ initium: infantes, hactenus adeo alacres ac vegeti ſimul & ſemel proſtrati; febris etenim variolofa, in omnibus fere ſat valida verſus ſecundam ingruebat. Virium ſumma proſtratio, ut plerique vix incedere, aut pedibus inniti poſſent; ſomnolentia continua; rubor faciei totiusque corporis intenſus; ſitis non ſedanda; calor magnus, præternaturalis; kephalalgia obtuſior; obpreſſio circa œſophagum (cardialgia); in nonnullis leviora tormina; lingua ſubalbida, oris fœtor peculiaris, acescens; pulſus ſat celer, in plerisque plenus; tum & maxima inpatientia, ſymptomata erant febrim ſtipantia, ægrosque adeo adficientia. Muſicæ diverſiſſimorumque luſuum ope, ut infantes, ſumme debiles ac ſomnolenti plurimum, in aëre libero retinerentur, adhibita maxima cura. Post decimam demum vespertinam ut hortum deſererent, conceſſum. Aër recens, aqua pura frigida, aut dilutior potus limoniatus, remedia conſtituebant, queis ſymptomatibus nunc deſcriptis omnibus ponebantur obices, & quorum etiam ope egregie ægri levabantur.

3. Junii, (ab inſitione 9.), nox inquiete plurimum denuo transacta: febris violenta ex æquo, uti per diem fuerat; ſomnus pauciſſimus; agitatio corporis continua; in quibusdam leves convulſiones, in aliis artuum tremor: plerisque facies ruberrima, pulſus celer, plenus, ſitis, kephalalgia non remittens, obtuſa: hinc inde

inde in facie quorumdam ac extremitatibus variolæ enaſcentes. Feneſtræ ac januæ per totam noctem in cubiculis apertæ; ægris leviuscula nonniſi tegumenta. A tertia tamen ad ſextam usque plerosque tranquillus tenuit ſomnus. Mane febris cum ſymptomatibus remiſſior: rubor, æſtus, ſitis, levior; ast virium major multo proſtratio. Plures jam prodierunt pustulæ. Hora ſexta matutina in hortum deducti ægri, ubi eadem, uti heſterna die, in uſum vocata auxilia, ut morbus illis redderetur toleratu facilior.

4. Junii, (ab inſitione 10.), plerisque nox tranquillior; febris ſat moderata, nullo peculiari ſymptomate ſtipata: *Heuſeld* nonniſi hac nocte verſus duodecimam convulſionibus correptus epilepticis. Exemtus illico lectô, in aëre portatus libero: convulſiones post dimidiam horam prorſum minuebantur: febris illi per noctem fuerat valida, ſomnus rariſſimus. Circa horam ſeptimam ducti omnes in hortum, moreque recreati ſolito.

Marginem latiſſimum inflammatum inſitionis in plerisque multæ pustulæ exiguæ, ſat jam elevatæ, albidæ, tegebant; variola mater tumidiſſima, pure ſpiſſo repleta.

5. Junii, (ab inſitione 11.), vix non omnibus nox valde inquieta; febris leniſſima; proſtratio virium multò levior; ægri ſat alacres per totam diem in horto optime degebant.

Variola mater in utroque brachio quorumdam pure ſpiſſô turgidiſſima, in aliis jam nonnihil conlapſa: rubor etiam marginum maximam partem jam inminutus.

6. Junii, (ab inſitione 12.), omnibus fere nox minime tranquilla; febris valde exigua; variolæ faciei ſat elatæ, albentes. Inflammatio latior marginis inſitionis in plerisque prorſum fere evanuit: variola mater multo magis conlapſa. Dies in horto transacta.

7. Ju-

7. Junii, (ab inſitione 13.), nox quieta; puſtulæ faciei corporisque reliqui bene tumentes, margine rubro inflammato cinctæ, optime ſubpurantes; uti & margini vulnusculi inſitionis innatæ variolæ pure laudabili intumescentes. Variola mater in ambobus brachiis magis denuo conlapſa. Per totam diem inoculati morabantur in aëre libero.

8. Junii, (ab inſitione 14.), ſomnus omnibus placidus hac nocte fuerat; optima puſtularum ſubpuratio; locus inſitionis in ambitu vix amplius inflammatus: in variola matre nullum fere, ſpiſſumque valde, pus.

9. Junii, (ab inſitione 15.), tranquilla nox; puſtulæ in plurimis pulcerrime adhucdum ſubpurantes; in quibusdam hinc inde ſiccescentes. Inflammatio circa locum inſitionis vix conſpiciunda: puſtula mater ex integro fere ſicca.

10. Junii, (ab inſitione 16.), ſiccescere puſtulæ; uterque inſitionis locus ex integro ſiccus; inoculati belle valentes.

11. & 12. Junii, (ab inſitione 17. & 18.), præter integram puſtularum exſiccationem nil memoratu digni.

13. Junii, (ab inſitione 19.), magnâ copiâ decidentes exſiccatæ puſtulæ.

14. Junii, (ab inſitione 20.), ex integro ſeparatæ puſtulæ. Ad purgandum corpus exhibitum denuo hydromel infantum.

15. Junii, (ab inſitione 21.), optime omnes valebant.

24. Junii, (ab inſitione 30.), domû inſitionis omnes excedunt.

Elen-

Elenchus Inoculatorum.

Carolina Libera Baro ab Enzenberg, 7. annos nata.

Barbara Libera Baro ab Enzenberg, 4. annos nata.

Leopoldus Auerhamer, 7. annos natus.

Carolina Auerhamer, 5. annos nata.

Thereſia Auerhamer, $3\frac{1}{2}$. annos nata.

Carolus Heufeld, $3\frac{1}{4}$. annos natus.

Xaveria Dillingskron, $4\frac{1}{4}$. annos nata.

Joſephus Stoll, 3. annos natus.

Anna Stoll, $1\frac{1}{4}$. annos nata.

Xaveria Comes à Majalath, 5. annos nata.

Anna Libera Baro de Rollcourt, 4. annos nata.

Cajetana Libera Baro de Rollcourt, 5. annos nata.

Franciſcus Haſchka, 17. annos natus.

Carolina Libera Baro ab Enzenberg, ſeptem annos nata, elapſa hyeme morbillos paſſa; bis tum ſectione venæ opus erat; cæterum ante & post hunc morbum ſana vixit; habitûs corporis nonnihil plethorici; capilli dilute fusci, cutis asperior: decimâ octava & decimâ nonâ Maji, ſuadente Medicô domeſticô, purgans ſumſit.

25. Maji ad vesperam variolæ inſitæ.

1, 2, & 3. die post inſitionem ex integro bene valuit; in locis inſitionis plane nil mutatum.

4. Vulnusculum obſidebatur brachii dextri variola minima, caput exiguæ aciculæ æquante; vulnusculum ipſum inflammatum, nonnihil elatum; in brachio ſiniſtro vix inflammatum quid, aut prominens.

5. In

5. In utroque loco inſitionis cernebatur variola, exigua quidem, nonnihil tamen magis, ac heri fuerat, inflammata & prominens. Veſperam verſus febris levis; cætera nil ægra querebatur incommodi: noctu ſudor magnus, ſomnus valde inquietus.

6. Valetudo denuo bona; locus inſitionis uterque inflammatus magis, & prominulus.

7. Puſtula mater utraque magis inflammata, elata, pure tenuî, albentî jam farcta: pruritus utriusque: verſus tertiam pomeridianam febris variolòſa; ſumma debilitas, kephalæa; ſitis continua; pulſus ſat celer, calor magnus; facies cum toto corpore ruberrima; maxima inpatientia; ſomnolentia continua.

8. Nox inquietiſſima; febris per noctem intenſior, quam per diem fuerat. Leves nonnunquam convulſiones, artuumque tremores. Kephalalgia, calor, ſitis, rubor maximus præternaturalis cum reſpiratione ſubinde inregulari, aliquantum difficili, & pulſu pleno, celeri, per totam perſeverabant noctem. Diem verſus febris cum ſuis ſymptomatibus nonnihil remiſſior; ægra per trihorium tranquille dormiebat. Puſtula mater dextri brachii inflammata magis, elatior; in ſiniſtro brachio noctu ſcalpendo deſtructa; nihiloſecius mane alia recens, bene formata, in medio jam albida, priorem occupabat locum. Per diem valebat ægra multo melius: odor, variolis peculiaris, fortis, ex ore prodibat: per totam diem in aëre degebat libero. Veſperam verſus febris major, kephalæa, laſſitudo, rubor, calor, ſitis, multum aucta; odor varioloſus ex ore manifeſtiſſimus; puſtulæ plures exiguæ in facie ac reliquo corpore prodientes.

9. Per totam noctem frigebat ægra; ſomnus nullus; inquietudo: febris maxima, pulſus celerrimus, plenus; leviores præterea per intervalla convulſiones

artuum-

artuumque tremores; reſpiratio difficilior, nonnunquam inæqualis; verſus diei exortum ſomnus denuo aliquot horarum tranquillus.

Mane febris hujusque ſymptomata multo leviora; virium proſtratio minor; ægra alacrior. Conſpiciundæ optime pustulæ exiguæ per faciem, reliquumque corpus. Variolæ ambæ matres probe elatæ, pure tenui albo turgidæ, margine lato, inflammato, cinctæ, è quo nascebantur pustulæ multæ exiguæ, jam nonnihil albicantes. Vesperi febris denuo ſat valida.

10. Nox multo tranquillior; febris moderata; calor, rubor faciei totiusque corporis imminuti: reſpiratio liberrima; ſomnus etiam per aliquot horas tranquillus. In utroque loco inſitionis pustula mater pure turgens; margo hujus latior, magis inflammatus, pustulis plurimis, exiguis, albis obſitus.

Febris per diem moderatiſſima; rubor, calor, ſitis, & kephalalgia fere evanuerunt: odor ex ore varioloſus adhuc fortis admodum; laſſitudo vix non ablata: in toto corpore, inprimis in facie, variolæ paucæ nonniſi conſpiciundæ.

Noctu ægra denuo longe inquietior; ſomnus pauciſſimus; febris tamen lenis; rubor faciei & calor major; reſpiratio nonnunquam difficilis.

11. Febris moderatiſſima; variolæ faciei & corporis reliqui parum prominentes ac inflammatæ. Pustulæ matres conlabi; margo vix inflammatus; pustulæ autem parvæ, huic innatæ, multum prominentes, belle ſubpurantes.

12. Nox valde inquieta; durante ſomno ægra continuo loquebatur.

Mane obtuſus capitis dolor; ſitis; vomituritio; proſtratio virium major; adpetitus deletus. Lingua in-

inpura, albicans; febris autem lenis. Præſcriptum remedium ſequens:

℞. Aq. meliſſ. ℥iv.
Succ. citr. recent. ℥j.
Crem. tart. ʒiß.
Arc. dupl. ʒß.
Sacch. q. ſat. ad grat.
M. S. ut ſumat omni bihorio bina cochlearia.

Variolæ faciei & corporis adhucdum parum valde prominentes; variolæ utriusque matris margo minor multo, ac pallidior; variolæ hæ ipſæ conlapſæ, paucum ſolummodo recludentes puris ſpiſſioris.

Verſus vesperam febris aliquanto auctior. Quum hac die alvus foret conſtipata, injectum enema; ſequuta inde aliquot vicibus alvus mollior.

13. Nox ſumme inquiete transacta; agitatio in lecto continua; delirium; rubor faciei intenſus; calor tamen cum febri mediocris.

De die vix febris quid obſervatum; ſymptomata præcedentis diei prorſum ſilentia; puella per totam diem alacris.

Variolæ faciei & corporis legitime tumentes, in ſubpurationem abire; variolæ matres ſiccescere.

14 & 15. Bene valuit, variolæ faciei & corporis in plena erant ſubpuratione: variolæ matres vix non ex integro ſiccæ.

16. Puſtulæ omnes ſiccari; variolæ matres planæ ſiccæ.

17 & 18. Puſtulæ ex integro ſiccæ; puella optime valuit.

19. & 20. Pustulæ decidebant: exhibitum hydromel infantum.

21. Abs omni incommodo quieta fuit puella.

Barbara Libera Baro ab Enzenberg, quatuor annos nata, elapſa hyeme pariter morbillis bonæ notæ adfecta fuit: cætera nunquam non ſana; capilli coloris fuscescentis; cutis asperior.

25. Maji inſitæ variolæ.

26. Datum eccoproticum.

1 & 2. ab inſitione die in loco inſitionis nil omnino mutatum.

3 & 4. die levior inflammatio ac prominentia.

5 & 6. Utrumque vulnusculum inflammatum magis & prominens.

7. In utroque brachio ad locum inſitionis variola pulcra, elata, pure tenuiori jam turgens, margine lato, plurimum inflammato cincta. Tertia circiter pomeridiana febri varioloſâ, ex æquo fere validâ, & iisdem ſymptomatibus ſtipatâ, uti ſoror, corripiebatur. Febris ad undecimam usque abs remiſſione perſeverabat.

8. Plures jam in facie & per totum corpus obſervabantur pustulæ emergentes exiguæ.

9 & 10. Variolæ, copiâ ſat paucæ, proruperunt ex integro, ac nonnihil elatæ, circa locum utrumque inſitionis margo indies latior, magisque inflammatus; variolæ matres pure tenui, albo turgidiſſimæ.

11 & 12. Febris non niſi pauca, pustulæ faciei ac reliqui corporis bene elatæ, albescentes: variolæ matres conlabi; inflammatio marginum minui.

13,

13, 14, 15. Febris evanuit; variolæ optime ſubpurantes, variolæ matres ex integro fere conlapſæ; inflammatio marginum latorum nulla.

16. Variolæ ſiccescere; variolæ matres fere ſiccæ.

17 & 18. Exſiccabantur plane variolæ; ſiccæ nunc variolæ matres.

21. Deciderant jam omnes variolæ; puella bene valens.

Leopoldus Auerhamer, ſeptem annos natus; puer ſanus; forma pulcra, habitus corporis perfectiſſimus, color faciei vividus ruber, cutis aſperior, color capillorum fuscescens. Variolæ inſitæ 25. Maji.

1 & 2. ab inſitione die in utroque brachio nil mutatum.

3. Emerſerat jam pustula exigua, nonnihil elata, ac inflammata.

4, 5, & 6. Inflammatio vulnusculorum indies major.

7. In brachio dextro locus inſitionis notatus pustula pulcra, prominentî, margine lato inflammato cinctâ, pure tenui plenâ; in brachio ſiniſtro aliquanto minor.

8. Verſus quartam pomeridianam febris varioloſa ingruit: ſymptomata multo leviora, quam in binis præcedentibus, ad duodecimam usque protracta diem, aſt indies minuta, febris.

9. In facie & reliquo corpore pustulæ exiguæ.

Ab 8. ad 12. Variolæ matres magis magisque prominentes; pure tenui repleri, margine latiſſimo inflammato cingi.

12. Vix amplius febris. Puſtulæ faciei & corporis belle prominentes, margine exiguo rubro ſeptæ ac in ſubpurationem jam abeuntes. Variolæ matres multum prominentes, pure tenui repletiſſimæ, margine ampliſſimo ſeptæ.

13. 14. & 15. Febris prorſum remiſit: puſtulæ faciei & corporis ſubpurantes maxime: variolæ matres conlabi, ſiccescere; disparere etiam inflammatio marginis.

16. & 17. Multum exſiccabantur puſtulæ: variolæ matres fere ſiccæ; inflammatio lata marginis vix non abolita.

18. Variolæ faciei, corporis, ac ambæ inſitionis ſiccæ.

19. & 20. Puſtulæ decidebant.

Exbitum 20. hydromel infantum ad purgandum corpus.

21. Bene valuit.

Carolina Auerhamer, quinque annos nata, fratri habitu corporis accedens; color faciei vivide ruber; capilli fusci; cutis ſubaspera: elapſa hyeme morbillos benignos paſſa: cæterà ſana.

25. Maji illi una cum reliquis inoculatæ variolæ.

1. & 2. poſt inſitionem die in utroque brachio nil plane mutatum.

A 2. ad 6. locus inſitionis magis magisque elatus, inflammatus.

6. In utroque brachio vulnuscula coronabat puſtula pulcra, multum inflammata, margine lato cincta, pure tenui repleta.

7. Circa ſecundam pomeridianam febris eruptionis occipiebat; per reliquam diem ſat lenis, ſymptomata etiam

etiam mitia: noctu, ac inprimis veſperam verſus nunquam non intendebatur febris: ad diem usque decimam in eodem perſeverabat ſtatu.

8. Prodire in facie & corpore omni reliquo puſtulæ.

7. 8. & 9. In utroque loco inſitionis puſtula pulcra, prominens, pure tenui farcta, margine lato prædita, & plurimis puſtulis minimis obſita.

10. Puſtulæ faciei jam multo eminentiores, margine parvo inflammato donatæ: puſtula mater brachii dextri aliquantum conlapſa, ambiens inflammatio multo remiſſior: variolæ matrem cingentes elatæ; in brachio ſiniſtro variolæ matris quæ heri fuerat conditio.

11. Febris vix notabilis. Puſtulæ faciei & corporis jam in ſubpurationem abire: puſtulæ matres multo magis conlapſæ; margo minus inflammatus: variolæ minores inſidentes pulcre ſubpurantes.

13. & 14. Puſtulæ faciei & corporis belliſſime ſubpurantes, variolæ matres multum ſiccescere.

15. Exſiccatio procedens.

16. & 17. Variolæ faciei, corporis, ac matres ſiccæ.

18. & 19. Maximam partem deciderunt cruſtæ.

20. Delapſæ in integrum: porrectum eccoproticum.

21. Optime valebat.

Thereſia Auerhamer $3\frac{1}{2}$ annos nata, elapſa hyeme pariter morbillis laboraverat. Habitus corporis uti ſororis & fratris; facies vivide rubra; capilli fuſci; cutis ſubaſpera: cæterà ſana.

20. Sumſit eccoproticum.

25. Inoculata.

1. & 2. ab inſitione die in loco inſitionis nil mutatum.

3. & 4. Prodiit exigua, margine inflammato donata, ac nonnihil jam protuberans pustula in utroque brachio.

5. & 6. In brachio dextro prope variolam matrem alia parva, pariter prominula, matri arcte adhærens: in brachio ſinistro margo latior, magis inflammatus: variolæ matres tumidiores, pure tenui ſcatentes.

7. A meridie correpta febri eruptionis; duravit hæc abs intermiſſione ad 12. usque; verſus vesperam ſemper acrior; facies cum corpore integro tum ruberrima.

7. & 8. Somnolentia magna. 8. Verſus vesperam innumeræ pustulæ emergentes in facie & reliquo corpore, quarum tamen multæ denuo evanuerunt: his non obſtantibus, pectus, & collum variolis parvis obſita. Inflammatio loci utriusque inſitionis florenum magnitudine æquabat. Variolam matrem, optime protuberantem, pure tenui turgidam plurimæ aliæ, exiguæ, prominulæ coronabant.

9. Nox maxime inquieta; febris violenta; pulſus plenus, celer; odor ex ore fortis varioloſus.

10. & 11. Febris pacatior; nox utraque tranquillior, margo variolarum matrum remiſſius inflammatus: variolæ parvæ ambientes ſubpurantes; ipſæ matres parum conlabi; pustulæ faciei & corporis tumidæ, inflammatæ.

12. Nox nonnihil inquieta; febris autem vix percipiunda. Variolæ faciei & corporis ſubpurantes; matres multum conlapſæ; pauco pure ſpiſſo gravidæ, inflammatio plurimum inminuta; pustulæ exiguæ inſitionis locum cingentes belle ſubpurantes: puella alacris.

13. & 14. Febris fere evanuit; pustulæ faciei & corporis in media ſubpuratione; variolæ matres conlapſæ; ambiens antea inflammatus limbus disparuit: pustulæ parvæ ſiccescere.

15.

15. Puſtulæ faciei ſiccescere, reliquæ optime ſubpurantes. Variolæ matres ſiccæ; inflammatio nulla; cingentes variolæ parvæ ſiccæ.

16. & 17. Siccescebant puſtulæ.

18. Ex integro ſiccæ.

19. & 20. Decidebant omnes.

20. Sumſit eccoproticum.

21. Optime valuit inoculata.

Carolus Heuſeld, $3\frac{1}{4}$ annos natus, puer ſanus, pinguis, robuſtus, ingenii vivacis; morbillos nondum paſſus.

25. Maji variolæ illi pariter inſitæ.

1. & 2. ab inſitione die in utroque brachio nil mutatum poterat detegi.

3. Vulnusculum utrumque obſidebatur puſtulà parvâ protuberante, limbo duriusculo, vivide rubro, inflammato, ſeptâ.

4. & 5. Inflammatio major; variolæ matres mage prominentes.

6. Variolam matrem dextram ſtipabat alia minor, proxime adnata: inflammatio marginum latior, locus magis tenſus ac durus; variola mater ſiniſtra jam ſubpurare.

7. Pulſus nonnihil febrilis: inoculatus triſtis, inpatiens plurimum, dedolationem & virium proſtrationem magnam conquerens. Inflammatio loci inſitionis latior; variolæ matres tumidiſſimæ, pure tenui farctæ: nox valde inquieta.

8. Verſus decimam antemeridianam febris erupit varioloſa, mitis. Pulſus aliquantum celerior; apoſitia; virium ingens proſtratio: nox pariter inquieta. Circa 12. nocturnam increscere valde febris, pulſus

reddi celer & plenus; æſtu intenſo calere corpus: leviores nonnunquam obſervatæ convulſiones, artuumque tremores. Quintâ matutina lectô eximi petiit. Pustulæ plures in facie & corpore obcurrebant.

8. & 9. Inflammatio limborum florenum fere magnitudine æquans: variolæ matres multum elatæ & pure tenui repletæ.

9. Mane in hortum illico deducebatur. Febris per totam noctem magna fuerat; delaſſatus adeo, ut pedibus inſiſtere vix poſſet: ea præterea ſomnolentia, ut, dummodo per pauca minuta quietus ſtaret, aut ſederet, profundiſſimo jam obprimeretur ſomno: oculi valde obſcuri. Veſperam verſus febris cum omnibus ſymptomatibus aucta: delirabat æger ſæpius, ac ſomnum nunquam non expetebat. In facie & reliquo corpore plures prodierant pustulæ. Nox ſumme inquieta, febris per totum ejus decurſum violenta; pulſus celerrimus, plenus, calor intenſus. Verſus duodecimam nocturnam inſultibus æger correptus epilepticis. Lectô illico exemtus; in aërem deportatus liberum, ac in eo per dimidiam horam circumductus: hôc remediô curati inſultus epileptici: febris autem & convulſiones leviores; frequentius delirium atque æſtus intenſiſſimus per totam noctem perſeverabant. Circa diei exortum demum tranquillus aliquot horarum ſequutus ſomnus.

10. Febris hac die multo remiſſior: ſomnolentia etiam, delaſſatio enormis & calor plurimum decreverant. Inflammatio ambiens variolas matres lata adhucdum; locus tenſus; pure ambæ turgentes.

12. & 13. Symptomata febris omnia ſat levia; pustulæ faciei & corporis pulcre elatæ, in ſubpurationem tendentes. Inflammatio circa variolas matres nonnihil minor; conlapſæ etiam hæ aliquantum, pus recludentes ſpiſſum. Æger denuo alacer, luſibûs delectari.

13.

13. & 14. Febris vix ſenſibilis; pustulæ in plena ſubpuratione. Multæ inprimis pustulæ detegebantur in parte capillata capitis; nonnullæ etiam in regione inguinali, unde inceſſus nonnihil difficilis. Inflammatio multum minuta erat; pustulæ matres pure pauco, ſpiſſo, fœtæ.

15. & 16. Pustulæ ſiccescere; febris plane emortua; inflammati limbi matrum vix non disparuerunt, atque hæ ex integro ſiccæ.

17. & 18. Pustulæ omnes exſiccatæ.

19. & 20. Exhibitum hydromel infantum.

21. Bene valuit.

Xaveria Dillingskron, $4\frac{1}{4}$. annos nata, fabricæ corporis delicatæ, macrioris: facies pallida; cæterà autem nunquam non ſaniſſima; ante inoculationem nullo remedio præparatorio, aut eccoprotico, uſa.

Inſita illi variolæ 25. Maji.

1, 2, & 3. ab inoculatione die in utroque vulnusculo nil præternaturalis obſervandum.

4. Locus inſitionis in dextro brachio leviter inflammatus, tenſus: detegebatur illi incumbens exigua valde, parum nonniſi elata, caput parvæ aciculæ referens, pustula: in lævo vulnusculo vix mutatum quid. Nox valde inquieta.

5. Mane levior febris; tuſſicula ſicca: artuum præterea dedolatio; magna laſſitudo; kephalalgia continua; oris amarities; vomituritio; obpreſſio perſeverans in regione gaſtrica; vomitu bis rejectus mucus æruginoſus. Lingua muco albo obducta; facies intenſe rubra; æstus corporis totius validus; ſitis continua; pulſus celerrimus. Præſcriptum remedium ſequens:

℞. Aq. meliſſ. ℥iij.
Succ. citr. recent. ℥ij.
Liq. anodyn. min. Hoffm. gtt. v.
Crem. tart. ʒß.
Arc. dupl. ℈ij.
Sacch. alb. q. ſ. ad grat.
M. D. S. ut ſumat omnî bihoriô cochlearia duo minora.

Præterea nil niſi jura tenuia carnium exhibita. Meridiem verſus febris nonnihil inſurgere; hoc non obſtante per totam diem in aëre degendum illi erat libero. Circa meridiem febris cum omnibus ſymptomatibus vix non ex integro evanuit.

6. Tranquille dormivit, febris ejusque ſymptomata prorſum remiſerunt: nil conquerebatur ægra, denuo alacris. 5. & 6. vulnuscula ambo inſitionis magis cernebantur inflammata; incumbentes iis pustulæ parvæ elatiores, in ſubpurationem jam ſenſim abientes.

7. & 8. Inflammatio circa locum inſitionis latior; locus magis tenſus, vivide ruber; major puris tenuioris inhærens copia.

9. A meridie circa horam ſecundam febris varioloſæ exordium, ad 12. usque perſeverantis moderato ſatis decurſu. Limbi variolarum matrum indies latiores; variolæ hæ ipſæ magis magisque elatiores, pure tenui fœtæ.

11. Pauciſſimæ variolæ in facie & corpore prodeuntes.

12. Febris fere evanida: faciei corporisque pustulæ albescere, ſubpurare. Inflammatio circa pustulas matres parum imminuta; margo, antea vivide ruber, pallidior; pus in variolis matribus ſpiſſum.

13. & 14. Nulla fere febris; variolæ belle ſubpurantes. Inflammatio circa variolas matres vix non omnis evanuit; pustulæ conlapſæ.

15. Variolæ matres & reliqui corporis ſiccescere.

18. Pustulæ exſiccatæ: vulnusculis ambobus inſititiis eſchara innata.

20. Ex integro crustæ variolarum deciderunt. Exhibitum inoculatæ eccoproticum.

21. Puella optime valuit.

Joſephus Stoll, tres annos natus, puer delicatæ valde corporis conpagis; elapſâ hyeme vexatus tuſſi convulſiva violenta; aliàs ſanus.

25. Maji inoculatus.

A 1. ad usque 3. diem post inſitionem in utroque vulnusculo nil mutatum.

5. In loco inſitionis brachii dextri variola parva, limbo belle inflammato cincta. In brachio lævo tactu ſolum distingui poterat exigua pustula, cuti adhucdum inmerſa. Locus inſitionis ipſe inflammatus, tenſus.

6. Variola utraque mater jam magis inflammata; in medio ſubpurationis exordia.

7. Inflammatio illas ambiens latior; locus magis tenſus; vivide ruber (*): variolæ matres pure tenui ſcatentes.

8. A meridie febris ingruebat varioloſa ſat valida; pulſus celer, plenus; delaſſatio magna; kephalæa; ſomnolentia continua; nox inquieta.

9.

(*) Sphalmate hic in prototypo pro hellroth, halbroth legitur. *De W.*

9 Febris mitior; odor varioloſus, peculiaris, oris fortis.

11. & 12. Nox utraque inquieta, febris validior: pustulæ innumeræ, inprimis in facie, erumpentes; febris per totam diem valida: puellus ſummæ debilis, continuò ſomnolentus, tormina querebatur. Vesperam verſus febris denuo inſurgens, noctu violenta; maxima inquietudo. Pustulæ faciei & corporis reliqui, quibûs fere obſitus, prominentes, in ſubpurationem tendentes. Inflammatio vulnuscula inſitionis utraque cingens, minor: variolæ matres pus recludebant ſpiſſum; nonnihil conlapſæ.

17. & 18. Pustulæ faciei, corporis & matres exſiccatæ.

19. & 20. Crustæ variolarum decidebant.

21. Optime valuit.

Anna Stoll, 1¼. annorum teneræ pariter, uti frater, conpagis; habitûs corporis ſpongioſi, elapſa hyeme diu adflicta tuſſi valida convulſiva, febri quidem notabili non ſtipata, a qua etiam abs remedio ullo convaluit. Cæterà ſemper ſana.

25. Maji inoculata.

1. & 2. ab inſitione die nil obſervatum præternaturalium phænomenorum in utroque brachio.

3. Ambæ variolæ matres erupturæ exiguæ tactu distinguebantur.

A 3. ad 7. diem vulnuscula magis magisque inflammabantur; incubabat ſingulis variola parva, ſphæroidea, pure jam aliquantum gravida.

7. & 8. In utroque loco inſitionis pustulæ duæ parvæ pure diluto ſcatentes, margine vivide-rubro cinctæ. Per totam noctem ægra valde inquieta; febri leviori adfecta geſtanda erat.

9.

9. Circa tertiam pomeridianam febris inſurgere; pulſus multo celerior; æſtus major; puella ſomnolenta plurimum; oculi obſcuri. Nox pacatior.

10. Febris moderata; plures, exiguæ quidem, in facie & reliquo corpore prodeuntes.

11. & 12. Nox utraque denuo plurimum inquieta, ast febris remiſſa. Pustulæ faciei & corporis inſurgere, ſubpurare. Inflammatio in utroque loco inſitionis minui: variolæ matres paucum nonniſi ſpiſſumque pus continebant.

13. & 14. Somnus noctu inquietus; febris vix percipiunda; pustulæ belle ſubpurantes. Variolæ matres ex integro fere conlapſæ.

15. Pustulæ faciei ac matres ſiccescere.

16. & 17. Exſiccatio multùm promota.

18. Prorſum exſiccatæ variolæ omnes.

20. Decidebant.

21. Belle valuit puella.

Xaveria Comes à Majalath, quinqûe annos nata, habitus corporis multum pinguis, elapſa hyeme trimeſtris ſpatio violenta tuſſi convulſiva adfecta; quam & inſultus epileptici ſæpius comitabantur.

Annum unum agens ob dentitionem difficilem epilepſiam frequentius paſſa; unde & lævum corporis latus adhuc paralyticum. Quum vero per annum (antequam insererentur variolæ) vi electrica continuatâ, frequentioribus frictionibus aromaticis, frictionibus etiam tincturâ cantharidum inſtitutis, balneisque ſulphureis artificialibus uſa foret, effectum hisce remediis fuit, ut lentius incedere queat: pes tamen lateris adfecti nonnihil tenuior breviorque altero eſt. Manus autem vix inde emendata.

25. Maji inoculata.

4,

4. Ab inſitione die obſervata puſtula parva, ſphæroidea, caput aciculæ exiguæ referens, vulnuſculo utrique inſidens.

6. In ambobus brachiis locus inſitionis multum inflammatus; puſtulæ matres legitime prominentes, in ſubpurationem abeuntes.

9. Verſus tertiam pomeridianam febris varioloſa occepit. Laſſitudo magna; præternaturalis rubor faciei totiusque corporis; ſomnolentia continua; kephalalgia levior; pulſus ſat celer, ſtipabant febrim. Vulnuſcula ambo cincta limbo latiſſimo, inflammato. Innatæ huic puſtulæ prominentiores, pure tenui ſcatentes. Nox valde inquieta.

10. Febris valida: in facie & reliquo corpore multæ emergebant variolæ. Nox denuò minime quieta.

11. Febris adhuc magna: in facie & corpore magnus variolarum numerus ex integro emerſit. Verſus diei exortum febris aliquantùm remiſſior.

12. Febris leniſſima, nox autem aliquantum inquietior; puſtulæ faciei & corporis optime prominentes, albescentes. Inflammatio limborum levior; variolæ matres multum conlapſæ, pus recludentes ſpiſſum. Nox hanc diem excipiens denuo inquieta, febris major.

13. Mane cernebantur copioſæ puſtulæ eminentes; plures exiguæ, nunc primum emergentes.

14. & 15. Nox utraque inquieta; febris nulla; puſtulæ læte ſubpurantes.

16. Nox tranquilla; variolæ ſiccescere; inflammatio limborum evanida; variolæ matres multum exſiccari.

17. & 18. Variolæ vix non omnes ſiccari; matres omnino ſiccæ.

19. & 20. Pleræque decidebant.

20. Adſumſit eccoproticum.

21. Bene valuit.

An-

Anna Libera Baro de Rollcourt, quatuor annos nata, fabricæ corporis tenellæ; ſana, morbillos nondum paſſa.

20. Maji exhibitum illi eccoproticum.

25. Inſertæ variolæ.

4. ab inſitione die vulnuscula utraque inflammata, prominentia, tenſa, ſubdura.

6. Locum inſitionis brachii dextri tegebat puſtula pulcra, elata, limbo latiori, inflammato cincta, tenui pure repleta: in lævo brachio nonniſi puſtula exigua, inflammata, in ſubpurationem tendens.

7. Vulnuscula ambo multum inflammata; ambæ matres tumidæ, pus recludentes dilutius.

8. Inflammatio circa vulnusculum brachii dextri minor; margo latus inflammatus multò pallidior: variolâ mater paucum ſolùm, idque ſpiſſius, continebat pus. In ſiniſtro brachio locus inſitionis vix amplius inflammatus; puſtula mater conlapſa.

11. Evanuit inflammatio omnis circa vulnuscula: puſtulæ matres ſiccæ, eſchara obductæ.

15. Delapſa eſchara: puella bene valens: per totum reliquum temporis ſpatium inter inoculatos manſit.

Cajetana Libera Baro de Rollcourt, quinque annos nata, conpagis teneræ, uti ſoror, morbillos nondum experta; cæterum ſana.

20. Maji ſumſit eccoproticum.

25. Maji inoculatio facta.

3. ab inſitione die vulnuscula inflammata.

4. Inflammatio major, tenſa; incumbens puſtula exigua, ſphæroidea; inoculata pruritum conquerebatur ad locum inſitionis in utroque brachio.

5.

5. In brachio dextro vulnusculum obſitum pustula pulcrâ, limbô amplô inflammato ſepta, ſubpurationem jam ſubiens: in brachio ſiniſtro pustulâ parva, minus inflammata.

6. & 7. Inflammatio in brachio dextro latior; pustula magis prominens, pure tenui repleta; in lævo pustula adhucdum parva, aliquantum protuberans, inflammata.

9. 10. 11. Inflammatio omnis evanuit.: pustula mater dextra eſcharâ obducta; ſiniſtra præternaturalis nil prorſum exhibuit.

12. Puella bene valuit; per reliquum etiam tempus, donec omnes domu inſitionis excederent, manſit inter inoculatos.

Franciſcus Haſchka, ſeptemdecim annos natus; ante octo annos morbillos paſſus; cæterùm perfectè ſanus: habitus corporis nonnihil macrior; capilli dilute fusci; ante inſitionem purgans non ſumſit.

25. Maji inoculatus.

1. ab inſitione die locus uterque jam inflâmmatus, ſubdurus.

2. Inflammatio, & durities aliquantùm remiſerunt.

3. Symptomata nunc dicta denuo magis aucta.

4. & 5. Inflammatio circa utrumque vulnusculum vix percipienda.

6. Inflammatio illa, in utroque brachio, evanuit.

8. In loco inſitionis nil omnino præternaturalis ſeſe obferebat.

12. Alterâ vice in utroque brachio inſtituta inſitio; ſed & nunc ne minimus ſequutus effectus. Manſit nihiloſecius inter reliquos inoculutos; nullo pacto infectus & optime valens.

PHLE-

PHLEBOTOME.

§. 1228.

Miſſio ſanguinis intra terminum, quo vires non minuuntur, 1) *copiam minuit humorum arterioſorum & venoſorum;* requirit hoc primum Auctor, ut vires non minuantur; nam tunc ii effectus; qui mox enarrabuntur, a venæſectione non ſequentur. Unicum exemplum dabo; *No.* 4. *hujus §.* dicitur: quod v. ſ. diſtentis nimium vaſis reddat elaſticitatis exercitium; ſi tamen v. ſ. vires multum demat, ita ut debita adpreſſio ſanguinis ad cerebrum non fiat, cadet homo in animi deliquium, quia deerunt ſpiritus ſubficientes. Vaſa tunc nihil agent in liquida contenta, niſi quatenus frigore conſtringuntur. Idem de *No.* 9. verum.

Ergo primo *copiam minuit humorum arterioſorum & venoſorum;* ſi ex vena fluat, arteria reſpondens huic venæ debet locum deperditi ſubplere. Si ex arteria fluat, narium v. g., aut hæmorrhoidum, aut ſi in arteria temporali fiat v. ſ., vena correſpondens minus accipit & mittit tamen ad cor: ergo minus habet.

2) *Ergo reſiſtentiam movendorum reddit minorem;* ſi cor ante v. ſ. habebat viginti libras ſanguinis propellendas & una libra demta ſit, cor inveniet reſiſtentiam $\frac{1}{20}$ minutam. Si magna hæmorrhagia dimidiam cruoris partem evacuavit, cor fere obſendit reſiſtentiam nullam.

3) *Adeoque & plenitudinem vaſorum;* nam minus repleta ſunt vaſa 19., quam 20., *ut & horum ad ſe mutuo conpreſſionem;* ſanguis ruber eſt in vaſis primi generis: ſi copiâ cruoris rubri hæc tumeant, vaſa latera-

ipſisque nervi inde conprimuntur, ergo v. ſ. ſolvit hanc conpreſſionem.

4) *Hinc vaſis nimis distentis, contractionis, id eſt, elaſticitatis, exercitium reddit.* Magnitudo arteriæ naturalis eſt in ratione reciproca vis distendentis & repellentis. Si vis distendens major eſt, certe erit arteria magis ampla, distenta, quam naturaliter in determinato hoc corpore eſſe debebat. Si vis repellens major ſit reſiſtente, erit arteria minoris diametri, quam ratione illius corporis eſſe debebat: ergo ſi vaſa nimis turgerent a plethora, vis distendens eſt major, quam repellens; ablatum eſt æquilibrium. Demtâ eâ copiâ, quæ abstulerat hoc æquilibrium, arteria ad juſtam diametron revertitur.

Hoc porro tunc verum, quando arteria non eſt nimis diu distenta, qua nimia distenſione vis contractilis multum perit. In tunica adnata ſit dilatata arteria; v. ſ. ſæpe eodem die efficit, ut arteria illa ita ſe contrahat, ut non ultra admittat rubrum ſanguinem, ſed lympham, ut naturaliter admittere debet: verum haud raro videmus v. ſ. nihil effici, quantumvis magnâ, quia arteriola amiſit distenſione nimia ſuam contractilitatem. Qui tunc potest prudenter adhibere leniſſima adſtringentia, feliciter quandoque reſtituit contractilitatem: ſi res non ſuccedat, obnoxii hi homines ſunt perpetuis lippitudinibus, & majoribus malis.

5) *Rarefacit liquida;* plethoricus olim habebat conpreſſos humores plenitudinis ergo. Jam bona evacuatio facta eſt; minus preſſa liquida ſpecie quaſi elaſticitatis ſe reſtituunt; hinc rarescunt.

6) *Solvit liquida;* conpreſſione enim erant concreta quaſi: demtâ copiâ conpreſſi globuli, figurâ globuloſâ deſtituti denuo globoſi fiunt; admittunt ex alimentis nova liquida, quæ a vaſis hæmatopoëticorum

vis-

viſcerum in bonum lac ac ſanguinem vertuntur. Salia ſanguinis, quæ inter deſtructos globulos inretita fuerant, excutiuntur & loca inter globulos omnium ſerierum humorum vacua, denuo occupant.

7) *Reſolvit;* ita; ut ſine ulla evacuatione ſenſibili, aut inſenſibili, fiat humoris conpreſſi perfecta reſolutio, in ſanum ſtatum.

8) *Obſtructa expedit;* hærebant humores denſati a conpreſſione, ut pertranſire per multa minima vaſa non poſſent. Humor à tergo pulſus inpingebat magis in priorem obſtructum (obſtruentem) & augebat obſtructionem. Jam bonâ copiâ detractâ & vis a tergo minuitur, & reliquus ſanguis habet majus ſpatium ſe expandendi & ſolida elaſticiora facta agunt melius in hunc humorem; ita, ut vel retropellant illum ex anguſtiis in latius ſpatium, vel perprimant in venam, ut *leeuwenhoekianis* experimentis conpertum eſt.

9) *Circuitum, ſecretionem, excretionem, promovet;* circuitus erat inpeditus, quia multa vaſa minima erant inpervia: hinc ruber ſanguis non poterat circuire per omnes arterias rubras in rubras venas. Deinde vaſa minora & ſeroſa atque lymphatica toti ſyſtemati rubro expanſo adjacentia, non dabant circuitum liberum ſeroſis lymphaticisque humoribus. Hinc nunc detracta ſubficiente quantitate ceſſat conpreſſio hæc ad vaſa minorum ſerierum, ceſſat illa in minimis rubris remora; ergo circuitus ſanguinis eſt iterum expeditus.

Secretionem; glandulæ, cæteraque vaſa minima ſecretoria conpreſſa vix quidquam ſecernebant: ablata preſſione fiunt perviæ, & ſecernunt. Humores ſpiſſiores erant a conpreſſione, quam ut in minima ſecretoria vaſa intrarent, vel per eorum oſcula tranſirent; jam reſoluti in ſtatum ſanum, poſſunt per vaſa minima

eorumve oscula transire, & parare ſuum deſtinatum humorem.

Excretionem; quæ fieri non poterat, ſubſiſtente ſecretione.

10) *Revellit*; id eſt, ſi debito loco inſtituatur, divertit ſanguinem ab eo loco, in quo & nimius & obſtructus hærebat. Fuere, qui hoc negarent, perindeque eſſe dicerent, quonam ex loco inſtitueretur v. ſ. omnem v. ſ. modo evacuare. Verum, an non poſſum per unam arteriam ſanguinem evacuare fere omnem corporis perque eam educere? Ergo poſſum pro parte revellere. Verum jam olim peculiari diſſertatione egi, ut intelligeretis, verſus eum locum, circa quem v. ſ. ſit, plus ſanguinis derivari, ſaltem velocius; unde in obpoſita parte neceſſario fit major evacuatio, id eſt revulſio.

Pulcre HIPPOCRATES *l. de natura hominis, p.* 230. „ Hæ igitur mittendi ſanguinis rationes ſunt obſervandæ: ſtudendum eſt, ut quam longiſſime a locis, in quibus dolores fieri, & ſanguis conligi conſuevit, venarum ſectiones fiant. Sic enim mutatio minime magna de repente continget, tum etiam conſuetudinem tollendo efficies, ut non amplius eodem in loco conligatur."

11) *Refrigerat;* in febre a quacunque cauſa acceleratur motus ſanguinis in vaſa, vaſorum in ſanguinem: hinc adtritus major, adeoque & calor. Demtâ copiâ debitâ, motus hic imminuitur, minuitur adtritus, adeoque & calor.

§. 1229. *Hinc morbos quamplurimos, eosque varios admodum, tollit.* Omnes morbos a nimia plenitudine, denſitate, adtritu. Sed tollit obſtructiones, tollit inflammationes: morbos inflammatorios ſolvit

re-

revellendo, multos morbos feminarum tollit derivando. Inminutum præ conpreſſione calorem reſuscitat, reſtituit; calorem majorem, nimio adtritu generatum, refrigerat.

Simul tamen mutationes miras profert; nam agit directe in vitalem liquorem, & facit mutationes, quas vix conprehendimus. Multos videre eſt, quibus vix uncia una alterave ſanguinis demta ſit, quin frigescant, ſanguinis fluxus ſubsiſtat, ſudor oriatur frigidus, & cadant in ſyncopen. Mirum eſt, quomodo ordine hæc ſeſe excipiant. Multoties mihi in juventute mittendus fuit ſanguis: triginta annos natus eram, antequam talia a v. ſ. pati deſtiterim; cæterum antea fere ſemper id expertus ſum. Primum omnium anxietas ſentiebatur ad præcordia & veluti thoracis inmobilitas: tum oculorum caligo, vertigo aliquando, tum ſæpe vomitus, frigus omnium, ſudor frigidus, pallor ſummus & incipiens animi deliquium per pauca minuta. Adſperſâ aquâ, ſumptòque vinô intra quadrantem horæ reſtitutus eram.

Aliis vicibus contigit, ut v. ſ. ſtrenue ſuſtinerem, ſed quo momento vulnus clauderetur, omnia mihi illa ſymptomata contingebant; idque plures habent eo momento. Nec refert, in pede ſecueris, an in brachio, venam; ſemper id illis contingit.

Igitur non poteſt a defectu ſpirituum oriri; nam v. ſ. brachii plures generari ſpiritus oportet, copioſiori ſanguine ad caput relato. Non poteſt a conpreſſione cerebri præ nimia copia ſanguinis nasci; nam in v. ſ. pedis plus a capite derivatur. An igitur uno tempore oriretur a conpreſſione cerebri, alio tempore ab defectu ſanguinis ad cerebrum? Non videtur: cur enim plures egregie ſuſtinent v. ſ. & tantum animo linquuntur momento clauſi vulneris? Et cur plurima pars ho-

hominum validas v. ſ. innocue ferunt? ſumus machina nobis ipſis plane incognita, quatumcunque nos illam intelligere autumemus.

§. 1230. *Indicatur* 1) *à copia nimia;* nam tunc fiunt ea, quæ ad §. 1228. dicta. Sanguis conpingitur ita, ut globuli alias adſumere figuras cogantur: vaſa distenduntur ita, ut elaſticitatem amittant; &c.

2) *A reſiſtentia nimia cordi nata per humores;* ſi obſtructa fere ſint vaſorum extrema, vel ſi citra notabilem obſtructionem moles movendorum major eſt, quam vaſa locare fere queant, cor debet adlaborare multum, ut moveat illam molem humorum: hinc tandem vires cordis infirmantur, quum ſecretio ſpirituum cerebelli a conpacto ſanguine fiat minor. Debilitatum cor mole cruoris obruitur, & per eamdem repletur, extenditur, Hæc vera origo anevrysmatis cord .

Vel ſi cor vires ſervet utcunque & arteriæ reſiſtant, vaſa majora cordis proximam vim excipientia distenduntur in ſaccos anevrysmaticos.

Si cor & arteriæ non protinus debilitentur, manet ſaltem inter cor & arteriarum fines conpreſſio magna ſanguinis, unde lentescit a conpreſſione ſanguis polypoſusque fit: hinc rariori caſu horrendi illi polypi adcreti cordis parietibus & per reliquam vitam tot anxietates producentes, & demum mortem inopinam, dum polypus ille ictu cordis abruptus, ad vaſorum majorum extremitates ducitur: *vide Rat. medend.*, *Tom. II. de Polypis.* Omnia hæc v. ſ. ſolvit; ſi non, quo dictum eſt, modo, aut cor arteriæve, aut ſanguis, degeneraverint.

3) *A motu ſubſocato per nimium tumorem a copia, vel a rarefactione, natum in arteriis;* Hæc corporis conditio bene conſideranda, haud ſane infrequens. SYDENHAMUS in pulcerrimo illo opere: *ſchedula monitoria de novæ febris ingreſſu*, multus eſt in probando, quod debilitas illa inſignis, quæ malignis dictis morbis ab initio adeſt, oriatur non præciſe ex virium defectu, ut vulgo creditur, ſed ex violentia morbi vitam ſubprimente: quæ debilitas mox, dum vis morbi per v. ſ. parum fracta eſt: „ cujus rei experimentum, inquit, haud vulgare obcurriſſe mihi memini multis abhinc annis in juvene quodam, ad quam accerſebar. Quamvis enim ferme animam agere videretur ille, calor tamen in externis corporis partibus ita ad tactum ſentiebatur temperatus, ut fidem mihi derogarent adſtantes amici, quoties adſerebam, eum febri laborare; quæ ob ſanguinis obpreſſionem (cujus mole, exitu negato, quaſi ſtrangularetur) ſe explicare & oſtendere palam, nequibat; quodſi venam inciderent, febrim illico ſatis violentam ſtatim animadverterent. Aperta vena, & ſanguine paullo copioſius educto, emicuit febris, qua vehementiorem mihi nondum videre contigit, quæ non niſi tertiæ quartæve phlebotomæ ceſſit. "

Hinc cadit argumentum eorum, qui ne in peſte v. ſ. fieret, ex illa veluti contraindicante debilitate argumentabantur. Immo potius experientiâ ſydenhamianâ indicatur eò manifeſtius.

4) Fere ſub priori conprehenditur; in priori motus torpebat a tumidis vaſis, in poſteriori vaſa præ copia paralytica fiunt.

5) *A ſanguine nimium denſato;* citra inflammationem, quod vel a nutrimentis nimium condenſantibus, aut a nimio motu difflatis ſubtilioribus, vel a copia nimia.

6) *Ab eodem nimis coëunte;* inflammatoria, lardacea ſpiſſitudine.

7) *Aut nimium inſpiſſato;* quod fere idem.

8) Ergo in inflammatione cruda.

9) In febri, licet non ſemper copia nimia adſit. Eſt enim ſæpe acrimonia tanta, ut motus inde natus rarefaciat ſanguinem & brevi vaſa minima deſtrueret.

10) *A calore nimio per omnia vaſa;* ſi v. ſ. indicatur, & frigus extremorum adeſt, nunquam fiat; calor per omnia ſemper permittit. Hic calor per univerſum corpus dirimit litem, dum indicata v. ſ. in dubium vocatur in conſultatione.

11) *A nimio - - - in unam partem, ut in hæmorrhagiis & fluxionibus;* hæmorrhagiâ natâ ex naribus, ex utero, pulmone, ſanguis viam apertam tenet, & qua ablata reſiſtentia eſt, velocius in illum rapitur: tunc, ſi vires adhuc conſtent, revulſio indicatur. In fluxionibus vero ſanguis de corpore non effluit, ſed, in quanam corporis parte conligitur copioſior & adcumulatur, tumidam exhibet illam partem: a quo inflammatio, aut ſubfocatio, vel necroſis timenda; ita in artubus, ad oculum.

12) SYDENHAMI obſervata docent, ita quandoque in nonnullis epidemiis nocuiſſe, profuiſſe in aliis.

13) *Ab ætate;* infantes & ſenes ſemper excipimus, niſi res magnopere urgeat. Cæterùm, ſi urgeat, non eſt ipſis parcendum. Infantes a convulſione, febri acutiſſima & morte liberavi, dum in difficili dentitione v. ſ.; quique prodibat ſanguis, cruſtam inflammatoriam gerebat. Senibus 70-80. annorum vena ſecatur, ſi vires adſint, & ſumma urgeat inflammatio in pleuritide, peripneumonia. &c. Cæterum, ut dixi, eſt illi ætati parcendum; infantibus enim ſanguis eſt non ſatis conpactus, nec vaſa ſatis firma ſunt, ut ſe ſuſtineant;

de-

detracta enim ejus copia aliqua, vaſa reliquam copiam ultra vix amplectuntur; diſpoſita enim magis ſunt ut dilatentur, quam ut ſe contrahant.

Senibus vero vaſa prædominantur liquidis & magis magisque ſe contrahunt. Copia liquorum ſustinet parietes, ne nimis arcte ſe contrahant illi: tum copiâ ſanguinis tenet plura vaſa adhuc aperta, quæ aliter ſe contraherent. Demtâ copiâ ſanguinis & majora vaſa ſe adhuc plus contrahunt & obrigescunt, & minora liquido deſtituta in fibras mutantur. Hinc ſolida vix amplius a pauco liquido distendi poſſunt, eaque in liquidum propellendum vix agunt. Mors ex fato ſenili ſic acceleratur. Caſus tamen adſunt, ut dixi, in præſentiſſimo periculo, & maxime, ſi a v. ſ. conſuetudinaria haud diu adhuc deſtiterunt. Cæterum media ætas cæteris paribus maxime indicat venæſectionem.

A ſexu; ſexus masculinus videri poſſet venæſectionis femineo magis indigus; quod ſanguis denſior, ſolida rigidiora viderentur diſpoſitionem inflammatoriam frequentiorem facere: quò & viragines referendæ. Tamen rem adtentius introſpicientibus adparent feminæ eà plus indigere viris, 1) quod longe majorem ſanguinis copiam generent; 2) quod ejus jacturam facilius ferant. Debiliſſimæ feminæ paucarum horarum ſpatio ſæpe decem, duodecim ingentes mappas ſanguine uterino penetrant & rubefaciunt; niſi adeſſet machina incredibiliter ſanguinem generans, ſustinendo non eſſent: ſexus femineus a ſui maturitate jam inchoat omni menſe adſueſieri evacuationi ſanguinis, id quod in viris non obtinet, niſi quibus aut nares, aut hæmorrhoides periodice fluunt.

A victu, duro, acri; a vini generoſi plurimo abuſu, magis indicatur in morbis, quam ubi victus moderatus & ſaluber prægreſſus fuerit.

A temperie; morbis; cæteris paribus, temperies ſanguinea & biliosa magis indicant v. ſ., quam aquoſa, phlegmatica, aut melancholica: in binis prioribus copia boni ſanguinis adeſt, in postremis inopia.

14) *A cacochymia;* disputatum diu, num in cacochymia v. ſ.? Exempla viſa utramque ſententiam confirmantia. Vena ſecta fuit cacochymicis, qui hinc amittentes cum pravo ſanguine etiam id quod adhuc bonum, in ſummam debilitatem conjicerentur, ut morbo ſustinendo ultra non eſſent: e contrario curatio cacochymicorum ex eo viſa inpoſſibilis fuit, quod medicamenta intra turgida vaſa admitti non poſſent: ita, ut in iis oporteret venam ſecare. Hic videtis nunc ſtatum quæſtionis. Concludimus, ſi inſignis ſit plethora cacochymica, parcam eſſe faciendam venæſectionem, ut ſpatium concedatur medicamentis; parcam dico, ne cum pravo ſanguine ſimul exiens bonus, corpus viribus nimium privet. Quo vero in caſu vaſa non ſunt valide distenta, præſtat experiri, num medicamenta ſanguinem intrare valeant ſatis, citra evacuationem.

15) Si animus eſt, corpus hominis decoctis replere lignorum, & cacochymia adeo repleret omnia, ut decocta nequeant admitti, v. ſ., alias non indicata, hic indicatur, ut ſpatium naſcatur pro medicamentis, ut vaſa nimis a cacochymicis humoribus distenta, nunc evuacuatione facta elaſticitatem quamdam recuperent, & in nova medicamenta, bene cum veteribus humoribus ſubigenda, agere melius queant. Idem in omnibus magnis curationibus locum habet.

§. 1231. *Optima fit* 1) *lato vulnere, ſecando inflicto;* lato vulnere, ut poſſit ſanguis multus exire, quia celeritas illa fluxûs citam facit revulſionem: in cita revulſione poſſunt vaſa obſtructum repellere, ut in

in experimentis *leeuwenhoekianis:* cæteroqui ex parvo vulnere parvus ſaltus, vel ſtillicidium, non facit ſat magnam mutationem ſubitamque, in loco adfecto.

Secando inflicto; non pungendo: habentur quibusdam in regionibus elaſticæ machinæ, quibus vulnus infligitur punctim. Faciunt 1) vulnus parvum, 2) ſi vel parum fortius penetrent, aut venæ parvæ ſint, ſæpe & obpoſitum penetrant, & lædunt tendines aut arteriam. Qui vero lanceolâ agit ita, ut non perpendiculariter vulneret, ſed ubi cuſpide penetraverit venam, mox cuſpidem in anteriora vertendo venam longitudinaliter ſecet, ille & magnum & tutum vulnus facit.

2) *In vena libera, magna, facile detegenda, remota ab arteriis, nervis, tendine;* loca conſueta ſunt in brachio vena hepatica, cephalica & mediana. Majores ibi paſſim ſunt & nudæ, niſi homo vel parum habeat ſanguinis in venis, ut venæ vix turgeant; vel niſi venæ externæ brachii ſemper ſint exiles; vel niſi obeſitas nimia molem venarum conprimat. Eſt ſemper periculum a lædendis ſive arteriis, ſive tendinibus. Sed periculum hoc variat. In *Act. Edinb. P.* 2. *obſ.* 16. *&* 17. *egregius* Monro demonſtravit hanc veritatem quatuor brachiorum delineationibus, in quibus quatuor brachiis arteriæ varium omnino decurſum, diviſionemque habent. Arteria brachialis ſi pungatur in v. ſ., ſubponit ſemper expanſionem, ſive aponevroſin bicipitis brachii quoque perforatam; huic enim expanſioni arteria ſubjacet. Vena mediana paullo inferius pertuſa poteſt vulnerare arteriam radialem. Verum hæc omnia evitare poterit plerumque is, qui, ut in *Textu* juſſum eſt, lanceolam dirigit.

Saphenam in pede ad malleolum internum ſatis tuto quoque pertundunt. Jugulares facile pertunduntur,

tur, tum raninæ, frontalis: quamquam videntur hæ binæ ultimæ minus neceſſariæ. In angina ranina vena pertuſa non videtur peculiarem utilitatem adferre.

In obeſis difficilis v. ſ., ſi non fiat magnum vulnus: panniculus adipoſus primo æqualiter ſustinebatur a cute: cute pertuſa luxuriat hic pinguedo, & obplet foramen. Si obeſitas inpediat, ut vix venam Chirurgus detegat, faciat in dorſo manûs; ubi tamen caveat, ne lædat tot tendines: tamen obeſitas & hic aliquomodo inpedit, ne facile tendines lædantur.

3. *Accelerando velocitatem ſanguinis dum fluit, reſpiratione forti;* uti enim dictum eſt, paſſim citiori revulſione melius juvatur obſtructio, & inflammatio, quam tardiori. Unde monendi ægri, fortiter velint reſpirare & tuſſire; ſi præ dolore renuant, aceti calidi vapor naribus adhibitus excitat tuſſim.

4. Motu musculorum circa venam apertam; ut ſanguis promoveatur; quum actio musculorum fluxum ſanguinis per venas acceleret. Unde Chirurgi baculum, aliudue inſtrumentum digitis volvere jubent, ut ſic per totum brachium musculi moveantur.

5. *Jacenti ægro;* SYDENHAM, *ſect. VI. c. IV.* „ Sanguinem è brachio in lecto jacentis extrahendum præcepi, nec paſſus ſum, ut ex eo ſurgeret ad duas tresve horas: quum omnis ſanguinis eductio, quæ univerſam corporis conpagem labefactat quadantenus, concutitque, hoc pacto facilius toleretur. Ita ut mitius cum ægro agatur, quum in lecto cubanti unciæ decem fuerint detractæ, quam ſi ſex, ſeptem tantum miſerit, postquam è cubili ſurrexerit. “ Experientia vidi homines hos, qui in animi deliquium cadere ſolebant, non cecidiſſe in illud: quare plerisque, ita conſuetis, adfirmare auſus fui, ſi jacentibus ipſis v. ſ., animi deliquium non ſequuturum. Ratio in promtu eſt: homo ſe-

ſedens debet ſuſtinere truncum corporis, debet firmare femora cruraque, ut ſe ſuſtineat: ergo musculi multi operantur; ſi jam fiat à mutatione per v. ſ. inducta defectus ſpirituum, quò minus ſpirituum requiritur, eò minus ille defectus animadvertetur.

Ad actionem musculorum ſuſtinendam ſanguis arterioſus ut conditio ſine qua non requiritur. Si nunc, dum fit v. ſ. circuitus ſanguinis multum turbatur, nec ad musculos ſat ſanguinis adfertur, languet actio musculi tota.

Denique ſanguis difficilius ad perpendiculum movetur ad caput, quam horizontaliter: hinc ſedenti homini èo citius poſſunt animi deliquia oriri, quum ſanguinis curſus aliorſum deferatur, quique ad caput adſcendit ſanguis, difficulter adſcendat.

In decumbente vero homine ſi mittatur ſanguis, vix agunt musculi corpus ſuſtinentes, adeoque & ſpirituum & ſanguinis defectus ad illos musculos non adeſt: corporis ſitus faciliorem tranſitum ad caput permittit horizontali ſitu. Ergo omni ratione præcavetur animi deliquium.

Igitur ſi homines ſint animi deliquio adſueti, dum vena ſecta ipſis fuerit, vel ſi ſimul & ſemel magnam evacuationem facere indicatio jubeat, præcipimus, ut illis jacentibus in lecto vena tundatur. Rarus hinc inde datur caſus, ubi animi deliquium ſic non prævenitur. Verum dum indicatio jubet in pede venæſectionem, non poſſumus jacenti id ægro facere. Tunc tamen poſſunt in crepidine lecti ſedere, trunco pulvinaribus ſuſtentato, & in poſtica tantum reclinato, quantum fieri poſſit.

§ 1232. *Præparatio fit ad feliciorem ejus adminiſtrationem;* 1. *frictione;* ut humorum circulus expedi-

ditus per venam primo concilietur, & arteria correſpondens adſuescat multum ſanguinis in hanc venam continuatò ſic frictam transferre: acceleratur quaſi circulatio jam ante v. ſ.

2) *Fomento;* notabile eſt, venâ ſectâ brachii, ut plurimum ſanguinem bene fluere; ſecta in pede vena ſanguinem ſubſiſtere, niſi in aquam calidam pes fuerit inmiſſus. Cur fluit in aqua & non in aëre? Reſiſtentia enim aquæ eam, quæ aëris eſt, ſuperat. Oporteret in aqua minus adhuc fluere.

℞. 1) Ligatura brachii melius ſtringit venam eâ, quæ in pede eſt. In pede fascia ambit triangulum, ut bene contra HECQUETUM advertit SYLVA, cujus tres anguli ſunt os tibiæ, os peronæum & fortis tendo Achillis. Vis conprimens fasciæ agit in hæc tria corpora dura, & intermedia vena ſaphena molliori ſtrato recumbens, effectum ligaturæ minus experitur.

Quid aqua calida confert ad meliorem effluxum ſanguinis? aqua calens dilatat venam, ut ad conſpectum mox patet: dilatata vena tollit reſiſtentiam jamjam effluxuro ſanguini; ita ut ſanguis ex arteria in illam venam inruens, per illam, tum patulam magis, tum ex præhumectatione vix elaſticam, liberrime effluat.

2) Venæ habent ſemper expeditum iter, quia ex anguſtiori diametro in ampliorem eunt: pede autem in aqua poſito amplior fit venæ pars anguſtior; vena enim ſupra aquam vix dilatatur; ergo non ultra ex anguſto in latum eſt expeditum ſanguinis iter.

Ergo hac ratione venoſi ſanguinis recurſu verſus cor retardato, adcurſu ſanguinis arterioſi accelerato, ſanguis ex vena aperta inpetuoſe effluit.

Objicietis mihi, ſæpiſſime in aqua calida fluorem minui ſubſiſtereque: pede tunc extra aquam educto, aliquando ſanguinem effluere. Reſpondeo, id fieri,

uodb

quod pes nimis diu aquæ fuerit inpoſitus. Alia occaſione Vobis narravi, quod ſæpius mihi contigerit, ubi ad certam horam me cum Chirurgo invitaſſent ad v. ſ. iique, ne exſpectaremus, jam aquæ inſediſſent ante noſtrum adventum, ut jactus ſanguinis ex aperto lumine vix ullus adeſſet.

Ratio 1) erat hæc: non modo, quæ aquæ inpoſita vena fuerat, ampliata erat, ſed vapore adſcendente aquæ crus totum ac femur emollita eorumque venæ dilatatæ; ita ut iterum ex anguſto in latius flueret ſanguis.

2) Ipſa arteria diuturna pedis maceratione & debilitabatur, & dilatabatur, unde ejus elaſticitate inminuta inpetus ſanguinis à corde venientis fractus erat, antequam ad venæ aperturam perveniſſet.

§ 1233. *Vetatur* 1) *à plurimis chronicis, in quibus plurima obſtructa, paucusque admodum fluidus cruor vaſis reſtat;* ubi plura viſcera pertinaciter obſtructa ſunt, ut ſæpe homines habent pleraque viſcera abdominalia, à longa die infarcta, unde demum hydropes. In ipſo hydrope, phthiſi confirmata cum ſumma emaciatione; in retentis menſibus quando cacochymia inde nata, quæ per totum corpus obſtructiones creavit: in his omnibus paucus ſanguis, utcunque bonus, per pauca vaſa circumiens, ſi v. ſ. detrahatur, multis mortem acceleravit.

2) *A ſenio;*

3) *A temperie;* explicui ad §. 1230.

4) *A cognita natura epidemici,* ut Sydenham notat, eosdem ſæpe morbos una conſtitutione ferre v. ſ., aliâ recuſare: *vel endemici morbi;* endemicus morbus in multis regionibus ſcorbutus eſt, in aliis ſcrophulæ, thymus inmanem in molem extenſus: v. ſ. in hisce

at

ut plurimum plus nocet, quam prodeſt; niſi alia adſint, quæ id indicent.

5) *A criſi jam facta alibi;* ut toties dictum.

6) *A paucitate cruoris rubri, & debilibus hinc viribus;* virgo pallida debilis nunquam menſes habuit, dicunt Medici: utinam menſtruaret! ſana eſſet. Ad menſes producendos v. ſ. &c.; pejorem reddunt, nec prodeunt menſes, & ſi vi quandoque per laxum uterum ſanguis, eò pejus. Oportuiſſet primum facere ſanguinem rubrum, copioſum, & dein pellere per uterum.

7) *A recenti ſtatu puerperii;* niſi aliud quid indicet v. ſ., ut dixi agens de *morbis mulierum*, & haud ita pridem in *Emmenagogis* explicandis. Sed recens puerperium v. ſ. per ſe vetat.

Hic nun exſurgit illa quæſtio, utrum feminæ fluentibus lochiis, aut catameniis, morbo inflammatorio correptæ, non ſit vena ſecanda? Reſp. in abundanti lochiorum fluxu minus conveniret, cæterum omnino. Sit v. g. femina in fluxu menſtruo; corripiatur pleuritide. Vocatur Medicus: ille percunctando reſcit, fluere adhucdum menſes. Si doctus in arte ſit, ille ſic ratiocinatur: in tam gravi pleuritide non prævenio ſubpurationem vel gangrænam, niſi ſpatio unius aut binorum dierum libræ duæ, tres, quatuor ſanguinis detraxerim. Hæc fæmina forte menſibus dimittit libram ſemis. Ergo ſi fluxui menſtruo nunc fido, non curabo hanc pleuritidem: ergo neceſſario v. ſ. faciendæ ſunt.

Quæritur, ubinam vena ſecanda ſit? An non in pede, ut menſium fluxus & pergeret & promoveretur? Reſp. ſi omnis v. ſ. tantum eſt evacuans, oporteret ſic agere; verum, quum pleræque venæ ſectiones ſint derivantes & revellentes, debeo reſpicere ad naturam morbi, æque ac ſi nulli menſes aut nulla lochia fluerent. In peripnevmonia videtur vix differentia dari:

un-

unde ibi in pede ſecare poſſum. In phrenitide debeo ſanguinem detrahere ex pede: at vero in pleriſque pleuritidibus, in inflammatione hepatis, ventriculi, inteſtinorum, uteri, renum, debeo ex brachio mittere, ne inflammationem augeam. *V.* hic *P.* FORESTUM, *l.* 6. *obſ.* 47. *ad finem ſcholii.*

§. 1234. *Unde patet quanto &c.;* neſcio fere, uter horum plus mali intulerit mortalibus; tamen crederem, HELMONTIUM: debacchando in v. ſ. & per ſua, tum chemica, tum ſpecifica, curare adnitendo, ipſe pœnas tulit dignas, dum in ſeſe neglecta inflammatione, phthiſi periit, & infinitos homines, acutis decumbentes, aut occidit, aut in longas eaſdemque paſſim tandem lethales, conjecit ærumnas. BOTALLUS, HELMONTIO anterior liberalitate venæſectionis multos chronicos occidit, multos reddidit pejores. Habuere ſuos utrique numeroſos adſeclas; BOTALLUS Gallos fere omnes, quorum multi aliquot centenas venæſectiones ſuſtinent, antequam mori liceat; HELMONTIUS plurimos in Belgio & Germania. Quod BOTALLUS frequentiſſime venam ſecaret Cardinali BORAGO, Galliæ Cancellario, iſque interea ætatem provectam conſequeretur, infatuavit multos, ut manibus pedibuſque irent in BOTALLI ſententiam. Igitur caveamus, ne in hominum perniciem ita quandoque rejiciamus ſententiam aliquam, ut in obpoſitam, & forte æque, aut magis, nocentem, abeamus. Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.

SANGUINIS PER VASA HÆMORRHOIDALIA EDUCTIO.

§. 1235.

Præter VENÆSECTIONEM educendi alius modus eſt per HÆMORRHOIDES. Sunt in ano vaſa duplicis generis: arteriæ & venæ hypogaſtricæ, ex iliacis oriundæ, dictæ *hæmorrhoidales externæ*: ſunt venæ hæmorrhoidales, pertinentes ad ſyſtema venæ portarum, dictæ *internæ*. Ex duplici hoc vaſorum genere ſanguis producitur ab ipſa natura ſtatis ſæpe, ſæpe vagis temporibus. Apud B. EUSTACHIUM *Tab.* 27. *Nro.* 2. & 4. venas has hæmorrhoidales intrare videmus aut in venam meſentericam, paullo antequam in ſinum magnum venæ portarum abeat, vel in lienarem. Unde videmus, quomodo in hypochondriacis cum materie totus lien, hepar, menſenterium ſe queant probe expurgare, fluente vena hæmorrhoidali in ano: unde ſæpe tam mire recreantur.

Arteriæ, aut venæ hypogaſtricæ ſi crepent, directe levamen adferunt plethoricis: unde ſalutares maxime his hæmorrhoides tales; hos enim, ſi nullam habeant hypochondriorum obſtructionem, hæmorrhoides ejusmodi præſervant a morbis; ſi, dum illi adhuc in vigore vitæ ſunt, hæ ceſſent, conſtituunt cauſam morbi proëgumenam; quæ aliquando citra procatarcticam cau-

cauſam poteſt morbum facere, ex ſola plethora: ſæpe a cauſa procatarctica leviſſima in actum ducitur.

Neglectus condonandus nulli Medico, ſi non examinet probe circa hanc rem ægros, num ſoleant hæmorrhoidibus laborare: cura tota morbi quandoque inde poteſt infelix eſſe.

Indicatur 1) *a temperie atrabiliaria*; ut mox jam vidimus, quam ſalutare hoc ipſi ſit. Eſt ſæpe evacuatio ex ipſa ſede mali.

2) *A morbis cum phantaſia læſa*; ex mota materie atrabiliaria: cura hæc, imitando naturam, quæ ſic hosce ad ſanam mentem reducit, eſt arte facienda. V. HIPPOCRATIS *Aphorism.* 4-25., 6 11., 6-21. Receſſit quippe portio ejus ſanguinis atrabiliarii, ita ut eò verſus magna pars derivata ultra ſanguini miſceri nequeat: tunc ars id, quod in ſanguine eſt, facile educit reliquum.

3) *A conſueto fluxu eorum vaſorum jam ſubpreſſo*; quum enim & chronica & acuta mala multa orta jam viderimus his ſubpreſſis, boni Medici eſt, prophylactice cauſas morborum evellere, tollere, antequam in morbos adoleſcant.

4) *Ab eruptione ſanguinis per novas jam vias, qui olim felicius per hæmorrhoides evacuabatur*; vel enim jam moleſtas ſæpe kephalalgias, hemicranias, experitur homo per aliquot dies, & tunc abundantem cruorem per nares ſolvit, ubi olim ſat commode per anum plethoram ſolverat: immo quibusdam per pulmones, aut aliunde, effluit ad anum inpeditus ſanguis.

Hinc cura ſemper habenda, ne unquam hic naturæ exitus claudatur; nam per alias evacuationes artificiales naturam non emendabimus unquam: unde HIPP. *Aph.* 6-12. „Hæmorrhoidas curanti diuturnas, niſi una ſervata fuerit, periculum, ne hydrops

ſuperveniat, aut phthiſis. " Dantur quippe caſus, ubi hæmorrhoides copioſæ tument circa anum, tumentque enormiter, ac ſpongioſæ factæ & veluti carnoſæ, ultra in anum reduci nequeant: hinc dolores ad alvum intolerabiles; alvus vix ultra movenda; profluvium ſanguinis perpetuum, ut hydrops inde naſcatur, aut continuæ fere oriantur debilitates ac ſyncopes. Talem caſum vidi in virgine quadam; initô conſiliô & eradicatione concluſâ, vidi dexterrimum veteranum Chirurgum DRINGBERG cauterio actuali magnitudinem auferentem plusquam pomi aurantiorum, & parvum relinquentem tuberculum, quod bene ſanguinem fundebat; hinc ſemper ea via aperta ſervabatur.

§. 1236. *Elicitur* 1) *emolliendo hæc vaſa fomento molli, calido, ex aqua, oleo, melle, emollientibus;* dum enim hæmorrhoides naſcuntur, novimus hoc ſic fieri. Vas ſanguine tumet; quum nunc fæces ſuperius hærentes vas hoc conprimant, & verſus anum paſſim aut pauca, aut nulla, reſiſtentia ſit, copiâ ſanguinis vas in nodum aut globum efformatur. Etiam fæces duræ ſiccæ ſæpe in recto hærentes, facili opera non educendæ, conprimunt vas, unde ſub fæcibus eò magis turget. Si vas non nimis tenax, ſponte finditur, & ſanguis exſilit: ſi vas tenacius, dolet homo, nec ſanguis exit. Omnis artis opera nunc collocanda in eo, ut vas hoc molleſcat, extenuatur, inpetui prementis ſanguinis cedat. Spongia aquâ calidâ madidâ poteſt tunc ano adplicari; homo poteſt in ſella perforata ſupra aquæ vaporem ſedere. Si emollientius velimus, poteſt ſpongia oleo madida adplicari, aut oleum adfricari, ac introtrudi. Si quid mellis, quod leniſſime ſtimulat, adjungitur aquæ, aut oleo; vas forte eò citius findetur. Enemata ſimilia proſunt; immo oleum,

oleum, vel ſebum candelarum fuſum, & parvo ſyphunculo injectum, ut in principio recti maneat, egregii haud raro uſus.

2) *Aperiendo per frictum cum asperis;* v. c. cum foliis ficus; ut in *ſcholiis* apud DODONÆUM ex CLUSIO & LOBELIO commendatur.

Aut per hirudines; (quæ circa hirudines notanda veniant, paullo post uberrime ex *Cel.* SCHMUCKER referam.)

3) *Uſu aloëticorum;* maſſâ pilularum RUFFI ſolâ, quotidie ad gr. vj. ſumtâ, reſtitui quandoque intra paucos dies retardantes hæmorrhoides. Subpoſitorium aloëticum idem facit. Debent Chirurgi cavere, ne ad vulnera ani, aut principii recti inteſtini unquam adplicent elixirium proprietatis, ut in aliis vulneribus depurandis faciunt. Practicum ſenem audivi dicentem, ſe enormes dolores hæmorrhoidales inde vidiſſe natos. Si catalogus ſpecificorum augeri deberet, aloën ad irritandas hæmorrhoides adjungere poſſemus. Nec adplicatione ſola inmediata id præſtat, ſed ore ſumta integris viribus eò pervenit.

Hæmorrhoidum tumores moleſtiſſimos, nunquam apertos, multi patiuntur. Juvenis olim ex his doloribus ſæpe incepi animo linqui; fuit enim mihi malum frequentiſſimum. Sebum candelarum fuſum & intruſum ano; ſebum idem, parvo ſyphone injectum (ſubpoſitoria ex lardo non ſalito,) ex optimis remediis ſunt: ſemper levamen inde habui. Unguentum populeum cum oleo lini, quandoque cum opio, etiam confert; immo & adſtringentia unguenta juvant; eſt pro cauſæ differentia. (*) Vidi, quos juvit nihil, præter

A a 3 plan-

(*) Sed, quo infinitis in mea praxi profui, eſt oleum chalybeatum opificum, qui chalybeis inſtru-

plantaginem recentem, tenuiſſime conſciſſum & adplicatum.

SCARIFICATIO.

§. 1237.

Scarificationes agunt ſtimulando & evacuando; nempe ubi in parte quadam lanceolâ fiunt parvæ inciſiones. Adhibentur in gangræna usque ad initium partis vivæ: hinc vita irritatur ſubtus, quæ tunc ſenſim a ſeſe ſeparat gangrænoſum. Sunt ibi inevitabilis neceſſitatis & egregii uſus. Stimulus ingens excitatur ab inſtrumento vulnerante, dum eo viva caro tangitur, moxque effluens ſanguis docet, vivam partem tactam eſſe; nam gangrænoſa perſciſſa ſanguinem non dat.

Ad-

ſtrumentis conficiundis victum quæritant. Habent hi, annoſi dum ſunt, idem oleum, quod ante 20. 30. 40. annos habuere; cui de tempore in tempus aliquid novi olei addunt: in hoc oleo millies exſtinctum ferrum, aut chalybs eſt, & dat remedium inconparabile ad hæmorrhoides cœcas dolentes, & tumidas percurandas. De H.

Adhiberi ſolet quoque in cruribus hydropicis, ſcroto hydropico: dudum nota exempla id ſuadentia. Hydropicus, ad ignem ſedens urit ſibi pedem inſcius; ſenſus quippe ſubfocatus ſæpe a preſſione aquarum: uſto pede effluit copioſiſſima aqua, ut cubiculi pavimentum totum inundaretur, homoque reſtituitur. Ex his & ſimilibus concluſere homines, poſſe ſcarificatione promoveri aquæ hydropicæ expulſionem.

Prosper Alpinus egregio illo libro *de Medicina Ægyptiorum*, quam per annos ipſo in loco didicerat, *lib.* 3. à *cap.* 1. ad 13. haſce ſcarificationes commendat, quas apud Ægyptios viderat: verum fatetur, hydropicos vidiſſe ſe inde curatos quidem ab aquis adfatim ex ſcarificatis cruribus effluentibus, at continuo ſtillicidio aquarum gangrænam crurum, mortemque hominum eſſe ſequutam.

Hagæ-Batavorum, praxin inchoans, vidi apud plures Medicos & Chirurgos hanc methodum curandi hydropem, etiam aſciten, commendari, laudari. Imitatus aliquoties vidi id paſſim verum, quod de gangræna & morte meminit Alpinus: unde poſterioribus annis nunquam volui ſcarificationes in tali caſu adhibere.

Attamen ſcarificationum & hoc in caſu & in pluribus aliis, patronus magnus exſtitit Hippocrates. Textum mirum habet *lib.* 6. *epid.* *ſect.* 3. *No.* 22. „ Quum adſunt kedmata (dolores crurum, maxime ad coxas præ fluxionibus) venæ in auribus poſterioribus ſcindendæ ſunt. " Galenus in *Comment.* ad hunc locum ridet hoc, intelligens nempe, Hippocratem loqui hic de v. ſ. in aure poſteriori; quia venæ in auribus vix conſpicuæ. Verum Prosper Alpinus bene advertit, Hippocratis mentem hic eſſe, ut ſcarificetur auris, eamque a Galeno minime intellectam eſſe. Valesius quoque ita, ut Alpinus, Hippocra-

TEM explicat, aitque, ſe hanc aurium ſcarificationem quoque in uſu vidiſſe apud Saracenos. Immo ipſe GALENUS *Comment.* in *Aph.* 2—17. ſcarificationes magni fecit. „ Evacuatio, inquit, omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquiſitiſſima eſt, fit per v. ſ.; proxima autem huic illa eſt, quæ fit per malleolorum ſcarificationem." Confirmat idem longo ſermone *l.* 4. *de ſanitate tuenda* & *l.* 13. *de methodo medendi.*

ORIBASIUS, græcus auctor, Medicus, quarto ſæculo, ſub JULIANO Imperatore, Quæſtor conſtantinopolitanus, fuſus eſt in commodis ſcarificationum deprædicandis. In *collectione ſeptima* propria experientia in menſium ſubpreſſione, oculorum deſtillationibus, in dolore capitis, in dyspnoea, etiam ubi æger admodum ſenesceret, miros ejus effectus narrat. Immo in *libro de cucurbitis c.* 10. „Et ſane,' inquit, dum peſtilentia vehemens Aſiam deprehendiſſet, multosque perdidiſſet, meque etiam morbus adtigiſſet, ſecunda morbi die, remiſſione febris facta, crus ſcarificavi, duasque fere ſanguinis libras detraxi, hacque de cauſa periculum vitavi. Plerique igitur etiam alii, hoc præſidio uſi, ſuperſtites evaſere: eraur enim plenitudinis ſigna, illique præcipue ſolvebantur, qui ſanguinem copioſum exhauriebant."

HIPPOCRATES in hydropicis videtur ſcarificationem laudare: nam ambiguum eſt, utrum ea, quæ de ſecandis & urendis hydropicis, atque phthiſicis habet, intelligenda ſint de paracenteſi, ut nos illam intelligimus, an de ſcarificatione. Aph. 6-27. „ Qui ſubpurati, aut hydropici, uruntur, aut ſecantur, hi pure aut aqua acervatim effluente, omnino moriuntur."

Lib. *de locis in homine p.* 417. „ In puero hydropem ſic curato: tumidas & aqua plenas partes gladiolo (lanceola) aperito, crebroque ac parum, & à ſin-

ſingulis corporis partibus educito, fomentisque utitor, & ſemper, quod apertum eſt, calefaciente medicamento inlinito. "

In adultis vero, *pag. eadem*, præfert varias ventris inuſtiones circum umbilicum & ſupra illum: rem tamen ait periculo plenam; ſed tentari poſſe, ubi alioqui homini certo eſt pereundum.

Hac lege videmur potius intelligere, quomodo ſint paracenteſes V. V. intelligendæ; nempe ut evacuationes modicæ, plures, repetitæ, per ſcalpellum incidendo, vel per linum inurendo, ut ſic ſenſim educeretur aqua, vel pus.

Sic videmur intelligere ſenſum *Aph.* 6-27. „ Qui ſubpurati, aut hydropici uruntur, vel ſecantur, ſi pus, aut aqua, univerſim effluxerit, omnes moriuntur. "

Sunt ecquidem multi caſus apud HIPPOCRATEM, in quibus ſectiones & inuſtiones infelices fuere; verum rationes non latent, ob quas bono caruerunt ſucceſſu.

1) Non omnes curantur, à quocumque remedio, vel optimo; eſt enim ſæpe morbus naturâ ſuperior.

2) Operationes illæ tempore HIPPOCRATIS fiebant, ut nunc, haud raro nimis ſerò; quum à pure, aut aqua, acrioribus redditis, partes internæ deſtructæ, humoresque corrupti. Vidimus hoc pluribus exemplis in *Epidemicis*. Ubi dolor coxarius aut cum morte, aut cum claudicatione conmutabatur, eò quod ſectio, aut uſtio, nimis ſero adhibita eſſet. *Lib.* 5. *Epid. p.* 1143. 1146. Unde toties inculcat, hydropicos *ἄυτικα τέμνειν.*

Si videamus adcuratam induſtriam V. V; videntur gangrænam partium inciſarum præveniſſe multum *inpoſito medicamento calefaciente:* ſi quis curam tentare vellet, per inciſiones partis cujusdam, vinum coctum cum roremarino, ſalvia, abrotano, floribus roſa-

 rum

rum rubrarum &c. oporteret adplicare calide, diu noctuque: ſic gangrænam videtur HIPPOCRATES præcaviſſe: maxime prodeſſet cortex peruvianus. Verum, ut dixi, cura mihi nunquam in Belgio ſucceſſit, neque cuipiam Medico ſucceſſiſſe vidi, licet talis cautela eſſet adhibita. In Græcia videtur res felicius HIPPOCRATI ceſſiſſe.

HIRUDINES.

§. 1238.

HIRUDINUM *actio & hinc bene intelligitur;* quia ore ſuo triſulco ſcarificant vaſa & ſic ſanguinem trahunt: ubi decidunt, ſanguis effluit ad libram & ultra: ergo eſt mera ſcarificatio.

Ægyptii hirudines adplicant internis naribus, quando ſtillicidium ſanguinis in acuta febri denotat, conamen naturæ adeſſe, ſed vires debiliores: hinc ſæpe proliciunt copiam ingentem. Vel etiam ſcarificant ſubtiliter internas nares, & ſic promovent hæmorrhagiam narium. Poteſtis omnia hæc apud PROSPERUM ALPINUM *l.* 3. *de Medic. Ægyptiorum* videre.

Loco hirudinum, eorumve defectu, magno cum emolumento Chirurgi vaſa oculo patentia in ano, ac turgida, lanceolâ ſcarificant, ut fluat ſanguis copioſe (v. *Cel. ab* HUMBURG Diſſ. *ergo hæmorrhoidi recenter tumidæ ſectio non hirudo.*

Cæterum Ægyptii, & plures V. V. videntur plus ſcarificationibus tribuiſſe, quam venæſectioni. An ideo

ſæpe

ſæpe præferenda foret, quia ſanguis tum etiam fluit ex arteriis? Unde & multi obſervârunt, miſſionem ſanguinis ex arteriis longe melius juvare hominem in acutis.

*　*
*

(Circa practicam *hirudinum* uſum inprimis bene meruit *Cel.* SCHMUCKER, vermiſchte chirurgiſche Schriften, I. B. Nro. 2. S. 75. ꝛc.: unde, quæ caput hoc, ab HAENIO ſat obiter tractatum, inluſtrare queant, partim excerpta, partim traducta hic inſeruiſſe juverit. (*)

Hirudo medica, ſeu *hirudo medicinalis*, ſecundum *Cel.* LINNÆUM in dorſo lineis notatur ſex flavis, quarum duæ ſupremæ denuo punctis nigris inſigniuntur. *Cl.* BERGMANN octo tales lineas numeravit, *Cl.* MÜLLER autem exactius hæcce determinavit. Dorſô bifariam diviſô, utrinque lineæ quatuor obcurrunt: primæ duæ ex flavo rubent, punctis tamen nigris notatæ: tertia linea nigra, quartaque flava eſt: in quibusdam ſpeciebus linea nigra denuo in duas ab invicem diſtinctas dirimitur. Abdomen nigrum, maculis flavis variegatum. *Cl.* MORAND animantium horum ſtructuram internam deſcripſit; (**) quum vero non notaverit, quibusnam ſpeciebus ad experimenta ſua uſus fuerit, deſcriptioni huic non fidendum præprimis erit.

Hi-

(*) *Cel.* SCHMUCKER exhibuit duplicem figuram hirudinis medicinalis, ad vivum pictam.

(**) Memoire de l' Academie des ſciençes 1739. p. 191.

Hirudo medicinalis ad aperturam oris corporibus inſtruitur tribus ſemilunaribus, quorum margines cartilaginei ſerrâ quaſi asperi ſunt. Dum itaque ore lato parti nectitur, & vacuum producit, inſtrumenta hæc ſecantia cuti admoventur; vermis illa in circulum quaſi ducit, adducit ſibi invicem, ac removet, hacque ratione cutim vulnerat. Diductis hisce ſerris amplior evadit pharynx, & ſanguis ejus ingreditur cavum. (*) Hirudine à cuti abſcedente nunquam non vulnus triquetrum cuti inflictum cernitur.

Mitto hic reliqua, hiſtoriam hirudinum naturalem magis concernentia, eò exactius, quæ uſum eorum medico-chirurgicum exponunt, relaturus.

HIPPOCRATI jam hirudinum uſum cognitum fuiſſe, GALENUS teſtatur. (**)

ARETÆUS CAPPADOX in hepatitide cucurbitis ſcarificatis præfert, quum vulnera profundiora faciant. DIOSCORIDES, ÆGINETA, & CELSUS in operibus ſuis ſæpius hirudinum injiciunt mentionem. Dixerat PLINIUS, (***) hirudines vario ſcopo adhiberi poſſe, in plethora ſanguinem adinſtar cucurbitarum educere, poros etiam aperire obſtructos. HORATIUS in ſuis *Satyris* inquit:

„ Non miſſura cutim, niſi plena cruoris, hirudo. "

Arabes hirudinum utilitatem probe nôrunt; commendarunt eas in adfectionibus melancholicis & hypochondriacis. RHAZES multos felices caſus refert, in quibus ad animantia hæc ipſa confugerat. PA-

RA-

(*) Giornali d' Italia, T. V.
(**) De hirudinibus, cum Commentario SEBIZII.
(***) Hiſtor. Natural. l. 32. c. 10.

racelsus eas laudat in ictero. (*) Apud Medicos chemicos autem non adhibebantur, quum hi omnem ſanguinis miſſionem, ceu rationi contrariam, & noxiam, rejiciebant, & Helmontius ne quidem in tumidis hæmorrhoidibus earum uſum adprobat. (**) Ranzovius peculiari capite de ſanguiſugis agit, (***) ſimulque monet, V. V. iis uſos fuiſſe ad educendum ſanguinem atrum melancholicum, ſummo inde enaſcente commodo; ſuo vero ævo neglectam denuo hanc fuiſſe methodum. Exemplum adduxit ſororis propriæ robuſtæ ac plethoricæ, quæ in octuageſimum usque annum ſana permanſerit, admovendo ſingulis annis cuivis pedi quatuor, cuivis brachio duas, interſcapulio inſuper aliquot hirudines. Sennertus & *Zacutus* Lusitanus hirudinum uſum denuo introduxerunt. *Cl.* Hirschel in Diarium Berliner-Mannigfaltigkeiten pulchram diatriben de diverſis adfectionibus, in quibus hirudines cum ſucceſſu adhibentur, inſeri curavit. Catalogum hunc eumdem additamentis quibusdam augere conſtitui. Utiles ſunt hirudines

1) in omnibus ſpeciebus pleuritidis, a phlogoſi ſanguinis enatis. *Cl.* Medicus in febribus bilioſis epidemicis, ubi bilis nimia corrupta, & receptacula ſua egreſſa pleuriticos dolores excitabat, admotis loco dolenti ſanguiſugis manifeſtum produxit levamen.

(2 In

(*) Deſſen Bücher und Schriften 3ter Thl. herausgegeben von Johann Huſerus, Baſel 1589. S. 345.

(**) Sämmtliche Werke, Sulzbach 1683. S. 359.

(***) De valetudine conſervanda, verdeutſcht durch Joh. Wittich, Leipz. 1585.

2) In morbis epidemicis hirudines tum adhuc utiles ſunt, ubi venæſectio ipſa maximum adſerre valet damnum. Quodſi morbis his adjungatur delirium, & furor, tum temporibus, tum retro aures adponi queunt ſanguiſugæ, ut ſymptomatum horum minuatur periculum. Notum habetur, in febribus acutis ac inflammatoriis hæmorrhagiam remiſſiorem narium plus producere utilitatis, quam ſi plures libræ ſanguinis ex remotiori extrahantur vena; quum ſanguis in primo caſu illico ac inmediate ex adfecta parte petatur. Hinc Veteres Medici in majori congeſtione ſanguinis ad enkephalon nunquam non hæmorrhagiam artificialem narium producere tentârunt, aut arteriotomen capitis fecerunt; hirudines idem adferunt commodum, ſecuriori tamen ac certiori ratione.

3) In infantibus junioribus ac tenellis, tum & in hominibus phlebotomen horrentibus proficuæ fieri queunt ſanguiſugæ, præſentibus variolis, morbillis ac inflammationibus: lenta ſanguinis evacuatione ſimul præcaventur omnes debilitates, ſyncopes e. ſ. p.

4) In febribus continuis, ubi vires jam eò usque fractæ ſunt, ut cita evacuatio non amplius tentari queat, *Cl.* Mead hirudines ut ſecurum maxime medium ſanguinem educendi commendat. Dum æger delirans eſt in hujuscemodi febribus, aut pulſus exiguus, ſimulque indieia percipiuntur inflammationis enkephali, uſus hirudinum tanto magis indicatur.

5) In phrenitide a caloris æſtivi exceſſu, aut febres putridas, malignas concomitante *Cel.* Pringle jubet, ut ſex vel ſeptem hirudines, præmiſſis largioribus venæſectionibus admoveantur temporibus: teſtatur, hoc facto nunquam indiguiſſe arteriotome arteriæ temporalis. Quodſi phrenitis ut ſymptoma febribus jungatur, & debilitas pulſûs vetet venæſectio-

ctionem, egregii ſunt uſûs hirudines. Medicus hoc ex propria experientia adſeverat: inevitabilem hoc in caſu ſanguinis ex enkephalo eductionem, huic ſcopo maximopere convenire ſanguiſugas, ſubficienti autem numero adplicandas eſſe, autumat. Petrus Salius Diversus jam ſuaſerat, ut in febribus malignis ac peſtilentialibus temporibus adfigantur. Phrenitidem ab obſtructis menſibus Zacutus Lusitanus (*) curavit admotis quatuor hirudinibus ad genitalia externa; incaſſum antea tentatis venæſectionibus, ſcarificationibus, ipſisque ſanguiſugis pedibus & circa anum adplicatis. Utiles etiam expertus eſt in ictero a ſubpreſſis lochiis. In vertigine chronica ut retro aures admoveantur ſanguiſugæ ſuaſit Alexander Benedictus, & *Cl.* Salomon (**) curavit juvenem a debilitate capitis, eousque provecta, ut æger ſolus non amplius ire poſſet, ſed nunquam non ab aliis duci deberet: hirudines adfigebantur circa anum, etſi nulla cernerentur hæmorrhoidum indicia.

6) In epilepſia & apoplexiis ſanguineis a ſanguinis copia enatis ſanguiſugæ laudantur a Willisio, & Dolæo (***): laudantur inſuper a Dolæo, ſi retro aures adponantur, in kephalalgia (****), vertigine, (*****) incubo, (******) ſcorbuto &

(*) Obſ. V. & lib. I. admir. obſ. 23.

(**) Abhandlung der k. Schwediſchen Akad. der Wiſſenſchaften B. 22.

(***) Encyclopædia medica, p. 146.

(****) p. ead.

(*****) p. 133.

(******) p. 232.

(*) & mictu cruento. (**) Etiamſi ipſa cauſa non foret congeſtio ſanguinis, per dolores tamen excitatur congeſtio, atque tum quoque utiles ſunt ſanguiſugæ. Si dolores capitis veniant a rheumatismis, ſecundum FORESTUM (***) hirudines retro aures & intra narium foramina adplicandæ ſunt. Quin & in doloribus capitis ab acrimonia venerea, ubi ipſum opium graviora reddebat ſymptomata, *Cl.* HIRSCHEL hirudines egregium præbere remedium palliativum didicit.

7) In febri varioloſa & morbilloſa, ſi quarta die indicia obſerventur phrenitidis, cum pulſu exiguo, SAUVAGES (*) vermes hosce temporibus admovendos eſſe ait, indeque oriturum certum valde juvamen. In anginis commendantur a BRUELE, ac ZACUTO LUSITANO. HILDANUS in febri quartana magno cum fructu in ſe ipſo illis uſus fuit.

8) In doloribus validis aurium ac dentium ab inflammatione gingivarum, tum in doloribus capitis ac podagricis, pulcherrimos effectus præſtant ſanguiſugæ, ſi locis dolentibus retro aures, vel gingivis & temporibus, admoveantur.

Refert *Cl.* GISLER (*) virum quinquagenarium doloribus podagricis adfectum, obſidente ſimul femur tumore lymphatico, inducias ſibi ſemper procurâſſe per ſemiannum, adplicatis calci ſanguiſugis. Narrat præ-

(*) p. 643.
(**) p. 681.
(***) Obſervat. & curat. med.
(****) Noſologia methodica.
(*****) Abhandl. der k. ſchwediſchen Akademie der Wiſſenſchaften, B. 22.

præterea caſum alterius viri, quadragenarii, cui post febrim chronicam dolor magnus in pede remanſerat, admotis hirudinibus quinque ad annum integrum fugatus; incaſſum antea adhibitis balneis, àquis medicatis, decoctis & fulmine ipſo electrico. — Alteri podagrico cutis pedum ſub paroxysmis plurimum extenuabatur, ſimulque nascebantur bullæ lymphaticæ ardentes. Adplicabat digitis ac malleolis hirudines, atque hac methodo per ſex menſes ſemper doloribus reddebatur liber. In kephalalgiis celebrantur a Zacuto Lusitano ac Foresto, uti & in doloribus iſchiaticis, ſi musculis pſoas adfigantur, tum quoque in chiragra & podagra; corpus tamen antea probe purgatum ſit, & ſi in podagricis obſtructæ ſint hæmorrhoides, hirudines non admoveantur loco dolenti, ſed potius ano. In odontalgiis a Paræo ex propria laudantur experientia.

9) In exanthematibus ſcabioſis corporis & capitis. Discimus ex *Cl.* Gisler boreales in omnibus adfectionibus, a ſanguine corrupto, acri, enatis cum ſucceſſu uti hisce animalibus; inprimis autem in ſcorbuto hujusque ſequellis, in eryſipelate, arthritide & omnibus vulneribus inſanabilibus, antiquis, carie, malis etiam venereis; in quibus tamen caſibus ad minimum admovendæ erunt hirudines triginta, nec in nimia vicinia cutis tenuioris vulneris orificium ambientis.

In ſcabie & exanthematibus adplicentur, ubi artus maxime cernuntur obſeſſi. In ſcabie ſicca, ægerrime, inprimis in manibus, ſananda, optime agunt. Ulcera in hac ſpecie nonnunquam extremitates ac apices unguium & digitorum occupant, atque ſic dictam reduviam unguium producunt. Vero videtur ſimile, ſanguiſugas ideo inprimis egregios adeo effe-

 ctus

ctus producere, quod ſanguinem acrem extremitatum, ubi venæ cum arteriis confluunt, inmediate educant, quem quidem effectum venæſectionum & purgantium internorum ope non ex facili adeo conſequimur. In exulcerationibus capitis RHAZES illis ſæpiſſime uſus fuit (*) ac in maculis & puſtulis faciei incurabilibus ZACUTUS LUSITANUS (**) decem hirudines quater fronti & cuti capillatæ bono cum effectu admovit. In univerſum notandum eſt, longam docuiſſe experientiam, in caſibus, ubi ſanguis corruptus & acrimoniis infectus eſt, paucas hirudines plus nocuiſſe, ac in magna ſatis copia iis utendum eſſe, ſi uſui eſſe cupias: ſanguis enim acrimonioſus, niſi ſubficienter educatur, verſus locum, ubi irritatio facta fuerit, adigitur, atque dolores cum inflammatione auget.

10) In doloribus ac inflammationibus oculorum jam ab HOLLERIO & FORESTO extolluntur. *Cel.* PRINGLE juſſit, ut in morbis oculorum gravibus epidemicis cantho oculorum externo adfigantur; monuit tamen ſimul, ut humores antea remediis evacuantibus, antipyreticis, & cantharidibus reddantur meliores. HEISTERUS (***) illas adhibuit in tumore glandulæ lacrymalis, in oculorum inflammationibus aliisque gravibus horum adfectionibus; quod & St. YVES fecit, & ego ipſe præſtantiſſimos inde naſci vidi effectus.

11) In difficili dentitione omnibusque inde promanantibus ſymptomatibus hirudines peculiarem me-

(*) L. 36. Tract. 2. c. 2.
(**) Med. Hiſtor. 4. obſ. 3.
(***) Inſtitut. chirurg. p. 461.

merentur commendationem; adponuntur aut retro aures, aut ad tempora. In achoribus proſunt adhuc, dum omnia reliqua fruſtraneo eventu fuerant adhibita.

12) Maximæ efficaciæ ſunt in hæmorrhoidibus, hasque ſtipantibus ſymptomatibus. Tulpius inter optima illa conlocat remedia, uti & Fabricius *ab* Aquapendente (*); non tamen credit, arbitrarium eſſe, cuinam loco adplicentur. Venæ hæmorrhoidales, ait, oriuntur tum ex vena portæ, tum ex vena cava; rami prioris distribuuntur magis in partibus internis intestini recti, & ſanguinem continent craſſiorem, nigrum; rami poſterioris proficiscuntur potius per partes externas recti, atque ſanguinem recludunt limpidum, læte rubrum. Quodſi itaque obſtructiones hepatis, atque adfectiones lienis & melancholicas removere cupias, hirudines interne verſus ſpinam dorſi adplicandæ. Hoc etiam reſpectu ſuadet Zacutus Lusitanus, ut intestinum rectum ope cucurbitæ non ſcarificatæ antea protrahatur. — Dum autem curare velis febres, morbos renales, adfectiones pulmonales &c., externe magis adfigantur. Proficuas eſſe hirudines in inflammationibus ac ſubpurationibus pulmonum, ſi ſanguinem ex hæmorrhoidibus evacuent, propriâ experientiâ teſtatur Zacutus Lusitanus, & a *Cl.* Unzer (**) laudantur in tabe, ac infirmitate pectoris ob tubercula, obſtructiones & ſcirrhos pulmonum. Ad hæmorrhoidum fluxum promovendum efficaciſſimum præbent auxilium, atque inflammationes parvas nunc primum enascentes ab obſtructione horum vaſorum

 hoc

(*) Chirurgiſche Schriften, Baſel 1691. S. 79.
(**) Der Arzt. 4. B. S. 307. 6. B. S. 259.

hoc modo in ipſo adhuc exortu ſubfocari poterunt. HILDANUS curavit virum ſeptuagenarium, ob hæmorrhoidum obſtructionem vertigine primum, dein & inmobilitate, ſeu paralyſi, dextri lateris adfectum, ſanguiſugis intestino recto admotis.

In hæmoptoë a reſtitantibus hæmorrhoidibus laudantur a FONTANO (*): utiliſſimæ etiam ſunt in induratione viscerum, & ipſæ ſtrumæ ſanguiſugîs fuerunt ſolutæ. (**) In morbis abdominalibus hypochondriacorum plurimum denuo utiles ſunt, niſi ſola debilitas ut cauſa mali lateat.

AMATUS LUSITANUS viro melancholico binis ſanguiſugis ano adplicatis levamen adtulit; eumdem effectum vidit in viro quadragenario, ac in femina, eodem malo adfectis; contra quod omnia alia remedia incaſſum fuerant tentata. *Cl.* SALOMON illis uſus fuit in hæmaturia maximis doloribus ſtipata, ab obſtructis hæmorrhoidibus oriunda (***), quo quidem in caſu & a ZACUTO LUSITANO & AMATO LUSITANO, & a MERCATO proficuæ fuerunt deprehenſæ. Idem AUCTOR pulcros effectus ab illis obſervavit in femina, quæ ex eadem cauſa laborabat vertigine, delirio, & validis adeo doloribus lumborum, ut calculi ſuſpicionem movere potuiſſent; præterea in doloribus magnis oſſis ſacri, lumborum & femorum, post obſtructum fluxum hæmorrhoidalem, in eryſipelate cum acutis doloribus, & bullis lymphaticis calidis; in obpreſſione thoracis, & malo hy-

(*) p. 100.

(**) Auctor additament. ad brev. *Arnold.* VILLANOV. l. 2. c. 4.

(***) l. c.

hypochondriaco cum adpetitu deleto, vomitu, agrypnia, & retentione urinæ. *Cl.* Petersen (*) hirudinum ope ſanavit magnum ulcus ani; & alibi legitur, (**) aſthma ſæpius oriri ab hæmorrhoidibus obſtructis & male fluentibus, atque inſultus ejus graviſſimos, fluxu per hirudines denuo reſtituto, illico remittere, etiamſi jam adforent obſtructiones in pulmonibus; homines tales jam pro conclamatis phthiſicis habitos, hoc methodo reſtitutos per plures adhuc annos produxiſſe vitam.

Quodſi requiſitum videatur, ut ſanguinis evacuatio, remotis jam hirudinibus, aliquamdiu producatur, ſella a *Cel. Archiatro* Rosenstein in hunc finem excogitata & deſcripta, poterit adhiberi.

Etſi vero hirudines tot adferant commoda, varias tamen producere ſimul queunt noxas; inprimis dum nimia adhibentur copia, ut excedentes naſcantur hæmorrhagiæ. Vidit *Inl.* Linné, hirudinem equinam tantum ſanguinis equo extraxiſſe, ut demum debuerit obcumbere. In hominibus quoque ſimilia proſtant exempla. Ruſticus, qui nudis pedibus aquam intraverat, fato cedere debuit, quum ingens ſimul & ſemel quantitas hirudinum pedibus ſeſe adfixerit, ac homini huic nimium eduxerit ſanguinis. (***) Deglutiti etiam periculoſa excitare queunt ſymptomata. Juvenis hac ex cauſa magna adeo corripiebatur hæmoptoë, ut ſingulis momentis mors inſtare crederetur, pulſus tamen non erat mutatus.

(*) Abhandl. der k. ſchwediſchen Akademie der Wiſſenſchaften.

(**) Gazette ſalutaire 1767.

(***) Gazette ſalutaire 1767.

tatus. Explicationem omnem hoc reſpuere videbatur, donec tandem pharyngi adfixa cernebatur hirudo: exemtâ hâc illico ſiluit hæmoptoë (*).

Obſervationes quædam ac experientiæ circa uſum hirudinum.

Venio jam ad ea, quæ ex propria experientia didici; paucis nonniſi referam caſus eos, in quibus hirudines præ omnibus reliquis remediis certum ac velox adtulerunt auxilium. Patebit ex dicendis, adductos antea Auctores nimium nullatenus dixiſſe, ſed hirudinum utilitatem meis propriis obſervatis eo magis confirmari.

In *Obſervat.* 44. 45. 46. *Part. I. obſervationum mearum chirurgicarum* nonnulla adtuli de egregiis viribus hirudinum in ophthalmiis. Sæpemunero adducti mihi fuerunt ægri, ab optimis Chirurgis antea tractati; ubi tamen magnis ſæpiusque repetitis venæſectionibus inflammatio reſolvi nequaquam potuerat; in eodem manſerat ſtatu, & ægris inminebat periculum, perdendi oculos. Hac rerum facie, pro ratione phænomenorum ſex octove hirudines utrisque palpebris admovi, atque hac methodo inflammatio intra paucas horas longe melius reſolvebatur, quam antea per ſex venæſectiones, quarum quævis 6—7. uncias ſanguinis eduxerat, factum non fuerat. Venæſectio ſolummodo evacuat vaſa hæmatophora majora, in ramulos autem minores, inprimis laterales, parum valde agit, uti quotidiana conſtat experientia. Dum ſanguis vaſa ejusmodi ingreſſus fuit, quæ in ſta-

(*) Gazette litt. de Berlin 1767.

ſtatu naturali ſanguinem rubrum non vehunt, phlebotome damni plus quam commodi adferre debebit; vaſa enim hæc repetitis evacuationibus tonum ſuum amittunt, atque ſanguis eo magis illis inpingitur. Hirudines autem ſanguinem ex ipſo loco adfecto educunt, atque hanc ob rationem inflammationes intra paucum adeo temporis intervallum reſolvunt. Si effectus non illo ſequatur, bis vel ter denuo adplicari poterunt, atque tum certo certius reſolutio fiet inflammationis. Ante curam ipſam venæſectio una vice cum ſucceſſu inſtitui poterit, quum hujus ope non ſolum ipſa ſanguinis maſſa, ſed & vaſorum minuatur irritabilitas, atque ſanguinis in aliena vaſa ingreſſus ulterior prohibeatur. Hac ratione plurimos in ophthalmiis graviſſimis, & chemoſi à cæcitate præſervavi, quæ adhibita quavis altera medendi methodo, vel poſt ſubpurationem, vel prægreſſa cicatrice, ex integro, aut partim ſaltem, certò foret ſubſequuta.

D. D. Bloch in ſuis *obſervatis medicis p.* 58. varias objectiones contra uſum hirudinum in ophthalmia interna adtulit: nonnullæ fuerunt refutatæ in *P. I. Tomi XXII.* operis Allgemeine deutſche Bibliothek, *p.* 216. Monuiſſe hic ſolum ſubficiat, minime neceſſarium, ac ſuperfluum eſſe, ut hæmorrhagia aceto aut remediis ſpirituoſis ſiſtatur; fluat ſanguis, donec ſponte ceſſet; id enim ſalutare maxime eſt, quum vaſa ſemper magis evacuentur; plerumque hæmorrhagia ſponte ſua ſubſlamina tur: quodſi verò fortuito arteriola quædam exigua læſa foret, fluxus ſanguinis abs omni periculo per agaricum coërceri poterit.

In kephalalgiis à nimio ſanguinis inpulſu verſus enkephalon, hominibus, ob vehementiam dolorum fere rabidis, decem duodecimve hirudinibus,

temporibus adplicatis, momentaneum procuravi juvamen: quodſi dolores capitis paralyſi deberent ortum, retro aures, collo, aut loco, ubi dolor eſt vehementiſſimus, adplicandæ erunt.

Refert *Cl.* SCMUCKER caſum Nobilis viri rheumate ex refrigeratione, cum fixis adeoque acutis doloribus in dextro latere ſinus frontalis adfecti, ut illico terebrationem ſubire voluerit: quum pulſus foret multum febrilis, ſimul præſcripta venæſectio, una cum remediis temperantibus, ac veſicante ad nucham. Adpoſuit ſimul *Cl.* SCHMUCKER decem hirudines ad locum dolentem tetro aures, & ad regionem temporalem lateris dextri. Ad vesperam æger lætus valde expoſuit, dolores, finito ſanguinis ſtillicidio, ex integro remiſiſſe. Pulſus etiam in rythmum rediit conſuetum ac rationalem. Sequenti die dolor priſtinus rediit, ſed & nunc eodem numero ſanguiſugarum iisdem locis adplicato, evanuit denuo, nec dein amplius reverſus eſt.

In angina inflammatoria, ſubflaminata jam deglutitione, & ſex pluribusve venæſectionibus abs effectu ullo in uſum vocatis, circa guttur, per collum, ac retro aures 16—20. ſanguiſugas adpoſuit, ſæpeque vidit, vomicas colli ruptas fuiſſe ægrumque periculo ſubfocationis ereptum.

In omnibus ſpeciebus odontalgiæ, carie ſolum oſſium excepta, optimos frequenter inde conſequutus fuit effectus.

In pleuritide, in hæmoptoë periodica post obſtructionem hæmorrhoidum, aut menſium, in panaritio incipiente, plures egregios ab hirudinum uſu effectus obſervavit; atque caſus quosdam, id evincentes, hic adduxit, quos compendii cauſa prætereo.

In-

Inferendas autem ratus fui obſervationes quasdam *Cl.* Schmucker circa adplicationem hirudinum in tuberibus hæmorrhoidalibus.

Dum tubera adhuc minora ſunt, nucem minorem nonniſi æquantia, optime conveniunt hirudines, quum plerumque illa aperiant, & ſanguinem craſſum, inpactum evacuent; quo facto ſponte concidunt. Inpoſità tum externe aquâ frigidâ, aut, ſi tubera ſedem ſuam in ipſo intestino recto fixerint, injectis mane ac vesperi clysmatibus aquæ frigidiſſimæ, partes relaxatæ denuo contrahuntur, ardor ſub exoneratione alvi evanescit; circulatio ſanguinis in hisce partibus denuo legitima fit ratione, & recidivæ hinc inpediuntur. Hunc in finem adhiberi poterit ſyringa ſtannea, vasculum circiter, quali pro chocolada utimur, aquæ capiens.

Multi, qui his adfectionibus torti conſilium meum ſequuti ſunt, ac indies una alterave vice dictam quantitatem aquæ intestino recto injecerunt, optime nunc inde valent. Quin & multi, nunquam non alvo obſtructa laborantes, quod maximam partem hypochondriacis ac hyſtericis proprium eſt ſymptoma, hac quoque nunc liberati ſunt, & abs omni difficultate alvum exonerare queunt.

Dum autem tubera hæmorrhoidalia in majorem jam excreverunt molem, inſanum foret, ſi quis ſanguiſugis uti vellet; his tamen non obſtantibus, tuberibus, pomi magnitudinem æquantibus, adplicari vidi. Chirurgus his in circumſtantiis hirudinum uſum præſcribens ſane nunquam viderit apertum talem tumorem, ac in univerſum nullam cognitionem ſtructuræ illius indolis habuerit neceſſe eſt. Nam quo major evadit intumescentia, eo magis quoque augetur tunicarum diameter; vidi ſane ſæpius, quæ digitum minimum craſſitie

æquarent. Inpoſſibile plane hic eſt, ab hirudinibus craſſas adeo tunicas perforari, ſanguinemque inpactum evacuari: non ſolum nil tum juvant, ſed vidi quoque tubera talia ab adplicatione hirudinum, aliisque ineptis medicationibus reddita fuiſſe cancroſa.

Cel. Schmucker in viro nobiliſſimo inciſione partim partim exſtirpatione optime percuravit tubera talia tria magna, quorum unum pugnum conplicatum æquabat, ſanguine ſpiſſo nigroque turgida, & binis aliis, in ipſo intestino recto delitescentibus, ſtipata. Hæmorrhagia omnis vix octo uncias æquabat; externe lintea, aqua frigida inprægnata adponebantur; interne autem aqua frigida ſyringæ ope injecta; vulnera ipſa tegebantur ope lintei carpti unguento de lithargyrio: intra paucos dies omnia erant ex integro ſanata.

Tali operatione, ait, fistulis periculoſiſſimis ani obviam ire poſſumus & quum dolores acerbiſſimi nonniſi ab expanſione producantur per ſanguinem congeſtum, illico remittunt, dum tumores fuerint aperti & labia ambientia reſecta.

Suaſerunt nonnulli Chirurgi deligationem, hac vero non ſolum excitarentur dolores graviſſimi, conſtrictiones intestini recti, inflammationes, ſpasmique lethales, ſed & quum funiculus indies deberet adduci, æger hisce nunc enarratis malis citius omnino occumberet, inprimis dum plures ſimul tumores forent deligati, quam hac methodo poſſent exſtirpari.

Celerrimum auxilium ortum vidit in ſubpreſſione urinæ a 16 — 20 ſanguiſugis, perinæo adpoſitis; licet ægri jam per plures dies lotium emittere non potuerant, ac venæſectiones, balnea, epithemata, aliaque remedia, abs omni omnino effectu fuerant in uſum vocata, post hirudinum operationem intra pau-

cas

cas horas jam lotii profluvium recuperarunt; inſequenti etiam tempore mali hoc genere liberi.

In dyſuria cum teneſmo, a nimio inpulſu ſanguinis ad vaſa hæmorrhoidalia, horumque expanſione præternaturali, unde collum veſicæ ſpaſtice conſtringebatur, hirudines omnibus aliis remediis efficaciores denuo deprehendit.

Remedia emollientia, balnea tepida, cataplasmata, aliaque epithemata, manifeſto hic nocent; vaſa ſiquidem his eo magis relaxantur, collum vesicæ autem eo magis conſtringitur. Hirudines vaſa inmediate evacuant. Vidit *Cl.* Schmucker ſæpius, jam libere fluxiſſe urinam, antequam adhuc receſſerant omnes hirudines; redeunte ſubin altero die eodem ſymptomate repetita hirudinum adplicatio, ægrique reſtituti ex integro.

Oritur haud raro præſentibus cæterà hæmorrhoidibus, a dilatatione vaſorum veſicæ urinariæ hæmaturia, una cum difficillimis ſymptomatibus. In nonnullis venæſectio in brachio, præter uſum temperantium remediorum, illico adtulit levamen. In aliis autem malum inmutatum manſit per multos dies, doloribus ſtipatum maximis, etſi venæſectio quater, quin & ſæpius, celebraretur, & æger ſtrictiſſimas obſervaret diætæ leges. Quin & in multis hæmorrhoides viam ex integro per veſicam urinariam ſumſerunt, vaſis jam ſubficienter relaxatis.

Vidit Auctor tres ægros, hæmorrhoidibus veſicæ, multum doloris adferentibus, adfectos. Omnes veras hæmorrhoides fluentes habuerant, nunc vero nonniſi minor ſtimulus loco ſolito percipiebatur, uti ab hæmorrhoidibus ſic dictis cœcis. Primo horum ægrorum fluebant omni quarta ſeptimana, ſecundo ſingulis octo vel decem ſeptimanis, tertio demum bis

bis in anno, vere & autumno. Venæſectionibus, remediis temperantibus fruſtranee tentatis, cuivis demum, eo, quo hæmorrhoidum fluxus ingruebat, tempore circa orificium inteſtini recti hirudines *Cl.* AUCTOR admovit: ter quaterve repetita hac encheireſi hæmorrhoides antiquum denuo repetierunt locum, nullusque amplius ſanguis ex urethra prodiit.

Aliud exemplum refert viri quinquagenarii, ſummis doloribus vexati, antequam paucas guttas lotii ſanguinolenti emittere poſſet. Venæſectiones pariter cum omnibus aliis congruis internis externisque remediis incaſſum vocatæ fuerant in auxilium: præſente *Cl.* SCHMUCKER cum reliquis Medentibus conſilium capturo, æger in apoplexiam incidit ſeroſam. Hanc ob rationem exhibita emetica; elapſis aliquot horis æger ad ſe rediit, urinæ tamen profluvium dolorificum in eodem ſtatu manſit. Suaſit NOSTER, ut hirudines adplicarentur; adplicatæ illico viginti perinæo & circa orificium recti. Vix operationem ſuam inceperant animantia, tranquillus magis æger, dysuria ſanguinea ſiluit. Elapſis tribus quadrantibus horæ, adſixis adhucdum hirudinibus, magnum replevit urinale lotio ſanguinolentô, admistìs magnìs grumìs ſanguinis coagulati, plurimâ cum euphoriâ: brevi prodiit ſimilis copia, grumis denuo intermistis: tum vero libere & abs dolore fluxit. Quarto die idem rediit ſymptoma; admotis denuo ſanguiſugis malum abs ulla recidiva evanuit. Tribus elapſis menſibus hydrope cerebri interiit vir hic veneratione dignus. Sectio anatomica exhibuit ſat magnam copiam laticis aquoſi in ventriculis ac inter membranas enkephali.

Hæc ex *Cel.* SCHMUCKER.

SE-

SETACEA ET FONTICULI.

§. 1239.

Setacea & Fonticuli *dolore leniori ſtimulant, genus nervoſum concutiunt, ſerum evacuant, nimiæ repletioni exitum dant;* etiam hæc Chemici in ſcholas galenicas relegârunt, & ex bona Medicina proſcripſere, veluti inutiles cloacas, quia natura ſubficientes cloacas naturales feciſſet.

Setaceum fit acu cum multiplicato admodum filo transacta per cutim, inter digitos primum duplicatam & conpreſſam. Filum illud multiplex manet in vulnere, ut irritatio fiat continua, & exſtillet ſemper inde aliquis humor.

Fonticulus fit, dum inciſæ cuti inponitur globulus, ſed maxime piſum, quod quotidie inbibit lympham, & turgescens dilatat vulnus. Emplaſtro ſuperpoſito & faſcia circumdata manet piſum in foramine ſuo tranquillum. (*)

Duo hæc ponuntur in locis, quæ maxime obportuna videntur ad malum debellandum. Iniquos admo-

(*) Monendi ſunt Chirurgi, vel homines ipſi, qui fonticulum habent, ut quotidie contrario modo deligent; hodie a dextris, cras a ſiniſtris; alias locum mutat incredibiliter. *De H.*

modum multi hodiedum Medici ſe gerunt in ſetacea ac fonticulos & rident hæc. Rideremus cum illis, niſi egregii inde nati effectus nos cogerent, aliter concludere.

Ruyschius *Obſervat. anat. No.* 40., ſequentem caſum refert. „ Filia cujusdam mercatoris amſtelædamenſis, octodecim annos nata, temperamenti ſanguinei, diu laboraverat capitis dolore adſiduo & intolerabili. Varia à *Magiſtro* Petro, Adriani filio, ad arcendum malum adhibita ſunt remedia: ut ſunt purgantia, kephalica, alterantia, venæſectiones, tam in pede, quam in aliis partibus, veſicatoria, ſternutatoria, cucurbitulæ &c. Tandem quoque propoſitam admiſit crucialem inciſionem in bregmate, quam notabilis ſequebatur hæmorrhagia, ſine ulla tamen euphoria. Conſultationes diverſas inſtituimus cum celeberrimo Practico *Matth.* Slado. Tandem nullis remediis proficientibus, animus nobis erat, cranium terebra perforare. Antequam vero hæc extrema inſtitueretur operatio, ſetaceum in nucha propoſui: cui remedio dicti viri celeberrimi calculum adpoſuerunt. Remedio hoc celebrato, ſtatim evanuere dolores, &, quod notatu dignum eſt, post aliquod tempus ægra, hujus remedii pertæſa, extraxit ſetaceum. Quo facto illico recruduit malum, ita ut coacta fuerit, ad novi ſetacei uſum confugere: quo inſtituto extemplo rurſus ceſſârunt dolores ægram vexantes: tum igitur prudentior facta geſtavit hoc ſetaceum renovatum, donec ſua ſponte natura illud expelleret. Quid fit? Tertia vice ſetaceo abdicato recidivam patiebatur, & coacti denuo eamdem encheireſin iterari juſſimus; qua ſic repetita, iterum liberata fuit ab hoc malo, & posthac pancreatice vivere cœpit, quemadmodum in hunc usque diem incolumis degit.“

No-

Nobilis vir in Belgio ob convulſiones externarum internarumque partium ex dorſo & lumbis oriundas omnem artis opem fruſtra expertus, tandem in re deſperata, *Cl.* Albino ſuadente, fiſtulam unam in dorſo, alteram in lumbis, ponendam curat, fuit deinceps liber ab omni malo.

Curas inpoſſibiles vidi his remediis fieri: in aſthmatibus ad omnia rebellibus, in lippitudinibus annoſis, in rheumatiſmis inveteratiſſimis. Fateor Vobis, in deſperatis rebus me ad hæc auxilia ſæpe recurriſſe, & ſæpius bonos, quam nullos, inde tuliſſe effectus.

Setacea in inveteratis kephalæis & ophthalmiis ponuntur in nucha. Fonticuli ponuntur in brachio inter deltoidem & bicipitem; in crure inter ſartorii tendinem & gaſtrocnemios; ut eò plus lymphæ motu horum musculorum derivetur verſus aperturam. Lapſu temporis piſum inæqualiter ligatura preſſum ad latera, vel ſurſum deorſumve viam aliam adfectat per panniculum adipoſum; unde adtendendum, ut ligatura fiat perpendiculariter & æqualiter premens in piſum. Ultimis temporibus meæ praxeos in Belgio duos notabiles caſus vidi. Feminam ſexagenariam, delicatiſſimam in genere nervoſo a multis retro annis inſanabilis rheumatiſmus adfecerat, qui jam per 2. 3. annos vel kephalæam faceret intolerabilem, vel dyſenterias non levantes. Cum omnibus his malis adverſus temperamentum hyſtericum continuo agendum erat. Quum omnia artis auxilia & ante me, & per me, eſſent adhibita citra effectum, fonticulum in interno femore ponendum curavi. Eſt mulier hæc adeo mutata, ut nemo citra admirationem videre poſſit, remediis ullis ultra non indigens.

Jurisconſultus nunc (dum hæc ſcriberentur) fere ſeptuagenarius, homo tercentarum librarum, à decem re-

retro annis ulceribus kakoëticis & magnis & multis in crure laboravit; contra quæ omne genus remediorum internorum ac externorum a peritis Medicis & Chirurgis ante me, & dein per me, fuere adhibita, ſed rebus ſemper in pejus ruentibus. In ſumma rerum deſperatione propoſui ſonticulum ſub genu in crure interno. Ex eo tempore brevi ſanantur omnia ulcera, & crus jam à triennio perfecte ſanum eſt, & Jurisconſultus ipſe ſaniſſimus. Octennio ad minimum (HAENIUS obſervationi huic ſubjunxit) poſtea mortuus eſt.

Res admiratione digna! exſtillat guttatim lympha pauca, ichoroſa ſæpe, per parvum foramen, & ſaneſcunt ulcera tria, quatuor, maxima, totum crus perambulantia, & depaſcentia. Quis hæc à priori explicet? tamen ſic eſt. Machina naturæ in multis nobis paradoxa. Tamen ipſe ille Juriſconſultus bis, ter fuit in ſummo vitæ diſcrimine, dum ulcera ſicceſcebant, ante inpoſitum fonticulum.

Homines in praxi novi plures, qui, ulcera antiqua gerentes, ſani degunt: dum vel ſponte, vel arte, clauduntur, ægrotant, moriuntur.

Hinc PROSP. ALPINUS *de Med. method. l.* II. *c.* 5. varios lethales tales caſus enarrans ſuadet, ut mox cauterio talia ulcera ſanata renoventur.

Ex prioribus exemplis in ulceribus antiquis ſi non amplius viderentur aperta manere velle, vel ſi ſubito clauderentur, poſſet tentari, an in parte eadem fonticulus poſitus non interciperet curſum materiæ, ita ut membra inpune ſana manere poſſent.

PROSPER ALPINUS *de Medic. Ægypt. l.* 3. *c.* 12. „*Dominicus à* REGE (Medicus chriſtianus in Ægypto) quadraginta annorum Cayri multis annis ab aſthmate difficillimo vexatus, a nullo ex innume-

ris

ris ab ipſo expertis auxiliis juvatus, demum ad pectoris uſtionem, Ægyptiorum more præſtandam, ad ultimam ſalutis ſpem, quaſi totus conſumtus ac fere tabidus, ſibi pectus triplici inuſtione inuſſerit, ulceraque diu aperta ſervavit: quo auxilio ſanatus eſt.

Plura exempla, idem demonſtrantia, habentur apud Hildanum, *Cent.* 4. *No.* 74. 75., & plura ſimul collecta *No.* 86.

§. 1240. *Unde & liquet, ubi & quando indicentur;* ut jam fuſe explicui.

STIMULANTIA, VESICANTIA.

§. 1241.

Stimulantia, dolorem, calorem, rubedinem, creantia medicamenta; &c. Sequuntur remedia haud abſimilia plane à præcedentibus, quia quoque in levamen morbi partes nonnullas reddimus ægras, vel vulneratas.

Habentur hac in claſſe plura gradu tantum differentia; ita tamen, ut a primo ad ultimum, calorem, ruborem, motum, ſtimulum in determinato loco excitent, & a ſe invicem modo differant ſecundum majus & minus, ut in ſcholis loquuntur.

Omnia ſtimulo conſtant: ſtimulus hic adplicatur locis illis ad nervos, fibras, vaſa. Stimuli plurimi

ſubtiles adplicati venis bibulis abſorbentur, ducunturque in maſſam ſanguinis. In ſanguine motum excitant inter humorum particulas, & agitantes ſimul vaſa efficiunt quoque fluida inter ſolidaque majorem motum.

Hinc in corpore repleto adplicata poſſunt valde nocere, dum repleta omnia vaſa, aucto motu demum obſtructiones & inflammationes creant. Si enim in corpore repleto ſtimulus acer, variolоſus, morbilloſus, ſcarlatinus excipiatur, tunc in validas febres terminatur, aucta ſolidorum oſcillatione in fluida, fluidorum in ſolida inpulſu.

Ergo evacuantia generalia ſemper præcedant oportet. Si adſit febris continua, putrida, ardens, phrenitis, angina &c. demenda prius eſt copia humorum, ut evacuatis vaſis ſusceptus ſtimulus minus noceat: 1) quia jam continuo diluentia & ſolventia in ſanguinem intrant; 2) quia per depleta vaſa nunc tota maſſa facilius movetur.

Incerti ſæpe eventûs tamen ſunt: ſi enim humores mucoſi facile dividi queant, poſſunt eosdem adtenuare, movere & in fluidum vertere; ita ut illi ſic mobiles redditi jam tranquille circumeant per corpus. Hic intelligitis, quomodo poſſint nocere in apoplexia mucoſa, & quomodo prodeſſe.

Humores inflammatorie denſi, ſi nulla arte ſolvi queant, agitante ſtimulo in iisdem, motuque inde aucto adiguntur in loca minime pervia, & lethales obſtructiones, aut etiam ſubpurationes, gangrænasque producunt.

Si vero ſolubiles ſint utcunque, ſtimulus ſusceptus intra ſanguinem adtenuare eosdem poteſt, & reddere permeabiles.

Hinc capitis, cur v. g. in pleuritide latum veſicans adplicatum lateri dolenti in deſperato fere caſu, mor-

mortem acceleret. Craſſus nempe & indiſſolubilis cruor magis magisque inpingitur in obſtructa loca & deſtruit eadem. Si vero ſanguis ille poteſt ſolvi, egregie ex arteriis intercoſtalibus & pleuræ arteriis expeditur ille & ſolvitur inflammatio.

Idem in phrenitide, angina, verum; ut & in omnibus morbis inflammatoriis.

Hinc non adhibentur fortiſſimi ſtimuli, ubi ſpes eſt fore ut adtenuetur ſanguis: ſed tantum, ubi periculum morbi augetur ob ſpiſſum cruorem.

Dicetis: poterit mortem accelerare, uti mox viſum. — Ita eſt; ſed poterit etiam cauſam mortis auferre, ſanguinem dividendo & ſolvendo. Ubi ergo mors certa timenda, etiam anceps auxilium licebit experiri.

Hæc nunc de actione ſtimulantium intra ipſos humores receptorum. Verum agunt aliquid in loco ipſo, cui adplicantur.

Ruborem ibidem excitant & dolorem, quia plura eorum alii corpori inviscanti inhærentia, in lata plaga perſpirationem retinent; unde cutis emollitur quaſi in balneo. Acria penetrant emollitam cutim, vaſa, & nervos cutaneos ſtimulant, vaſa tenerrima lædunt, ſolvunt, deſtruunt; unde lympha ex his ruptis vaſis exſtillans colligitur eo in loco, ubi vaſa olim illa hæſerant integra. Ita, dum fibræ vaſaque tenerrima actione acrium rumpuntur, magna copia ex tot exiliſſimis quidem, ſed multiplicibus vasculis abruptis exſtillat, & elevat epidermidem.

Sed accedit hujus copiæ aquoſæ collecta & alia cauſa. In omni loco, ubi ſtimulus alienus adeſt, eo non tantum, qui ibidem præſentes ſunt, humores, ſed alii bene multi ex quavis parte alia ruunt: ut toties jam vidimus in oculis, naribus, ventriculo, intestinis, gingivis infantum &c.

Hæc ſi conſideremus, ſtimulantia omnia excitant quamdam eo verſus derivationem, ergo quamdam aliis ex locis revulſionem.

Ex ininvestigabili naturæ ordine contemplabamur paullo ante a tantillo ſero quotidie fluente ex ſetaceo, fonticulo, multos eosdemque maximos morbos non ſolum levari, ſed tolli integre, exiguo hoc ſtillicidio intercepto morbos redire eosdem.

Ergo ſtimulantia & veſicantia poſſunt hac ratione, revulſione facta, morbos ipſos minuere, auferre; perinde atque mox ex ſtimulo ſetaceorum & fonticulorum fieri intelligebamus. Odontalgiæ, iſchiades egregie hinc ſæpe levantur. Veſicans post aures, vel ad nucham, in odontalgia, in inflammatione oculi &c., veſicans magnum latum ad ipſam coxam dolentem, vel inferius, ubi doloris ſedes, maximum ſæpius adfert emolumentum, levamen. Multoties ſic inveteratos iſchiadicos ſanavi, omni octavo die adplicando novum veſicans, ad tertiam, quartam vicem usque.

Hinc veſicantia & ſtimulantia multis in morbis proſunt, ubi 1) vaſa non nimis plena motum ferunt utcunque auctum; quippe ſæpe concreta reſolvunt. 2) Motum ſubflaminatum, ſubpreſſum poſſunt feliciter augere, ut in morbis lentis, forte & in malignis. 3) Ipſius materiæ morbi revulſionem facere poſſunt à loco morboſo.

Quare & nocent in pleno corpore motu nimio: tum & in humoribus nimium adtenuatis, jamque in putredinem vergentibus: magis enim adtenuando putredinem augent, efficiuntque ut de corpore effluant & homo moriatur: qua de caufa intelligitur infelix eorum effectus, dum in malignis morbis humores jam diſſoluti ſunt & in hydrope.

Cucur-

Cucurbitæ ſcarificatæ & non ſcarificatæ agunt more ſimili: ſcarificatæ agunt ut epiſpaſtica, & ſcarificationes; 1) enim derivant humores in locum; 2) ſanguinem educunt: immo extrahunt ſanguinem in vacuum. Videte apud Deckerum in *Exercitationibus practicis* miras curas inflammationis diriſſimæ oculorum cum deperdito viſu, in coxario dolore inveteratiſſimo, adplicatis cucurbitis ad tempora, coxam &c.

Cucurbitæ non ſcarificatæ agunt ut veſicantia, ſed fortius & rapidius: uſus in Medicina ingens in fixis doloribus, in angina inflammatoria.

Cucurbitæ, ſcarificationes, inuſtiones, partem habent actionis veſicantium, partem non habent: non enim agunt humores movendo in loco, vaſa deſtruendo, nervos ſtimulando, & ex aliis corporis locis humores eò revocando. Hinc hoc reſpectu minus nocent adplicata in nimia humorum diſſolutione, aut inſpiſſatione; ſed minus quoque proſunt in caſu humorum reſolubilium, in motu ſubpreſſo, in mucoſitate eorum ſubigenda: unde demum *Textus*

§ 1242. *Unde infinita ſæpe, eaque exoptatiſſima, effecta proſtant; quorum etiam cognita neceſſitate indicantur;* quemadmodum nunc explicui.

§. 1243. *Revocari vulgo hæc ſolent in doctrina medica* 1) *ad* Dropaces *&c.;* adplicata hæc 1) rubefaciunt locum, ſanguinem hic retinendo in vaſis, retenta ad dropaces perſpiratione emollitis: 2) quia multis in locis tenaciter adhærent corpori; ſi tunc vi avellitur emplaſtrum hoc, cutis trahitur valide, vaſaque omnia ipſaque epidermis hinc inde ſolvitur: 3) quia adfluxus magnus humorum huc adlicitur ratione ſtimuli. Quare, ſi neque avulſa epidermis eſt, pars tumet.

Muliercularum, Barbitonſorum, Agyrtarum mos eſt, promittere, ut integre curent achores & favos infantum, ſine repercuſſione introrſum verſus. Ex pice, reſina &c. dropacem parant & capiti toti per aliquot dies adplicatum hoc relinquunt: tum totum vi avellunt, & ſæpe crines ipſos fere totos cum radicibus. Si ſtillicidium humorum adfluentium unguentis ſuis tunc non repellerent, ſubin curarent integre; verum pice, plumbo, aliisve retropellunt materiem & vel majora interna mala excitant, vel bonitate naturæ achores redeunt.

2) *Ad* SINAPISMOS *lenes*, PHÆNIGMOS *dictos* &c.; conveniunt in plerisque acutis morbis, in quibus animus eſt, ſtimulo in aliquo loco excitato ex alio loco revellere & in hunc derivare. Utrisque pedum plantis, ſive pedibus totis, immo & poplitibus, quandoque integris cruribus, hæc adplicantur. Si podagra ruens ad pedem venire lethalem morbum in thorace, aut abdomine minetur, crura pedesque toti involuti cataplasmate his acrioribus ſaturo, quandoque egregie revocant ab interioribus ad pedes podagricam materiam.

In variolis futuris, ſi bis de die pedes & crura tota in balneo ponantur, deinde toto intermedio tempore cataplasmate acriori involvantur, variolæ paucæ ſuperiora, agmine denſo inferiora, obſident.

Sinapi, ſapone lotricum & fermento panis acidi ana ad part. æquales conpoſitum cataplasma adhibui, & mihi, & aliis, in angina ſynanche, & illico levamen ingens habui, factis primo evacuationibus debitis.

Pisces, v. g. haleces ſalitos, lien, vel carnem ipſam vituli, apertas columbas crudas & calidas adplicare pedum plantis multis moris fuit. Nil habent peculiare (in halecibus tamen ſalitis ad ſtimulum ſalis muriatici ſat acrem reſpiciendum utique ſimul erit) ſed dum in calido tali loco brevi putrent, ſtimulant, rubefaciunt.

Calx

Calx viva cum ſubficienti quantitate mellis redacta in formam cataplaſmatis, in dolore fixo rheumatico, nullis remediis cedente, ad miraculum fere curavit dolorem; dum adpoſita ad locum dolentem omnem materiem acrem ad cutem collegerit.

3) *Ad* VESICATORIA; quæ pro majori aut minori cantharidum pondere addito, plus aut minus operantur fere ignis inſtar. Si cataplaſmati *No.* 2. ab AUCTORE deſcripto drachma 1, $1\frac{1}{2}$ pulveris cantharidum adjungatur, eò eſt majoris effectus in retrogreſſa podagra. Datur in *Textu* varia acrium proportio, prout animus eſt, varie ſtimulandi: oportet acria illa ſemper eſſe inviscata corpori pingui, tenaci, mucilaginoſo, ut adplicata loco exacte agere poſſint & calore ejus in actum ducantur.

Hæc in parte viva agunt, in mortua nihil. Experimenta, uti jam alias dixeram, Galli Academici cœperunt in cadaveribus, & invenerunt agere nihil, niſi continuo calida cataplasmata adponerentur deſuper; tunc enim longis poſtea horis nonnihil egiſſe cantharides, deprehenſum eſt.

4) *Ad* CAUSTICUM POTENTIALE; quod quidem ipſe ignis elementaris non ſit, ſed inſtar ignis tamen agat. Hæc adponuntur timidis hominibus, qui in absceſſu aperiundo nolunt ferro tangi; ferro momento citius dolore liberi fuiſſent; jam cauſtici potentialis rudem actionem debent ſuſtinere per multas horas, quandoque dies. Præter ea, quæ dicta in *Textu*, butyrum antimonii, ruptorium commune, aliaque chemica præparata habentur. In loco gangrænoſo butyro antimonii, penicillo excepto, pingunt locum ſanum in ambitu, ut progreſſus mali ibi ſiſtatur: mortuum ſic a vivo, urendo quaſi, ſeparatur.

5) *Ad* CAUSTICUM ACTUALE *dictum*, *ex ferro ignito;* jam olim Vobis laudavi *cap.* 12. *lib.* 3 PROSPERI ALPINI *de Medicina Ægyptiorum:* methodus & modus urendi tabulâ ibidem exprimuntur: intermiſcui plura ex his, dum egi de ſcarificatione. Apud KAEMPFERUM in *Itinere Japonenſi* tabulâ integrâ ſiſtuntur omnes partes corporis varios ad morbos *Moxâ* inurendæ. — Curationes inauditæ & inimitabiles ferro candenti fiunt. Videte apud RUYSCHIUM *Obſ. anat. chirurg. No.* 48. fungum & cariem palati ſcalpello & cauteriis feliciter exſtirpatum: *No.* 76. linguam cancroſam ſcalpello & cauterio exſtirpatam. Cancroſam in medio linguam vidi præſens cauterio exſtirpatam; verum in corpore atrabiliari recruduit malum. Vidi præſens hæmorrhoides vitam cum ſanguine fere profundentes, pugni magnitudine extra anum ſemper hærentes & ſcirrhoſas, ferro ignito integre curatas: nam, ut jam ante ex *Aph.* 8 — 6. HIPPOCRATIS monui „ quæ medicamenta non ſanant, ferrum ſanat; quæ ferrum non ſanat, ignis ſanat, quæ ignis non ſanat, ea inſanabilia exiſtimare oportet. " Apud HIPPOCRATEM pari paſſu hæc eunt, ferrum & ignis; debent ſecari, aut uri: niſi uſſeris, vel ſecaveris. Uſus eſt ſæpe igne & ferro indiſcriminatim: *v. Aph.* 6 — 27., 7 — 44., 7 — 45.

CURA PALLIATIVA.

§. 1244.

Mitigando &c. Ultimum, quod ſibi proponebat Therapentice, erat ſymptomatum mitigatione; ſive in mor-

morbis incurabilibus & lethalibus, quando tolerabilius malum homini conciliabat; ſive in morbis curabilibus, ſi adeſſent ſymptomata, quæ nimis ferocia eſſent, quam ut ſibi dimitterentur. Symptomata talia nocent morbo curabili, ita ut turbent in coctione & excretione naturam, hincque morbum, per ſe curabilem, reddunt aut incurabilem, aut diuturniorem, aut pro curatione integra mutatum in alium morbum. In morbis incurabilibus dantur ſymptomata, quæ morbum reddunt pejorem, quæque vitam adbreviant. Hinc ubique datur ratio mitigandi.

Eſt tamen aliquid, in quo Medici ſæpe deficiunt: vel enim ignorant, quæ ratione mitigent ſymptomata, vel præ inclementia negligunt. Surdos ad miſerorum clamores paſſim invenietis multos, vel indignabundos, & objurgantes.

Mitigando ſymptomata ſemper etiam aliquid de morbo tollitur. Sit dolor pleuriticus, colicus, intolerandus. Medicus cataplasmate, enemate, potu oleoſo, mucilaginoſo, opio, dolorem mitigat; verum hoc ipſo pleuritidem, colicam, minuit: ſi enim ad hæc dolor moderatior reddatur, vaſa emollita per emollientia faciliorem transitum dabunt obſtruenti liquido.

§. 1245. *Unde omnia ſymptomata ſanans ſimul, totum fere morbum ſanat.* Morbus enim quaſi variorum ſymptomatum eſt adgregatum quid. Si morbus habeat decem ſymptomata egoque unum tollo, decima parte morbus eſt minor; ſi quinque, mediam partem abstuli. In angina kynanche adeſt febris acuta, putrida, reſpirandi difficultas, & quamvis œſophagus non ſit inflammatus, tamen deglutitio eſt inpedita, quia in ultima actione deglutitionis caput asperæ arteriæ ſurſum contra radicem linguæ ferri debet: adeſt ſimul dolor magnus

& reſpiratio inpedita. Quicunque nunc internis externisque remediis febrim minuit, minuit adpulſum ſanguinis ad locum inflammatum. Ergo minuit aliquid de dolore, de anxietate reſpirationis, de difficultate deglutitionis, qui per adplicata externa, maxime per cucurbitulas ſiccas, materiem revellit a capite asperæ arteriæ, & derivat ad colli & juguli exteriora, mitigat ſymptomata omnia, mitigat ipſum morbum, quandoque integre tollit; ut præſens vidi in juvene, qui ex tali angina orthopnoeicus fere animam agebat: jubebam illico Chirurgum vocari & adplicare eum jubebam octo vel decem cucuphas (an non hic pro *cucuphis* ponere volebat HAENIUS *cucurbitulas*?) in circuitu colli & juguli: intra ſemihoram redivivus loquebatur, deglutiebat.

In angina ſubpuratoria quondam mihi os erat tam firmiter clauſum, ut per quatuor dies nonniſi per diffractorum dentium aperturam tenuis juſculi quid ſorbillare potuerim, idque in loco degens, ubi nullus Medicus aderat. Dum in hoc miſero ſtatu periculum cernerent Magiſtri mei, miſerunt ad Medicum quadrihorio inde diſtantem: mox ille cochleâ inter ſeries dentium intruſâ per vim mihi os aperuit & inter aperiendum abſceſſus ruptus eſt exivitque ore inmanis copia puris, jam fœtentis. Voluit bonus ille vir ſymptomatibus clauſi oris, adeoque debilitati inde natæ, ſubcurrere & ore aperto videre, quid ſibi circa fauces agendum eſſet, & unâ hac operâ totum mihi morbum abſtulit. (*)

§. 1246.

(*) In angina ſubfocato fere mihi [nam juvenis eram bis ter in anno anginis obnoxius] empirico conſilio adponitur cataplasma ex ſinapi comeſtibili, ſa-

§. 1246. *Primaria autem hic conſiderata ſunt, ſitis, dolor, vigiliæ nimiæ, lipothymiæ.*

§. 1247. *Sitis* habet cauſas varias, ſingulatim hic expendendas. Sit totum corpus internum externumque aridum, ob defectum humorum, obſtructionem ultimorum osculorum, exſiccationem; tunc aquoſis, farinaceis, nitroſis, ſaponaceis, forma nutrimenti, potûs, medicamenti, enematis, balnei, fotûs, hæc ſitis emendatur. Latius hæc ſunt explicata *cap.* DE INDICATIONE CORRIGENTE FLUIDA.

§. 1248. Si non ſit univerſalis talis ſiccitas, verum a determinatione materiæ phlogiſticæ in acutis, aut mucoſæ phlegmaticæ in chronicis, verſus guttur, linguam, buccas, labia & gingivas; tunc ſimilia ore continuo adhibita, gargariſata, deglutita, in ore continuo detenta, extrinſecus adpoſita, ſitim levant.

§. 1249. Si a ſalibus quibuscunque acrioribus ſitis fiat, aquoſa, acida, nitroſa, eo, quo dictum eſt, modo omnem abſolvunt paginam. Si à muriaticis, copia aquæ rem totam expedit.

§. 1250.

ſapone nigro lotricum & fermento panis acido ana partes æquales. Illico ſymptomata mitigabantur & intra diem morbus ablatus totus. Si inde etiam cutis inflammetur, dixit Hippocrates, bonum eſſe in angina, ſi eryſipelas foras fiat; quia è loco periculoſo in minime periculoſum materies adlicitur. *De H.*

§. 1250. Siti vero orta à materie ſive inflammatorie, ſive mucoſe, ſpiſſa, aqua, aquoſa ſaponacea, ſuo cuique generi adcommoda, conveniunt; ut in laudato *cap. de* INDICAT. CORRIG. FLUIDA dictum.

Quicunque adtente conſideraverit ægros noſtros in noſocomio, animadvertere potuit ſymptoma ſitis durabile in illis non fuiſſe: etenim, a quo momento ad nos adducerentur, illico ſumma cura adhibita fuit, ut potus aquoſi, farinoſi, melliti, copia tanta exhiberetur, quam ebibi poſſet: unde 2. 3. menſuras, id eſt 8. 10. 12. libras, hujus potus intra nyctthemeri ſpatium abliguriverunt.

§. 1251. *Dolor, ut ſymptoma, ſedatur* 1) *&c.* iterum idem, quod ad ſitim:

2) denuo idem, quod in ſiti:

3) iterum per eadem; oleum lini epotum hic mira facit:

4) neque hic differentia; generalibus, vel ſpecificis, obpoſitis:

5) per eadem, ut & per evacuationes & opiata:

6) ſi reſolutio non ſperanda, ſubpurationem promovendo:

7) *obtundendo &c.* hæc ſunt anodyna ſine opio fere; quibus liquor anodynus HOFFMANNI jungi poterit.

§. 1252. Symptoma præcipuum in morbis (*vigiliæ*) & ideo bene expendendum; quia primò neglectum morbos indies reddet pejores: uti enim toties viſum, ſomnus in morbis eſt ille magnus virium reſtaurator, dolorum pacator: hinc ſomnus erat bonus, ut *cauſa*, & ut *ſignum*; ut *cauſa*, quia omnia pacabat & reficiebat; ut ſignum, quia notabat, non adeſſe acrimoniam magnam, aliasve cauſas irritantes, quæ alioqui cerebrum turbent.

Sed

Sed & 2) vigiliæ maturam conſiderationem merentur, quod Medici etiam methodici vigilias nimias in morbis paſſim opiatis ſedare adnitantur; quo ſæpe funeſtius nihil. Maniacis, phreniticis, nunquam ſomno ſopitis, opiata exhibita eosdem paſſim in majores furores præcipitant, cauſam figendo: hinc

§. 1253. Si 1) à ſiccitate,
Si 2) ab acrimonia,
Si 3) a validiori motu humorum, oriantur vigiliæ; erunt hæc emendanda, uti mox dictum in ſiti nimia.

Si ab acri quocunque; denuo medella, ut in ſiti dictum.

§. 1255. *Repercutientibus ſimul ad ſuperiora adplicatis:* vix poſſum Vobis id explicare, cur lenia repercutientia plus hic, quam emollientia, præſtent; ſubficit, practice id obſervatum eſſe. — Aceta hæc omnia bona: in noſocomio vim augemus eorum; fumimus placentam roſaceam a deſtillatione reſiduam, eamque, aceto madentem, ſæpius inroratam, capiti nudo circumponimus. — Olea narcotica hic in *Textu* ſequentia rarius adhibentur ob dubium effectum; niſi, ubi nil præterea juvaret.

§. 1256. *Opiatis internis - - - - - ſpirituum:* ut in hyſtericis & hypochondriacis ſine materie; immo & cum materie; ſi nulla ſigna adſint materiæ hypochondriacæ motæ, ſignaque adſint motorum ſpirituum ex animi paſſionibus. Si vigiliæ oriantur nimiæ ex profundioribus meditationibus, ſtudiisque protractis, opium nocet: demulcentia remedia, aquoſa, leniter nu-

nutrientia, ſpiritus reſtaurantia, ex *claſſe tertia cardiacorum*, & revulſio acrium a cerebro per valida epiſpaſtica & pediluvia.

Præter decoctorum emulſionumque copioſam exhibitionem, multum quoque hunc in ſcopum facere vidi ægrorum erectum ſitum frequentiorem in lecto, aut ſedili: ſæpius postea levis blandusque ſomnus obrepit.

§. 1258. *Excretiones nimiæ &c.* Vidimus antea, quomodo nimii ſudores, nimii vomitus, nimia alvus, aut urina, conpescantur.

Phthiſici ſemper volunt purgari & accelerant mortem derivatione humorum verſus alvum facta: hinc monendi ſunt, ne id ultra tentent. Sed brevi ante mortem ſputa ceſſant & alvo diffluunt: vix hic quid poſſumus: tamen opii grana 2. 3., drachma therebinth., vitellus ovi & unc. vj. lactis, ſimul mista, tepide ano injecta, & quando alvus intra ſex horas copioſa redit repetita, levant utcunque.

§. 1259. Hæmorrhagiæ magnæ raro ex vena externa fiunt: videte, ubi magnâ aperturâ venæ Chirurgus eduxit denſam columnam ſanguinis; ſolvit ligaturam, & ſæpe ſanguis fluere ceſſat; ſaltem, levi inpoſita ligatura, ceſſat.

Hinc dico, magnæ hæmorrhagiæ raro ex venis externis fiunt, niſi varices adſint; venas tamen jugulares inde excipias. In varicibus autem venæ à longa die diametro auctæ & duriores redditæ, vulnere facto emittunt fere ſanguinem omnem; quia preſſus ſanguis ex arteria hic ſemper viam apertam invenit. In vulneratis autem venis non varicoſis vulnus illico quaſi coit; aut ſaltem conpreſſis ſupra cuti & panniculo adipoſo, facile clauditur.

Ar-

Arteria vero vulnerata, à vi cordis a tergo directe urgentis manet ſemper aperta, quamdiu columna ſanguinis eam tenet apertam. Hinc ad animi deliquium effluit & nonnunquam ita, ut arteria vix ultra poſſit columnam ſanguinis conprehendere; unde circulatio plane ceſſat.

Sedatur hæmorrhagia *ligaturâ:* dum enim venæ ligantur verſus inguina & axillas, minus ſanguinis poteſt ad cor venire; hinc minus veniet ex corde ſiniſtro ad arterias ad extrema pergentes. Ligatura fit ſupra vulnus, ut ligatura venæ vulneratæ fit infra. Ex notitia anatomica noſcendus eſt truncus major arteriarum, ut ibidem poſſit ligatura idonea fieri: loco cognito inponitur conprimens aliquod corpus & ligatura deſuper.

Sedatur hæmorrhagia *conpreſſu*, ut ſoror Principis Arauſiaci vitam fratri ſervavit premendo jugularem. Olim narravi Vobis, quomodo induſtriâ Medici amici mei homo a morte ſervatus fuerit. Ceciderat cæmentarius de tecto & fracto brachio ſimul arteria brachialis læſa erat. Natabat homo mox in ſanguine ſuo. Forte fortuna Medicus pertranſiens, nihilque ad manus habens, exuit de manu ſua chirothecam, quam apte convolvit, tum ſubligaculum à ſuo crure auferens, chirothecam bene convolutam ligat ad internam humeri partem, ubi truncus arteriæ eſt, unde pro tempore ſiſtebatur hæmorrhagia, donec Chirurgi adeſſent, qui inſtrumentum tornatile (tourniquet) adponerent.

Dum ſic truncus arteriæ interceptus eſt, poterit tentari, an ipſi vulneri adplicata charta maſticata ſtratum ſuper ſtratum poſita, ita ut ſtratum primum ſit minimum, ſtratum ſecundum majus, tertium majus ſecundo &c., tumque bonâ ligaturâ ſæpius circumductâ chartaceus ille conus inverſus adprimatur arteriæ. Arti-

tifices excogitavere bonas machinas efficientes, ut ligatura bene premat in arteriam, vicinos locos non nimium premat.

Conbuſtione vaſis; ſi non nimis magni; dum enim crispantur omnia ſolida; obturaculo ſunt factæ eſcharæ. Palliativa cura eſt, nam eſchara decidente renascitur hæmorrhagia: ſed, dum eſchara adeſt & ſiſtit pro tempore fluxum, poterunt alia auxilia adhiberi.

Inſpiſſatione fluidi; per ſpiritum therebinthinæ, alkohol vini calefactum; unde coagulato cruore thrombus innascitur; quem vidimus hic olim in cadavere in unum corpus coiviſſe cum arteria, ita ut craſſus ſaccus formatus eſſet. Verum ſæpe thrombi exſiliunt vi, ut ſuberes ex clauſa lagena, in qua fermentans liquor eſt, & reduplicat hæmorrhagia. Interim, dum thrombus adeſt, poſſunt alia auxilia adhiberi: juvat & vitriolum hungaricum vulneri inpoſitum.

Lycoperdon, crepitus lupi, mirus ille fungus, lamellatim adhibitus, abſorbendo, & forſitan alia virtute, magnas ſtitiſſe hæmorrhagias deprehenſus eſt.

F I N I S

Prælectionum pathologicarum.

ADDITAMENTA

AD

TOMUM QUINTUM

PRÆLECTIONUM PATHOLOGICARUM.

Ad ſectionem de HYGIEINE referendam hancce diatriben *Cl. in Academia lipſienſi Procancellarii, Anat. & Chirurg Prof. publ. Ord. &c. &c. D. Joh. Car.* GEHLER *de variis aërem corruptum emendandi mediis*, Lipſiæ 1781. ad finem anni editam, huc transferre debui, quum ante paucos dies primum acceperim.

Quum nuper, *Cl.* GEHLER ait, de uſu aëris, à pulmonibus hauſti, ad ſuſtentandam animantium vitam differerem, aëris, quem ſpiramus, indolem veramque naturam, RR. potiſſimum induſtria ac experientiis plenius demònſtratam paullo curatius exponere adlaboravi. In quo quidem aëris ſcrutinio, quoniam magis ad chemicas hujus fluidi, quam ad phyſicas ejus qualitates eſſe adtendendum perſpexi, ſi quid certi de ejus in corpus animale effectibus ſtatuere voluerimus; ad vim ejus,

qua ſolvere varia corporum genera ſolet, quamque admodum magnam eſſe, inſtituta pericula probant, præcipue eſſe reſpiciendum monui. Fit enim hac dicta virtute ſolvente, ut quasuis corporum, ſive viventium, ſive demortuorum, exhalationes aër elementaris puriſſimus avide in ſe rapiat; unde mistum exoritur fluidum, ubivis & quovis fere momento maxime diverſum, quod auram atmoſphæricam dudum jam nominârunt naturæ Indagatores. Nullibi enim invenitur purus, vere elementaris aër, qualem è multis corporibus nunc nostra ætate expellere, colligere & ad varios uſus, *dephlogiſticati aëris* nomine, inpendere Phyſici didicerunt. Neque etiam ille puriſſimus aër vel ad reſpirandum aptiſſimus, vel adluens ad corpus animalium, ad ſorbendam, quæ per transſpirationem è poris cutaneis exit, materiam præprimis idoneus videtur. Quemadmodum enim reliqua omnia chemica menſtrua, ſi omnino pura ſunt, nullisque heterogeneis particulis inquinata, nimia vi nimisque inpetuoſe ſolvenda in iis corpora adgrediuntur; ſic idem & ab aëre puriſſimo eſſet metuendum.

Hinc merito mihi videtur MACQUERUS deleterium, certe noxium, effectum à tali aëre ſuspicari. Sapienter vero provida natura contemperavit atmoſphærici aëris indolem admistis variis halitibus ac vaporibus ita, ut, licet inpurior hoc modo factus videatur aër, hominum tamen ſanitati magis nunc favere & ſimul plantarum lætæ vegetationi optime inſervire queat. Quæ enim puriori aëris parti adhærent ſolutæ particulæ, vel viventium animalium exſpiratione & exhalatione, vel à putredine reſolutorum corporum evaporatione, vel aliis de cauſis enatæ ac evolutæ, eam ſolent in varias ſpecies conmutare, à recentioribus Phyſicis diverſimode adpellatas; quarum aliæ, licet nec ad reſpi-

ſpi-

ſpirandum, nec ad conſervandum animalium corpus inpendi queant, mirum tamen in modum plantarum, quarum aptum ſatis nutrimentum conſtituunt, incremento ac vitæ conducunt: id quod ab Ingenhouszio multis ac certiſſimis argumentis & experimentis fuit ſatis demonſtratum, quibus oſtendit, puriorem aërem, ſeu dephlogiſticatum, plantarum vegetationi admodum eſſe inimicum, licet animalium vitæ ac ſanitati maximopere faveat.

Sæpiſſime autem hæc ſalubris aëris temperies multis de cauſis valde corrumpi ſolet, atque animantium vitæ omninò nociva reddi; quum vel in reſpirationis negotio nimiâ phlogisti copiâ inprægnetur; vel omnis generis vaporibus, v. c. in populoſioribus urbibus, vel in cryptis ſubterraneis &c. adeo inquinetur, ut, quem ab ea exſpectamus, ſolvendi effectum nullo amplius modo, ſaturata jam aliis moleculis, præſtare poſſit.

Sunt vero, quæ hoc dicto modo aëri atmoſphærico admistæ deprehenduntur particulæ, ſive vere à puriori ejus parte ſolutæ ſint, ſive tantum in aura ſuspenſæ obvolitent, diverſiſſimæ naturæ; quod quisque facile perſpiciet, quum à diverſiſſimis corporibus vel detritæ, vel ex eorum mistione expulſæ fuerint. Quæ, ſi aut reſpirando hauriuntur, vel aliâ viâ humoribus nostris inmiscentur, fieri non poteſt, quin animantium ſanitatem mirum in modum adficiant ac deſtruant.

Augetur hæc atmoſphæræ, nos cingentis, corruptio tam per exſpirationem, quæ & puriſſimum aërem ſolet in fixum conmutare, quam per transſpirantes è noſtro corpore vapores continuo, atque adeo infeſta fit hominum vitæ, quemadmodum multa teſtantur ſubfocatorum in arctis carceribus detentorum exempla, ut ſummum inde ſanitatis certe, niſi ipſius vitæ, discrimen oriri ſoleat. Quæ omnia abunde omnino conprobant,

quammaxime eſſe à Medico hanc variam aëris miſtionem, non ſolum in ſanitate hominum tuenda, ſed inprimis in morborum curatione, probe disquirendam, quum haud raro hæc aëris inluvies morborum ſeminia & cauſas in ſe contineat, vel & morborum, jam enatorum, vim omnino augere ac intendere ſoleat. Neque etiam difficile eſt hoc nostro ævo, ſalubrem aëris indolem ad amuſſim cognoſcere, inmo, quot & quibus partibus inquinatus ſit, vere detegere, quum varia ſint inventa inſtrumenta, quæ tam phyſicas, quam chemicas aëris atmoſphærici qualitates facillimo negotio manifeſtent.

Dudum jam conſueverunt Phyſici, aëris gravitatem *barometrorum*, diverſum calorem *thermometrorum*, humiditatem *hygrometrorum* ope explorare. R. R. vero his nunc addiderunt aliud ingenioſe excogitatum machinamentum, *eudiometrum* quod dicunt, quo ſalubritatis, ab intima miscella aëris pendentis, gradus optime cognoscere & indigitare valent.

Neque etiam deficiunt auxiliorum varia genera, quibus commode in hominum ſalutem corruptum talem, ſanitati infenſum, aërem corrigere ac emendare poſſumus. Sunt autem ista ita conparata, ut apte in duas claſſes dividi poſſe mihi videantur. Prima earum jam V. V. qui aëris modo gravitatem ac elaſticitatem cognoscebant, nota, motum tantummodo ſtagnantis, ac inmobilis auræ præſtat; altera vero ipſam atmoſphæræ variam miſtionem ſpectat, & eam ita emendare ac conmutare tentat, ut, quæ ipſi inſunt, nociture partes, eas variis artificiis diſſipet, aut certe nocivam earum indolem infringat. *Mechanicas*, ſeu *phyſicas* has prioris generis correctiones adpellare poſſumus; quum, quæ ſunt alterius generis, *chemicæ* omnino dici mereantur.

Ipſa rerum natura ſæpe excitato aëris inpetuoſiori motu obortisque ventis, gravem ac nimis denſam auram,

ram, quæ, quum jam ſaturata ab admiſtis particulis ſit, ad reſpirationem vaporumque ſolutionem prorſus inepta eſt, diſpellit atque diſſipat. Quæ quidem naturæ conamina & arte imitari incœperunt indefeſſi naturæ ſcrutatores, & varia ratione loca ſtagnante atque hinc depravato aëre repleta, ventorum artificialium ope purgare & ſalubria reddere adniſi fuerunt.

Igne ad aëris motum excitandum ac promovendum auramque atmoſphæricam, noxiis particulis inprægnatam, propellendam jam V. V. in morbis epidemicis, præſertim ad profligandum peſtis contagium, uſos fuiſſe, teſtantur V. V. Medicorum ſcripta: quod renovandi aërem medium & R. R. interdum adhuc in uſum vocant, quum ab igne caloreque expandi ſuâ naturâ aërem ipſa experientia abunde conprobet. Exſtruuntur hunc in finem camini, fornaces, furnique, quos *anemios* adpellare ſolemus, quibus talis in conclavibus excitatur aëris motus continuus, ut perpetuo expellatur aër conſpurcatus, novusque, purior, ignis locum occupet.

Sed & ſponte ſua, absque ignis auxilio, inruit aër in ea loca, ubi extenuatus variâ ratione aër hæret; potiſſimum ſi anguſtior ſit, quæ ad hæc loca ducit, apertura, huicque altera, æque anguſta, obpoſita fuerit. Quod præcipue fieri in metallifodinis videmus, in quibus aëris renovatio optime ſuccedit, ſi ad puteum cuniculus pertingat. Si vero in profundis puteis, ad quos neque cuniculus, neque ex altero vicino puteo *foſſa* ſic dicta *latens* duci agique poteſt; aut & in cuniculis admodum longis aër ſtagnans, tam foſſorum, quam minerarum variis exhalationibus valde inquinatus, adeoque gravis deprehendatur, ut difficulter ſpirare foſſores queant, haud raro etiam ſubfocentur, eorumque candelæ ac elychnia exſtinguantur; tunc opus eſt machinis, quas *ſpiritales* (Windfänge) nominant,

 quæ

quæ tales aëris mutationes præſtant, ut foſſores ſalubri aurâ frui, ſuumque laborem absque discrimine ſuſtinere queant. Harum machinarum ope aëris motus atque circuitus fit ita, ut non ſolum gravis ille ac reſpiratio-ni inimicus aër è ſubterraneis locis expellatur, ſed & ſalubrior aura ad hæc loca penetret.

Huic ſcopo inprimis apta ſunt, vel follium quædam genera, vel piſtrinæ alatæ flabellisque variæ formæ inſtructæ, quæ exceptum aëris flatum in longos canales deprimunt, & ſic in puteum deducunt. Docuit enim experientia, ſimpliciorem illam, à PLINIO jam conmemoratam, methodum, qua adſiduo linteorum jactatu aëris motitatio efficitur, puteusque, ut ajunt, *eventilatur*, huic operi non ſemper ſubficere. — His igitur modis, excitato neceſſario aëris motu, omnes venenati ac peſtilentiales halitus, vario pro varia ſua natura nomine à Metallicolis dicti, optime dispelluntur.

Eadem fere ratione & naves & carceres, amplaque noſodochiorum cubicula, in quibus vel ob nimiam hominum copiam, vel ob aëris liberioris denegatum acceſſum, aër incluſus maximopere depravatur, adhibitis ad hunc uſum machinis, quas *Ventilatores* adpellant, commode & ſaluberimô conſiliô repurgantur, horumque aura perpetuo renovatur.

Hæc dicta igitur aëris emendandi auxilia poterunt & in cujusvis, tam ſani, quam ægroti, conclavi, formâ paullulum atque ſtructurâ mutatâ, prodeſſe atque inſigne tuendæ, aut reſtituendæ, ſanitatis præſidium ſubpeditare.

Jam CELSUS aëris liberioris perflatum commendat, eumque patentibus feneſtris in ea loca, in quibus conmoramur, derivare ſuadet. Licet enim haud pauci hunc aëris perflatum infenſiſſimum ſanitatis hoſtem exiſtiment, eumque cane pejus ac angue fugere ſoleant; ita

ita ut, etſi maxime æſtuet cœlum, feneſtram aperire nullo modo audeant, neſcio tamen, an ullum renovandi aërem auxilium præſtantius tutiusque poſſit commemorari. Quamquam enim facile concedo; poſſe hunc aëris motum quibusdam hominibus obeſſe, quum exhalantes cutis poros criſpare ſuo ſtimulo, atque adeo coarctare queat, ut dein ob perſpirationem ſubpreſſam hæreant, ſtagnent, & corrumpantur ea, quæ per has vias è corpore eliminari & expelli debebant, acres humorum particulæ, atque adeo rheumatismorum cauſa fieri ſoleant; poterit tamen, meâ quidem ſententiâ, & hic, quem metuunt, effectus facile evitari; modo curemus, ne aër exterior vel nimis inpetuoſe in cubiculum penetret, vel nimium incalescens, aut vere ſudans, corpus adluat. Vitandum etiam cuilibet putamus talem aëris perflatum, qui per rimam anguſtam in cameram iuruit; qui ſolet, ut omnes nôrunt, multò magis ſenſiles corporis nervos adficere ac irritare, quam ſi apertîs feneſtrîs & januîs liberiori aëri in habitaculum acceſſus concedatur. Probe hinc eſſe diſtinguendum perflatum violentiorem, quem Zugwind nostri dicere ſolent, ab iſto mitiori ac blando aëris perflatu (durchſtreichende Luft), qui auram corruptam, ægris infeſtam, expellit; purioremque ac reficientem ſubpeditat, quilibet, vel me non monente, perſpiciet.

Quum tamen hæc a nobis recenſita aërem renovandi inmutandique media vel ob ægrorum idioſyncraſiam variumque corporis habitum, vel ob vitæ conſuetudinem aliasque varias cauſas non ubivis adhiberi commode queant; ad ipſam aëris in conclavi hærentis indolem ac naturam ſæpius eſt reſpiciendum & hac rite vereque cognita ad apta corrigendi corruptam ejus mistionem auxilia confugiendum.

Hæc vero chemica inquinati aëris depuratio duplici fieri modo poſſe videtur. Vel enim ſubtrahere ac eripere aëri, quas ſibi junxit, peregrinas particulas tentamus, vel ipſam purioris aëris, ſeu *dephlogiſticati*, quantitatem augere adlaboramus. Utrumque artis fere ſolius opus videtur, licet & natura ſubinde eodem modo auram corrigere ſoleat.

Putant plerique hanc depravati aëris in ægrotantium cubiculis emendationem optime poſſe inſtitui per ſuffimigiorum varia genera, quæ vel accenſa, vel ardentibus prunis injecta, vel & fornaci calenti adfricta volatiles ſuas aromaticas ſuaveolentesque partes diſſipant, gratiſſimisque odoribus atmoſphæricam auram replent. Huic uſui apta cenſent varia gummata, ſeu potius reſinas, benzoën v. c., ſtoracem, ſuccinum, olibanum &c.; ex quibus, additis aliis thymiamatum ſpeciebus, uſitatiſſima odoramenta miscentùr, & in varias tædarum pastillorumque formas rediguntur. Pauperibus ſolemne eſt, baccîs juniperi, prunis inſperſîs, hanc aëris correctionem viliſſimo ſumtu efficere. Quæ tamen omnia ita ſunt conparata, ut, licet olfactum fallere ſoleant, vix tamen uſum exoptatum præſtare poſſe videantur. Ut enim taceam, ſæpiſſime hos odores, ob peculiarem nervorum indolem, quam maxime displicere pluribus, nocere ſæpenumero ſolent, vel ob particularum volatilium aut nimiam fragrantiam, aut evolutam per ignis vim acredinem; quemadmodum fieri quotidiana docet experientia in iis tædulis vel pastillis, quibus benzoës gummi inmistum eſt, ex quo calore accedente expelluntur acres, ſalinæ indolis, flores, qui adeo plerorumque, certe phthiſicorum, pulmones, præſertim tuberculîs refertos, vellicant atque ſtimulant, ut moleſtiſſima tuſſis excitetur, metusque ſubfocationis

haud

haud raro oriatur (*); vel & grato ſuo odore ad profundam & magnam inſpirationem invitant, qua fit, ut major aëris, his quidem particulis odoriferis inprægnati, neutiquam vero a ſua, quam contraxerat, inluvie repurgati, copia hauriatur atque in pulmones adtrahatur. Quod idem accidit & iis, qui noxam, a putridis aëri admistis vaporibus metuendam, v. c. in theatris diſſectioni cadaverum deſtinatis, avertere cupientes, pulveres ſternutatorios in nares ducunt, ſicque omnino plus aëris inquinati una cum hoc ſuo remedio ingerunt.

Præſtat his omnibus vapor aceti, vel puriſſimi, vel ob gratum odorem cum caryophyllorum aromaticorum, aut cinnamomi pauxillo, roſarumve aqua deſtillata conmisti. His enim vaporibus omnis alkalescens ac putrida aura, halitibus tam exſpiratis, quam per ægrotantium ſudores e corpore eliminatis referta, optime ac tutiſſime corrigitur. Cavendum tamen eſt, ne, ut plerumque fieri ſolet, acetum adeo incalescat, ut empyreuma contrahat, quo displicere non ſolum, ſed & haud raro nocere ejusmodi ſuffitus poſſet. Satius hinc erit, acetum frigidum pavimento conclavium inſpergere, ut lente exhalans atmoſphæricam auram corrigat, atque ſimul grato ſuo odore ægrum reficiat.

Vel & ſola aqua aut circumſperſa, aut alio modo in tenues halitus mutata, aëris, ſiccioris potiſſimum & calidioris, cui nimium phlogiſton inhærens ſubducit, indolem egregie emendat; eodem modo, uti videmus in valde exæſtuante cœlo a pluvia decidente ablui quaſi au-

---

(*) Videantur hic, quæ jam antea in Hygieine, *Tom. IV. p.* 449. 450., uberius circa hæc monui, *De W.*

auram, caloriſque materiem ex ea præcipitari. Sic qui a prunis per conclavia diſſipatur aëremque admodum contaminat halitus, ab aquæ ebullientis vaporibus optime ſolet ſorberi; quemadmodum nuper a Gallis fuit adſertum experimentisque conprobatum.

Miram quoque poſſidet aqua calcis vivæ virtutem, communem aërem emendandi, quum ſubtrahat ipſi fixi aëris admistam partem, & ita puriorem ejus partem extricet; de qua re tamen alia occaſione plura erunt differenda.

Qui vero acido quodam vapore v. c. accenſi ſulphuris halitibus conſpurcatus eſt aër, eum commode ab adſumta inluvie repurgant ſalia alkalia. Hac de cauſa Halesius ſuadet, in locis, hac ratione inquinatis, ſpiritum per linteamina ſale tartari inbuta ducere, adſeritque, ſe ipſum eſſe expertum, hoc modo corrigi ejusmodi aërem, & a ſulphureis, acidis aquoſisque particulis ſeparari. Eidem & uſui aptus videtur ſpiritus ſalis ammoniaci, nuper nimiis a Gallis encomiis prædicatus, & novo, inepto tamen, nomine *alkali fluor* dictus, quo refocillari, ac in vitam revocari ſubfocatos ab acido quodam vapore, experientia teſtatur. Conſtat præterea, accenſi pulveris pyrii vapores poſſe conſpurcata ab aëris mephitici congeſta ac ſtagnante copia loca ita depurare, ut absque ſubfocationis metu ea ingredi poſſimus.

Poſſent his innumera alia addi exempla, e quibus dilucide adpareret, aërem corruptum per alius generis halitus corrigi omnino, ac ſalubrem reddi; niſi libelli hujus anguſtia juberet accedere ad ea emendandi aëris media, quæ ſcimus novam dephlogiſticati aëris copiam ſubgerere, quæque adeo optima & ad ſcopum hunc obtinendum certiſſima auxilia eſſe videntur.

Solet

Solet vero, quod primo loco recenſendum eſt, ipſa rerum natura largam nobis puriſſimi aëris copiam per plantarum vegetationem ſubpeditare: cuilibet enim notum eſſe arbitror, quantopere reficiat ac recreet vita inter læte virentes plantas acta: unde dudum & ab omni ævo Poëtis fuit ſolemne, maximam humanæ felicitatis partem in vita campeſtri ponere.

Licet autem experientia plantarum diffuſas exhalationes ſaluberrimas omnino eſſe docuerit, nondum tamen ſatis apertum ac clarum huc usque fuit, quænam ſit hujus refectionis vera cauſa ac ratio.

Multa quidem ſuper hoc argumentum & ab HALLESIO, & BONNETO, ut alios taceam, fuerunt disputata, nemo autem tam egregie tamque adcurate illud expoſuit, quam nuper INGENHOUSZIUS, qui certiſſimis ac fidiſſimis experimentis detexit, plantas eodem fere modo ac animantia reſpirare, licet prorſus pulmonibus careant. Haurire eas conprobavit per folia ſua ex atmoſphæra eas ambiente magnam aëris communis copiam, cujus particulas, ab elementari aëre ſolutas in ſui nutrimentum convertant, ipſum vero aërem purum, his adhærentibûs particulîs orbatum, ipſarum nutritioni haud idoneum, per poros in averſa foliorum facie hiantes, rurſus emittant. Solummodo vero folia plantarum hoc dictum negotium perficere, celebris hic naturæ Indagator docet; quum, quos tam flores, quam fructus exhalant vapores, nocivos omnino, & animalium reſpirationi ac ſanitati prorſus inimicos eſſe, ex ſuis, ſummâ curâ inſtitutis, ſæpiusque repetitis, periculis intellexerit.

Reperit præterea quoque, per diem tantummodo, & in meridiana præcipue luce ac ſerena tempeſtate hanc fieri in plantis aëris dephlogiſticati ſecretionem & exhalationem; per noctem vero, aut in umbroſis locis, aut

aut in nebuloſo caliginoſoque cœlo, ipſa folia, eodem modo ac fructus & flores corruptum ac inquinatum ſpirare aërem.

Clare igitur ex his patere exiſtimó, quantopere noceat, quantumque discriminis adferre queat, uſitatiſſimus ille, præſertim delicatulis femellis, mos, quo ſolent anguſta ſæpius cubicula graveolentibûs plantarum, v. c. violarum, polyanthi, malorum citreorum floribus ornare; qui, licet fragranti ſuo, ac ſatis grato odore nervos mulcere ac reficere videantur, aëre tamen inquinato, quem ſpirant, conclavium curam mirum in modum conſpurcant, ſanitatique vere infeſtam reddunt. Hinc plura proſtant exempla hominum a tali, variorum florum exhalationibus depravato, aëre vel prorſus ſubfocatorum, vel certe graviſſimis malis, convulſionibus v. c., aut kephalalgiis, conreptorum (*).

Pote-

(*) Quorum quædam in antea adducto loco Hygieines retuli. — Patet ſimul hinc, quam male ſanitati ſuæ conſulant varii homines, inprimis feminæ plebejæ, aut ex vulgari claſſe, dum arcas ſuas magnâ copiâ pyrorum, pomorum graveolentium, malorum cydoniorum, onerant, maximum inde redundaturum bonum firmiter perſuaſæ. Scio quidem optime, multum plerumque laborandum fore Medico, ſi convincere tales vellet, quantum in theoria ſua a recto aberrent tramite; dum haud raro autumant, ex malo animo, aut ſpecie, ut ita dicam, invidiæ, proponi, ut hæc omnia auferant, ac inpoſſibile plane eſſe, ut mali quid ex hoc fonte naſcatur. *De W.*

Poterit tamen commode aura in ægrorum cubiculis depurari ac renovari, conlocatis in iis virideſcentium arborum, tiliæ, betulæ &c. frondibus; ut, qui ab iis exhalat aër dephlogiſticatus novam materiem præbeat, quæ ſolvere ac ſibi jungere poſſit inluviem iſtam a reſpiratione ac perſpiratione ægrotantium (ac vaporibus tot remediorum, aliisque ſordibus, ægrorum e corpore prodeuntibus) in aëre enatam.

Erunt tamen & hæc corrigendi aërem auxilia per noctem rurſus removenda; ne, ut ſupra dictum eſt, nunc aërem nocivum exhalantia, noceant omnino, quum prodeſſe exiſtimentur.

Sed & ars chemica docuit cultores ſuos, e variis, vel a natura productis, vel arte mutatis, corporibus magnam extricare aëris puriſſimi copiam, eamque vario modo in hominum utilitatem ac commodum inpendere. Sic primum a PRIESTLEYO fuit demonſtratum, poſſe a variis metallorum calcibus, potiſſimum a mercurio rubro calcinato, quem vulgo *præcipitatum per ſe* ſatis inepte dicere in officinis ſolent, ſeparari aërem vere purum, ac elementarem; in quo diutius omnino vivere ac reſpirare animalia queant. Postmodum a SHEELIO, FONTANA, aliis, modus fuit deſcriptus, facilis quidem, tutus tamen ac fidus, quo ex nitro per ignem fuſo non ſolum expelli inſignis copia puriſſimi aëris, ſed & in vaſis coërceri, atque ſic ad varios uſus converti haud difficilî negotiô queat.

Conmotus his experientiis *Cel.* ACHARD, ut nuper relatum accepimus, ingenioſe ſatis fornaci ſuæ inponi curavit vas retortum loricatum, in quo fuſum ab igne nitrum per roſtrum, cujus apertura, ſeu oſtium, in conclave hiat, hunc extricatum aërem per totam auram diſſipat, atque adeo ſalubrem omnino ac vere reficientem indolem continuo ipſi conciliat.

Jam

Jam & in Angliæ noſodochiis incœperunt Medici, ægris, præcipue phthiſicis aut aſthmaticis, ita proſpicere, ut ſemper in promtu ſit ejusmodi e nitro expulſus aër, in lagenis adſervatus, quem ægrotantes per canalem, lagenæ inmiſſum, in pulmones adtrahere, ſicque nimium in pulmonibus congeſtum aërem fixum commode eliminare queant. Qui quidem ita conſpurcatus aër ſi, exſpiratione facta, in vas, calcis aquâ repletum, inmittitur, ita ab adhærentibus ſordibus rurſus repurgatur, ut vere purus ac dephlogiſticatus novæ nunc reſpirationi aptus fiat. In quem uſum a Fontana inventa, ab Ingenhouszio conmemorata, machina optime poterit adhiberi.

Diſ-

Diſſertationem ſequentem, a *Celeb.* in Univerſitate Vindobonenſi *Profeſſore Melchiore* Störck, *Inluſtriſſimi Magnif. & Celeb. Domini Liberi Baronis* de Störck, *S. C. R. Ap. Majeſt. a Conſiliis aulicis, Archiatrorum Comitis, ſtudii medici, atque inclytæ facultatis Vindobonenſ. Præſidis ac Directoris perpetui &c. &c.* fratre pie defuncto, pro Diſſertatione inaugurali defenſam hic inſerui, quum & febrim hemitritæam exactius pertractet, & *Celeb.* de Haen eam ſæpius in Collegiis laudârit, legendam Auditoribus commendârit, digniſſimamque in hanc rem lectu eſſe, de febribus tritæophæis agens, denuo monuerit.

* * *

§. I.

Ἡμιτριταῖος, ex ἥμισυς *dimidius*, & τριταῖος *tertianus* ab ætatis posterioris Auctoribus ſemitertiana ver-

vertitur: dum V. V. latini eodem, quo græci, nomine rem eamdem deſignarunt; id quod ex antiquis Q. SERENI verſibus adparet: (a)

„ Mortiferum magis eſt, quod græcis *hemitritæum*
Vulgatur verbis, hoc noſtrâ dicere linguâ
Non potuêre ulli (puto) nec voluêre parentes. "

Rob. KEUCHENIUS in ſuis ad SERENUM *commentariis* (b) nomen *ſemitertianæ* ut ineptum expunctum omnino voluit.

§. II. AGATHINUS, Medicus græcus, GALENO teſte, vir non vulgaris, integrum librum de vocabuli ἡμιτριταίε ſignificatione conſcripſit, neque mirum; fatetur enim GALENUS, quod, ſi velit ea, quæ de hoc nomine ſunt ab Empiricis prodita, quæ poſtea ab ARCHIGENE &c. diſceptare, tria ſane volumina vix caperent. (c) Verum, ut inquit PLATO, non eſt habenda de nominibus cura, quibus tot, ac tantarum rerum inveſtigatio proponitur. (d) Omiſſis itaque, nulli uſui futuris quæſtiunculis τῶν λογοθηρῶν, primo perquiram, in quot potiſſimum genera diſtinguatur febris, cui hemitritææ nomen datum fuit ab Auctoribus.

§. III. Primum genus hemitritææ pleriſque eſt, *ſi tertianæ ſimplicis, fors & duplicis, paroxyſmi protrahan-*

(a) Q. SERENUS SAMMONICUS de Medicina præcepta c. 52.
(b) P. 274.
(c) Comment. II. in lib. I. HIPP. de morb. vulg. §. 25.
(d) GALEN. de differ. febr. l. 2. c. 6.

hantur adeo, ut vel parum admodum, vel plane non, intermittant.

Nondum plane liquet, quamnam febrium ſpeciem HIPPOCRATES *Semitertianæ* nomine conſideraverit: GALENUS, ſiquis alius, idoneus ejus interpres, conlatis inter ſe, quæ divus ſenex variis in locis de illa prodidit, neutiquam febrim paragraphi hujus ab HIPPOCRATE *hemitritæam* dictam eſſe contendit, ſubſequente inprimis textu firmus: „ Infeſtabant illos plerosque hæc incommoda, febres horrificæ, continuæ acutæ, omnino non intermittentes: modus erat ſemitertianus, uno die levius, altero gravius invadebant: ac ſummatim in acutiem augebantur. " (a)

AGATHINUS, de quo *ſ. II.* hemitritæon in eodem genere cum tertiana manifeste locavit, atque ſola acceſſionis vehementia ab ea differre fatetur. (b)

CELSUS pariter tertianam in duo genera diſtinguit, cujus alterum longe pernicioſius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem & quadraginta horis fere ſex & triginta per acceſſionem occupat: interdum etiam vel minus, vel plus, neque ex toto in remiſſione deſiſtit, ſed tantum levius eſt. Id genus plerique Medici *hemitritæon* adpellant. (c) Similia & alibi habet, ubi de curatione ſemitertianæ agit. (d) Atque hac de cauſa uſus fere inter Medicos obtinuit, ut hoc febrium genus *hemitritææ* CELSI nomine tractetur.

§. IV. Alterum genus fit, *dum quotidiana continua cum intermittente tertiana conplicatur.*

(a) HIPP. l. I. de morb. vulg. §. 22.
(b) GALEN. de differ. febr. l. 2. c. 8.
(c) L. 3. c. 3.
(d) L. 3. c. 9.

Galenus paragraphi ſuperioris febres ſollicite ſeparandas, atque τριταιοφύεις *tertianarias* eſſe nuncupandas voluit, nulli alteri febrium conplicatarum generi *hemitritææ* nomen concedens; ait enim: „ hanc ego febrim compendioſæ claræque doctrinæ gratia, uno volens adpellare vocabulo, inpoſui ei nomen *ſemitertianæ*. (a)

Raro tamen admodum, his ſaltem in terris, accidit, ut diſtinctum quis hujus febris, §. 4. typum obſervet; qua quidem de re non pauci, an unquam talis in natura rerum exſtiterit, dubitare fuerunt auſi. Inter alios certo *Franc.* Piens (b) eam dari, aut peculiarem febrium ſpeciem conſtituere διαῤῥήδην negavit; neque id temere forſan ab illo prolatum exiſtimabitur, dum antiquis jam temporibus usque eo invaluit hæc ſuſpicio, ut eidem removendæ quotidianam experientiam teſtem obpoſuerit Galenus: quod enim talis febris, qualem dixi, accidat, neque hic vel teſtimonium Hippocratis, neque alterius cujusquam oratio requiritur; quum quotidie nos ipſam videamus, potiſſimum Romæ; ſicut enim in aliis locis alia, ſic in illa civitate hoc mali genus abundat. Videtur tamen ex Textu §. 3. colligi poſſe, Hippocratem ſimilem quoque febrim hoc nomine intellexiſſe; at vero quam parum referat in hoc curioſius inquirere, paucis denuo Galenus habet: „ quodſi aliam quamdam febrim ab Hippocrate *ſemiteriianam* vocatam eſſe putas, falli me in vocabulo ratus, rem ipſam addiſcas. (c)

§. V. Tertium denique hemitritææ febris genus adeſſe dicitur, *quum febri acutæ continuæ tertiana jungitur.* Col-

(a) De morbor. tempor. c. 10.
(b) Tract. ſpec. de febr. c. 13.
(c) l. c.

Collegi, quantum per anguſtiam temporis licuit, plurimas de hemitritæa obſervationes; exceptis, quas GALENUS narrat de adoleſcente, (a) de muliercula (b) &c. pauciſſimos ſane caſus deprehendi, in quorum deſcriptione non manifeſta quædam ſigna inflammationis, aut præſentis, aut olim factæ reperire fuiſſet. Simile quid accidiſſe videtur MANGETTO in *Sepulchreto anatomico* BONNETI; postquam enim diu SENNERTI verbis diſſeruit, ſemitertianam concludit eſſe tertianam intermittentem ſimplicem, vel duplicem cum inflammatione alicujus viſceris. (c)

Pari ferme ratione *Frid.* HOFFMANNUS (d) duplicem cauſam conpoſitæ hujus febris adſtruens continuam ex inflammatoria quadam ſtaſi in meſenterio pendere contendit; quod quidem ſubinde verum eſſe ex diſſectis, post ſemitertianam defunctorum, cadaveribus demonſtrat *Adrianus* SPIGELIUS. (e) Interim tamen non ſemper inflammationem, multo minus inflammationem meſenterii, ſemper ſubeſſe, & hujus & aliorum obſervationibus conſtat. (f) Nam & tabidi, & quicunque ex aliis longis morbis ægrotant, ex hac maxime ægrotant. (g)

(a) L. 2. de differ. febr. c. 7.
(b) L. 2. de criſ. c. 4.
(c) Tom. 3. p. 167.
(d) Tom. 2. part. 1. ſect. 1. cap. 5.
(e) L. 1. de ſemitert. c. 14. 15. 16.
(f) *Theoph.* BONNET. ſepulchret. anat. l. 4. ſect. 1.
(g) HIPPOCRAT. l. 1. de morb. popul. ſect. 3.

§. VI. De hac itaque febrium claſſe, quum diverſa longe à prioribus indole terreat, quumque integram fere inflammationis hiſtoriam, pro partium varietate variam, cognitam ſubponat, &c. pluribus agere disputationis brevitas non patitur; hinc & nullam amplius de ea mentionem faciam.

§. VII. Docet hiſtoria medica, ſemitertianas febres pro diverſa epidemicæ conſtitutionis indole, pro diverſis morbis, qui in iis eveniunt acuti, non os ventriculi ſolummodo, nervoſas partes, ac ſummatim media adtingere, vomitus, dolores ventris, alvifluxus modo criticos, modo ſymptomaticos, producere; ſed & veternoſas cataphoras, vigilias cum delirio, diaphoreſes cum ſyncope inferre, linguam ſimul valde exſiccare, animi defectiones parere, vehementer, quæ in profundo ſunt, conmovere, jam malignas fieri & contagioſas, atque ſæpe ipſius pestis inſtar plurimos invadere ac trucidare. At non ſemper terrificis adeo phænomenis febres has incedere SENNERTUS monuit, (a) ubi AVICENNAM, qui eas in ſeptem usque menſes extendi obſervavit, contra SPIGELIUM defendit.

§. VIII. Præterea febris §. 4. fit ex conplicatione quotidianæ continuæ & tertianæ intermittentis: ſimplices autem febrium formas, ſi quispiam exquiſite dignoscere ſtuduerit, ſingulas ſeorſim, ac ſolas, jam non amplius difficulter earum mistiones inveniet. (b) Certò non niſi ſimpliciſſimis cognitis intricatiora enodant Geometræ.

Hinc,

(a) L. 2. de febr. c. 21.
(b) GALEN. L. 2. de cris. c. 9.

Hinc, ut diſtinctior quædam hujus rei notio habeatur, ſimplicia ſimul, & quod ajunt, eſſentialia, ſimplicium febrium phænomena breviter perpendenda videntur.

§. IX. In omni febri à cauſis internis orta horripilatio, pulſus velox, calor, vario febris tempore, vario gradu adſunt. (a)

§. X. Febrile frigus in tres potiſſimum gradus diſtinxerunt V.V. Græci: horum acerbiſſimus τὸ ῥίγος *rigor*, medius φρίκη *horror*, mitiſſimus vero περίψυξις ſeu *perfrigeratio*, *frigus*, vertitur: CELSUS tamen pro rigore, pariter & horrore, rebus, quæ & vi & verbis differunt, *horrorem* rem unam, unico vocabulo, ſubſtituit. (b)

§. XI. In *hemitritæa* GALENI magna acceſſionis pars horroribus abſumitur, altera dierum ſcilicet, in qua & tertiana, & quotidiana continua ſimul invadunt; atque ea de re, teſte GALENO, (c) HIPPOCRATI in principio epidemiarum febris horrida πυρετὸς φρικώδης nuncupatur.

§. XII. Incipit itaque, uti omnis alia febris, à cauſa interna orta §. IX. cum majori, vel minori frigore §. X.; cum rigore, per quem carnes ægri quaſi pungi videntur, ſi tertianæ paroxysmus ingruat: al-

(a) BOERHAAVE, Aphoriſm. § 563.
(b) *Guilielmi* PANTINI adnotationes in CELSUM, L. 3. c. 3.
(c) L. 2. de differ. febr. c. 8.

altero autem die denſatur cutis, frigus potius, quam horror, infeſtat. Antecedunt plerumque oſcitatio, pandiculatio, laſſitudo, debilitas. Omnia hac phænomena, inæquabilem & inpeditum eſſe ſpirituum motum per nervos, docent; quæ ſequuntur, idem confirmant.

Etenim cor minus contrahitur, minus evacuatur, (ut ex pulſu citato quidem, debili tamen & parvo novimus,) adeoque minori copia ſanguis pro ſecernendis ſpiritibus ad enkephalon defertur; quo autem minor ſanguinis arterioſi copia, reliquîs paribûs, ad organon ſecretorium dato tempore adplicatur, eo minor ſolet eſſe ſecretio. Theorematis hujus veritas ipſa hac debili cordis contractione conprobatur; quum vigor ejus a valido ſpirituum cerebelli influxu pendeat potiſſimum. Liquida ergo ad extrema tanta vi non propelluntur amplius, ut ſolitus in vaſa & ſe mutuo adtritus fiat, ſtagnare incipiunt. Tremuli muſculorum concuſſus, frigus atmoſphæræ, arctando venas, ſanguinem verſus cor dextrum urgent; momentum, per reſiſtentes pulmones movendorum contra cordis, minus valide contracti, vires augent, atque ſic reſpirationem difficilem, anxietatem &c. efficiunt. Tum etiam haud raro adſunt nauſea, vomitus, urina crude & tenuis, ſitis, &c.

§ XIII. Ex his jam ſponte ſequitur, primum hoc febris ſtadium, ob vitales functiones inſigniter læſas, eſſe periculoſiſſimum, atque post anhelitus, ſuſpiria & ignaviam ægros, præcipue ſenes, ſæpe exſtinguere. Quum uno abhinc anno ex epidemica conſtitutione ubique, & in noſocomio nostro plurimi intermittentibus, diverſiſſimis conriperentur, octogenarium ſenem ſecundo mox tertianæ paroxyſmo obprimi

mi vidi; dum conſuetum alias, & in ſimili caſu ſalutarem adeo corticis peruviani uſum primi paroxyſmi lenitas differebat. Aperto cadavere cor dextrum ſolito majus, fibroſo, tenaci admodum, mediocris magnitudinis polypo, atque congrumato atro ſanguine erat repletiſſimum: polypus æque ac craſſus ſanguis, quousque culter eos proſequi poterat, per pulmones extendebantur &c. pari fere ratione, ac HARVÆUS ex diſſectione illorum, qui in principio acceſſionis febrilis mortui ſunt, memoriæ tradidit. (a) Quæ omnia ſuperius dicta pulchre confirmant.

§. XIV. Tandem ſanguis circa cor dextrum & pulmones ſic conlectus majori ſenſim cum facilitate per univerſum corpus propellitur; minor hinc anxietas, pulſus & reſpiratio major, validior fluidarum partium in ſe mutuo, in vaſa, & horum in fluida actio, atque inde calor, rubor, ſuboritur; quæ ubi per gradus augentur, remanens ex priori ſtadio ſitis creſcit ſæpe immaniter, caput dolet, urina rubet &c. Hæc omnia etſi pro diverſa epidemica conſtitutione, ætate, temperamento, anni tempore, mirum quantum differre conſueverint, maxima tamen ex parte, quo acrior vis eſt frigoris in principio, hoc vehementior calor ſubſequitur: ratio ex dictis eruitur facile, ac rem ipſam ſic ſe habere apud GALENUM legitur: quum tertiana prævaluerit, horridior ſit febris, atque in adnotatione ſibi aliquid rigoris adſociat: confeſtim vero & fervidior eſt hujuscemodi febris, magisque feſtinat ad ſummum; & aliquid bilis per vomitum, aut per alvum, aut per ſudorem excernitur. (b)

(a) Exercit. anat. de motu cordis, cap. 16.
(b) L. 2. de differ. febr. c. 8.

§. XV. Intermittentium febrium decurſum in tria diverſa ſtadia diviſit SYDEHHAMUS eorumque primum tempus *exhorreſcentiæ*, alterum *fermentationis*, vel *ebullitionis*, vel denique, ut inanis λογομαχίας occaſionem præſcindat, tempus *commotionis*, (c) ultimum *deſpumationis* tempus vocavit. (d)

De duobus primis temporibus §. 1214. dixi: tertio ſuccedente materiæ febrilis jam ſubactæ, & quaſi devictæ expulſionem, ſive ſeparationem contingere voluit; dum interim ſymptomata primo omnia leviora fierent, atque tandem evaneſcerent plane. Enimvero quamvis ex præcedente paragrapho pateat, quod exantlatum validum paroxyſmum ſæpe ſudor ſubſequatur, & ſic aliqua morboſæ materiæ portio è corpore elimínetur, raro tamen in ulla febrium, de quibus hic ſermo eſt, æger ad perfectam ἀπυρεξίαν venit. Remittunt itaque hoc febris ſtadio ſymptomata plurima, remanente velociori cordis contractione; ſudor plerumque ſuboritur, ſed qui morbum ad integritatem non perducit; urina craſſa, & poſt vehementiores tertii diei paroxyſmos cum ſedimento, quod lateritium adpellant Medici, excernitur.

§. XVI. De cauſis harum febrium multiplices varietate ſententiæ apud Auctores inveniuntur: neque mirum id videri debet; rei enim difficultas fecit, ut proverbii loco is *Philoſophus* dicatur, qui, quid *febris* ſit, expoſuerit. Prætermiſſis igitur quum V. V. tum multorum R. R. opinionibus, paucis enarrabo, quid ex obvenientibus in his febribus phænomenis, vera fide

---

(c) Obſervat. med. ſect. I. c. 4.
(d) L. c. c. 5.

ſide obſervatis, in re tam dubia colligi poſſe videatur. Laſſitudo, tremor, debilior cordis contractio &c. indicio ſunt, in paroxysmorum initiis jugem ſpirituum cerebelli & cerebri per nervos fluxum mutari, ac certa quadam ratione inpediri §. 12. Idem cum liquido arterioſo fieri ex frigore, pallore &c. novimus.

Cauſa igitur proxima febrium §. 12, erit liquidi arterioſi inertia, & comes, brevi ſaltem ſubſequens, liquidi arterioſi viscoſitas, ſive lentor; hæc nomina autem ne turbent, ſciendum, quod non majorem modo particularum fluidarum mutuam adtractionem, ſed qualecunque demum liberi fluxûs inpedimentum deſignent, ſive virium moventium, ſive fluidorum, ſive denique ſolidorum labe hoc eveniat. Obſervâſſe dicitur BOERHAAVE, (e) quod, adtenuatis licet omnibus humoribus, pertinax quartana in tertianam mutata, bis cortice profligata redierit ſemper: replebat autem corpus ægri per aliquot ſeptimanas ſolventiſſimo guajaci decocto ita, ut intra viginti quatuor horas octo libræ vix ſubſicerent; dein ciebat ſudorem ſub craticula.

Cæterum fluidi nervei actionem hic potiſſimum interturbari, ſuadent ſubita acceſſio, corticis peruviani uſus, ἀναλογία, quam paroxysmus febrilis habet cum terrore &c. Ex terrore autem & febres nasci & natas prius pelli frequentiſſimis obſervationibus conſtat: ſimiles multas collegit *Ambros.* PARÆUS. (f)

§. XVII. Cauſa corpori inhærens, προηγουμένη dicta, in his febribus videtur eſſe quædam mutatio, ſeu certus quidam character, in qualibet febrium ſpecie di-

(e) Vide Commentaria in aphorismos, à diſcipulis collecta, & edita §. 756.

(f) Introduction à la chirurgie, chap. 22-23. &c.

diſtinctus, ſubtiliſſimo fluido, vaſis minimis, vel communi horum origini ἐγκεφάλῳ inpreſſus; qui latens & ſæpe diu jam ſopitus, perverſo rerum non naturalium uſu, à conlectis ſordibus &c., excitari denuo poteſt. An autem ſimilibus, ut occaſionalibus cauſis, indigeat ſemper, nondum plane liquet. Videtur tamen magis eſſe probabile, quod dictus character, ab epidemico quodam miaſmate &c. excitatus, propria ſua vi paroxysmos inſtaurare valeat.

§. XVIII. Cauſa προκαταρκτικὴ in his quoque febribus ſolis nocet prædiſpoſitis. Sic vidi, dum diverſæ ætatis homines recens advenientes haleces comediſſent, uno alterove bolo deglutito, hominem cæteroquin ſanum valido tertianæ paroxysmo prehendi illico, aliis inpune copiam longe majorem ferentibus. Quamquam ergo corrupti humores, indigestiles cibi, frigus &c. febrim excitare valeant, diſtinctam tamen ab his in corpore diſpoſitionem fieri, eſt neceſſe: exemplo res plana evadet, & evidens: pono duos ægros, unum à tertiana, alterum à quartana corticis uſu reſtitutos; adſumto v. g. purgante patiantur, quod ajunt, recidivam; prior ſua tertiana, alter febre quartana laborabit denuo, manifeſto argumento, diverſitatem harum febrium non à cauſa procatarctica, ſed à charactere §. 17. diverſo pendere. Videtur equidem ſimilis diſpoſitio diebus etiam intercalaribus adeſſe, quæ ab occaſionali cauſa conmoveri poteſt, ut inde paroxysmi duplicentur &c. ſed & hic quoque ſecundus paroxysmus genium primarii ſequitur, adeoque febrium ſpecies non mutantur. Cæterum, ut ex HIPPOCRATE, (g) SPI-

(g) L. I. Epidem. ſect. 2.

SPIGELIO (h) &c. conſtat, conſtitutio tempeſtatis humida in hemitritæa ſæpius vice occaſionalis cauſæ fungitur.

§. XIX. Quæ hucusque dixi, pleraque ad ſimplicium febrium cauſas pertinent; ſed quum eadem ferme ratio ſit conpoſitarum, quæ eſt ſimplicium §. 8., niſi quod illæ unitis viribus validius adfligant, hæc de cauſis ſubficiant.

§. XX. Nequaquam enim repugnat, ſimiles characteres §. 17. diverſos in eodem ſimul corpore latere diu, atque certo dein tempore, vel cauſa quadam occaſionali ſingillatim in actum deduci, nullatenus mutata indole priori: ſic a podagræ paroxysmis, pertinaci cordis palpitatione, ſpasmis, epilepſia &c. liberavit quartana; quæ mala propemodum omnia, febre ceſſante, rediiſſe, fida obſervata docent. (*) Vidi militem hypo-

---

(h) L. 2. de febr. ſemitert. cap. 1.

(*) Subin tamen morbi hi febris ope ea ratione curantur, ut & illa ceſſante non amplius redeant. Notus mihi vir eſt, ab incunabulis malô caducô adfectus; quod ut fugaret, quæ fors nota ſunt, adhibuit remedia; incaſſum adhibuit omnia: tandem, dum virilem jam ſubiret ætatem, conripitur acutiſſima febri, eaque ad limina ducitur inperii Ditis; emerſit tamen contra omnium exſpectationem, & quod nec ipſe, nec ullus ſperârat alius, ab eo tempore liber manſit a truculento morbo. Lubens quidem fateor, rarius analogam huic obcur-

hypochondriacum per integros ſex menſes difficillimo aſthmate vexari, quod, omni quarto die ingruente, intermittentis febris paroxysmo cedebat locum, finita febri recuperandum illico.

Morbi hi recenſiti ſimiles characteres pro cauſa diſponente fere habent, ut ex illorum phænomenis adparere, & dum Medici in hos, licet ſæpe incognitos, agunt, pulcherrimo effectu confirmari videtur.

§. XXI. Prognoſis, quamquam pro febris, ſymptomatum, functionum læſarum, excretorum, conſtitutionis epidemicæ, tempeſtatis anni, ætatis, ſexùs & temperiei varietate oppido differat: generatim apud HIPPOCRATEM legitur, „ febres quæcunque non intermittentes tertia die vehementiores fiunt, magis periculoſæ. " (i) Similia ex HIPPOCRATE, GALENO & CELSO aliis occaſionibus adduxi. Omni tamen tempore *hemitritæa* CELSI alterâ minus infeſta habita fuit.

§. XXII. De curatione hemitritæarum febrium parum admodum reliquerunt V. V. Auctores: in promtu cauſa eſt: quippe crediderunt, quod earum, utpote vel conpoſitarum, vel prolongatarum, medendi methodus non poſſet latere illum, qui ſimplicium, ex quibus iſtæ conponuntur, febrium curationem perſpectam habe-

currere inſtantiam, quum inveteratum malum caducum ægre curam recipere, dudum notum ſit; interim tamen argumentum inde denuò deſumi poterit, morbos febrî quadam curatos nonnunquam ita fuiſſe, ut recidiva omnis abeſſet. *De W.*

(i) Aphorism. 43. ſect. 4.

haberet. Verumtamen, quum poſt Galenum plurimi in ea opinione eſſent, quod tertiana a bile, quotidiana vero a pituita ſuam ducat originem, omnium quidem medicamentorum ſcopus erat, has corrigere, evacuare &c. dubium tamen remanſit ſemper, an medicamenta, quæ vel tantum bili, vel tantum pituitæ, pro ea, quæ pariter animis illorum inſidebat, opinione mederentur; an hæc, inquam, ſimul porrigenda; an, quod præplacebat, diverſis temporibus diverſa curatio inſtituenda foret, atque hoc modo uno die uni, altero alteri obcurratur.

Poſtquam vero recentioribus his temporibus alia longe de humoribus, alia de medicamentis docuerunt fida rerum experimenta, plurimæ de his diſceptationes conquieverunt ſponte. Miſſis itaque his, breviter perſtringam, quæ ad curationem harum febrium pertinere videntur.

§. XXIII. Febris eſt illud naturæ inſtrumentum, quo partes inpuræ a puris ſecernuntur; (k) Medicus vero naturæ eſt miniſter, atque ejus fere tantum æmulator, ut quæ iſta recte vi ſua, hæc ille arte moliri ſoleat; tandem cauſa proxima §. 16. harum febrium eſt lentor, & quædam viſcoſitas arterioſi & nervoſi liquidi: naturæ itaque hanc ſolvere, evacuare &c. conanti opitulantur præprimis Medici, dum in ſtadio §. 12., frequentius tamen §. 15., utuntur diluentibus, aperientibus, ſalinis, nitro, ſtibio diaphoretico non abluto, tartaro regenerato, ſale ammoniaco, prunellæ, polychreſto, nitro ſtibiato &c., quæ duo ultima præ aliis in hemitritæa poſt Baglivium commendat *Frid.* Hoff-

(k) Sydenham ſect. 1. cap. 4.

HOFFMANNUS. (l) In ſenibus & ſicubi adhuc vis febris juſto minor eſt, moderate aromaticis ex abſynthio, centaureo minori &c.; in pituitoſis utuntur ſalibus, ex quocunque conbuſto vegetante reſiduis; quæ, conſervationis cauſa fumo ſulphuris, ut hic fieri ſolet, mutata, in hoc forſan caſu tutiora ſunt: ſic e. g. ſale febrili dispenſatorii &c., vel iisdem tacheniano more paratis; a quibus tamen, ut & aromaticis, ſi vel major febris inpetus, vel levis inflammationis metus ſubeat, religioſe puto eſſe abstinendum.

Ubi putredo metuitur, præſtant roob ſambuci, berberum, ribeſiorum, cum nitro, ſale polychreſto, &c.

Dum hepatis obſtructi ſigna adſunt, decocta radicis graminis, cichorei &c. cum pauco ſale polychreſto & melle vim febris in ſolvendo juvabunt egregie.

§. XXIV. Si materia in primis viis turgeat, pro ſymptomatum diverſitate vel vomitorium, vel purgans exhibendum eſt eo tempore, quo operationem integram ante novum paroxysmum abſolvere, quoque turbæ, his remediis in corpore concitari ſolitæ, ex SYDENHAMI conſilio, leni opiato ſedari valeant.

§. XXV. Quod ſi tamen durante paroxysmo vomitus ſponte oriatur, is aqua tepida, mulſa &c. promoveri commode poterit. HIPPOCRATES, qui naturæ niſus acute adeo indagare noverat, hujus in ſemitertiana methodi utilitatem non ex hypotheſi, ſed vero effectuum exemplo conprobat; uxori THEOTINI in ſemitertiana anxietas & ſimul horror incipiente febre, & ſitis: progrediente tempore incipiente febri calor ingens:

(l) Tom. 2. part. I. ſect. I. cap. 5.

gens : ubi aquam mulſam bibiſſet, & vomuiſſet, & horror & anxietas ſanata ſunt ; mali punici ſuccum poſtea accepit. (m)

§. XXVI. Vomitorium parari poterit ex ipecacuanha, purgans v. g. ex caſſia, tamarindis, &c. (quæ tam pulchre in ſemitertianæ initiis profuiſſe, quotidianâ experientiâ didicit *Adrianus* SPIGELIUS), (n) ex rheo, agarico, ſenna &c.

§. XXVII. In ſtadio §. XIV. conveniunt diluentia, demulcentia, blande aperientia, e. g. decoctum hordei, avenæ, ſcorzoneræ, graminis, cichorei, taraxaci &c.; nitroſa, ſubacida; ſuccus citri, roob ſambuci, ribeſiorum &c.

§. XXVIII. In fine §. XV. ſi ſudor prodeat, eidem quaſi critico ptiſana, jusculis carnium cum ſucco citri &c. materies ſubminiſtratur.

§. XXIX. Quum diverſa ſæpe ſymptomata §. VII. in hemitritæis urgeant, his obcurrendum eſt propriis quidem remediis; habita tamen ſemper ad primarii morbi indolem ratione: ſi, e. g. deprehendatur is caloris gradus, qui in febri perfecte continua venæſectionem &c. indicaret; niſi ſanguinis rarefactio, plethora, ingens capitis dolor &c. majoris periculi conmoneant, cauto opus eſſe videtur, ne noceat.

§. XXX.

(m) L. 7. de Morb. popul. §. 47.
(n) L. 3. c. 7.

§. XXX. Cibo æger utatur, qui neque incitet febrim, & tamen longum ejus ſpatium ſuſtineat. (o) Humidum in febribus prodeſſe victum HIPPOCRATES (p) monuit; in acutis enim febribus, quas & in ſemitertiana ſæpe evenire idem teſtatur, plerumque dabat hordeaceam ptiſanam, ejus ſuccum, vel cremorem. (q) Alii ex avena, ex mica panis & aqua &c. ſimilia levis nutrimenti genera pro diverſa duratione, vehementia morbi, regione, anni tempore, ægri ætate, temperie & conſuetudine varia, jam majori, jam minori nutriendi vi pollentia, parca copia exhibent; eo tamen, (quod CELSUS (r) voluit) tempore, quo principia cibi a decedente potius febre, quam reliquiæ ab incipiente excipiantur. Reliquarum rerum non naturalium uſus ſit moderatus, in ſtatu §. XIV. quies, calor temperatus &c.

§. XXXI. Si vero febris vel ſponte ſua, vel medicamentis ſimilibus ceſſiſſet; alimentis eupeptis paullo liberius eſſet indulgendum; remediis interim roborantibus & potu ſimili firmandum corpus, atque dein aliquoties, ſi res exigeret, per alvum purgandum.

§. XXXII. Febris §. III. IV. quum plerumque ſit autumnalis, vehemens, ſi neque ſponte, neque dictîs hîs remediîs, rite licet uſurpatîs, conquieſcat, ſed contra provectior ægri ætas, profuſi ſudores, ſubita debilitas, aliave pernicioſa ſymptomata, non niſi cum febri

(o) CELS. l. 3. c. 9.
(p) Aphor. 16. ſect. 1.
(q) De vict. rat. in acut.
(r) CELS. l. 3. c. 4.

febri auferenda, periculum minentur; cortice peruviano inducias inpetrare, vel febrim prorſus pellere, tutum haud minus ac neceſſarium eſt.

§. XXXIII. Innoxium enim ex ſua indole hoc eſſe remedium, facile perſuadebar, postquam unicam ægram quinque circiter libras repetitîs doſibûs bono cum effectu adſumere vidiſſem. Nec requiritur, ut ſenſibilis quædam evacuatio felicem ejus uſum ſequatur ſemper; neque facta talis evacuatio recidivam ſemper, ut voluerunt, præcavet. Sic vidi ante paucas ſeptimanas juvenem ab adſumto eorticis pulvere valide purgatum, & ſimul a pertinaci ſatis febri liberatum; quæ post leviores in rebus non naturalibus errores bis denuo recruduit, ſed & bis, datô vomitoriô, continuò quievit.

§. XXXIV. Bona fide ecquidem fateor, me, quem GALENUS deſcripſit, §. IV. hemitritæon distincte nunquam potuiſſe obſervare. Eumdem tamen inter alias pertinaces febres cortici peruviano ceſſiſſe apud VRATISLAVIENSES (s) lego: ſimilis forſan caſus eſt, qui in *Conſtitutione labacenſi* (t) de quodam Nobili narratur &c.

Hemitritæam CELSI vero anno potiſſimum ſuperiori (1748) frequenter quidem, at raro, niſi catholicô hoc febrifugô, curatam vidi.

§. XXXV. *Fridericus* HOFFMANNUS (u) ex propriis, & præprimis ex BAGLIVII obſervatis, ſuadet, ut

(s) Conſtitutio epidemica 1699.
(t) Anno 1712.
(u) L. c.

ut in hemitritæis cortex usquequaque omittatur: ſed, ut §. V. notavi, curavit febres, quæ ſemper inflammationem meſenterii pro cauſa habuerunt: in febribus autem inflammatoriis prorſus hunc obeſſe (cui alias vel in maxime continuis ad intermittentium claſſem pertinentibus, corticem ſumendum proponere religio non fuit) (x) SYDENHAMUS monuit: (y) idem experti ſunt VRATISLAVIENSES &c. (z)

§. XXXVI. Quum autem majori, quam in intermittentibus febribus, copia corticis in hemitritæa opus; tempus vero remiſſionis, quo iis tuto datur, longe brevius ſit; hæc ſenſim minuenda, & repetitis dein doſibus tollenda penitus videtur.

§. XXXVII. Abacta ſic febri, æger abstineat cibô difficilioris digeſtionis, & nimiô, fructibûs horræîs, aurâ frigidiorî, purgatione per alvum &c.

§. XXXVIII. Cæterum cognita per fidas obſervationes natura prædominantis epidemici, cognita temperies naturalis, vel morboſa, ægri, magnitudo ſymptomatum &c., ſingularis morbi curationem dirigere debent; e. g. ſi obſtructionum in visceribus ſigna adſint, hæ ſolvendæ ſunt antea, quam cortex peruvianus ingeratur. Si provectior ætas acceſſionem pernicioſam fore præmoneat (ni intermedio inter paroxysmo tempore induciæ ſaltem inpetrentur), Medicus omnia agendo nihil tandem aget, æger vehementia mali obprimetur, & quod dici ſolet, *μετὰ πόλεμον συμαχία.*

Ca-

(x) Epiſtol. reſpons. p. 63.
(y) L. c. pag. 66.
(z) L. c.

Capiti de ICTERO inſerui præcipua circa *bilem* capta tentamina recentiora: nectenda itaque erunt, ut nonnihil perfectior ſucci hujus animalis hiſtoria habeatur, experimenta, quæ *Cl.* WEBER in libello: Phyſikaliſch-chemiſche Unterſuchung der thieriſchen Feuchtigkeiten, Tübingen 1780. publici juris reddidit. Verſa hic ea exhibeo.

De liquido hoc, *Cl.* WEBER ait, plurimi ſcripſerunt, & experimenta cum eo inſtituerunt, Auctores.

Utut vero copioſa adeo ſuscepra fuerint tentamina, non tamen ex illis demonſtrare ſubficienter hactenus licuit bilis principia conſtitutiva. Maximam quidem partem determinata ab Auctoribus fuerunt hæc principia; deſunt nihiloſecius nonnulla; quæ, ut eruantur, omnino merentur. Repetenda ſimul erant experimenta HELMONTII, BAGLIVII, BOERHAAVII, aliorumque magnorum Medicorum & Chemicorum, cum bile inſtituta. Addidi his experimenta plura, ut ſic major principiorum in bile contentorum detegeretur numerus.

His omnibus experimentis adhibui bilem bubulam, ut nunquam non recentem, ſi opus foret, hunc haberem liquorem. Bilis enim citiſſime in putredinem tendit, atque hæc eſt ratio, cur multæ illæ disquiſitiones cum bile humana ægerrime inſtitui queant. Præterea nullum inde obtineremus commodum, quum animantium biles quoad principia ſua non multum ab invicem differant.

Bilem in hepate ex ſanguine ſecerni, atque per ductum peculiarem in intestinum evacuari dodecadactylon ex Phyſiologorum ac Anatomicorum ſcriptis ſubficienter patere poterit.

Dotes extrinſecæ, ac ſine experimentorum chemicorum auxilio in bile detegendæ, ſunt: quod bilis ſuccus viscidus ſit, albuminis adinſtar; viscidior in animalibus ætatis provectioris, quam in junioribus. ſecundum *Inl.* Hallerum bilis octuplô gravius pondus ſustinere valet, quam quidem aqua.

Bilis humana & animalium ſeniorum amariſſima eſt, adeo ut drachma bilis integram chopinam aquæ, cui admista fuerit, nauſeoſo-amariſſimam reddere queat: hac ratione pars una bilis misceretur cum centum circiter partibus aquæ. Quò viscidior & colore ſaturatior bilis fuerit, eò & amarior eſt; quo autem minus colorata, quo minus viscida, eo ſimul aquoſior, hinc eo minus amara erit.

Color bilis plerumque ex flavo-viridis; aquâ diluta flava magis adparet. In morbis verò, tum animalium, tum hominum, color nunc deſcriptus in varios alios abit. Notatu inter alia obſervata dignum eſt, ab uſu rubiæ tinctorum bilem colore donari rubro; uti *Cl.* Büchner obſervavit.

Atque hæc, abs disquiſitione chemica, circa bilem ſenſibus patent: attamen ne unicum quidem ſucci hu-

hujus mirabilis principium ex his omnibus ſtatuminari poteſt: aliæ adhibendæ erunt encheireſes, quò intimior bilis craſis pateat, quò ejus elementa ab invicem ſejungantur; ſine quibus proprius illi ſcopus atque dotes determinari non queunt.

Hæc vero non niſi Chemiæ ope obtineri poterunt: ſine qua nec Phyſiologo, nec Medico Practico certas ſtatuere licebit theſes.

Tentamen I. Admiſta tincturæ ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci (Lackmus) bilis, ruborem non excitat; ſyrupum violarum reddit viridem.

Tent. 2. Ab admistis àcidis bilis coagulatur in ſubſtantiam pinguem, reſinoſam. Ab acidis vegetabilibus coagulum enascitur debiliſſimum, vix non uti in coagulato lacte. Ab acidis mineralibus multò fortius adducitur, maximè autem, dum acida adhibentur mineralia concentrata. Oleum vitrioli producit maſſam tenacem, pinguem, reſiniformem, ex bile, cum acido hoc mista ſecedentem; ac in igne quoque reſinæ in morem ſeſe gerentem. Connubium bilis cum acidis abs omni ſuccedit effervescentia; niſi fors bili aquoſiori infundatur oleum vitrioli concentratum; quo quidem in caſu effervescentiæ ſpecies conſpicitur, miscellaque incalescit: ea autem phænomena obſervari quoque poterunt, ſi oleum vitrioli infundatur aquæ communi.

Tent. 3. Bilis recens, cum calce viva mista, dimittit ſpiritum volatilem alkalinum, atque calx illa cum acidis denuo multum effervescit, ſi his injiciatur.

Tent. 4. A ſpiritu vini vulgari bilis recens aliquantum coagulatur. Si vero ſpiritus vini ſupra

cineres clavellatos rectificatus fuerit, in bilem nil omnino agit.

Tent. 5. Salia alkalia fixa, bili addita, illam non mutant: obſervatur ſolum tantillum ſpiritûs volatilis alkalini liberati, uti a miscella calcis vivæ cum bile, minus tamen fortis.

Tent. 6. Spiritus ſalis ammoniaci, & ſpiritus volatilis alkalinus vulgaris in bile pariter nil mutat, &, ut ſalia alkalia fixa, terram nullam exturbant.

Tent. 7. Bilis olea ſolvit, ut cum aqua misceri poſſint: maculas pingues è veſtibus eluit; reſinas & balſama reſolvit; ceram, adinſtar vitelli ovorum in corpus fluidum redigit.

Tent. 8. Solutio aquoſa aluminis, vitrioli viridis, ac cærulei, cum bile mistà, eam vix non ex æquo coagulat, ac dum acidis mineralibus puris adjungitur.

Tent. 9. Miscuit *Cl.* Auctor bilem recentem cum ſpiritu nitri; illico ſunt coagulata. Miſſa hæc miscella per chartam emporeticam, quò remaneret reſinoſum & pingue. Quæ filtrum tranſierat aqua, acida adhucdum ſatis erat, nec ex integro diaphana. Aquam hanc acidam in vaſe vitreo calori leniori ad evaporandum expoſuit.

Sub evaporatione ſeceſſerunt flocci, in maſſam reſinoſam ſeſe unientes: ſeparavit hanc ex liquido, id vero ulteriori evaporationi conmiſit. Siccum prorſum factum, quin enatæ cryſtalli nitroſæ.

Dum ſicciſſimum totum foret liquidum, deprehendebatur paucum ſal flavo-fuscum, nullis determinatæ formæ cryſtallis donatum, in lingua ſaporem genuinum nitri producens; carbonibus ardentibus in-

inſperſum detonans, quin, ſalis muriatici in morem, decrepitaret.

Tent. 10. Sali nunc expoſito, ex unione ſpiritus nitri cum bile nato, adfudit ſolutionem ſalis tartari in aqua factam: adſcendit illico ſpiritus volatilis alkalinus fortis: nares magis adhuc feriit ſpiritus hicce, per admiſtam ſali huic calcem vivam extricatus.

Tent. 11. Cineribûs clavellatîs cum bile conjunctîs, atque miscella hac deſtillationi expoſitâ, pauca doſis ſpiritus alkalini adſcendit; copioſior fortiorque obtinetur, ſi cinerum clavellatorumque in locum calx recipiatur viva. Reſidua bilis non deſtruitur: pingue reſinoſum illius parti aquæ adhuc manet unitum.

Tent. 12. Sal ammoniacum in aqua pura ſolutum, bilique recenti miſtum, nullam produxit mutationem; nec liberati ſpiritûs ammoniacalis quid obſervare datur.

Tent. 13. Saccharum Saturni, ſpiritûs nitri ope factum, bilem recentem fortius multo coagulat, quam quod mediante aceto paratur deſtillato. Aqua bilis, a reſinoſa parte ſecedens, lactea eſt.

Tent. 14. Solutio nitroſa Lunæ ac Mercurii, tum ſolutio Mercurii ſublimati corroſivi, bilem recentem valide adeo adſtringunt, quam quidem acida mineralia.

Tent. 15. Bilis recens coagulum lactis, coagulumque ſanguinis reſolvit, ut cum aqua denuo miſceri queant.

Tent. 16. Dum pars una aceti diluitur cum decem partibus aquæ, & miscella hæc adjungitur bili recenti, hæc tamen coagulatur; aqua innatans ſapore donatur ex dulcescenti-amaro, atque tincturam

ram ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci rubro colore tingit.

Tent. 17. Solutio aquoſa ſcoriarum reguli antimonii bili admista, nil mutat, nec enaſcitur coagulum.

Tent. 18. Igni inpoſita bilis ebullit, quin, ſanguinis aut albuminis in modum, abeat in coagulum.

Tent. 19. Aqua bili per acidum vitrioli coagulatæ innatans, oleum nullum, aut pingue aliud quid amplius reſolvit.

Tent. 20. Nec cum ſubſtantiis pinguibus ullum inire valet connubium aqua per acidum vegetabile ex bile expulſa.

Tent. 21. Si bilis recens per acetum ducatur in coagulum, aqua mediante chartâ emporeticâ ſeparetur a parte pingui, tumque olei vitrioli quid inſtilletur, terra alba ruit ad vaſis fundum.

Tent. 22. Admistâ paucæ quantitati bilis recentis aquâ calcis, calx in crudam vertitur, atque ad fundum deſcendit.

Tent. 23. Addita bili recenti calce vivâ, miscella hac per chartam bibulam miſſa, ac liquido, quod transierat, limpido ſolutione aquoſâ cinerum clavellatorum inſtillatâ, nil præcipitatum, non turbatus liquor.

Tent. 24. Per deſtillationem bilis recens ſequenti ratione in partes disjungitur.

Omnium primo prodit latex aquoſus, limpidus, ab aqua communi non diverſus, pauco ſolum odore dotatus. Ex libra una bilis bubulæ deſtillationis ope obtentæ unciæ duodecim cum dimidia laticis, ſi deſtillatio ad ſiccitatem usque producatur.

Li-

Liquidis expulſis, caloreque adaucto evolvitur ſpiritus volatilis alkalinus, uti ex ſanguine, nuptus oleo fœtido, empyreumatico, atro, innatanti. Remanet maſſa atra, ſplendens, uti a deſtillatione ſanguinis, aliarumve ſubſtantiarum animalium. Maſſa hæc pinguis adhucdum multum retinet, ac igni expoſita, vividam alit flammam; hac emortua, reliquum gliscit, donec demum in cineres fatiſcat.

Terra his ex cineribus obtenta cum acidis effervefcit, atque cum oleo vitrioli gypſum conſtituit.

Aqua, in qua maſſa reſidua cocta fuerat, ut ſalia inhærentia extraherentur, diaphana erat, ſapore ſubſalſo prædita.

Sequentibus liquorem huncce tentaminibus *Cl.* Weber adhibuit:

1) Acidis mistus, parum effervescit;

2) Syrupum violarum reddit viridem;

3) Solutionem aquoſam ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci non mutat;

4) Mercurium acidô muriaticô ſolutum, ſeu Mercurium ſic dictnm ſublimatum corroſivum ſubfusco colore dejicit;

5) Spiritu nitri ſaturatus, ac ad cryſtalliſationem deductus, cryſtallos largitur puras, nitroſas;

6) Terras metallaque acidîs ſoluta præcipitat;

7) Spiritum volatilem alkalinum ex ſale ammoniaco expellit.

Leni evaporationi præterea expoſuit Auctor liquidum ab elixatione cinerum capitis mortui relictum, donec nasceretur in ſummitate cuticula, tum cryſtalliſationi reliquit, viſurus, an & ſal fixum medium in bile contineretur. Obtinuit etiam cryſtallos, licet pauciſſimas, quarum figura non exacte determinari poterat. Habuit ſal hoc pro ſale muriati-

tico, atque ejus quid carbonibus inſperſit ardentibus; non autem decrepitabat; Lunam tamen ac Mercurium ex acidis præcipitabat, quorum illa veram Lunam corneam, hic Saturnum corneum exhibuit.

Tum hujus ſalis, tum & illius, quô ad paullo ante expoſita ſeptem tentamina uſus fuit, nonniſi exigua quantitas aderat.

Tent. 25. Extractum bilis humidum adtrahit aëreum; aquâ multâ ſolutum, in liquidum denuo revertitur, bili analogum; non tamen adeo viſcidum, uti genuina fuerat bilis. Solvitur etiam in ſpiritu vini extractum; ſive dephlegmatus ille ſit, ſive non ſit. Ope caloris liquatur. Solvitur in liquidis alkalinis; igni expoſitum erumpit in flammas.

Tent. 26. Miscuit AUCTOR bilem recentem bubulam cum anatica doſi aquæ fontanæ, miſcellam in cucurbita vitrea expoſuit calori leniori. Binis diebus elapſis miſtum opacum, fœtorem magnum ſpargens.

Octiduô elapſô ex integro bilis nunc deſcripta putrida: ex integro luci inpervia; ad fundum vaſis ſedimentum, terrâ partim, partimque pinguibus, oleoſis principiis conpoſitum. Sapor acrior, quam in bile recente; totum non adeo viſcidum quam ante putrefactionem fuerat.

Bilis putrida $\frac{1}{50}$ circiter deperdidit ponderis, quod recens habuerat, etſi vas probe obturatum fuerit.

Bilis etiam, in retorta, cum adpoſito excipulo, caloris leniſſimi interventu putrefactioni ſubjecta, tantumdem perdidit ponderis; bilis nempe libra una, finita putrefactione drachmas duas cum granis viginti deperdidit (verbum hoc, per errorem typi? denuo deſideratur) cujus quantitatis non niſi

drach-

drachma ſemis excipulum ſubiit; quum vapores, calore ex bile fugati, ad latera fornicemque retortæ in liquidum coiverint, bilem in retorta contentam denuo repetentes. — Putrida bilis cum acidis nonnihil luctatur; multo tamen minus, quam urina putrida.

Coagulari etiam per acida adhucdum valet; ſed & hoc coagulum debilius eſt eô quod in recenti producitur.

Bilis putrida, à qua ſpiritus volatilis per deſtillationem expulſus fuerat, alium tamen, eumque fortem ſpiritum ſubpeditat, ſi cum calce viva miſceatur.

Spiritus volatilis alkalinus è bile ex integro putrida per putrefactionem eductus, cum acidis parum, aut omnino non, effervescit; etſi nares multum feriat; acido muriatico junctus exiguam etiam valde copiam ſalis ammoniaci producit, ſi ad copiam adhibitam reſpicias.

In deſtillatione bilis putrida ſeſe recentis adinſtar gerit; eâ ſolum intecedente differentia, quod ſub operationis initium prodeat ſpiritus alkalinus volatilis, forti odore inſignis, quem excipit latex aquoſus, ſingulari odore, moſchum aliquantùm referente, præditus. Aquâ expulſâ igneque aucto, expellitur ſpiritus rubellus, ſubfuscus, volatilis, cum acidis luctans, omnique dote ſpiritus alkalini gaudens.

Remanet demum carbo uti à deſtillatione bilis recentis, etſi *Cl.* Struve obpoſitum adſeruerit. Carbo hic phænomena exhibet, quæ à deſtillatione bilis recentis reſiduus.

Con-

Conſectaria

ex tentaminibus circa bilem inſtitutis.

Quod, per tentamen primum, tinctura ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci, bili admista, non rubuerit, demonſtratur, nullum in ea contineri acidum. Color tamen viridis, quem ſyrupus violarum ab admista bile indeptus fuit, haudquaquam indicat, alkali illam recludere liberum: color namque cæruleus ſyrupi junctus colori ex flavo viridi bilis, tertium conſtituit viridem, quin ſale ullo ad hæc opus ſit alkalino. Falſum hinc eſt adſertum quorumdam Auctorum, bilem eſſe ſuccum partibûs pinguibus, oleoſis, & aquâ, ope ſalis alkalini, vinculum ſubpeditantis, conpoſitum; verbo! eam eſſe ſaponem chemicum.

Coagulatio per acida facta corporum, quæ, ſine interventu ſalium alkalinorum, pinguibus aquoſisque partibus, intime unitis, conponuntur, v. g. bilis, lactis, e. ſ. p. ſat ſingularis eſt, cauſaque hujus phænomeni dilucidata hactenus nondum fuit. Si ſubſtantiæ hæ, mediante ſale alkalino vincirentur, ratio coagulationis facile adſignari poteſt; dicendum unice foret, in hac miscella ſal alkalinum coire cum acido, quod majorem cum hoc colat adfinitatem, hujusque in gratiam pingues partes deſerat. Verumenimvero adſtrui hæc de bile nequeunt; in bile vinculum, non, uti in ſapone chemico, ſal ſubpeditat alkalinum. Reperitur quidem tantilla doſis ſalis alkalini fixi, & aliquanto major alkalini volatilis, in bile; attamen facile patebit, hanc ſalium alkalinorum copiam non ſubficere ſolvendis partibus pinguibus, queis bilis gaudet, copioſis, quodſi etiam ſalia alkalina deſtillationis ope ſollicite ex bile colligantur, cauſticaque reddantur, apta tamen na-

nata non ſunt, vel decimæ ſolum parti ſolvendæ pinguium partium bilis illius, ex qua fuerunt extracta.

Præſens tamen requiritur vinciens quoddam in liquidis hiſce peculiaribus ſaponaceis; partes enim pingues, uti conſtat, cum aquoſis miſceri nequeunt, niſi corpus adquirant, amicitiam inter utrasque promovens. Nulla autem corpora hujus ſpeciei novimus, quam quidem ſalia alkalia, inprimis dum cauſtica fuerunt reddita, præterea liquores illos ipſos, qui ex arcto connubio partium pinguium, oleoſarum (& aquoſarum, quod denuo in libello fruſtrà quæritur) exſurgunt, v. g. bilis ipſa, vitellus ovorum, ſapo chemicus.

Quodnam igitur adſumendum foret corpus, quô nexus hic peculiaris partium oleoſarum cum aquoſis in bile perfici queat? In Diſſertatione mea *de fermentatione* monſtravi, ac evici, aërem fixum in vini alioque musto partes oleoſas & terreas cum aquoſis arcte jungere. Demonſtravi, recedente aëre hoc ex corporibus, in quibus recluditur, ſeceſſum, ac deconpoſitionem partium fieri, pro eo, ac receſſus fit aëris fixi. Videmus ſic v. g., quamprimum extricatur aër fixus ex musto vini, quod ſub calore leni mox ſuccedit, illud turbidum illico fieri; recedunt nempe confeſtim à tota maſſa oleoſæ ac terreæ partes, quæ per aërem fixum ſolutæ antea in liquido ſuſtinebantur.

In eadem diatribe præterea vero eſſe ſimile demonſtravi, oleum æthereum vini cum aqua per idem hocce vinculum in ſpiritu vini necti.

Mediante vinculo hoc peculiari in omnibus corporibus regni vegetabilis æque ac animalis, oleoſæ, terreæ aquoſæque partes intime mutuo junguntur. Quamprimum corpus hoc in motum deducitur, quod caloris ope fit, illico vincula, quibus ligabatur, excutit, illico etiam ſeceſſus oritur partium. Vero nil magis ac-

ce-

cedere videtur expoſitione hac, cujus decurſus ipſe nobis ante oculos verſatur.

Pars aëris fixi pertinacior deprehenditur; non ex facili adeo in motum deducitur; cum oleoſis terreisque partibus arctius jungitur; minori fermentatione non deconponitur; ignis, ac ſubinde validiſſimus, requiritur hunc in finem; inſtantiam præbent carbones animales, nonnullique vegetabiles. Omnia hæc & in bile fieri cernimus, prout ex ſequentibus ſenſim adparebit, atque ex præmiſſis tentaminibus jam adparuit.

Quodſi hæc pro certo adſumantur, hypotheſis adhuc adſumenda erit, ut explicetur coagulatio bilis recentis per acida: abſolvitur illa ſequentibus: aut ab acidis aërem fixum bilis adtrahi, aut deconponi, aut expelli; atque hinc acida id ipſum præſtare puncto temporis, quod fermentatione, calore, ac igne fieri illico non valet.

Per tertium tentamen calx viva ſpiritum volatilem ex bile recenti liberat, atque inde ſimul in crudam vertitur, ut cum acidis effervescat. Cauſa hujus ſequens eſt: calx viva igne aëre ſuo fixo privata fuit; jam veio partem illius, quæ in bile ſal volatile alkalinum ligaverat, adſciscit, ac exin ſal hoc liberat, ſimul calx viva phlogiſton, ab igne ſibi ereptum, ex bile recuperat, hac ratione recrudescit, atque effervescentiæ cum acidis excitandæ apta redditur.

Quod, per tentamen tertium, bilis recens per ſpiritum vini non rectificatum parum coaguletur, ratio eſt, quum huic nunquam non acidi vegetabilis quid inhæreat, oriens ex materie, unde per deſtillationem ſpiritus fuit eductus.

Ratio, cur, per tentamen quintum, ſalia alkalia partem exiguam ſalis alkalini volatilis è recenti bile li-

liberarent, inde venire videtur, quod ſalia alkalia ſat aëris fixi habeant; & pars nonniſi illa exigua eorum, quæ per calcinationem aëre hoc privata fuit, apta eſt, ut ſalis volatilis quid ex bile recenti expellat.

Ex nono tentamine manifeſte patet, nullum in bile adeſſe ſal alkali fixum; alias enim certò certius cum acido nitri coiviſſet, atque, præmiſſa debita evaporatione cryſtallos nitroſas dediſſet; quod minime factum fuit. Quid autem ex miscella hac acidi nitroſi cum bile recenti factum ſit, docet

Tentamen decimum, productum ſcilicet fuiſſe nitrum flammans; ſapore quidem nitrum referens, atque inflammabile; ſale vero alkalino fixo, atque calce viva deconponendum; quum nitrum flammans ex unione acidi nitroſi & ſale alkalino volatili generetur.

Tentamine undecimo indicatur ſalis alkalini volatilis in bile præſentia; quod vero a ſale alkalino fixo ſpiritus alkalinus nec tantâ copiâ, nec fortis adeo expellatur, quam quidem à calce viva, eadem eſt ratio, quæ ad tentamen quintum fuit adſignata.

Duodecimum tentamen demonſtrat, in bile nullum adeſſe ſal alkalinum fixum liberum; alias etenim certiſſime prodiiſſet ſpiritus alkalinus, è ſale ammoniaco expulſus; uti v. c. fit, dum ſal ammoniacum ſaponi artefacto admiſcetur.

Quod, per tentamen decimum tertium, ſaccharum Saturni mediante bile præcipitetur, non adeo præſentiæ ſalis muriatici tribuendum; ſed bilis potius per acidum ſacchari Saturni, uti ab omnibus ſalibus metallicis, coagulatur. Idem &, in tentamine decimo quarto, de præcipitatione argenti per bilem eſt tenendum.

Etſi per tentamen decimum quintum, acidum vegetabile dilutum, ope admistæ bilis, acore quidem, quantum ex ſapore conſtitit, privatum fuerit; acidum tamen illud ipſum haud deſtructum fuit; aptum adhuc eſt, ut, ceu acidum, tincturam ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci rubefaciat.

Tentamen decimum ſeptimum denuo evincit, in bile nil acidi deprehendi.

Per tentamen vigeſimum primum bilis terram calcaream recludit, cum acido vitrioli in gypſum concrescentem.

Quod, per tentamen vigeſimum ſecundum, calx viva in aqua calcis ope bilis recrudescat, atque ex aqua deorſum ruat, ratio eſt, quum, uti antea dictum, calx viva phlogiſton ex bile recipiat, quo per calcinationem fuerat privata.

Per tentamen vigeſimum quartum reſcire voluit Auctor, an non liberum acidum vegetabile deprehendi poſſet in bile: quam ob cauſam calcem addidit, cujus pars quædam abs dubio ſoluta fuiſſet, ſi acidum tale in bile adforet; quæ ſoluta terra calcarea mediantibus cineribus clavellatis dejecta in conſpectum dein veniſſet; id autem haudquaquam contigit.

Deſtillatio bilis, per tentamen vigeſimum quartum, nos docet:

1) in bile adeſſe aquam & oleum æthereum, quod odor aquæ bilioſæ indicat;

2) conponi bilem è ſpiritu volatili alkalino, corporibusque pinguibus, aëre fixô cum terreis & aquoſis partibus connexis. Aër fixus, æſtu ignis redditus elaſticus, recedit, unde & oleum, & ſal volatile, à terra ſejunctum, excipulum petunt.

3)

3) Docemur præterea, partem aëris fixi pertinaciter carboni bilis, uti carbonibus aliis inhærere, partemque pinguis cum terra jungere. Aër hicce fixus exigit ignem liberum, continuatum, ut prorſum deconponatur, fixasque unice partes, terram ſcilicet, cum ſalibus fixis, relinquat.

4) Patet inde, terram bilis eſſe calcaream;

5) Parum nonniſi ſalis alkalini fixi in bile adeſſe;

6) Omnibus nunc dictis principiis bilis nonnihil ſalis muriatici eſſe admistum.

Per tentamen vigeſimum quintum calore, quo nonniſi aqua humidaque evaporantur, non deconponitur, aut expellitur, aër fixus; nam, ſi humida illa denuo admiſceantur, corpus redit, bili analogum.

Circa bilem putridam, hujusque deconpoſitionem per deſtillationem, tentamen vigeſimum ſextum docet:

1) bilem in putredinem valde proclivem eſſe, & calore leni in hanc degenerare;

2) expulſâ per putrefactionem parte aëris fixi, reliquam bilem ſapore acriorem fieri, ut acredine linguam adoriatur;

3) quum bilis præmiſſa putrefactione levior reddatur, quam antea fuerat, atque decrementum hoc non ab humore evaporante dependeat; manifeſtum eſſe, bilem putridam parte aëris ſui fixi fuiſſe privatam.

4) Quum bilis putrida cum acidis vivide non effervescat, inde patet, ſpiritum alkalinum cauſticum fuiſſe factum.

5) Idem evincit ſpiritus volatilis inde per deſtillationem expulſus, qui, ſi ex bile prorſum putrida fugetur, cum acidis non ebullit; quod peculiaris dos alkalium cauſticorum eſt.

6) Bilis putrida, mediante deſtillatione ſpiritu, per putrefactionem laxato, privata, tumque calci vivæ ad-

admista, atque denuo deſtillationi ſubjecta, ſpiritum volatilem, uti ex tentamine vigeſimo ſexto patet, tamen adhuc largitur: ſic & bilis putrida deſtillatione ad ſiccitatem usque torta, dein æſtui majori conmiſſa, præter partes oleoſas, ſal quoque volatile dimittit: quô evincitur, putrefactione præmiſſa bilis non omne vinculîs liberatum fuiſſe ſal volatile, hinc non omnem ejectum aërem fixum.

*
* *

Ex præmiſſis tentaminibus, indeque deductis ſequellis discimus, bilem conponi principiis ſequentibus:

1) aquâ;
2) oleô æthereo, ac empyreumaticô;
3) aëre fixô;
4) ſale volatilî urinoſô;
5) exiguâ doſî ſalis alkalini fixi;
6) terrâ calcareâ;
7) paucô ſale muriaticô.

Utilitas bilis.

Circa utilitatem, quam bilis in œconomia animali præſtet, Auctores non conſenſerunt. Nonnulli pro liquore eam habuerunt inutili, quin noxio, a quo morbi graviſſimi poſſent oriri. Alii denuo nimium illam deprædicârunt, atque dotes eidem adtribuerunt, queîs non inſtructa eſt, lubrico fundamento nixas.

Ex utraque parte proceſſerunt nimium. Qui bilem pro corpore adſumſerunt inutili ac noxio, ſequentibûs refelluntur:

1) Si natura liquorem hunc ceu inutile, aut omnino noxium, fluidum ſecreviſſet, exitui ejusdem intestinum

tinum potius rectum, aliudve craſſorum deſtinâſſet, quam inteſtinum illud, in quo chylus conficitur, qui utique deſtrueretur, ſi noxius ac inutilis latex bilis foret. Una cum chylo ſanguinem ſubiret, (uti re ipſa pars quædam eidem admiſcetur), ſuccos omnes corporis inficeret, hominemque necaret.

2) In ictero, dum bilis per ductum huic fini proprium in dodecadactylon non evacuari, & cum chymo miſceri poteſt, videmus,

a) adpetitum eſſe proſtratum;

b) è dyspepſia, ſimul tum præſente, nasci flatulentias;

c) magnà virium proſtratione laborare ægros;

d) obſtructiones adeſſe alvi;

e) nasci demum exin infarctus vaſorum, tabem, hydropem, e. ſ. p.;

f) obſervatos fuiſſe hydropicos, emittentes excrementa alba, cum ſuperincumbente his oleo; quum, uti videtur, oleum hoc vinculum nullum inveniebat, quo jungeretur humidis;

g) vulnera cystidis felleæ fuiſſe lethalia.

Qui autem bilem ceu liquidum conſiderant, corpori ſummopere neceſſarium, advertant, laticem hunc omnino eſſe noxium, ſi ut *bilis* ſanguini maneat inmistus; non, ut balſamicum corpus, prout Helmontius volebat, ſanguinem reliquosque humores a putredine tueri, ſed potius eosdem ſecum in putredinem ducere poſſe, quum ipſa ſubſtantia ſit, corruptioni plurimum obnoxia. Cogitent hi, bilem ex ſanguine non ſecretam in eo degenerare in humorem noxium, atque acrimoniâ ſuâ corpori incommoda varia, morbos mortemque ipſam adferre poſſe.

Reor hinc, ſi bilis, hepatis fabricâ ſecreta, ſemper mediante chylo in ſanguinem reducatur, idem

 eſſe,

eſſe, ac ſi nunquam e ſanguine fuiſſet ſecreta: generabit inde certe tamen ſitim, adpetitum proſtratum, amaritiem oris, ſymptomataque febrilia; quæ phænomena omnia bili retentæ ſoli adtribui queunt, ſi admiſtam eam ſolummodo ſanguini conſideremus, uti in ictero contingit.

Quodſi jam quis diceret, bilem cum chymo in ſanguinem non transire, ſed tamdiu unice cum ſucco gaſtrico, aut concoctis alimentis, manere mistam, donec unio partium illarum oleoſarum, mucilaginoſarum, & aquoſarum perfecta & chylus genuinus productus fuerit; quodſi præterea adſumere vellemus, ſolum dein chylum per vaſa capillaria abſorberi, & ſanguini adduci, bilem autem, ceu ſubſtantiam ſpiſſiorem debere remanere; dicere, quin & adfirmare, jure poſſemus, recedente ex miscella quadam vinculo, ipſum quoque corporum connubium denuo ſolvi.

Veriſſimum interim eſt, misceri bilem cum rebus oleoſis, reſinoſis, mucilaginoſis & aquoſis; hasce omnes verti poſſe ab illa in liquidum homogeneum, in lac, inprimis dum motus periſtalticus intestinorum ſimul quoque concurrit. Hæc etiam communis Phyſiologorum ſententia eſt circa utilitatem bilis in œconomia animali.

Attamen! quot, cum aliis cibis, acida, quantum aceti, quantum vini &c. homo corpori ingerit; quibus, uti tentamina docuerunt, bilis coagulatur; tum autem apta non amplius eſt, corporibus pinguibus cum aquoſis uniendis, atque in liquidum homogeneum reducendis.

Hoc itaque in caſu nullam plane bilis exſereret utilitatem, ſique foret neceſſaria, acida ſumme noxia corpori humano evaderent. Si chylus conſtare debet lacte, ac ſi lac hocce bilis interventu ex pinguibus & aquo-

aquoſis partibus præparandum eſt; cibi acidi, ſive, qui fermentationem acidam mox ſubeunt, conſumtionem corporis utique producere debebunt, ſi aut frequenter nimis aut nimiâ ſimul ingerantur copiâ.

In eo autem caſu, ubi bilis coagulari nequit, dum nempe nullum illi admiſcetur acidum, ubi, ceu liquor homogeneus chylo manet miſta, veroſimiliter, uti reor, una cum alimentis ſanguinem ſubibit; quod vero, ob antedictam rationem fieri non debet, nec revera fit: manifeſte enim cernimus, bilem, aut ſaltem partem illius reſinoſam, pinguem, cum excrementis corpore eliminari, illa tingere, in maſſam quaſi firmam coadunare, iisdem pinguia ſubpeditare, ut aquâ non ex facili adeo ſolvantur, cauſam demum partim eſſe fœtoris magni, quem excrementa ſpargunt.

Vix etiam aliter fieri poterit, quam ut bilis coaguletur, quum omnes, quos ingerimus, cibi in aceſcentiam tendant, ac reipſa in acorem abeant.

Scio quidem probe, fermentationem acidam in multis corporibus lente nonniſi, in omnibus autem non cito adeo, uti eam in corpore animali fieri adſumo, procedere; dum vero reſpicimus ad breve illud temporis intervallum viginti utpote quatuor horarum, intra quod cibi omnes generis, ſive cocti fuerint, ſive crudi, ad ſummum usque putrefactionis gradum deducuntur; non abſurdum adeo ac inpoſſibile videbitur, ſi chymum jam acidum eſſe adſumam, etſi acidi nulli adſumti fuerint cibi.

Pro certo adſumtô, cibos in inteſtino duodeno jam gradum quemdam fermentationis acidæ ſubire, demonſtratô etiam per experimenta, bilem ab acidis omnibus coagulari, jam non video, quo pacto, bilis ope, ex chymo primum generari poſſit lac, niſi id in ventriculo jam factum fuerit; aut, niſi chymus idoneus

 ſal-

ſaltem huic metamorphoſi evaſerit, ac per motum inteſtinorum periſtalticum perfectior magis fuerit redditus.

Partes aquoſæ bilis, per acida à reſinoſis ſecernendæ, unionem cum oleis inire amplius nequeunt; hinc neque pinguia ciborum cum aquoſis nectere valent.

Difficilis ecquidem à ſententia jam adſumta fit receſſus, præcipue ſi phænomena bilis manifeſta ſenſibus reſpiciamus, quæ ceu ſapo artificialis exſerit. Difficilis autem pariter eſt ejusdem inpugnatio, uti difficilis defenſio.

Hactenus Auctoribus accedere velle viſus ſum, qui bilem pro corpore noxio, aut ſaltem inutili habuerunt; attamen nimium foret hoc adſertum, ipſique repugnans experientiæ.

Sententia mea de ſcopo ac utilitate bilis ſequens eſt.

Deſtruere quidem bilis ácida nequit adinſtar ſalium alkalium, ſed ea potius mediantibus partibus ſuis pinguibus dulcificare poteſt, ac mitigare; uti v. c. alkohol dulcificat, ac innoxia reddit acida corroſiva.

Discimus id ex tentamine decimo ſexto, vi cujus acetum acredinem ſuam, ſapore teste, per bilem deperdit, jamque una cum aqua hujus ex dulci-amarum videtur; retinere tamen acetum partim adhuc dotes acidi, ex eo adparet, quod tincturam ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci colore tingat rubro.

Liquor talis, qui indolem quidem acidi retinet, etſi tamen dotes illius noxiæ acidi per aliud corpus mitigentur, aptiſſimus eſt, ut humores nostros reddat vegetos.

Hac miscella, & indole bilis revera ceu corpus balſamicum in humores humanos agere valet amarum bilis, cum acido vegetabili mistum, egregiam in corpus animale actionem exſerere debebit. Pars amara illius ſtimulat, ſimulque roborat, vaſa; hinc infarctus

eo-

eorumdem atque obſtructiones ſolvit, dum interim altera hujus miſcellæ pars, acidum nempe vegetabile, humorum ad putrefactionem aptitudinem inpedit, atque enaſcentem in illis ſpiritum alkalinum illico deſtruit.

Hæc enim dos manifeſte inde patet, quod, miſto cum bile aceto, & aquæ inde ſejunctæ, acidum ſaporem non amplius obferenti, ſpiritû volatili inſtillato, nil amplius ſpiritûs hujuſce percipiatur, ſed abſorptus hic ex integro ſit per acidum aceti: quo denuo demonſtratur, acidum vegetabile per admiſtam non deſtrui bilem, atque ſemper adhuc ceu acidum in corpora alkalina agere illud poſſe. Bonâ id fieri videtur fortunâ pro œconomia animali; alias etenim humores noſtri cito in putredinem ruerent, citoque non minus vitæ inponerent finem.

Aſt, obponet quis, chylus lacteus eſt, hacque ſub forma ſæpius conſpici potuit. — Negari id quidem nequit; verumtamen dotem hanc, ex antea adlatis tentaminibus ac expoſitionibus, a bile indipiſci nequit: ratio ejus quærenda potius in ſaliva, in ſucco glandularum innumerarum œſophagi, & ventriculi, & in liquido, quod pancreas chylo ſubpeditat, & quod, ſi analogiam fabricæ glandulæ pancreatis cum glandulis ſalivalibus reſpicias, veroſimiliter nonnniſi liquor ſalivæ accedens, eſſe poterit.

Succi hi omnes, accedente ſimul motu continuo inteſtinorum periſtaltico & antiperiſtaltico, admiſto quoque forſitan aëre fixo, apti ſunt, ut partes ciborum pingues cum aquoſis intime nectant, ac in liquidum reducant lacteum, homogeneum, dotibus chylo propriis inſtructum.

Etſi pars bilis reſinoſa corpus in chylo foret inutile, quin & noxium, quum tamen acidorum auxiliô ex

ex ea ſecernatur ac excrementis remaneat miſta, ſubſtantia evadit utilis, inteſtina ſtimulans ad promovendum motum vermicularem, quô illa redduntur lubrica, ut facilius promoveri, & irritantur, ut plane expelli queant excrementa: atque hoc ſane ſecundum finem, quem ſibi Omnipotens circa bilem in œconomia animali propoſuerat, eſt quod in proverbio dicitur:

„ Unâ fideliâ duos dealbare parietes. “

Liquidum tamen hoc utile noxium corpori animali plurimum evadere poteſt, ac morbos gignere lethales, dum in putrefactionem abit: vidimus enim antea, bilem multum eſſe ad putrefactionem proclivem, atque, ſi hanc ſubierit, reddi acerrimam.

Hac jam acrimonia nimium inteſtina ſtimulantur, ſurſum deorſumque hypercatharſes excitat, inteſtina inflammantur, febris producitur violenta, & ſanguis demum ipſe ad putredinem aptus redditur.

Hæc bilis acredo per putrefactionem generata ex eo inprimis dependet, quod ſub ea ſpiritus liberatus fuerit alkalinus cauſticus.

Spiritus hicce cauſticus ab acidis optime domari valet, atque acredo ejus, hinc & vis noxia, ceſſat, ſi miſceatur cnm acidis.

Videmus hic utilitatem magnam, quam acida in febribus bilioſis ardentibus ac ipſa exſerunt dysenteria; patet ſimul hinc, cur Medici experti priores inprimis curaturi, cremorem tartari larga adeo manu præſcribant.

Monendum adhuc eſt, quosdam eorum, qui bilem chemice examinârunt, errâſſe, autumantes, ſub fermentatione illam verti in acidum, quum cernerent, bilem putrefactioni diutius expoſitam, cum acidis non amplius effervescere. Verumenimvero, ſpiritus tum volatilis alkalinus, putrefactione liberatus, & ſub initium

cum

cum acidis luctans, cauſticus fuit redditus atque in eum deductus ſtatum, ubi dotem alkalinorum ſalium cum acidis effervescendi non exſerit.

SANGUINIS

EJUSDEM SERI

CHEMICA DISQUISITIO

(a Cl. WEBER *pariter inſtituta.)*

Circa chemicam ſanguinis ac ſeri analyſin Auctores pariter hinc inde obpoſitas foverunt ſententias; & quidem tum ratione principiorum illius, quorum nonnulla a quibusdam fuerunt negata, tum & ratione ponderis obtentarum ſubſtantiarum ſibi contradixerunt; quod omnino evitari nequit, quum liquidum hocce non omni tempore, nec in omni individuo, per omnia ſit ſibi ſimilis: ſic v. c. hocce tempore plures aquoſas continere poteſt partes, quam aliô; vel ſanguis hominum ac animalium juniorum fluidior ac tenuior eſt ſanguine ſeniorum; hinc & Chemicus, ſanguinem aquoſum experimentis adhibens, non obtinere poterit tantam copiam ſalium, olei; ac terræ, quam alius, qui ſanguine ſpiſſiori hunc in finem uſus fuerit.

Ego

Ego ipſe, *Cl.* WEBER ait, in tentaminibus meis plurimam diverſitatem ratione proportionis principiorum ſanguinis ac ſeri notavi, dum variis ſpeciebus ſanguinis uſus fueram. Deprehendi etiam in hisce humoribus partes, quæ ab aliis Chemicis ac Phyſicis non fuerunt obſervatæ.

Tentamen 1. Sanguinem recentiſſimum humanum deſtillationi ex retorta vitrea, adpoſitô excipulô, ope caloris ebullientis aquæ (mit kochender Hitze) expoſuit, donec ſanguis pultem referret ſpiſſiorem.

Removit tum excipulum, aquam expulſam phialæ infudit vitreæ: diaphana prorſum erat, odore nonnihil urinoſo donata, ſaporeque levi ſalſo, linguam vix adficiente.

Quum itaque ſal hoc retortæ collum ſuperàrit, volatile utique debebat eſſe: habuit illud tum temporis AUCTOR pro ſale alkalino volatili, nullô acidô ligato, hinc prorſum libero.

Infudit aquæ hujus quid muriæ ſalis muriatici. Nulla tamen inde nata metamorphoſis, quum tamen ſal volatile alkalinum terram ex muria illico dejiciat, niſi cauſticum fuerit, quod vero eſſe non poterat, quum vel odor præſentiam hujuscemodi ſalis volatilis demonſtrare potuiſſet.

Ratus hinc fuit, in aqua hac ſpeciem ſalis ammoniaci adeſſe poſſe: miscuit itaque uncias ejus viginti cum uncia una ſalis tartari, atque calore leniſſimo unciam ex hac miscella abstraxit. Odor laticis expulſi nunc prorſum volatilis, qualem ſpiritus ſalis ammoniaci debilior exhalat. Liquor hicce

1) terras acidîs ſolutas præcipitavit;

2) cum acidis efferbuit;

3) cum acido muriatico præbuit ſal ammoniacum;

4)

4) metalla ex ſolutionibus, acidorum ope factis, præcipitavit.

Aquæ hujus ejusdem ſanguinis unciæ viginti in retorta vitrea cum calce viva mistæ calore leni deſtillationi ſubjectæ, atque uncia ſolum una inde evocata.

Liquidum ſic obtentum volatiliſſimum, nec tamen terras, nec metalla ex acidis præcipitans, nec cum acido muriatico ſal ammoniacum conſtituens, in cuprum multum agens.

Unciæ viginti aliæ aquæ illius ſanguinis in retorta mistæ cum uncia dimidia olei vitrioli germanici; ad dimidium in excipulum deſtillatione expulſum.

Aqua hæc leviſſimum, vix perceptibilem, ſaporem obtulit ſalſum; cæterà dotibûs ſequentibûs inſtructa.

1) Cum ſalibus alkalinis excitavit bullulas;

2) ſcorias reguli antimonii ex ſolutione aquoſa colore dejecit fuſco;

3) tincturam ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci, atque ſyrupum violarum colore rubro tinxit.

Hinc in aqua hac eadem præſens erat acidum; quodnam vero illud foret, enumeratis ex dotibus nondum conſtabat. Concludi quidem jure optimo poterat, nec acidum eſſe muriaticum, nec nitroſum, nec aliud quodpiam regni minerali proprium, quum hæ acidorum ſpecies ſali alkalino volatili junctæ, in excipulum usque non transvolent.

Ut conſtaret itaque certò, cuinam acidorum ſpeciei adnumerandum eſſet illud acidum, quod, alkali volatili nuptum, fuerat expulſum, in menſura una aquæ ſecundæ, factâ miscellâ olei vitrioli cum aqua antea dicta ſanguinis primâ deſtillatione ob-

ten-

tenta ſolvit AUCTOR drachmam ſalis tartari; à quo tamen acidum illud nondum ex integro ſaturatum fuit, quum liquidum rubro adhuc tingeret colore, tincturam ſucci inſpiſſati heliotropii tricocci æque, ac violarum ſyrupum. Liquidum id ipſum in phiala vitrea eòusque evaporationi ſubjectum, donec cryſtalliſationi aptum videretur, quum in ſummitate contraheret pelliculam. Biduô aëri expoſitum, quin tamen naſcerentur cryſtalli.

Calore majori ad ſiccitatem redactum. Ortum hac encheireſi ſal, terræ foliatæ tartari figurâ accedens.

Pars hujus in crucibulo candeſcentiæ ſubjectum: remanſit, alkali ſal purum, acido omni liberum.

Pars alia in aëre libero mox deliqueſcebat.

Carbonibus ardentibus injectum, nec detonabat, ut nitrum, nec decrepitabat ut ſal muriaticum.

Uncia ſemis ſalis hujus ſoluta in uncia una aquæ calidæ; inſtillatæ tum drachmæ duæ olei vitrioli germanici, ad ſiccitatem usque deſtillatione redactum totum. Obtentus ſic ſpiritus acidiſſimus, in quo tantum AUCTOR ſolvit æruginis, quantum ille recipere poterat.

Solutio hæc graminea in phiala vitrea ad cuticulam usque evaporata, tum aëre frigido ad cryſtalliſandum expoſita: natæ cryſtalli virides, ærugini ſic dictæ deſtillatæ plane ſimiles.

Tent. 2. Quodſi, mediante calore leniori, omnis quæ à ſanguine recenti expelli valet, deſtillatione expellatur aqua; calore dein auctiori aqua prodit ſubflava, odorem empyreumaticum & volatilem alkalinum ſpargens: igne denuò aucto aquam hanc ſenſim excipit oleum flavum, demum nigrum, foetidiſſimum: ſal ſimul lateribus excipuli adcreſcit inpurum, volatile.

Ple-

Plerumque libræ ſanguinis quinque relinquunt libram unam maſſæ ſiccæ; ex qua per deſtillationem obtinentur ſeptem circiter octove drachmæ ſalis volatilis, drachmæ tres olei, ſexdecim ſpiritus volatilis; undecim denique drachmæ carbonûm.

Tent. 3. Carbo nunc dictus, igne libero in integrum exuſtus, terram relinquit rubro-fuscam; doſi varia, prout majori minorive calcinationi ſubjectus fuerit carbo.

Cum acidis luctatur terra hæc; ab acido ſalis ac nitri magnam partem reſolvitur: remanet tamen portio, in acidis inſolubilis.

Si terra hæc ultima inſolubilis cum ſale ſodæ coquatur, depuratumque filtrô emporeticô liquidum evaporationi & cryſtalliſationi detur, adquiritur ſal mirabile Glauberi. Quæ remanſit denuo terra acido ſalis nunc ex integro patet.

Quæ autem mistæ hujus terræ carbonis à deſtillatione ſanguinis relicti, ab acido ſalis & nitri, uti antea dictum fuit, reſolvitur, cum addito vitrioli acore gypſum exhibet, ac ſub forma pulveris albi e ſolutione excuſſa ruit ad fundum.

Tent. 4. Pulvis rubro-fuscus, à calcinatione capitis mortui ſanguinis relictus, elixiviatione per aquam calidam ſal præbet fixum. Si aqua elixiviationis, per chartam bibulam miſſa, ad gradum usque cryſtalliſationis evaporetur, remanet ſal, carbonibus ardentibus injectum quidem non decrepitans, argentum tamen ac plumbum ex ſolutione ſpiritu nitri facta formâ pulveris albi excutiens; quorum primum Lunam corneam, alterum Saturnum corneum exhibet.

Dum

Dum ſal hocce cum addito oleo vitrioli deſtillatur, ſpiritus in excipulum inde fugatur acidi muriatici. E ſale autem, facta deſtillatione in retorta remanente, ſolutionis & cryſtalliſationis interventú tartarus vitriolatus, & ſal mirabile Glauberi obtinetur eadem ratione, uti fieri ſolet, ſi ſal muriaticum commune cum ſuperaddito vitrioli acido deſtilletur.

Tent. 5. Si pulvis à calcinatione capitis mortui ſanguinis reſiduus aquâ calidâ elixivietur, & lixivium hoc ad punctum cryſtalliſationis evaporetur, remanet, ſeparatô inde per cryſtalliſationem (*) ſale mediô liquidum, cum acidis plurimum fervens, atque cum acido vitriolico tartarum vitriolatum, cum acido nitroſo nitrum, & cum acido muriatico ſal digeſtivum Sylvii, conſtituens.

Tent. 6. Sanguis recens in vaſe vitreo, epiſtomiô chartaceô obturato, repoſitus, elapſis aliquot horîs coit in placentam, fundum vaſis petentem, in ſummitate ac ad latera latice flavo cinctam.

Calore graduum quinquaginta thermometri fahrenheitiani altera die odorem ſubingratum exhalare; cito adeo procedit hæc corruptio, ut quarta die elapſa fœtor jam ſit intolerabilis.

Placenta ſanguinis ambientem & incumbentem laticem ſenſim colore ſordide-rubro denuo tingit: tandem ex integro liquescit, relictîs nonniſi filamentîs quibùsdam inſolutîs, ac moleculîs.

Hoc in ſtatu volatilem multùm ſpargit odorem, ac ſi deſtilletur, ſpiritus prodit fortis, volatilis. In reliquis autem deſtillationis phænomenis, tum & ra-

(*) In libello vitioſe: durch die Deſtillation ponitur. *De W.*

ratione partium, per deſtillationem ex ſanguine obtinendarum, ſanguini recenti accedit.

Si vitrum majus repleatur ſanguine, adligetur hujus orificio veſica bubula, & ſanguis tum calori ut putrescat exponatur; veſica ſenſim ab aëre expanditur, ex ſanguine, prout ſenſim hic putredinem ſubit, rectà ſurſum adſcendente, adeo ut, niſi veſica auferatur, periculum adſit diſploſionis ipſius vaſis.

Tent. 7. Salia media, v. c. nitrum, ſal muriaticum, tartarus tartariſatus, e. ſ. p. ſanguinem nunc venâ eductum fluidiorem reddunt, ac rubicundiorem; ſanguis talis non tam cito etiam coagulatur, quam qui ſalibus mediis non fuerit mistus.

Tent. 8. Vinum, inprimis generoſum, ſanguinem recentem rubicundiorem nonniſi ac fluidiorem reddit, cæterâ non mutat.

Tent. 9. Acetum, anatica doſi ſanguini junctum, colorem ſanguini proprium, ſanguineum, in diaphanum vertit, rubineum, nec ulla contingit coagulatio; quodſi autem miscella hæc per unum alterumve diem in loco hæreat tepido, abit in gelatinam, quin guttula aquæ cujusdam ſecretæ in conſpectum veniat: color tum è rubineo in ſordide-fuscum mutatur.

Tent. 10. Alumen crudum ſanguinem coagulat, ſi magna illius, in pulverem redacti, doſis inſpergatur: idem & vitriolum martiale, maxime autem vitriolum venereum, perficit.

Tent. 11. Acida debiliora ſanguinem recentem non mutant; fortiora autem & concentrata illum coagulant, atque colorem rubrum in nigro-fuscum vertunt.

Tent. 12. Sal alkali fixum, & alkali volatile in ſanguine colorem excitant elegantem coccineum, quin fiat coagulatio; fluidior potius inde redit ſanguis; præcipue ab addito ſale alkalino volatili. Falſum hinc Auctorum quorumdam adſertum eſt, ſanguinem ab alkalinis ſalibus reddi nigrum.

Tent. 13. Sal ammoniacum in ſanguine colorem pulcrum rubrum producit, eumque coagulat, uti jam Ellerus obſervavit.

Tent. 14. Aqua calcis ſanguinem nonniſi fluidiorem facit & colorem ejus rubrum intendit.

Tent. 15. Spiritus vini vulgaris ſanguinem recentem non mutat; alkohol autem, ſeu ſpiritus vini ab aquoſis partibus depuratus, rectificatus, coagulum in illo procreat.

Tent. 16. Sanguis recens nec cum acidis, nec cum alkalibus efferveſcit. Quod vero cum oleo vitrioli luctetur, nil hic demonſtrat; quum acidum hoc & aquæ infuſum, idem exhibeat phænomenon.

Tent. 17. Si ſanguis recens, & putridus, cum ſaturato infuſo gallarum (a) miſceatur, colorem induit ex nigrescenti-fuſcum.

Tent. 18. Carbo à deſtillatione ſanguinis reſiduus, deſtillationi novæ, violentæ, diuque continuatæ ſubjectus, phoſphori nonnihil exhibet.

Tent. 19. Si carbo à deſtillatione ſanguinis remanens, diu violentoque igne calcinetur, ut in eo contenta terra calcarea reddatur cauſtica, atque exin aquâ ſolubilis; eâ tum ſenſim adfuſâ calcinato pulveri aquæ copiâ, quæ requiritur, ut non ſolum calx ipſa, ſed & gypſum excerni queat, pulvis inſuper

(a) Mit einer ſatten Galläpfelbrühe.

per remanet fusco-ruber, qui, ſubſtantiæ cuidam inflammabili mistus, atque fuſioni, ope æſtus vegeti carbonum, datus, genuinum ſubpeditat ferrum.

*   *
*

Sanguis recens, antea agitatus (gequirlt) in variis tentaminibus alia longe exhibet phænomena, quam ex æquo recens, quieti relictus, adparet id ex nunc ſequentibus tentaminibus.

Tent. 20. Sanguinem agitatum *Cl.* WEBER in vaſe vitreo per menſem calori expoſuit, abs omni alio additamento. Per totum hocce temporis intervallum in placentam ſanguis minime coivit, uti in non agitato, antequam putrescat, evenire ſolet. Secunda jam die ſanguis agitatus odorem ſpargebat ingratum, putridum; elapſô octiduô putrefactionem ex integro ſubierat; adeo ut, finito menſe, nulla alia obſervari potuerat metamorphoſis.

Color ſanguinis manſit ſemper elegans fusco-ruber: odore retulit caſeum antiquum lüneburgenſem; ſal alkali volatile magnâ copia evolutum.

Tent. 21. Sanguis agitatus nec ab acidis aliis, nec ab ipſo oleo coagulatur vitrioli; colorem tamen induit fuscum.

Tent. 22. Anatica doſi aceti vini cum ſanguine hoc mistâ, limpidus hic evadit, rubineus; elapſis aliquot horis miscella ex nigro fuscescit, ac in firmam vertitur gelatinam.

Tent. 23. Spiritus vini, concentratus licet, ſanguinem agitatum non coagulat; fluiditatem unice aliquantum inminuit. Sanguis hac ratione mistus aliquot etiam diebus tardius putredinem ſubit aliô,

 at-

atque nunquam non colorem indipiſcitur uti decoctum aquoſum coccionellæ.

Tent. 24. Si ſanguis agitatus miſceatur cum ſale alkalino fixo, color illius ruber maximopere intenditur; diaphanus quoque evadit: dum autem aqua ſanguis idem diluitur, horâ elapſâ terram ad fundum dimittit; per menſem putrefactioni relictus, eumdem tamen colorem pulcrum exhibuit, uti ſanguis alkoholi junctus.

Tent. 25. Pulvis aluminis crudi ſanguini agitato injectus, ſub initium nullum omnino excitavit coagulum, atque color ſanguinis auctus: horâ denuô elapſâ ſanguis verſus in gelatinam; color factus inamœne fuscus.

Tent. 26. Agitato ſanguini indito pulvere vitrioli, (a) nec illico, nec bihoriô elapſô, productum coagulum; ſed & color ſanguinis inde non mutatus.

Tent. 27. A ſale muriatico ſanguis agitatus fluidior fit, non tamen diaphanus, nec mutatur color.

Tent. 28. Spiritus ſalis ammoniaci vulgaris ſanguinem hunc pellucidum reddit & fluidum. Color elegans adeo, ac infuſum pulcerrimum coccionellæ.

Conſectaria

ex tentaminibus cum ſanguine deducta.

Deſtillatio ſanguinis recentis demonſtrat, inmistam illi eſſe ſpeciem ſalis ammoniaci in excipulum transiens, ſale volatilî alkalino acidoque vegetabili conſtans. Quum enim alkali urinoſum volatile ex æquo volatile ſit,

---

(a) An martialis? an venerei? an utriusque? *De W.*

ſit, ac acidum vegetabile, unita etiam manent invicem, atque hinc una cum fluidis aquoſis ſublime petunt.

Qui, ſanguinem cum bolo miſtum deſtillans, omnium primus in eo acidum detexit VIEUSSENS, ab Auctoribus ſui temporis refutabatur. BOERHAAVIUS acidum hoc ipſum ſali adtribuit muriatico, in plerisque liquidis animalibus deprehendendo, quin & ſuccis inhærenti illorum animalium, quæ nullum ingerunt ſal commune; rebatur BOERHAAVE, acidum vitriolicum, bolo inhærens, (a) cum ſale alkalino muriatici ſalis, quod ſanguini ineſt, jungi, atque ſic acidum hujus eatenus liberare, ut deſtillatione expelli queat. Verumenimvero, qui acidum muriaticum mediante bolo unquam obtinuerunt, cognitum habebunt, quam difficulter id fiat; nec colore illo leni, quo aqua in excipulum abire cogitur, acidum muriaticum interventu boli à baſi ſua disjungetur.

Negavit etiam ipſe VIEUSSENS, acidum, quod ex ſanguine obtinuerat, eſſe muriaticum; nec, ex antea adlatis argumentis, tale eſſe poterat.

Negarunt acidum hocce in ſanguine alii ex integro, inprimis Auctores itali: demonſtrari id autem non ſolum ex meo tentamine, ſed & ex rationibus poteſt; cuilibet enim conſtat, quibus vivimus cibos vix non omnes tendere in aceſcentiam, ac in ventriculo & inteſtinis fermentationem ſubire acetoſam; & quam copioſum præterea corpori ingerimus evolutum

 aci-

(a) Errore manifeſto *calami* hic legitur in libello: daß der Bolus, der ein Vitriolſauer enthält, ſich mit dem Laugenſalz des Kochſalzes in dem Blut verbinde ꝛc. Typographo utique hæcce theſis inputari non poterit. — *De W.*

acidum vegetabile? Quum pariter, ex meis experimentis, acidum ciborum à bile non deſtruatur, uti antea multi fuerunt rati, ſed unice obtundatur, ſequitur omnino, in ſanguine acidum vegetabile & contineri, & contineri debere.

Experientia ulterius conſtat, non ſolum in ſanguine, ſed & in omnibus nostris liquidis ſal alkali volatile evolvi, idque eò fieri citius, ſi caloris expoſita maneant gradui, quem humores recepta lege in corpore habere ſolent. Quæ ſanitatis vitæque nostræ foret conditio, niſi Creator curâſſet, ut evolutum illud ſal volatile chylo ſubacido mox denuo ligetur?

Miscellâ hâc ex binis corporibus, nocuis, verum nascitur remedium; nascitur incidens, reſolvens, e. ſ. p., ſudore per minima vascula ex corpore demum ſe ſubducens; quod ex eo illico demonſtrari valet, quum, ſi manus ſudore obductæ, calce vivâ, cum addita aqua, fricentur, momentô exſurgat odor fortis, volatilis, natus ex decompoſito per calcem vivam ſale hac ammoniacali.

Patet hinc per tentamen primum, in ſanguine adeſſe ſal, conſtans acido vegetabili ſaleque alkalino volatili.

Igne aucto, per tentamen ſecundum, ſanguis in plerasque conſtitutivas partes deconponitur. Fit hoc, uti in omnibus humoribus animalibus, deſtructione aëris fixi, vinculi illarum communis, per ignem.

Dum, uti in tentamine tertio, aër hic prorſum deſtruitur, peracta eſt ex integro analyſis atque ſejunctio principiorum ſanguinis. Per tentamen hoc deprehendimus terram duplicem; (*) terram calcaream, acido

(*) Zweyerley Erde. — Ast, uti illico adparebit, terram ſolum *calcaream*, aut nudam, aut cum aci-

do nitroſo, ac muriatico patentem, ac per acidum vitriolicum, ſub forma gypſi, ex ſolutione denuo præcipitandam; tum ſal ſeleniticum ſeu gypſum, quod, cum ſoda decoctum, terram calcaream excutit, acidum vitrioli ſodæ largitur, atque ſic ſal mirabile GLAUBERI producit.

Per tentamen quartum in terra a calcinato carbone ſanguinis reſidua ſal invenire licet fixum cryſtalliſabile, &, quum Lunam aqua forti ſolutam in Lunam corneam, Saturnum autem, eodem acore reſeratum, in Saturnum corneum præcipitet, ſpecies ſalis muriatici eſt, non ſolum alkali minerale, ſed & vegetabile recludens.

Præter ſalis hujus muriatici ſpeciem tentamen quintum verum etiam exhibet ſal alkali vegetabile, cum acido vitriolico tartarum vitriolatum e. ſ. p. ſubpeditans.

Tentamen ſextum demonſtrat manifeſte præſentiam aëris fixi, qui mediante calore in motum deducitur, ac evolutioni aptus redditur.

Exiſtimavit *Cl.* STAHLIUS, a nitro ſanguinem humoresque alios condenſari; tentamen vero ſeptimum obpoſitum nobis exhibet.

Per tentamen nonum acetum ſanguinem redigit in gelatinam, adeo quidem, ut coagulatio hæc AUCTORI major multò videatur, quam quæ ab ulla alia producitur ſubſtantia. Fors, ait, id ex eo dependet, quum tentamini huic adhibuerim acetum ex vino generoſo in vitreo, probe obturato, vaſe paratum, hinc admiſtus fuerit vini ſpiritus, atque menſtruum duplici ra-

acido vitrioli in gypſum, *ſal terreum*, ſi proprie loqui velis, verſam. *De W.*

ratione in ſanguinem agere potuerit. Cernimus inde utilitatem aceti in morbis, ubi condenſatio ſanguinis requiritur.

Quod, per tentamen decimum ſextum, ſanguis nec cum acidis, nec cum alkalibus efferveſcat admiſtis, monſtrat, in ſanguine recenti nec alkali, nec acidum contineri liberum.

Tentamen decimum ſeptimum præſentiam ferri in ſanguine exhibet ad oculum.

Per tentamen decimum octavum exiſtentia acidi phosphorici in ſanguine demonſtratur.

Per decimum nonum demum tentamen præſentia ferri in ſanguine denuo redditur manifeſta.

* * *

Ex omnibus hactenus enumeratis tentaminibus indeque deductis confectariis, discimus itaque, liquidum corporis nostri, quod *ſanguinem* vocamus, ſequentibus conponi partibûs conſtitutivîs:

1) aquâ;
2) acidô vegetabilî;
3) ſale alkalinô volatilî;
4) oleô æthereô;
5) oleô empyreumaticô, aut æthereo, terræ adhucdum intricatô;
6) terrâ calcareâ;
7) ſale ſelenitico;
8) ſale genuinô communî, ſeu muriaticô;
9) ſale digeſtivô;
10) ſale alkalinô fixô vegetabilî;
11) aëre fixô, ac demum
12) terrâ martialî.

DE

DE SERO SANGUINIS.

Serum ſanguinis principiîs ab ipſo ſanguine parum non niſi diſcrepat; Chemiæ enim ope in illo omnes detegere licet partes, queîs ſanguis integer conponitur, minori nonniſi, præter aquam, & ſalia in aqua ſolubilia, copia.

Tentamen 1. Serum ſanguinis, ipſius in morem ſanguinis, ab igne ducitur in coagulum, atque ad gradum thermometri fahrenheitiani 152. gelatinam præbet: ad gradum nunc dicti thermometri 143. opacatur, albeſcit.

Tent. 2. Per deſtillationem ſeri recentis obtinentur, quæ antea, dum de analyſi agebatur ſanguinis recentis, dictæ, partes eædem: ea ſolum intercedit diverſitas, quod copioſiores partes aquoſæ ex ſero, quam ex ſanguine integro, paucior autem terra, paucius ſal alkali volatile, paucioresque moleculæ martiales extricentur.

Tent. 3. Per putrefactionem ſerum ſanguinis ſedimentum dimittit leve, unctuoſum; ſejuncto hoc ab aqua, nulla amplius methodo hoc in coagulum ducitur. Deſtillatio ſeri putrefacti partes exhibet easdem, uti ex ſero recenti; pars tamen ſpiritus volatilis alkalini in deſtillatione ſeri putridi, antequam alii omnes adſcenderint latices, prorumpit.

Tent. 4. Per alkohol rectificatiſſimum ſerum adſtringitur in coagulum firmum, nec ex facili adeo fluidum denuo evadit: dependit inde vis alkoholis ſtyptica, hæmorrhagiasque ſedans in vulneribus.

Tent. 5. Acetum ſincerius, cui post braxationem ſpiritus adhuc manſit junctus, coagulat ſerum, ſed elapſa ſolum aliquo post miſcellam tempore.

Tent. 6. Acida concentrata, uti & alumen, ſerum vertunt in coagulum.

Tent. 7. Saccharum Saturni, ſolutioque Lunæ per ſerum recens albo dejiciuntur colore; quod vero aliis metallorum ſolutionibus non evenit.

Tent. 8. A ſale alkalino fixo & volatili ſerum non mutatur; niſi quod tantillum excutiatur terræ.

Tent. 9. Serum recens nec cum acidis effervescit, nec cum alkalinis ſalibus.

Tent. 10. Serum recens nec ab alkalibus reſeratas reſinas, nec in aqua ſolutas ſcorias reguli antimonii in univerſum præcipitat; rariori tamen id evenit phænomeno; inprimis dum ſerum hominum juniorum ex ſanguine ſejunctum tentaminibus fuerit adhibitum.

Tent. 11. Syrupus violarum cum ſero mistus recenti ſubviridescit; nonnunquam vero rubescit.

Tent. 12. Salia media, ut nitrum, ſal muriaticum commune, ſal mirabile Glauberi, e. ſ. p. ſerum parum adeo coagulant, ac ſanguinem ipſum; videtur potius ab eorum admistione conſiſtentiam indipisci nonnihil fluidiorem, nec facile adeo per calorem tum adſtringi.

Conſectaria

ex præcedentibus tentaminibus deducta.

Quum phænomena pleraque, analyſin chemicam ſeri ſtipantia, analoga ſint phænomenis, disquiſitionem ſanguinis ipſius concomitantibus, pauca ſolummodo, ne repetitiones fiant inutiles, mihi hic erunt adferenda. Narrabo hinc ea inprimis, quæ ſub analyſi ſanguinis ob

ob minorem liquidi hujus diaphaneitatem inſtitui (*) non potuerunt, v. c.

quod ſerum ſanguinis ſaccharum Saturni & Lunam in aqua forti ſolutam præcipitet, præſens in eo ſal muriaticum demonſtrat; inprimis quum præcipitata illa Saturnum præbeant corneum, Lunamque corneam.

Per tentamen octavum ſerum ſanguinis a ſalibus alkalinis nonnihil opacatur, terræque quid ex amplexibus dimittit, quod tamen non conſtanti lege accidit. Ratio hujus eſt, quum in ſale illo muriatico, quod homo in cibis corpori ingerit, nunquam non ſalia amara lateant, ſalis veri alkalini loco terram nonniſi pro baſi habentia, quæ ſalibus alkalinis cedere debent, ſi cum hisce concurrant.

Quod per tentamen nonum ſerum recens nec cum acidis, nec cum alkalinis ſalibus luctetur, demonſtrat, nec alkali, nec acidum, liberum in illo adeſſe.

In ſero autem illo, quo ſcoriæ reguli antimonii nonnumquam præcipitantur, atque ſyrupus violarum rubro tingitur colore, acidum liberum vegetabile manifeste percipere licet. Idem acidum ex æquo manifeſte in lotio recenti, inprimis infantum, poteſt detegi.

Dum, per tentamen undecimum, ſyrupus violarum a ſero ſanguinis recenti colore tingitur viridi, phænomenon hoc mutati coloris ipſum non tam ſali alkalino in ſero forſitan contento, quam quidem colori flavo ſeri, qui cum cæruleo ſyrupi tertium producit, viridem, tribuendum eſt.

Pa-

(*) Id ſaltem mihi deeſſe videbatur verbum, in libello AUCTORIS per errorem typi non adpoſitum. *De W.*

* * *

Patet itaque ex omnibus nunc dictis, ſerum ſanguinis ex iisdem conſtare principiis, quæ ſanguinem ipſum conſtituunt. Hactenus *Cl.* WEBER.

Dum de SERO SANGUINIS, ejusdem coagulatione per varia menſtrua, atque analyſi chemica nunc actum fuit, commodiſſimum videbatur, ſequentia circa *aquam hydropicorum* capta hic inſeruiſſe tentamina. Autumarunt ſiquidem non pauci, omnem hydropicorum aquam eſſe coagulabilem, adinſtar ſeri ſanguinis, & gradu ſolum conſiſtentiæ ab invicem differre. — Dixit autem *Cel.* COTUNI, vapores cavearum internarum corporis, & humores inde denſatos v. g. pericardii, pectoris, abdominis, teſtium, cavi ſpinæ dorſi, ventriculorum cerebri &c. *naturaliter* coagulabiles non eſſe, quum ad nutriendum haud faciant; ſed tamen præter naturam interdum fieri coagulabiles, admisto nempe ſero ſanguinis.

Hanc COTUNII animadverſionem demonſtrârunt experimenta, quæ *Cel.* HAHN cum aqua puellæ hydropicæ, per paracenteſin educta, inſtituit, & quæ ex *Tentamine de ſuccis corporis humani adcuratius definiendis & ordinandis*, a *D. Pannajota. Frid.* HOUTH in *Univerſitate lugduno-batava* 1778. defenſo, hic exhibeo.

Erat puella duodecim ferme annorum, cujus nec brachia, nec crura, aquis, vel oedemate, diſtenta erant; ſed in ſolo abdomine identidem magna copia humoris colligebatur, ut ſuſpicio haud levis eſſet, e ruptis quibusdam lymphaticis illum effundi; præſertim, quoniam breviſſimo tempore post eductionem aſcites denuo

re-

renaſcebatur. Etenim a die 16. Octobris ad 31. Decembris paracenteſis ſepties facta eſt; nempe ſexies ante mortem & deinde ſemel in cadavere. Eductæ ſunt 116. libræ vulgares, ordine ſequenti:

die 16. Octobris, — — — —	libræ	12.
— 13. Novembris, — — — — —		19.
— 28. Novembris, — — — — —		21.
— 6. Decembris, — — — — —		17.
— 13. Decembris, — — — — —		15.
— 23. Decembris, — — — — —		17.
— 31. Decembris (quo mortua) — —		15.
		116.

Quæ medio tempore emiſſa fuit, videbatur experimentis maxime idonea; quanquam omnes aquæ propemodum ſimiles forent, & ſequenti modo ſe haberent.

Latex fere excolor, fere pellucens, inodorus erat, concuſſus tamen facile ſpumans; ad ignem nequaquam cogebatur, ſed ſtatim in bullulas adſurgebat: hîs diſſipatîs aliquamdiu liquidus manebat, ſenſim paullatimque evaporans & tandem relinquens membranulam, cruſtulis a muco arefacto narium relictis ſimilem.

Nec ſolus ad ignem habitus naturam a lympha concreſcibili alienam hujus liquidi oſtendebat, ſed acidâ foſſilia eamdem quoque conprobârunt. Nam aqua fortis illud nequaquam coagulabat, ſed ſolummodo turbabat & flaveſcente colore tingebat; cadentibus pedetentim grumîs quibûsdam albis ad fundum, quaſi a coacto ſanguinis ſero. Nec ſpiritus ſalis fumans, nec vitrioli acidum, ei ſpiſſando erant paria, ſed tantummodo leviter turbulentam & lacteſcentem faciebant aquam hanc, ut ſimiles grumuli conſpicerentur.

Pronum ex his, in ea quidem nonnihil ſeri fuiſſe, ſed neutiquam univerſum hujus ſucci ingenium. Confirmatum etiam hoc fuit deſtillatione laticis ejuſdem:

quum

quum enim ex unciis 97. per retortam, in furnulo ligneo poſitam, jam ſtillaſſent unciæ 68. phlegmatis, reſiduum adhuc liquidiſſimum perſtitit. De hoc reſiduo abſtractis inſuper unciis 17. molle tandem coagulum referebat, ſed tamen ſero ſanguinis coagulato prorſus diſſimile; quippe omnis elaſticitatis expers.

Hactenus merum erat phlegma, quidquid excuſſum eſt, nil alkalini monſtrans. Quum deinde retorta in balneum arenæ eſſet translata, igne primo adhucdum magna copia phlegmatis prodiit, ſed indicia alkali volatilis jam exhibentis, & igne ſenſim auctô verus ſpiritus volatilis alkalinus; nonnihil etiam olei, ſed parum, prodiit, cujus pars tenuior in ſpiritu natabat; craſſior, picem repræſentans, ſidebat; tandem, ſub ſpecie vaporum & nebularum, ſiccum quoque ſal expulſum, quod magnâ copia interno excipuli parieti maſſulîs conſpicuîs adcrevit; pariter, ac ſub deſtillatione ſeminis ſinapi fieri ſolet. Poſterioris hujus phlegmatis, & ſpiritûs, & ſalis & olei pondera erant unciarum undecim; oleum, ſeorſim ponderatum, vix ſesquidrachmam æquabat. In retorta fracta erat materies nigra, poroſa, ſub magno volumine nonniſi drachmas novem ponderans; quæ ita alkaleſcebat, ut elapſis aliquot ſeptimanis iterum ponderata pondus notabiliter auctum monſtraret.

Sequitur hinc, aquam hydropicorum nequaquam *ſemper* eſſe coagulabilem, ſimulque conjecturam haud levem faciunt, *lympham*, ſtricte ſic dictam, quæ ſcilicet in ſyſtemate lymphatico fertur, non prorſus *ſanguinis ſero* ſimilem exiſtere; utique concreſcibilitatem non eô habere gradû, quô ſerum., —

IN-

INDEX
PRÆLECTIONUM
PATHOLOGICARUM.

(*Tomi, exceptô Tomô* primô, *characteribûs majoribûs deſignantur.*)

A

Abdominis vulnera. 440.
Abſceſſus majores, & provectiores quomodo aperiendi, &c. V. 140.
——— oſſium 171.
Abſceſſuum idæa, diagnoſis &c. 149.
——— ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 204.
Abſtinentia ad ſummum gradum deducta a nonnullis gentibus. IV. 432.
Abſtinentiæ conſideratio diætetica. IV. 512.
——— effectus in ſanitatem. V. 10.
Achores. V. 168.
Acida acredo, an in humoribus? II. 49.
Acrimoniæ acidæ conſideratio. II. 56.
——— alkalinæ conſideratio. II. 75.
——— ammoniacalis conſideratio. II. 42.
——— cibi & potûs variæ. II. 233.—acida. 234. — aromatica. 234. — ſpirituoſa 238. — fermentans. 242.
——— conpoſitæ conſideratio. II. 102.
——— emendatio. V. 107. &c.
——— mechanicæ conſideratio. II. 38.
——— muriaticæ conſideratio. II. 42.
——— oleoſæ conſideratio. II. 93.
——— ſalinæ conſideratio. II. 42.
——— ſaponaceæ conſideratio. II. 101.
——— variæ, cauſæ adpetitus læſi, & ſitis. III. 22. 25. 34.
Acrimoniarum in humoribus ſigna. II. 106. IV. 183.

Actio-

Actiones corporis, quæ ad longævitatem optimæ, & quid ad illam faciant? IV. 39.
—— —hominis, earumdiviſio, & expoſitio. 50. ſeq.
Actionum vitalium adfectiones. III. 295.
Acuti morbi. IV. 180.
—— in humoribus nati, ſigna. IV. 179.
—— ſuperabiles natura. IV. 194.
Acutiſſimi morbi IV. 179.
Adnatæ membranæ oculi vitia. III. 384.
Adpetitui ægrorum, an obtemperandum? III. 28.
Adpetitûs adfectiones præternaturales, earumque cauſæ variæ. III. 16. ſeq.
—— ſpurius gravidarum. III. 17. 25. ſeq.
Adplicata corpori, ut ſigna naturæ cauſæ morbi, IV. 83.
—— externa frigida, ut cauſa morbi. II. 372.
Adtritus, ad calorem in corpore quid faciat. IV. 334.
Aër ſaluberrimus quis? IV. 446.
Aërem corruptum emendandi diverſæ methodi. V. 419.
—— luſtrandi varia media. V. 40. &c.
—— noſocomiorum depurandi methodi. IV. 448. 461.
—— varia ratione inficientes halitus. IV. 449. &c.
Aëris effectus in corpus. II. 146.
—— gelidi effectus. II. 165.
—— humidi effectus. II. 180.
—— infectiones, ex diverſis fontibus oriundæ. V. 44.
—— in ſanitatem tuendam actio. IV. 434.
—— mephitici, & variis vaporibus infecti actio in corpus. II. 197. &c.
—— nimis calidi cubiculorum effectus. II. 159.
—— nimium æſtuantis effectus. II. 152.
—— —— gravis effectus. II. 184.
—— —— levis effectus. II. 189.
—— qualitates mutandi ratio. IV. 448.
Amauroſeos natura, phænomena &c. III. 440.
Anæſtheſiæ expoſitio, cauſæ &c. III. 616.
Anaſtomoſis. 98.
Anchyloſeos hiſtoria. 180.
Anevrysma. 377. 451.
—— cordis. 458.
—— ſpurium. 461.
Anevrysmatis arteriarum ratio. IV. 106.

Anevryſmatis cordis ratio. IV. 106.
Anginæ inflammatoriæ ſigna pathognomica. IV. 16.
Anguillulæ, in urina. IV. 146. 149. 389.
Animæ operationes, ratione longævitatis ſpectatæ. V. 5.
Animalium actionum læſiones. III. 361.
Animi adfectuum conſideratio diætetica. IV. 509.
—— adfectus, ut cauſæ morborum. II. 295.
Anni tempeſtatum actio in corpus. II. 194.
—— —— —— conſideratio diætetica. IV. 516.
Anorexia, ejus cauſæ. III. 16. ſeq.
Anthelmintica, circa hæc notanda. III. 23.
Antidota. V. 36. ſeq. 53. &c.
Antidotorum variorum inanitas. IV. 440.
Aortæ vulnera 427.
Apepſia. III. 44.
Aphtharum ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 204.
Apnœa. III. 323.
Apophlegmatizonta, eorum expoſitio. V. 185. &c.
Apoplexiæ expoſitio, cauſæ &c. III. 594.
—— —— frigidæ ſigna. IV. 88.
—— —— mucoſæ ſigna pathognomica. IV. 20.
—— —— ſanguineæ ſigna pathognomica. IV. 20.
Apoſitia, ejus cauſæ. III 16. ſeq.
Aquæ bonæ dotes. IV. 495.
—— conſideratio medico-ætiologica, II. 257.
—— prædominantis ſigna &c. IV. 188.
—— vindobonenſis examen phyſico-chemicum. IV. 499.
—— utilitas. II. 269.
Aquam depurandi variæ methodi. II. 267.
Aquarum medicatarum actio. V. 86.
Aquei humoris oculi morbi &c. III. 408.
Arenæ, cum urina prodeuntes. IV. 143. 143. 389.
Ariſtolochica, eorum expoſitio. V. 288.
Arteriarum anevryſmata, oſſificationes, chondrogeniæ. III. 306.
—— —— vulnera &c. 377. 438.
Articulationum adfectiones præternaturales. 226. &c.
Aſphyxiæ cauſæ &c. III. 316.
Aſthmatis cauſæ, &c. III. 328.
Atrophia. 223.
Auditûs gravitas. III. 467,
—— læſi ſymptomata &c. III. 466. ſeq.

B.

Balnea, circa ea notanda. II. 373.
Bilis abſentia, cauſa adpetitûs læſi. III. 18.
—— examen chemicum, & utilitas II. *Adpend.* 71. V. 453.
—— ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 200.
—— ut cauſa morbi. II. 383.
Bilioſa temperies. IV. 65.
Bradypepſia. III. 44.
Bronchiorum vulnera. 432.
Bulbi oculi adfectiones. III. 447.
Bulimos, ejus cauſæ. III. 16. 22. ſeq.

C.

Cacochymiæ deſcriptio, cauſæ, phænomena &c. II. 20.
———— ex temperamentorum doctrina inluſtratio. IV. 71.
Calcis aqua ſcopo lithonthriptico adhibita. IV. 372.
Calculi, cum urina prodeuntes. IV. 148. 149. 389.
—— in cerebro. III. 545.
—— renum, aut veſicæ, ſæpius præſentes, quin ante mortem conſtet. IV. 133.
—— ſignum ex urina. IV. 398.
—— veſicæ, inter ejus tunicas hærentes. IV. 150.
———— obſervata de his. IV. 371.
Calculorum hepaticorum inſtantiæ. IV. 111.
Calor, cauſa ſitis. III. 34.
Caloris & frigoris corporis cauſæ; circa eas animadverſiones. IV. 332.
Cancer aquaticus oris. 202.
Candelularum ad carunculas urethræ formulæ. III. 256.
Capitis morbi. III. 508. ſeq.
Carbonum vaporis noxæ. II. 205.
Cardiaca & diæta ægroti. V. 31.
Cari idæa. III. 618.
Cariei phænomenorum expoſitio. 174.
Carnium eſûs conſideratio. IV. 465.
Carotidum vulnera. 428.
Catalepſis expoſitio, cauſæ &c. III. 619.
Cataphoræ idæa. III. 618.

Ca-

Cataractæ natura, phænomena &c. III. 411 419.
Catarrhi ſubfocativi notio &c. III. 333.
Cauſæ morbi magnitudo & vis unde dignoſcenda? IV. 301. &c.
——— procatarcticæ. II. 144.
——— ſymptoma quid? III. 8.
Cerebri & cerebelli vulnera. 401. 438.
——— morbos detegendi ratio. IV. 87.
Cereviſiæ vindobonenſis conſideratio phyſico-chemica. IV. 496.
Choleræ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 810. ſeq.
Cholerici. IV. 65.
Choreæ S. Viti expoſitio, cauſæ &c. III. 624.
Choroëidis tunicæ vitia. III. 456.
Ciborum actio varia in corpus. II. 215.
——— conſideratio diætetica. IV. 464. &c. 505. &c.
——— &c. effectus pro tuenda ſanitate. V. 8.
——— in ſanitatem tuendam actio. IV. 435.
——— viſcoſitas nimia. II. 245.
Cibus optimus quis? IV. 464.
Climatis actio in corpus. II. 194.
Coaguli, varia ratione peccantis, curatio. V. 83.
Coctio morbi. IV. 25.
——— optima quæ? ejusque eſſentialia. IV. 298. &c.
——— perfecta quæ ſubponat. IV. 211.
Coctionis à criſi disparitas. IV. 285.
——— bonæ ratio. IV. 285.
——— in morbis inſtrumenta, & qualitas &c. IV. 205. &c.
——— ſeu maturationis, in morbis ſigna. IV. 209.
Cœliacæ adfectionis, expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 119.
Colica Pictonum. III. 629.
Colicæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 121.
Coli inteſtini, in flexibus ſuis extenſi & paralytici, cauſæ & ſymptomata. IV. 120.
Collectio materiæ morbi, quid? II. 384.
Coma agrypnodes. III. 630.
——— comatodes. III. 629.
Conceptus, qualis prolificus? IV. 33.

Conceptus, quid faciat ad longævitatem? IV. 31.
Condimentorum conſideratio diætetica. IV. 494.
Conſuetudines paullatim nonniſi mutandæ. IV. 445.
Contagium, ut cauſa morborum. II. 270.
Contraindicans, quid? V. 23.
Contuſionum hiſtoria. 547.
Convulſio. 527.
Cordis adfectiones. III. 295. &c.
—— morbos detegendi ratio. IV. 105.
—— palpitationis expoſitio, cauſæ, phænomena &c. III. 295.
—— vulnera. 407.
Corneæ oculi membranæ vitia. III. 384.
Corporis ſtructura ſingularis, ut ſignum morborum. IV. 79.
Crampus. 354.
Criſeos cauſa. IV. 243.
Criſin inperfectam, aut perfectam, concernentes animadverſiones &c. IV. 275. 281.
Criſis quid? IV. 242.
—— quomodo inpediatur. IV. 243.
Critica materies quid? IV. 242.
—— ſigna. IV. 26.
Criticæ evacuationis præſentis ſigna &c. IV. 262.
Criticarum evacuationum catalogus. IV. 263 - 268.
Criticorum dierum ratio, & hiſtoria. IV. 213.
Cruda in cocta mutans cauſa. IV. 211.
Cruditas materiæ morbi, quid? IV. 194. &c.
Cruditatem cognoscendi ratio, & fontes. IV. 197.
Crudum in morbis, quid? IV. 196.
Curæ palliativæ conſideratio. V. 408.
Cutaneorum morborum elenchus, claſſificatio, curatio. V. 163. &c. 172.

D.

Decretoria ſigna. IV. 26.
Deglutitiones adfectionum præternaturalium ratio, & cauſæ. III. 38.
Deliria, circa illa notanda. III. 11.
Depoſitiones in morbis. IV. 310.

Dia-

Diabetis expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 279.
Diabroſis. 101.
Diæta ægroti. V. 31.
——— ad longævitatem. V. 3.
——— in morbis, quæ circa eam obſervanda? 477.
Diætæ nimium adſtrictæ incommoda. IV. 436.
——— ſubita mutatio noxia. IV. 431.
Diaireſis. 101. 221.
Diapedeſis. 100.
Diaphoreſeos expoſitio. V. 160.
Diaphragmatis morbos detegendi ratio. IV. 108.
————— vulnera. 433.
Diaphthora. III. 44.
Diarrhœæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 126.
Diuretica, eorum expoſitio. V. 283.
Dolor, ut ſignum acrimoniæ humorum. IV. 183.
Dolorem nimium leniendi ratio. V. 412.
Doloris in vulneribus hiſtoria. 508.
Durationis morborum æſtimatio & præſagium. IV. 307.
Dysenteriæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 151.
Dysorexia, ejus cauſæ. III. 16. ſeq.
Dyspepſia. III. 44.
Dyspnoea &c. III. 327.
Dysuriæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 270.

E.

Ecchymoſis. 221.
Effectus in ſenſus incurrentes, ut ſigna naturæ cauſæ morbi. IV. 85.
Elephanthiaſis. V. 166.
Emetica, eorum expoſitio. V. 213. &c.
———— ulterior eorumdem disquiſitio. 226.
Emphraxis. 105.
Empyematis conſideratio. V. 137.
———— ſigna. IV. 92.
Enteritidis ſigna pathognomica. IV. 19.

 Epi-

Epidemicorum morborum cognitio ad inluſtrationem ſignorum morborum. IV. 80. &c.
Epigenomena, quæ? III. 10. IV. 21.
Epilepſiæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 508. ſeq.
——— remedia. V. 56.
Epinyctides. V. 169.
Eroſio partium, ut ſignum acrimoniæ humorum. IV. 183.
Evacuatio critica quando ſalutaris? IV. 282. 283.
Evacuationem criticam concernentia axiomata. IV. 282.
Evacuationis criticæ diverſitas. IV. 282.
Examen hominis ſani, aut ægroti, quomodo inſtituendum? IV. 54.
Exanthematum retropulſorum noxæ. IV. 108.
Excretorum ratio, ut ſigni coctionis. IV. 211.
Exoſtoſis. 169.
Expulſionis ex ventriculo læſiones. III. 46.

F.

Fæcum alvinarum ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 200.
Fames canina, aut bovina, ejus cauſæ. III. 16. 22. ſeq.
Faucium morbos detegendi ratio. IV. 90.
Favus. V. 169.
Febris ſemitertianæ hiſtoria. V. 433.
Fibrarum laxitas, aut paralyſis, cauſa adpetitûs læſi. III. 19.
——— robur auctum, cauſa adpetitûs auctioris. III. 24.
Filamenta, in urina. IV. 145. 149. 389.
Fiſſura. 359.
Fiſtula ani, abs operatione curabilis. V. 143.
Fiſtulæ lacrymales. III. 381.
Fluiditatis humorum nimiæ ſigna, & medela. IV. 185. V. 97.
Fluxio materiæ morbi, quid? II. 384.
Fonticulorum actio &c. V. 397.
Fracturarum oſſium hiſtoria. 557.

Frictio-

Frictionum efficacia. V. 90.
Frigidi temperamenti ſigna &c. IV. 63.
Functionum exercitium læſum, ut ſignum cruditatis. IV. 198.
———— inminutio, ut ſignum morborum. IV. 70.
———— læſionis in morbis diverſi gradus. IV. 286.
———— reſtitutio, ut ſignum coctionis morbi. IV. 210.
Furfures, cum urina prodeuntes. IV. 142. 149.

G.

Gangræna, circa eam notanda. 161.
Gangrænæ idæa. 148.
Gaſtrici ſucci vis ſolvens, circa hanc inſtituta tentamina. IV. 55.
Gaſtritidi peculiaria ſymptomata. IV. 115.
Gaſtritidis ſigna pathognomica. IV. 18.
Generatio, quid faciat ad longævitatem? IV. 31.
Genii morbi disparitas. IV. 302.
Genitalium morbos detegendi ratio. IV. 169.
Geſtatio in utero, quid ad longævitatem faciat? IV. 33.
Gonorrhææ ſigna &c. IV. 151.
Gonorrhoicæ materiei inſitio artificialis, ejusque effectus. IV. 176.
Gonorrhoicum virus, circa id notanda. II. 346.
Gravidarum adpetitus, varia ratione læſus. III. 25.
———— imaginationis &c. actio in fœtum. II. 304. &c.
Gummi oſſium. 169.
Guſtûs læſi ſymptomata. III. 496.

H.

Habitus corporis, quis optimus ratione longævitatis? IV. 35.
Hæmorrhagiæ in vulneribus hiſtoria. 504.
———— vulnerum, circa ea notanda. 377. &c.
Hæmorrhagias nimias conpescendi ratio. V. 414.

Hæmorrhoidum conſideratio, & ſanguinem per eas educendi methodus. V. 370.
Hemitritææ febris hiſtoria. V. 433.
Hepaticæ adfectiones. III. 218.
Hepatis calculoſi inſtantiæ. IV. 113.
——— morbos detegendi ratio. IV. 110.
Hepatitidis ſigna pathognomica. IV. 17.
Hepatis vulnera. 412.
Herniæ incarceratæ, circa earum curam per avenam inpoſitam, obſervata. V. 150.
——— inguinalis ſigna &c. IV. 172.
Herniarum hiſtoria. 258.
Hippocrates circa ſemeioticam quid ſcripſerit. IV. 9.
Hippocratis in ſemeioticis præſtantia. IV. 9.
Hirudinum hiſtoria medico-chirurgica. V. 378.
Horroris idæa. 150. &c.
Humores, qui ad longævitatem optimi? IV. 38. 39. 50.
Humores Veterum. IV. 65.
Humoris boni defectus. II. 20.
Humorum a ſtatu ſano receſſus, ut ſignum cruditatis. IV. 199.
——— circulantium ſimilitudo, ut ſignum coctionis. IV. 211.
——— corporis adfectiones præternaturales. II. 6.
——— moles aucta. II. 30.
——— minuta. II. 31.
——— nimis dilutorum noxæ. II. 31.
——— particularum varia figura. II. 36.
——— peccans in diſſolutionem niſus. II. 107.
——— proclivitas in concretionem. II. 107. 109.
——— rareſcentia. II. 108.
——— ſoliditas aucta. II. 35.
——— inminuta. II. 34.
——— ſpiſſitudo, cauſa ſitis. III. 33.
Hydatidum conſideratio, V. 134.
Hydropicorum aquæ examen chemicum. V. 493.
Hydropis articulorum hiſtoria amplior. V. 114.
——— ſaccati conſideratio. V. 136.

Hy-

Hydrops, an ſomenta aromatica ad ejus curam quid faciant? V. 142.
Hydrothoracis hiſtoria, phænomena, ſigna, curatio &c. III. 348.
HYGIEINE. IV. 427.
Hygieinon finis. IV. 428.
Hypopyon. III. 456.
Hyſteritidis ſigna pathognomica. IV. 19.

I.

Ichoris ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 202.
Icteri expoſitio, cauſæ, III. 218.
—— hiſtoria amplior pathologica. II. *Adpend.* 69. &c.
—— ſigna. IV. 110.
Idioſyncraſia, circa eam notanda. II. 140.
Idioſyncraſiæ ſingulares quarumdam feminarum. IV. 443.
—— —— variorum hominum. IV. 437.
Idioſyncraſia, quid? IV. 53.
—— ut ſignum naturæ cauſæ morbi. IV. 84.
Ignis ſacer, S. Antonii, S. Martialis. V. 170.
Ilei expoſitio, cauſæ, phænomena; curatio. III. 170.
—— ſigna &c. IV. 127.
Incontinentiæ urinæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 276.
Incrementum corporis, quid ad longævitatem faciat? IV. 35.
Incubi expoſitio &c. III. 669.
Indicans, quid? V. 13. — ejus fontes. 15. ſeq. 23.
Indicatio curatoria in fluidis evacuans. V. 152.
—— —— in morbis ſolidi. V. 79.
—— in morbis corrigens fluida. V. 82.
—— quid? V. 14.
—— vitalis. V. 29.
Indicatum, quid? V. 14.
Indolis, & cauſæ magnitudinis, & exitûs melioris, aut pejoris, in morbis diſcrimen, æſtimatio & præſagium, horumque fontes. IV. 299. 306. 307.
Inediæ noxæ. II. 222. 229.
Inflammatoriorum morborum ab acutiſſimis diverſitas. IV. 180.

Inguinum morbos detegendi ratio, eorumque ambiguitas. IV. 172. 173. &c.
Inpetigo. V. 163. 169.
Intertrigo. V. 165.
Inteſtinorum morbos detegendi ratio. IV. 127.
——— vulnera. 422. 436. 440.
Iſchuria, de ea obſervata. IV. 371. &c.
Iſchuriæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 247.
Ipecacuanhæ vires variæ. V. 239. ſeq. alterantes. 239— hiſtoria. 240. — analyſis chemica. 241. — vis emetica. 242. — uſus in dysenteria. 244. — antiſpasmodicus. 248. — in hyſteria. 250. — in hernia incarcerata. 250. — in ileo. 251. — in aſthmate convulſivo. 252. — in hæmorrhagia uteri. 253. — in hæmoptyſi. 255. — in tuſſi convulſiva. 256. — in diarrhœa. 257. — in febri intermittente. 257. — in phthiſi. 259. —

K.

Keneangeia. 222.

L.

Lacrymarum adfectiones &c. III. 380.
——— ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 199.
Lactis conſideratio diætetica. IV. 475.
——— humani examen chemicum. IV. 479.
——— ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 204.
Laryngis &c. vulnera. 431.
Laterum dolor ſpasmodicus puerperarum. IV. 99.
Laxitas nimia. 84.
Leinteriæ expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 115.
Leipopſychiæ cauſæ &c. III. 316.
Leipothymiæ cauſæ &c, III. 316.
Lentis cryſtallinæ adfectiones. III. 419. 432.
Lentor humorum. IV. 187.
Lepra. V. 166.
Lethargi expoſitio, cauſæ &c. III. 617.

Li-

Lichen. V. 163.
Lienis inflammati ſigna pathognomica. IV. 20.
——— vulnera. 412.
Ligamentorum adfectiones præternaturales. 227.
——————— diſruptio. 356.
Lochiorum ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 204.
Longævitas Protoparentum. IV. 31.
Longævitatis provectæ præſidia. V. 10.
—————— ſigna. IV. 29. ſeq.
—————— variæ viciſſitudines. IV. 31.
Luxatio humeri, pedis, aut manùs, repoſitionis methodus. V. 145. 147.
Luxationum hiſtoria. 229.
Lymphæ pancreaticæ, hepatis, inteſtinorum, adfectiones. III. 241.
—————— pancreatis & inteſtinorum excretio, ut cauſa morbi. II. 322.

M.

Malacia, ejus cauſæ. III. 17. 25. ſeq.
Malignitas morbi in acutis, quid? IV. 188.
Manducationis adfectiones præternaturales, earumque cauſæ. III. 33. ſeq.
Materiei morbi motæ per vires vitæ qui effectus? IV. 245. &c.
Maturatio in morbis. IV. 209.
Mediaſtini morbos detegendi ratio. IV. 101.
Medicamentorum actio varia in corpus humanum. IV. 437.
Medicinæ origo, fata varia, inpedimenta, progreſſus &c. 8.
Medicina quas requirat ſcientias? 12.
Medicinam qui tradiderunt, Auctores varii. 10.
Medullæ ſpinalis vulnera. 405.
Melancholica temperies IV. 67.
Membranæ tendinum nervorumque læſiones. 389.
Membranulæ, in urina. IV. 147. 149.
Menagoga, eorum expoſitio. V. 288.
Menſtruorum ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 203.
Mercurii ſublimati corroſivi in adfectionibus ſiphyliticis vires. IV. 156.

Me-

Meſenteiicæ febres. IV. 121.
Meſenterii infarctus cum infarctu glandularum colli ventreque tumido junctus. IV. 122.
——— morbos detegendi ratio. IV. 121.
——— vulnera. 414. IV. 122.
Metaſtaſes in morbis. IV. 310.
Meteororum actio in corpus. II. 200.
Methodus medendi. V. 18.
Mictus cruentus. II. 336.
——— ſanguinei variæ cauſæ. IV. 140. 387.
Miliaria. II. 90.
Morbi cavitatis auctæ, minutæ, 97. 104. &c.
——— cauſa, quid? ejus diviſio varia. II. 128. 132.
——— cauſæ naturam indicantia ſigna. IV. 83.
——— cohæſionis malæ. V. 80.
——— conpoſitionis in partibus organicis. 224.
——— fibræ minimæ. 80.
——— humorum. II. 3.
——— idæa. 71. ſeq.
——— magnitudinis. III. 220.
——— membranæ minimæ, & ex ea conpoſitorum ſenſim vaſorum majorum. 84. &c.
——— numeri. II. 111.
——— organici, eorumque varia ratio. 90.
——— oſſium, eorum varia diviſio, cauſæ, phænomena, curatio. 114.
——— præſentis ſigna. IV. 83.
——— quies & decrementum, ut ſignum coctionis. IV. 209.
——— ſimilares. 80.
——— ſitûs, & nexûs organicarum partium. 224.
——— ſuperficiei, internæ, externæ, cavorum. 95. &c.
——— ſymptoma, quid. III. 7.
Morborum differentia. 78.
——— futurorum ſigna. IV. 76.
——— internorum ſigna. IV. 86.
——— metamorphoſes reciprocæ. IV. 310.
——— periculi diverſitas pro ratione temperamentorum. IV. 188.
——— præteritorum ſigna. IV. 82.
——— varia diviſio. II. 111.

Mor-

Morbos leviores ,reddendi, derivandi, & præcavendi ratio. IV. 311.
Motum humorum nimium corrigendi ratio. V. 106.
Motus adſiduus, cauſa adpetitus auctioris. III. 25.
——— corporis conſideratio diætetica. IV. 506. 513.
——— corporis in ſanitatem tuendam actio. IV. 436.
——— humorum excedentis emendatio. V. 105.
——— nimii muſcularis effectus. II. 271.
Muci ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 200.
Mucoſa & viſcoſa, cum urina prodeuntia. IV. 142, 389.
Muſculorum bulbi oculi adfectiones. III. 447.
——————— crampi. 354.

N.

Nævorum maternorum exſtirpatio. V. 143.
Narium morbos detegendi ratio. IV. 89.
Nativitas, quid ad longævitatem faciat? IV. 34.
Nauſeæ, expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 64. ſeq.
Nephritidis ſigna pathognomica. IV. 19. 131.
Nervorum cardiacorum vulnera. 406.
——————— læſiones, earum effectus &c. 381. 471. ſeq.
——————— morbi. III. 508. ſeq.
Nexûs in partibus vitia. 224.
Nicotiana, cauſa adpetitûs læſi. III. 21.
——————— circa ejus hiſtoriam anecdota. II. 313. vires ejusdem. 315.
Nitri vis refrigerans, circa eam notanda. II. 252.
Nodus oſſium. 169.
Notæ rei characteriſticæ. IV. 8.

O.

Obeſitas, cauſa adpetitûs læſi. III. 20.
Oculi fabrica, circa eam animadverſiones &c. III. 363. ſeq.
Oculorum morbi. III. 361.
Occupationum varietatis effectus pro tuenda ſanitate, V. 7.

Odon-

Odontalgiæ hiſtoria. 185.
Oeſophagi paralyſis. III. 38.
——— ſpasmus, ejus curatio. III. 38.
——— vicinarumque partium χονδρογενια. III. 41.
——— vulnera. 436.
Olei prædominantis ſigna &c. IV. 188.
Oleoſitatis alimentorum nimiæ noxæ. II. 254.
Oleum, injectum enemate, in urina denuo adparens immutatum. IV. 391.
Olfactûs læſi ſymptomata. III. 486.
Omenti adfecti obſervatio. IV. 125. 126.
——— in gravidis frequentiores adfectiones. IV. 126.
——— morborum diagnoſis obſcura. IV. 123. 125.
——— morbos detegendi ratio. IV. 123.
Ophthalmiæ ratio, phænomena &c. III. 416.
Orbitæ oculi oſſeæ adfectiones. III. 367.
Oris eique adnexarum partium varia vitia, cauſæ adfectionum præternaturalium manducationis & deglutitionis. III. 33. 38. &c.
Orthopnoeæ notio. III. 332.
Oſſium caries. 131. 170. 174.
——— emollitio. 122. II. 55.
——— fabrica, geneſis, circa eam obſervata. 115.
——— inflammatio. 137. ſeq. 165.
——— morbi, eorum varia diviſio, cauſæ, phænomena, curatio. 114.
Otii effectus. II. 290. V. 4.
Otium, cauſa adpetitûs læſi. III. 20.
Ovarii adfectiones. IV. 127.
Ovorum conſideratio. IV. 486.
Ozænæ narium hiſtoria, ſigna, &c. III. 491. IV. 89.

P.

Palliativæ curæ conſideratio. V. 408.
Palpebrarum adfectiones, phænomena &c. III. 369.
Pancreatis inflammati ſigna pathognomica. IV. 20.
——— morbi varii. II. 332.
——— morbos detegendi ratio. IV. 118.
——— ſcirrhi. IV. 118.
——— vulnera. 413.

Pa-

Papulæ. V. 164.
Paralyſis expoſitio, cauſæ &c. III. 630.
Paraphrenitidis ſigna pathognomica. IV. 17.
Paraplegiæ expoſitio, cauſæ &c. III. 613.
Parapoplexiæ expoſitio, cauſæ &c. III. 612.
Pareſeos expoſitio, cauſæ &c. III. 616.
Paronychia. 209.
Pathologia, ejus diviſio, & objecta. 47.
Peracuti morbi. IV. 180.
Pericardii inflammationis ſigna. IV. 102.
——— morbos detegendi ratio. IV. 102.
Periculi in morbis magnitudinis æſtimatio, & præſagium. IV. 307.
Perioſtei inflammatio ejusque ſequellæ. 137. 165.
Peripneumoniæ ſigna pathognomica. IV. 16. 103.
Peritonæi inflammati hiſtoria. IV. 123.
Permittens, quid? V. 23.
Perſpiratio ſanctoriana inminuta, ut ſignum morborum. IV. 76.
Perturbationes criticæ. IV. 27. 247.
Peſtis, circa eam notanda. II. 122. V. 42. &c.
Phænomenon, quid? IV. 13.
Phalangoſis. III. 373.
Phlebotomes expoſitio. V. 353.
Phlegmatica temperies. IV. 67.
Phlyctenæ. V. 169.
Phrenitidis ſigna pathognomica. IV. 15.
Phthiſeos pulmonalis purulentæ ſigna. IV. 103.
Pica, ejus cauſæ. III. 17. 25. ſeq.
Pili, in urina, IV. 144. 149. 389.
Pinguedo corporis liquata, urinæ innatans. IV. 392.
Pituita iners, cauſa adpetitûs læſi. III. 18.
Pituita, ut cauſa morbi. II. 380.
Pituitoſi morbi. IV. 187.
Plethoræ deſcriptio, cauſæ, phænomena &c. II. 9.
Pleuræ morbos detegendi ratio. IV. 99.
Pleuritidis decurſus. IV. 21. &c.
——— ſigna pathognomica. IV. 15.
Podagræ cauſæ. II. 59.
Polypi cordis & arteriarum ratio. IV. 106.
——— narium hiſtoria &c. III. 488.
Potulentorum actio varia in corpus. II. 215. IV. 435.
Potus

Potûs conſideratio diætetica. IV. 495. 513.
Praxis medica, quid? 7.
Proëgumenæ cauſæ, ad inluſtrationem ſignorum morborum. IV. 80.
Prolapſûs uteri ſigna &c. IV. 169.
Prolapſuum hiſtoria. 344. uteri 345. — veſicæ. 350. — inteſtini recti. 351.
PROPHYLAXIS. IV. 512.
———— therapevtike. V. 32.
Pulmonum adfectiones. III. 243.
———— in phthiſicis variis conditio. IV. 105.
———— morbos detegendi ratio. IV. 103.
———— vomicæ &c. ſigna. IV. 94.
———— vulnera. 411.
Pulſus arteriæ, ut ſignum, ejusque diverſimoda conſideratio IV. 316. &c.
—— arteriarum intermittentis phænomena &c. III. 302.
—— crebrioris phænomena &c. III. 313.
—— imminutio, ſeu deletio. III. 315.
Pulveris platæarum noxæ. II. 201.
Punctura. 359.
Pupillæ adfectiones. III. 417. 432.
Purgantia, eorum expoſitio. V. 261.
Purgationum conſideratio diætetica. IV. 509.
Puris ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 202.
Pus, cum urina prodiens. IV. 142. 149. 389.

Q.

Qualitates Veterum IV. 65.
Quartanæ ſigna. IV. 8.
Quietis nimiæ musculorum effectus. II. 288.

R.

Rene unico inſtructorum exempla. IV. 133.
Renum morbos detegendi ratio IV. 131.
—— vulnera. 412.
Repletionis nimiæ ventriculi noxæ. II. 215.

Re-

Repugnans, quid? V. 23.
Reſolutio morbi. IV. 26.
Reſpirationis læſæ ſymptomata. III. 323.
——— ut ſignum, ejusque varia conſideratio. IV. 344.
Retinæ membranæ adfectiones. III. 435.
Rheumaticæ adfectionis à pleuritide diverſitas. &c. IV. 179.
Rigiditas nimia. V. 80.
Ructuum expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio III. 108.

S.

Salini ſubpreſſio, cauſa adpetitûs læſi. III. 18.
Salis prædominantis ſigna &c. IV. 188.
Salivæ analyſis chemica, cum novis circa ejus indolem ac uſum animadverſionibus. V. 194.
——— defectus, cauſa adpetitûs læſi. III. 21.
——— excretio, ut cauſa morbi. II. 310.
——— ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 200.
——— vitia. III. 501.
Sanctoriani perſpirabilis excretio, ut cauſa morbi. II. 367.
Sanguinea temperies. IV. 67.
Sanguinis adfectiones. III. 242.
——— analyſis chemica. V. 475.
——— aquoſa indoles, cauſa adpetitûs læſi. III. 20.
——— excretiones, ut cauſæ morbi. II. 335.
——— indoles, circa eam obſervata. II. 21. ſeq.
——— ratio, ut ſigni cruditatis IV. 202.
Sanitas non omnibus eadem & æqualis. IV. 58.
——— perfectiſſima. IV. 27.
——— ſecundum temperamentum. IV. 27.
Sanitatis optimæ & longævitatis ſigna phyſica. IV. 49.
——— ſigna generalia. IV. 27.
——— ſingularis ſigna. IV. 53.
Sardonici riſûs varii fontes. IV. 108.
Scabies. V. 153.
Scarificationis expoſitio. V. 374.
Scillæ vires. V. 235. &c.
Scirrhi oeſophagi ſigna. IV. 90.
Sciſſura. 358.
Secretorum ratio, ut ſigni coctionis. IV. 211.
Sedentariæ vitæ effectus. II. 290.

Semeiotica. IV. 6.
Semeiotices dignitas. IV. 9.
Seminis excretio ut cauſa morbi. II. 344.
Semitertianæ febris hiſtoria. V. 433.
Seri ſanguinis examen chemicum. V. 489.
Setaceorum actio. V. 397.
Sialogoga, eorum expoſitio. V. 189. &c.
Siccitas, cauſa ſitis. III. 33.
Signa anamneſtica. IV. 14.
—— diagnoſtica. IV. 13.
—— durationis morborum, unde petenda? IV. 307.
—— & curatio triumphantium ſiymptomatum morbi, non vitæ. IV. 274. ſeq.
—— indolis, cauſæ magnitudinis, exitûs boni malive in morbis, unde petenda? IV. 299. 306.
—— metaſtaſium futurarum in morbis, unde derivanda? IV. 310.
—— morbi futuri alterius, unde deducenda? IV. 308.
—— morborum. IV. 7.
—— pathognomica. IV. 14.
—— periculi in morbis, unde petenda? IV. 307.
—— quibus internoscuntur ſymptomata critica a morboſis. IV. 250.
—— ſalubritatem &c. evacuationum criticarum indicantia. IV. 268—274.
—— ſanitatis ſingularis. IV. 53.
Signorum eſſentialia. IV. 8.
———— & ſymptomatum primariorum, criſin evacuantem præcedentium, enumeratio. IV. 253—262.
———— morborum acutorum, in humoribus natorum, fontes varii. IV. 179. 182.
———— periculi magnitudinem denuntiantium diverſitas ab aliis, quæ vim morbi minorem indicant. IV. 182.
Singultûs expoſitio, cauſæ phænomena, curatio &c. III. 46 ſeq.
Sitim nimjam leniendi ratio. V. 411.
Sitis adfectiones præternaturales, earumque cauſæ. III. 33.
—— cauſa adpetitûs læſi. III. 31.
—— ut ſignum in acutis. III. 33.
Soli actio in corpus. II. 194.
Solidorum quæ ad ſanitatem optimam ratio? IV. 50. &c
Somni conſideratio diætetica. IV. 508. 514.

Somni excedentis effectus. II. 291.
Sordes primarum viarum. III. 19.
Specifica antdiota. V. 49.
Sphaceli idæa. 148.
Spinæ bifidæ expoſitio. III. 643.
Spina ventoſa, ejus hiſtoria. 171.
Spirituoſorum potuum abuſus noxius. IV. 432.
Spiſſitudinis nimiæ correctio. V. 102.
Splenis morbos detegendi ratio. IV. 113.
Splenitidis, eamque excipientis ſubpurationis ſplenis, hiſtoria. IV. 113.
Sputi ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 200.
Stenochoria. 108.
Sternutatio, circa eam notanda. III. 544.
Stimulantia remedia. V. 401.
Stomachi vulnera. 415.
Studii intenſi effectus. II. 294.
Studium litterarum, ratione longævitatis ſpectatum. V. 6.
Subpurationis idæa. 143.
Sudorifera, eorum expoſitio. V. 153.
Sudoris excretio, ut cauſa morbi. II. 362.
Sudoris ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 199.
Suturæ, circa eas obſervationes. V. 148.
Symphyſis. 109.
Symptoma cauſæ, quid? III. 8.
——— morbi, quid? III. 7.
——— ſymptomatis. III. 9.
Symptomata critica, quid? IV. 248.
Symptomatologia. III. 7.
Symptomatologiæ utilitas. III. 13.
Symptomatum augmentum, ut ſignum cruditatis. IV. 198.
——— criticorum cum ſymptomatibus à cauſa morbi confuſio, & inter ea requiſita dictinctio. IV. 248.
——— inminutio, ut ſignum coctionis. IV. 210.
——— vehementiam infringendi ratio. V. 409.
Syncopes cauſæ &c. III. 316.

T.

Tactûs læſi ſymptomata. III. 504.
Tartari emetici vires. V. 232.
Temperamenti calidi ſigna &c. IV. 59.

Temperamenti frigidi ſigna &c. IV. 63.
——————— ſicci ſigna &c. IV. 63.
——————— vocis abuſus. IV. 28.
Temperamentorum conbinationes. IV. 74.
————————— doctrinæ utilitas. IV. 71. &c.
————————— variorum diæta. IV. 66. &c.
Temperamentum, quid? IV. 53.
Temperatura hominis ſani perfectiſſima generalis. IV. 53.
Tenacitatis humorum nimiæ ſigna. IV. 186.
Tendinis Achillis abſciſſi curatio. V. 148.
Tendinum disruptio. 357.
——— læſiones. 387. 471.
Teneſmi diverſitas pro ratione cauſæ. III. 169.
Terræ prædominantis ſigna &c. IV. 188.
Terroris actio mira in corpus. V. 62.
Teſticuli venerei, inſitione materiei gonorrhoicæ curati. IV. 176. &c.
Tetanus. 374. 519. &c.
Theæ potûs conſideratio. V. 103.
Therapevtike. V. 12.
Therminthi. V 169.
Thlipſis 108. 223.
Thoracis morbos detegendi ratio. IV. 92.
——— vulnera. 432. 440.
Thrombi, in urina. IV. 144. 149. 389.
Tinea. V. 168.
Tophus oſſium. 169.
Toxikophagiæ quorumdam hominum expoſitio. IV. 442.
Transfuſio ſanguinis. II. 8.
Tumorum carnoſorum, pinguedinoſorum idæa. III.
Tuſſis convulſivæ notio &c. III. 334.
Tympanitidis notio, phænomena, &c. III. 219.

U.

Ureterum, calculis aliiſque præternaturalibus conditionibus adfectorum, exempla, ac obſervationes. IV. 134.
——— morbos detegendi ratio. IV. 134.
——— vulnera. 440.
Urethræ morbos detegendi ratio. IV. 151.
Urinæ analyſis chemica, à *Cl.* Weber inſtituta. IV. 409 — 426.

—— excretio nimia, aut ſubpreſſio, ut cauſa morbi. II. 356.
—— humanæ principia vera conſtitutiva. IV. 426.
—— ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 201.
—— ſecretionis adfectiones. III. 247.
—— ut ſigni varia conſideratio. IV. 359.
Uroſcoporum fallaciæ, earumque expoſitio. IV. 365.
Uveæ adfectiones. III. 416.
Uteri morb inflammatorii & ſubpuratorii; circa eos obſervationes. IV. 161. &c.
—— morbos detegendi ratio. IV. 161. &c.
—— vulnera. 422.

V.

Vaporum aquæ calidæ efficacia. V. 88.
Variolarum inſitionis in univerſum ſpectatæ, & Vindobonæ facta, hiſtoria. V. 295.
Varix. 549.
Vaſorum contractio nimia. 110.
Vaſorum lymphaticorum, adipoſorum, venoſorum, læſiones. 390.
Venæſectio, in rheumaticis inſtituta, malos ſubin producere poteſt effectus. V. 142.
Venarum magnarum vulnera. 429. 438.
Venena nonnulla ſenſim lenteque aucta doſi corpori ingeſta demum ſat magna ferri queunt. V. 442.
—— ut cauſæ morborum. II. 270.
Veneni, corpore ſuſcepti, expulſio. V. 65.
Venenorum antidota, diſpoſitio &c. V. 36. ſeq. 53. &c.
—— pro varietate doſeos diverſa actio. IV. 439.
Ventorum actio in corpus. II. 210.
Ventriculi adfectiones præternaturales. III. 44. 45. &c.
—— morbos detegendi ratio. IV. 115.
—— ſcirrhus. IV. 118.
—— ſubpurationes. IV. 117.
—— tumoris effectus. IV. 120.
—— vulnera. 415. 436.
Vermes, cauſa adpetitus læſi. III. 23.
—— in cerebro. III. 545.
Vermes in naribus III. 495.
—— in urina. IV. 146. 149.
Vermium in inteſtinis ac aliis corporis humani locis obcurrentium hiſtoria, diviſio, ſymptomatum ab iis productorum deſcriptio, medela. III. *Adpend.* 5.

Vertiginis expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 557.
Veſicæ adfectiones. III. 247.
——— calculi ſigna &c. IV. 139.
——— morbos detegendi ratio. IV. 139.
——— urinariæ adfectiones præternaturales variæ. IV. 140
——— excreta varia præternaturalia. IV. 140.
——— vulnera. 424. 440.
Veſicantium actio &c. V. 401.
Véstimentorum conſideratio diætetica. IV. 515.
Vias meabiles reddendi ratio. V. 85. &c. 94. ſeq.
Victus ſordidiſſimus quorumdam populorum IV. 432.
Vigiliarum nimiarum effectus II. 278.
Vigilias nimias leniendi ratio. V. 412.
Vigor morbi, ut ſignum cruditatis. IV. 198.
Vini auſtriaci conſideratio phyſico-chemica. IV. 502.
Viperarum venenum. V. 67.
Vires vitæ. V. 29.
——— inſurgentes, ut ſignum coctionis. IV. 209.
Viridescentium fæcum, aliarumque excretionum cauſæ. II. 64.
Viſûs læſi ſymptomata. III. 361.
Vitæ ratio variarum gentium, diverſiſſima. IV. 429.
——— variæ effectus pro tuenda ſanitate V. 4.
——— varii gradus. 60.
Vitiligo. V. 164.
Vitrei humoris vitia. III. 434.
Volvulus, ejus ratio, indoles, effectus. III. 180.
Vomicarum, inter pleuram & coſtas conſideratio. V. 139.
——— ventriculi & pylori inſtantiæ. IV. 117.
Vomitoriorum formulæ, ratio, cautellæ circa ea obſervandæ, eaque indicantia, & contraindantia &c. III. 75.
Vomitu rejectorum ratio, ut ſigni cruditatis. IV. 200.
Vomitûs expoſitio, cauſæ, phænomena, curatio. III. 64. ſeq.
Vulnera abdominis. 544.
——— capitis. 539.
——— lethalia, quæ? 401. &c. 441. &c.
——— thoracis 543.
Vulnerum, in genere ſpectatorum, hiſtoria, cauſæ, differentiæ phænomena, &c. 357. &c.

Haen
Pathologia
Tomus V.

Haen
Pathologia
Tomus IV.

Der Buchbinder wird erinnert, den Traktat de Vermibus &c. am Ende des zweyten Theiles zu binden.